

Ury Benador

FINAL GROTESC

și

SUBIECT BANAL

R O M A N E

APPASSIONATA și FINAL

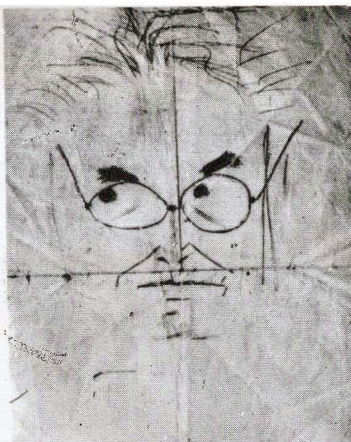
N U V E L E

EDITURA PENTRU LITERATURĂ

EXTRASE DIN PRESA
TIMPULUI

despre nuvela FINAL

MIHNEA GHEORGHIU
(*Viața Românească*): „...Final atinge înălțimea cea mare a conflictului cu sine însuși... Lumea fantastică a necercetărilor substraturilor ale conștiinței, de-a lungul unei scări bizare și întortocheate de luminișuri lucide, dezagregarea treptată a conștiinței cu sufocări intermitente, până ce iremediabilul se produce... D-l Benador se așchită de cele mai dificile probleme de conștiință într-un chip inegalabil.”

AUTOPORTRET 1940

S. GREGORE (*Hasmonaea*): „...Acțiunea se desfășoară nu atât pe plan spațial, cit în profunzime, în timp — Bergson ar fi spus în durată — ...Ceva demonic călăuzește pe eroii domnului Benador de a inventa instrumente noi de autoflagelare, de retorsiune, de autoflambare.”

Despre nuvela APPASSIONATA

OCTAV SULUȚIU (*Familia*): „...Bijuterie literară, frumusețe unică.”

AL. ROBOT (*Rampa*): „...Scurt-circuit de geniu. Capo d'operă.”

MIHAIL SEBASTIAN (*Rampa*): „...evocare solemnă, lirică”.

ȘERBAN CIOCULESCU (*Revista Fundațiilor Regale*): „...Temă îndrăznească pentru un scriitor de confesiune mozaică. *Appassionata* este o bucată strălucită al cărei subiect foarte ingenios ni se pare mai ales susținut printr-o proză lirică de somptuoase efecte.”

PETRU MANOLIU (*Credința*): „...Un act de făurire a limbii românești. Capodoperă.”

PERICLE MARTINESCU (*Reporter*): „...*Appassionata* va rămâne una din cele mai strălucite realizări. O bucată care nu se citește, ci se recitește cel puțin o dată în fiecare an.”

O opinie de după 23 August

OV. S. CROHMĂLNICEANU (*Viața Românească*, noiembrie 1961, în cadrul analizei unor episoade din cronică despre romanul *Gablonz-Magazin Universel*): „...e ceva și din tristețea nobilă a povestirilor lui Peretz și din naivitatea aeriană a desenului chagallian. Dar e mai ales timbrul plin al scriitorului încercat care e Ury Benador, așa cum ne-a deprins el să-l cunoaștem în *Appassionata*; ...analistul fin al ezitărilor sufletești și observatorul ascuțit al ticurilor uliței evreiești și poetul marilor furtuni și elevații interioare pe care le poate stîrni în oameni muzică.”

URY BENADOR

OPERE

VOL. I

Cuprinde

SUBIECT BANAL și FINAL GROTESC

Romane

FINAL ȘI APPASSIONATA

Nuvele

1968

EDITURA PENTRU LITERATURĂ

După jumătate veac de căsnicie, tot dedicația de pe primul volum — 5 acte (1925) :

În mîinile sfinte ale celei mai bune și mai tăcute soții.

Și dedicația de pe volumul *Gablonz* — magazin universal (1961) :

Marei Umbre a micului croitor și trubadur anonim — tata — care, în lipsuri, suferințe și umiliri, a avut seninătatea și puterea să găsească întotdeauna cuvîntul blajin, întăritor și înțelept — și fapta, cu care ridică și însenina pe semenii doborîți și neștiuți, căutați și descoperiți de el în singurătățile lor dezarmate.

Prezenței continue asupra mea a privirii tale iscoditoare și scormonitoare, dragă mamă, sever-caldă și ocrotitoare.

Harul și pilda voastră înaripeze strădaniile copilului vostru sexagenar.

SUBJECT BANAL

E în afară de orice îndoială că vinovatul sînt eu. Am surprins-o doar în prima clipă, răvășită sub privirile sale, și pe el l-am văzut cum îi umblă cu ochii la piept, la șolduri și la coapsele pe care i le cunoșteam numai eu, la fel de înnebunitoare, ca în prima clipă, în odăița din wirtshaus-ul vienez. Cred că întîi l-a simțit ea pe el : mascul masiv, sever, uscat și, cutremurată, i-a chemat magnetic privirile s-o dezbrace. Cu atît mai mult cu cît nu există soție — n-am zis femeie, ci soție, deci și Hilda — care de la un moment dat să nu fie în căsnicie (în unele cazuri justificat) „decepționată“, ba chiar „martiră“, sau cel puțin „neînțeleasă“, în tăinuită așteptare (de multe ori neștiind nici măcar ea însăși) ca, în cavoul sacru al iluziilor și al dreptului la fericire (așa cum o înțelege ea), să apară, în sfîrșit, resuscitatorul, compensatorul, fericitorul.

De ce atunci, dacă mi-am dat seama că ea și Ivănescu se cer, adică mai mult ea îl cere, căci ea îl aștepta, de ce am înlesnit să se deschidă între ei tăceri lungi în care se prăvăleau împreună, sau priviri prin care se adulmecau ? De ce îi lăsam în casă singuri și de ce, cînd el a ajuns pe drumuri, l-am luat să stea la noi o iarnă întreagă ? Nu, nimic nu justifică ceea ce am făcut. Nici chiar curiozitatea perfidă a

cuiwa care vrea să facă o experiență primejdioasă cu nevas-tă-sa. Și dacă am vrut să fac experiența, de ce l-am ales toc-mai pe el ?

Îl reținusem vag în amintire, din nu știu care clasă a cursului primar. Mi se pare a treia. Copil al unui judecător dintr-un târgușor oltenesc fusese trimis la un unchi în orașul meu, să învețe. Din nu știu ce socoteli, a fost dat la școala primară ovreiască. Cum nu era singurul creștin din școală și cum nici nu strălucea prin învățătură sau inteligență și nici ca prea leneș nu se relevase, nu avea de ce să mi se fixeze mai adânc în minte : un elev ca ațiția alții. De la sfârșitul clasei a treia (ba mi se pare că am mai făcut și a patra împreună) nu ne-am mai văzut.

Ne-am întâlnit după douăzeci de ani, aici în București. Mă găseam tocmai în sala de așteptare a unei edituri muzi-cale, și trebuia să mai aștept. Deodată se deschide ușa și intră un domn înalt, în armonioasă îmbinare de sobrietate englezească, mister și eleganță de tânăr magnat ungar scă-pătat și de virilitate românească. De cum a apărut în ușă, m-am întreat : „Stai, de unde îl cunosc ?“ Și într-o stră-fulgerare mi-am revăzut clasa și pe el în banca a treia, în colț, lângă fereastră, cu privirea de oțel și cu buzele subțiri, strînse. (E ciudat că, în timp ce mi-era coleg, n-am observat ce trăsături avea, și acum mi-l *aminteam* precis. Să-l fi văzut oare acum, pentru întâia oară, dar să fi crezut că mi-l amin-tesc din școală, și să fi construit „amintirea“ ? Se poate.) Mi-a venit proaspăt în auz și numele, ca și cum l-aș fi auzit strigat în catalog, de baritonul ușor voalat al profesorului de română, care intra întâiul în clasă : „Ivănescu Petre“. Și răs-punsul lui, venit din depărtări festive, înnegurate : „Pre-zent !“ Un „prezent“ care trebuia parcă să acopere o absență. Atît de vagă și de străină era prezența lui acolo. Nu, nu. Acum îmi dau seama : deși credeam că mă trimisesem înapoi în amintiri și deși retrăiam clipe din timpul școlii, ele erau

„amintiri“ și „retrăiri“ construite acolo, în sala de așteptare a editurii, în câteva miimi dintr-o clipită, și devenite amintiri certe : o fereastră deschisă spre bulevardul alb de floare de salcîm, îndată după vacanța de Paști ; un profesor care strigă catalogul... Doar mi se întîmplă des să trăiesc realități ce se construiesc undeva într-un laborator tainic din mine, și mă cuprind, mă învăluie. Acolo însă, în sala de așteptare, am ieșit repede la țarm, și îl urmăream pe străin cu nu știu ce curiozitate prevestitoare de excepțional. Dar dacă mă puteam îndoi de realitatea „amintirii“, aveam toate motivele să iau în serios, în grav chiar, prevestirea. Și iată de ce : nu știu lămurit nici cînd și nici cum, dar cu cîțiva ani în urmă m-am trezit deodată cu o ciudată receptivitate pentru fluturări ce vin de dincolo de noi, din filfîurile morții. Mi s-a întîmplat de câteva ori să rămîn încremenit în fața unui cunoscut sau chiar a unui necunoscut și să-mi spun : „Doamne, ce-i cu el ?“ Și în clipa următoare să știu : omul va muri peste câteva zile sau peste câteva săptămîni. Se înțelege că era vorba de oameni perfect sănătoși la care nimic nu îndreptăța prevestirea. Eu însă primeam din ținuturi misterioase, mesaje ce abia porniseră zborul, și fluturau încă vag și depărtat în privirea omului. Și, într-adevăr, cam în vremea pentru care fusesem eu vestit că va muri, murea. Era oare cu adevărat în priviri sau dincolo de ele, un mesaj emis pentru aceeași lungime de undă pentru care numai eu aveam receptivitatea potrivită ? Sau trebuia oare să cred că în clipa în care mi se părea mie că omul va muri, îi transmiteam eu virusul morții prin fluizii privirii mele ? Nu știu. De altfel nu despre asta e vorba, ci de faptul că niciodată sau mai niciodată nu mi-a scăpat o fluturare prevestitoare de catastrofă sau de simplă nenorocire, așa că detectoarele treze din mine ar fi trebuit să mă avertizeze că străinul din sala de așteptare a editurii avea să răstoarne întreaga mea viață.

Mi s-a părut că „Ivănescu Petre“ nu m-a recunoscut. Sau că nici nu m-a observat măcar. L-a întrebat pe ușier de direc-

torul editurii și, la răspunsul „este în conferință“, s-a uitat o clipă nehotărît la noi ceilalți (mai erau doi oameni), ca și cum ar fi vrut să întrebe „Tot pe domnul director îl așteptați“, așa că cineva i-a răspuns : „Da, și noi îl așteptăm și cred că termină îndată.“

S-a așezat pe un scaun lângă mine.

M-am gândit să-l întreb dacă nu este Ivănescu Petre dintr-a treia, dar nu am făcut-o. La fel m-am oprit să nu-i spun eu — înaintea celui care i-a răspuns — că tot pe director îl aștept și eu, și că nu cred să mai țină mult „conferința“ — adică ceea ce este de cele mai multe ori la adăpostul acestui cuvînt magic. Ba chiar îmi trecuse prin minte să comentez cu el, amuzat, pe „în conferință“. De ce am evitat ? Să-mi fi fost oare — totuși — frică să leg relații cu omul acesta deși încă nu presimțisem că-mi va răvăși și distruge viața ? Sau a fost numai obișnuita mea rețineră față de oamenii despre care gîndești că sînt „mărimi“ care îți pot fi de folos ? Căci n-aș suporta să fiu socotit interesat. Deși în cele mai multe cazuri era limpede că „mărimea“ era și un om cu adevărat valoros și distins, așa că, chiar pentru a mă bucura cu o asemenea prietenie, aș fi vrut sau ar fi trebuit să mi-l apropiu. Oare nu „practic“ pînă și comportarea, nu o dată jignitoare, ca, din clipa în care un vechi și valoros prieten ajunge și mărime, să mă îndepărtez de el și să-l evit ? Deși cei mai mulți nu se înfumurează, nu se distanțează de nimeni, ba unii chiar ar vrea parcă să ceară scuze — cui ? destinului ? ție ? — că au ajuns — cum spun ei, „pardon de expresie, aia“ — adică să zicem ministru. Ba unii — și aceștia îmi sînt cei mai dragi, nici nu observă că „au ajuns aia“, ci sînt, aș zice, „în continuare de respirație obișnuită“. Pesemne — nu, nu „pesemne“, ci sigur, comportarea asta a mea (care merge pînă a le atribui, neîntemeiat pe nimic — atitudini de om „ajuns“) vine de la umilirile ce mi-au fost aduse de-a lungul vieții. Oare într-adevăr unii oameni mă umiliseră grobian sau

delicat sau cumva hipersusceptibilitatea mea inventase, imaginase umilirea ? Hipersusceptibilitate pe care unii dintre prietenii mei o pecetluiseră „patologică“. Să zicem că e așa ; de unde mi se trage ? Și, Doamne, doar sînt destul de orgolios — sigur de mine — ca să fiu impermeabil la jigniri. (Ca să nu par înfumurat, țin să amintesc că, în viața obișnuită, acest orgoliu, mai exact conștiința de sine se „asortează“ perfect cu cotidianismul vieții cea de toate zilele. Și asta în mod firesc, de la sine, nu gîndit, nu elaborat, nu dorit de mine. Ci încă o dată, de la sine.) Orgoliul își scoate colții și ghearele și se manifestă — chiar agresiv — numai atunci cînd cineva, în special o „mărime“ — își uită lungul nasului și crede că mă „onorează“, mă „fericește“ cu amicitia sa, sau cînd dau de refuzul sau chiar de simpla neglijență în rezolvarea unei probleme materiale a unuia din colegii noștri pentru care intervin. Sau chiar cînd se rezolvă favorabil, dar jignitor pentru el. (Pentru mine și ai mei nu cer nici o dată nimic de la mărimi. Oare numai pentru că vreau — prin neobligativitate — să-mi păstrez dreptul la impertinență față de Domniile-Lor „Mărimile“ ? Sau și pentru că — sau mai ales pentru că — nu avem voie să avem alte nevoi decît cele pe care le autoriză dreptul la demnitatea neștirbită. Numească-se aceste nevoi chiar pîinea cea de toate zilele.)

Am făcut această lungă, foarte lungă paranteză — aparentă divagare — ca să fie explicabilă, din toate punctele de vedere, reținerea mea față de omul pe care îl credeam Ivănescu, fost coleg de școală, dar, după înfățișare, „om ajuns“.

Cînd a scos însă cartea de vizită și a început să se frămînte cu un creion în mînă (va să zică nu are măcar stilou) ce anume să scrie ca să obțină să fie primit, și a ezitat cînd a predat-o ușierului, am înțeles că mă înșelasem : era un biet om necăjit venit să solicite cine știe ce. Într-o clipită i-a dispărut aerul pe care, pînă adineauri, îl socotisem distant. Am uitat deci că primisem, totuși, oarecum un fel de prevestire amenințătoare

în ce o privește pe Hilda și am intrat în vorbă cu el, cu gândul, da, de a-l ajuta. Desigur după puterile mele și în orice caz într-o manieră care să nu-l jignească.

Doamne, de ani de zile văd cum — aproape întotdeauna cu cele mai bune intenții — sînt ajutați oamenii într-un mod care îi umilește, îi degradează, sau în cel mai bun caz îi mîhnește. De cîte ori nu mi-am dat eu însumi seama — din nefericire prea tîrziu — că am ajutat, umilind. Și de cine știe cîte ori nici nu mi-am dat măcar seama ! Este adevărat că mi s-a întîmplat de cîteva ori să cred că am umilit pe cineva și m-am dus să-i cer scuze, dar omul nici nu „observase“. Asta nu înseamnă, însă, nimic. Așa că tot trebuie învățat bine (adică din lăuntrul nostru să vie „învățătura“) „tehnica“ de a fi fratele cald, sprijin activ al oamenilor, fără a-i face, însă, s-o simtă. Cu atît mai mult cu cît este o cruzime și o ticăloșie să pui pe cineva în situația de a-ți fi recunoscător. Deci trebuie — mi-am spus asta întotdeauna, și pe cît posibil am și „practicat“ — sprijinul care nu creează celui ajutat complexe de inferioritate și *sentimentul umilitor al recunoștinței*, al debitorului moral.

Un prieten cinic mi-a rîs în nas : „Nu te alarma, căci cei mai mulți dintre cei ajutați nu trăiesc «sentimentul umilitor al recunoștinței». Dimpotrivă sînt niște *creditori* supărați, căci au de primit o diferență, diferența dintre ceea ce au ei putea de a primi și ceea ce ai avut tu posibilitatea de a da. Așa că pînă la urmă îi ai creditori, ba chiar dușmani calomniatori, că ai putut dar n-ai vrut etc., etc., dar își «rezervă» totuși plăcerea de a mai beneficia...”

Și pentru că m-a văzut scandalizat (deși în parte eram de acord cu el), cinicul meu prieten (în realitate un om bun, delicat și săritor la nevoile oamenilor) a „conchis“ : „Și-apoi, la urma urmelor, forma cea mai rentabilă a egoismului este altruismul. Căci îți dă ție, altruistule, generosule, satisfacția că ai putut face un bine cuiva. Dacă nu chiar mai mult îți dă

un certificat de «ce om de treabă sînt eu !» Unde mai pui că — independent de toate — nici n-ai putea acționa altfel, căci, temperament clocotitor, ai un plus de energie care trebuie cheltuit. Și decît să faci o spargere sau să comiți un viol ca să nu sară în aer supapa de siguranță, te cheltuiești în «om generos». (De unde dracu să știe prietenul că eu nu fac nimic din temperament și nici măcar din inimă generoasă, ci trec totul prin filtrul judecății.)

Am intrat deci în vorbă cu Ivănescu Petre, cu gîndul de a-i fi de folos. Nu-mi amintesc ce anume am vorbit — spre a dirija lucrurile discret în direcția asta — dar știu că am flecărit o mulțime din dorința desigur de a înfășura și de a-i anestezia situația penibilă de a fi ajutat. El a fost reținut.

Mult mai tîrziu mi-a mărturisit : l-a „deranjat“ figura mea rubicond-jovială, deși — cum zicea — a surprins nu știu ce „demonism“ și „tragism“ într-o fulgerare a privirii mele. (Cred că „chestia“ cu „demonism“ și „tragism“ a spus-o ca un act de reparație pentru „rubicond-jovial“.) De asemeni l-a scandalizat aerul meu de „om fără griji și de un optimism atavic“. Și, Doamne, doar venisem și eu ca „solicitant pesimist“ : aș fi vrut o sumă oarecare în contul unei simfonii care nu se vindea și cu care editorul nu reușise să adune lumea la un concert în care figurau și alte compoziții ale mele — concert pe care, împreună cu impresarul, îl organizase cu destul tam-tam.

L-am așteptat pe Ivănescu pînă a ieșit de la director cu o figură din care reieșea limpede că nici el nu obținuse banii pentru care desigur venise.

Am plecat împreună și am intrat la cafeneaua Corso. Cred că nu l-am chemat acasă la mine pentru că ceva mă prevenea : „Atenție ! Cu ăsta Hilda cade în primele douăzeci și patru de ore“.

Cafeneaua Corso se deschisese de curînd. Asta s-a întîmplat să fie într-o epocă în care oamenii, obosiți de experiențele

sufletești ale războiului și de cele imediat postbelice, părăsiseră febra străzii, mirajul afacerilor care te îmbogățesc repede și sportul, și începuseră să-și caute într-un fel de neoromantism, odihnă sau narcoză pentru problemele fără răspuns. Femeile care pînă atunci se voiseră masculinizate, sportive și „vicioase“, începuseră să se feminizeze cu orice chip și să se doarească decupate dintr-o pagină din veacul trecut : palide, cu îmbrăcămintea și coafura „*von den alten schönen Zeiten*“, îndrăgostite cast și iubite wertherian, ele mascau clocotul de femelă în călduri, tocmai în această romanțiozitate. Literatura și cinematograful prezentau subiecte și atmosferă „*vieux style*“, locuințele se mobilau bidermaierean, duduile cîntau din nou la „clavir“, — gîndit *clavir*, și nu *pian* — deși era radio în casă. Iar Ateneul, Catedrala catolică și Biserica luterană deveniseră neîncăpătoare pentru concertele de orgă care aveau loc seară de seară : în ascultarea cuvioasă și castă, totul era parcă descins dintr-un tablou vechi. Locul băncilor și al magazinelor de automobile care, o dată cu terminarea războiului — un război cîștigat — inundaseră pînă atunci Calea Victoriei, acest loc începuseră să-l ia „Café“-urile elegante. Corso fusese printre cele dintîi, și era întotdeauna plin. Seara veneau scriitori, pictori, muzicieni, mecenăți și îndrăgostiți de artă. Între cinci și șapte — cînd am intrat noi — erau mai mult femei, și anume, femei din lumea burgheză. Pentru noile obiceiuri și noua moralitate — de „candoare și inocență“ — asta însemna o adevărată escapadă.

Cînd am trecut cu fostul meu coleg printre mese, am observat că femeile l-au privit lung și avid.

Nu știu ce ne-a apropiat sau a făcut să ne credem apropiați unul de altul. Să fi fost atmosfera celui Café ? De la masa de lîngă fereastra din colț — unde ne-am așezat — se vedea într-o parte grădina Ateneului, festivă în înserarea de toamnă, și cu cupola sălii de concert, ca o cupolă de catedrală,

iar în cealaltă parte se vedea hotelul Athénée-Palace ca un transatlantic uriaș, elegant, luminat în sutele de ferestre ale camerelor, cu întregul glob pămîntesc de neamuri aducînd fiecare atmosfera lumii de peste mări și țări. În față, dincolo de strada Știrbey-Vodă, cerul miraculos al Bucureștilor, după ploaie, se stingea și își îneca toate nuanțele de portocaliu și violet, într-un albastru grav, cotropitor ; iar aici, la Corso, erau aprinse toate globurile mari și albe. Poate că atmosfera asta ne-a apropiat. Sau cumva tristețea comună ? Sau — cine știe — poate că ne-am arătat bucuroși de regăsire, el, pentru că spera să-și găsească un rost prin relațiile pe care mi le presupunea, eu, pentru că, după ce am văzut cum fusese remarcat de femei, am deslușit și mai lămurit prevestirea și am înțeles că voi putea, în sfîrșit, încerca experiența cu Hilda.

La despărțire știam fiecare despre celălalt cam tot ce trebuia să știm :

După ce a făcut liceul la Craiova, a plecat la Paris unde a urmat Dreptul și Științele de Stat. N-a apucat însă să ia nici un doctorat, ca să intre în diplomatie — așa cum ar fi vrut — pentru că între timp tatăl său, ajuns consilier la Curtea de Apel, implicat în nu știu ce incorectitudini, a fost destituit și s-a sinucis. Mamă-sa a murit după cîteva luni. Rămas fără sprijin, și lipsit de inițiativă și voință, a întrerupt studiile. S-a învîrtit un timp la Paris fără nici un rost, apoi, sfătuit de prieteni, cărora le cîntase la reuniunile studentești șansonete la modă cu vocea lui inexpressivă dar insinuantă, acompăniindu-se singur la pian, s-a angajat dizeur — sau șansonetist — la un cabaret de cartier. Pînă ce cabareturile sărace, nemaiputînd plăti șansonetiștii, se mulțumeau cu un simplu patefon sau aparat de radio și l-au concediat. La cabareturile mai mari nu îndrăznea să rîvnească, deși avea cîteva romanțe și tangouri cu text și muzică proprie, care nu erau mai rele decît cele la modă.

Mi s-a părut că am dreptul să presupun că a fost ajutat, ca atîția alții, și de bărbații cu ale căror soții se culca.

E de un an în București și o duce greu. Din cînd în cînd are la Ministerul de Externe cîte o traducere, foarte modest plătită. Dă mereu traduceri din franțuzește și englezește pe la diverse publicații, dar rar de tot îi apare cîte ceva (nu înțelege de ce) așa că acum a încercat la fostul lui camarad de arme, directorul editurii la care ne-am întîlnit, să vîndă cele două tangouri și un fel de roman de război.

În general am cules impresia că e un abulic, un obosit, care mai luptă totuși, atît cît poate, să se mențină, prin mijloace cinstite, la suprafață. Am înțeles că de multe ori se culcă nemîncat, într-o cameră neplătită, dar că are grija să poarte întotdeauna guler curat și hainele șterse și călcate de el însuși, așa că nimeni din casele burgheze în care vine, nu-și poate închipui că, reținut la masă pentru plăcerea de a-i avea compania, el mînîncă după o zi, sau mai multe, de post. Sau ar putea oare soția unui prieten plecat în provincie sau în străinătate să-și închipuie că, dacă el se lasă, în sfîrșit, „sedus“, și rămîne să doarmă cu ea, este nu atît pentru bucuria de a fi cu o femeie frumoasă și tînără cît ca să-și dezmoștească oasele trudite în camere mizerabile și neîncălzite? Toate iau, desigur, oboseala și absența sa de om necăjit, drept rezervă de om bine crescut sau drept tactică și indiferență șireată de don-juan experimentat. Pentru că masculinitatea sa, într-adevăr miraculoasă în fața actului sexual, îndreptățește asemenea presupuneri. (Țin neapărat să precizez că nimic din cele spuse aici nu le știu de la el, ci că mai mult am ghicit și am presupus. În general era extrem de discret și rezervat atunci cînd vorbea despre femei. Ceea ce, se înțelege, m-a neliniștit și mai mult.)

De mine i-am vorbit foarte puțin și, în orice caz, nimic din ceea ce socotesc esențial în viața mea. A trebuit totuși să-i spun că abia în adolescență am început să mă ocup serios

de muzică — atît, se înțelege, cît mă lăsa viața mea hărțuită, și că am părăsit într-o zi totul și pe toți și, răbdînd de foame, m-am dedicat, la 27 ani, exclusiv lecțiilor de violoncel și compoziție, plecînd, Dumnezeu știe cum, la Viena, unde am rămas aproape trei ani. Am fost nevoit să-i spun că am cîteva compoziții. Apoi, fără să fie neapărat nevoie, i-am spus că la Viena am cunoscut-o pe Hilda, și că avem un băiețaș de vreo cinci ani.

Cînd i-am vorbit elogios de Hilda (înadins extrem de elogios), l-am spionat să surprind dacă acest capitol îl interesează mai mult decît celelalte.

M-a condus pînă în apropiere de locuința mea și l-am invitat pentru seara următoare la noi.

Cînd am intrat în casă, cel dintîi lucru pe care l-am observat a fost trupul Hildei. Așa cum stătea în picioare, lîngă bibliotecă, în profil, fără să mă audă intrînd (de ce oare am intrat furișat ca și cînd aș fi sperat s-o surprind cu cineva ?), și, cum era singură în toată casa, am rămas trăsnit de ușurința cu care numai în cîteva clipe ar fi putut să se culce cu cel dintîi venit în lipsa mea de acasă, și apoi să mă primească pură și calmă, ca și cînd nimic nu s-ar fi întîmplat. (Și de unde știam că într-adevăr n-a fost cineva înaintea mea ?) Era în rochia de casă subțire, încheiată de sus pînă jos în nasturi, așa că ar fi putut s-o descheie repede și s-o încheie la loc. Sau chiar s-o scoată. (În general o rochie se scoate și se pune la loc primejdios de ușor. Și e înspăimîntător cît de repede și fără complicații își poate scoate și pune la loc o femeie tot ce e pe ea. Pînă ai coborît să-ți iei țigări și ai urcat înapoi, ea a și terminat cu prietenul cu care ai lăsat-o cîteva clipe. Acum eram de-a dreptul înnebunit de gîndul că pieptul Hildei nu avea nevoie să fie închis în sutien. Supărarea mea nu era însă, ca de obicei, pentru că libertatea pieptului îl făcea să aibă viață personală, conștientă și să fie remarcat de bărbați, ci pentru că lipsa sutienului, simplifica și mai mult dezbrăcatul

și îmbrăcatul.) Canapeaua era acolo, aproape de fereastră, de unde, prin curte, se vedea la poartă dacă vine cineva. Așadar, chiar în vreme ce ea ar fi fost cu cineva pe canapea, el ar fi putut să vadă dacă vin eu și ar fi avut tot timpul să se dea jos și să se ascundă sau să sară gardul în curticica de alături, și ea să se așeze în picioare, în profil, așa cum stătea acum, inocentă, ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat. Eram ispitit să caut sub divan și în dulap, dar scena mi s-a părut de vodevil. Mi-a trecut prin minte să cercetez dacă nu cumva a uitat, în grabă, să-și pună chiloții. Ar fi fost grotesc. Și cum prezența canapelei mi-a amintit cunoscuta anecdotă, am hotărât, de teama de a nu-mi părea singur ridicol scoțînd-o de acolo, să mă mut în altă locuință, mai puțin favorabilă Hildei. Cu adevărat ciudat mi s-a părut că toate aceste gînduri au venit simultan — într-o străfulgerare — și s-au suprapus pe gîndul cel dintîi pe care mi l-a trezit prezența Hildei : minunat trup de femeie. (Niciodată cînd o aveam lîngă mine, nu-i știam cu adevărat trupul. Nu-l înțelegeam și nu-l prețuiam de ajuns. Numai cînd mai era un bărbat străin și mi se părea că el îl vede și-l jinduiește, îl vedeam și îl prețuiam și eu. Poate pentru că îl vedeam cu ochii cu care mi se părea că mi-l fură el, dorindu-l. La fel, cînd între bărbați se vorbea de femeia pe care o avusese cineva, sau o avea careva din ei, mie mi se părea că le umblă gîndul și la Hilda, și atunci o vedeam cu ochii lor, și-mi devenea mai dragă. Nu, nu mai dragă, mai a mea, mai a mea în primejdie de a-mi fi furată.)

Așadar, cum o vedeam acum, ispititoare în rochia subțire de casă, cu pieptul viu, tînăr și chemător, m-am simțit parcă bărbat străin, bucuros că găsește soția unui cunoscut singură acasă, cum de atîtea ori m-am trezit în casa unui prieten cu a cărui soție trebuia să rămîn cîteva clipe singur. Țin minte că m-am rușinat de privirea fotografiei mele de deasupra diva-

nului și că m-am cutremurat la gândul că poate ea a văzut-o pe Hilda adineauri cu un altul pe divan.

Și-mi cercetam privirile din fotografie, doar voi afla din ele ce anume au văzut.

Hilda s-a întors deodată speriată :

— Dar când ai intrat ?

— Acum.

Aveam amîndoi glasul șoptit, printr-o complicitate la un gând ascuns. Mi-a trecut fulgerător gândul s-o duc la divan sau s-o trîntesc, așa cum era, pe covor, dar l-am alungat îndată. De ce s-o învăț să se lase culcată de primul străin : căci intrarea mea tiptilă, „spaima“ ei de femelă și glasul nostru de șoaptă, făceau să mă simt cu adevărat un străin cu gânduri de mascul delincvent, acceptat tacit. Deodată mi s-a părut că ceva din privirea ei într-adevăr mă roagă, mă îndeamnă. Dar nu pe mine, soțul, ci pe străinul furișat în casă. I-am spus supărat :

— De ce rămîi singură ? Și de ce nu încui ușa ? Dacă intra altcineva în locul meu ?

A vrut să răspundă ceva, cred cu o glumă, a mișcat puțin buzele, apoi a tăcut. (Mi s-a părut că surprind o vagă schiță de zîmbet de candidă joacă vinovată în paradis.)

Femeia a adus copilul și am stat la masă tăcuți. Am încuiat apoi ușile și ne-am culcat devreme. Hilda m-a văzut închis în mine și nu m-a întrebat nimic. Desigur că a înțeles de ce sînt supărat. Altfel m-ar fi întrebat — așa cum făcea întotdeauna cînd presupunea că este din pricina grijilor. Numai în două cazuri evita să-mi vorbească : atunci cînd apărea vreun articol defavorabil despre mine, sau cînd mi se părea suspectă o întîrziere a ei în oraș — întîrziere desigur nevino-vată. În amîndouă cazurile eu nu voiam să spun de ce sînt supărat și clocoteam.

Atunci cînd în presă apăreau opinii defavorabile compozițiilor mele, mi se părea că ea e de partea aceluia care scri-

sese articolul. Gîndeam doar de mult — și i-am și spus-o — că femeia niciunui creator nu crede profund și nezdruincinat în creația bărbatului ei. Cel mult s-a resemnat să accepte ce se spune sau ce se scrie favorabil despre el. Dar și atunci caută între rînduri pînă găsește sau crede că găsește, sau, dacă nu găsește, își închipuie că i-au scăpat, rezerve sau contestări categorice. Iar dacă, decepționată, trebuie să recunoască adeziunea totală a criticii, se întreabă dacă nu cumva ești prieten cu cel ce a exprimat o opinie favorabilă. Ciudat e că același lucru care despre tine i se pare defavorabil, despre un străin ea îl găsește clar și categoric elogios. Așadar, cînd apărea un rînd defavorabil în vreo publicație îmi venea să-i urlu : „Ei, iată ai dovada așteptată că nu sînt decît un cabotin orgolios !“ Dar cum nu voiam să-i arăt că mă supără ceea ce știam că gîndește dintotdeauna, și cum ea bănuia de ce sînt supărat și tăcea, clocoteam. (Ele gîndesc așa, din orgoliu lezat)

Îi mai căutam ceartă, atunci cînd se înapoia din oraș : nevoind să-i spun că gîndurile mele o suspectau umblînd pe drumuri vinovate, mă legam de te miri ce.

Ne-am culcat fără să fi schimbat un cuvînt. Deși dormeam într-un singur pat, și noapte de noapte fiecare din noi avea nevoie de trupul celuilalt, în noaptea aceea nu m-am apropiat de ea. Cu cartea în mîină, eram culcat la margine de tot, mai-mai să cad jos. Și cînd i-am simțit întîi un picior apoi coapsele apropiindu-se, m-am tras violent de lîngă ea, ca să înțeleagă că trebuie să mă lase în pace, că nu am nevoie de ea, nici azi, nici altă dată, niciodată. Că pot s-o zvîrl sau să plec eu de acasă, deși știe cît m-am obișnuit cu trupul ei, cum mi-a intrat el în sînge.

Citeam, și gîndurile îmi umblau la Ivănescu. Să-i spun de întîlnirea cu colegul de școală ? Sau să rostesc, așa, din senin, un nume : „Ivănescu“, și să mă uit drept în ochii ei. Mi-a trecut deodată prin minte : „Ce-ar fi să mă ridic deodată, s-o apuc de umeri, și să-i pun din nou chestionarul cu care am

înnebunit-o într-o noapte ?“ (Dar despre chestionarul acela, s-ar putea zice inchizitorial, voi vorbi mai târziu.) N-am făcut-o însă, pentru că ar fi fost o mișcare de șah greșită : ar fi pregătit-o pentru a doua seară, cînd urma să-l avem la masă pe Ivănescu.

Înainte de a stinge lampa — ea citea încă — am zis simplu, ca și cînd aș continua o convorbire :

— Mîine seară avem pe cineva la masă.

— Bine.

Și a citit mai departe.

Era doar firesc să n-o surprindă, pentru că, destul de des, aveam pe cîte cineva la masă. Totuși mi s-a părut suspectă indiferența ei : de ce nu mă întreabă pe cine ? Măcar așa, ca să vorbim și ca să se topească, prin comunicare, supărarea fără motiv precis pe care doar o simte ? Îi este cumva teamă să nu întrebe fără să vrea : „Ivănescu ?“ Mi-au venit cele mai absurde gînduri. Pînă și gîndul că ei se cunosc de mult și că el a venit la editor după mine — înțeles cu ea — ca să ne cunoaștem, adică să ne reîntîlnim, și să înceapă a veni în casă. Am încercat să-mi amintesc cum a fost întîlnirea la editură, și dacă am intrat eu în vorbă cu el sau el cu mine. Hildei i-am aruncat, pe furiș, o privire : poate îi surprind gîndurile. (E într-adevăr înfiorător cum stau oamenii unul alături de celălalt, se uită unul în ochii celuiilalt, și nu sînt în stare să vadă ce se petrece în capul lor.) Ea era culcată lîngă mine, cu cuvertura subțire puțin dată la o parte, așa că îi erau descoperiți umerii și pieptul. Cum dormea pe spate, sîinii tari, sub cămașa de borangic, în loc să stea culcați în dreapta și în stînga, erau ridicați, cu sfîrcurile mărite și pregătite parcă. În odaie era liniște și cald. În cea de a doua odaie, copilul dormea. Afară se auzea ploaia subțire de început de toamnă. Nu cumva se gîndește la el acum și pentru el e pregătită ? Nu-mi puteam alunga gîndul că ea știe cine vine mîine seară la noi. Încercam să leg fire neverosimile ca să

ajung să aflu de unde se puteau cunoaște și cum au ajuns la legătura de care eram acum sigur. Deși știam din bănuiele asemănătoare și din investigații, că la urmă nu se alege nimic din toate „dovezile“ ce le am, am dat și acum — în umbletul pas cu pas după ea, peste „dovezi de nezdruccinat“. Așadar, în timp ce eu o bănuiam cu alții și aveam, mi se păruse, dovezi sigure, dovezile priveau legătura cu Ivănescu, de care eu însă nu știam. Mi-am dat din nou seama că gelozia, atât de banalizată și atât de ridiculizată de bărbații ce se cred deștepți, este ridicolă numai pentru că umblă pe urme greșite, sau că dovada vine cu întârziere. Totuși și acolo unde n-ai nici un motiv de bănuială, cum era în noaptea aceea cu Hilda, virtual, dacă se poate spune așa, ești îndreptățit să bănuiești. Iată că, deși Hilda într-adevăr nu-l cunoștea, mai târziu tot s-a culcat cu el.

Îmi dau seama că, din cele spuse, s-ar putea crede că aveam motive să pun la îndoială ceea ce se numește „cinstea ei conjugală“. Declar categoric : nu ! Era o femeie modestă, simplă și retrasă în gospodărie, în dragostea pentru copil, pentru mamă-sa, la care ținea mult și, ceea ce interesează acum, în dragostea pentru mine — o dragoste profundă, puternică dar stăpînită ; căci nu mă copleșea cu manifestări explosive de dragoste, de cele mai multe ori publice, pe care, fie din remușcare, fie pentru derutare, le manifestă mai ales femeile ce-și înșeală bărbații. Avea în schimb, în pat, o bogăție de inițiative și de elanuri amoroase, uluitoare, cărora robustețea mea le răspundea totuși cu prisosință. (Pomenesc de *această* robustețe, ca să nu se caute cine știe ce explicații căderii Hildei. Trebuie să mai spun că, la început, inițiativele și inventivitatea ei erotică m-au pus pe gînduri : de unde știa ea atîtea lucruri ? Mi-a răspuns : crede că orice femeie descoperă singură, alături de bărbatul drag, drumul celor mai inimaginabile izvoare de plăceri. Înțelegeam că are dreptate dar eram neliniștit : pe cine oare cunoscuse înaintea mea ? Și,

Doamne, doar știam că nu am nici un motiv să bănuiesc că mai cunoscuse bărbați înaintea mea. Când am avut-o întâia oară, în „Wirtshaus“-ul acela vinez, era fecioară, și atât de feciorelnică, atât de neștiutoare de ceea ce face...)

Ne-am cunoscut în împrejurări ciudate și cam romanțioase, la Viena. Eu aveam 30 de ani și eram acolo la sfîrșitul lecțiilor de compoziție. Într-o înserare de sfîrșit de vară, cu tăcere grea, duminicală, am încheiat un nou drum de pios pelerin, de data asta cu locuința în care murise cu cîțiva ani în urmă, în cartierul Nussdorf, un tînăr și excepțional de înzestrat compozitor, a cărui operă începuse abia după moarte să fie primită și apreciată. Zăbovisem pesemne mult în odăița aceea cocoțată pe cele cîteva trepte înguste, înecate în iederă, și acum coboram. N-am ajuns bine jos, că cineva, care tocmai intrase pe poartă, și pe care în semiîntuneric nu l-am putut distinge decît că e femeie, a dat un țipăt și s-a prăbușit. Am alergat la poartă. Era o brună cu un obraz rafaelit, prelung și mat, și cu ochii de un albastru atât de ciudat că, în clipa în care am vrut s-o sprijin, a trebuit să ne sprijinim unul de celălalt. Eu mi-am revenit îndată, iar ea, cînd a putut să vorbească, mi-a spus că i s-a părut că-l vede coborînd scara pe tînărul compozitor, pe care l-a văzut o singură dată, cu puțin înainte de moartea lui, la un concert, unde a turburat-o că de atunci nu se poate elibera de obsesia lui. Acum după ce m-a crezut el, ea se temea — nu-și dădea seama de ce — să mai urce în odaia în care murise tînărul compozitor, odaie pe care părinții lui au prefăcut-o într-un mic muzeu. A urcat totuși împreună cu mine, și, la lumina unei lămpi mici, care a încremenit umbrele noastre și pe cele ale puținelor lucruri de acolo — de parcă ar fi fost duhuri din lumea celui mort — am zăbovit mult, eu răvășit de ochii ei atât de ciudați, sau care mi se păreau mie ciudați, ea cu sentimentul că eu sînt compozitorul care o turburase atât. Am coborît, ținîndu-ne de mîini ca doi școlari. Curtea mică și veche, cu iarbă întîrziată

printre pietre, a rămas să doarmă mai departe. Ne-am trezit într-o piațetă, în fața unei biserici mici și bătrîne, braț la braț, cast înfiorați. Nu puteam vorbi nici unul. Am coborît, mereu, din Nussdorf de-a lungul grădinărilor, ca din basme, cu pitici de faianță păzind legumele, și cu căsuțe minuscule ca din cuburi sau ca în Malbücher, vrînd să simbolizeze nu știu ce, printre straturi ca decorurile de teatru, am hoinărit și am urcat — fără să știm încotro mergem — Cottage-ul aristocratic, printre vilele grave, înecate în seară și în toamna de duminecă tăcută și somnoroasă. Și nici n-am știut cînd am fost din nou la Nussdorf, în fața unui „Wirtshaus“ și el din basme. Am urcat de-a dreptul din stradă cîteva trepte de piatră, țărnurite de o balustradă din crăci subțiri de mesteacăn, cu coajă albă, și am străbătut grădina cu mesele și scaunele strînse după vara abia sfîrșită — toate încremenite parcă în paginile vrăjite ale unei cărți de mult citite. N-aș putea spune că sînt un romantic și un mistic și, la treizeci de ani, cît aveam atunci, eram și mai puțin (pentru că între timp am trăit drama morții copilului), dar încă pe atunci mi se întîmpla nu odată să evaderez — fără să-mi dau seama — din realitate și să-mi închipui că sînt decupat de undeva dintr-o pagină citită cîndva, undeva, nu-mi mai aminteam cînd și unde, așa că tot ce trăiam, și decorul în care mă mișcam, căpătau o ciudată patină de vis, distanță, și o ușoară tremurare de ape transparente, sau ca peisajele văzute printr-un binoclu întors sau în ocheanele din „Fotoplasticul Imperial“ al copilăriei mele. Așa și acum, m-am găsit deodată într-o încăpere mică, blîndă, veche, luminată cu o lampă de petrol și evadată dintr-o carte — împreună cu noi. Parcă nu trăiam întîmplarea, ci o citeam cu suflet de adolescent romantizat. Nu-mi auzeam glasul, nu îl auzeam nici pe al Hildei, și mișcările ne erau ireale. Nu, nu acum mi se pare că a fost așa, ci așa a fost cu adevărat.

Ea era de cîteva zile venită la Viena, la bunici, la care venea aproape în fiecare an și era hotărîtă să mai rămînă cîtva

timp. Am aflat că e fiica unei doamne care, rămasă de mult văduvă, a deschis din mica moștenire a soțului un debit de tutun și o librărioară la București. (Am aflat-o oare într-adevăr atunci cînd mi se părea că mișcă numai buzele și că *nu* vorbește, sau am aflat-o mai tîrziu și mi se pare că atunci am aflat-o ?) Puținul ce aducea librărioara și ceea ce mai trimiteau bunicii din Viena, ajungea tocmai bine ca să ducă o viață simplă dar frumoasă. Încă dintr-a treia liceală, fetița a început să ia serioase lecții de pian cu una din cele mai bune profesoare din București. O dată cu bacalaureatul, dat la pensionul *Nôtre Dame*, a terminat și conservatorul de pian, cu distincția cea mai înaltă. Nu s-a produs totuși nici-odată în public. Continua să trăiască aceeași viață de seră de pînă atunci ; citea, cînta ceasuri lungi, broda sau îi ajuta mamei în librărioara care era la un loc cu locuința.

Viața asta, închisă, i-a așternut pe suflet un fel de naivitate și romanțiozitate, de care nu s-a eliberat nici la cei douăzeci și patru de ani cîți avea atunci. În odăița aceea tare încălzită a „Wirthaus“-ului vienez, cu un pat cu perne multe și cu o mulțime de „Sprueche“ brodate și puse pe pereți, nu știa nici ea nici eu ceea ce facem. Ne amețise oare vinul „Heuriger“ ? Dar noi am urcat gata amețiți. Ne-a amețit poate înfiorarea *revederii* de parcă ne-am mai văzut cu veacuri, ba cu milenii în urmă ? Nu știu, pentru că eu cred că această „înfiorare a *revederii* după veacuri și milenii“ și chiar „amintirile“ din acele veacuri și milenii, care parcă începeau să se precizeze, erau pură literatură. Dar oare are asta vreo însemnătate ? Important e că nu încapе îndoială că eram întîiul bărbat pe care l-a cunoscut ea — așa cum s-a întîmplat acolo în pat.

Către ziuă am condus la bunici o fetiță îngrozită — o fetiță de douăzeci și patru de ani. Peste cîteva zile am plecat împreună spre țară și, după două luni, ne-am căsătorit.

Foarte des mă chinuia gîndul de ce mi s-a dat atît de ușor, și o chinuiam cu tot felul de întrebări. La început îmi răspun-

dea că nu-și amintește decît de o stare de evlavie care a cuprins-o din clipa în care m-a zărit coborînd treptele, stare de evlavie de care nu s-a eliberat multă vreme după căsătorie : avea sentimentul — și un fel de spaimă cuvioasă — că trăiește alături de compozitorul mort, care pusese stăpînire pe ea cu ani în urmă. Mai tîrziu s-a eschivat să-mi mai răspundă la întrebări care priveau împlinirea din Viena. (Pentru cei care ar căuta să justifice căderea Hildei cu Ivănescu, tocmai în această stare, să-i zicem de transă și de trezire decepționată alături de mine, și să socotească cazul ei drept un caz patologic, așa cum deșteptii ar socoti așa zisa mea gelozie ca patologică, pentru ei afirm categoric că, în ultimă analiză, toate, sau mai toate căsniciile sînt relații de „transă“ și „trezire“ decepționată, afară de cazurile în care aceste căsnicii sînt clădite de la bun început fie pe dragoste plată, fie pe socoteli limpezi și convenabile ambelor părți. În care soții au fost totuși încornorați, pentru că femeia s-a întrebat la un moment dat : „Cum ? Asta e tot ?“)

Așadar, deși nu aveam motive deosebite să mă îndoiesc de ceea ce se numește cinstea ei conjugală, mă chinuia totuși întrebarea : De ce mi s-a dat atît de ușor ? Și — cum am spus — o chinuiam cu tot felul de întrebări polițiste, inchi-zitoriale.

Așa și acum : ea era culcată lîngă mine, și mie îmi umbla în cap gîndul : „ce-ar fi să-i pun din nou chestionarul ?“ (Sînt sigur, independent de justificarea sau nejustificarea lui în seara aceea față de Hilda, că răspunsuri cinstite la întrebările cuprinse în el. ar duce la multe divorțuri, iar acolo unde oamenii — din obișnuință sau din lașitate — nu s-ar putea hotărî la divorț, un asemenea chestionar ar limpezi o bună parte din frămîntările cu care se neliniștesc toți soții. Repet : se neliniștesc *toți* soții. Chiar acei care nu-și pun toate întrebările sau nu și le pun cu aceeași acuitate cu care mă chinuiam eu. Și se neliniștesc și aceia care nu-și pun de loc întrebări, dar și le pun

totuși sub formă de neliniște, sub formă de nemulțumirea cu care surprind privirile unui bărbat străin asupra soției, sau ale ei asupra unui bărbat străin, chiar dacă ei nu merg, nu au curajul să meargă pînă la capăt. Tocmai pentru că ceva în ei le spune că ar descoperi lucruri grave, de care vor să se scutească.

Oricum, în seara aceea, eu eram hotărît să-i pun din nou chestionarul și eram sigur că, dacă mi-ar răspunde măcar în parte cinstit, tot voi da de urma legăturii cu Ivănescu. Am înțeles, însă, îndată că nu e bine să i-l pun. Prea ar veni imediat după înștiințarea de adineauri că avem mîine pe cineva la masă. Pe cineva pe care ea doar îl știe. Ar vedea îndată legătura pe care vreau s-o fac. Și, șireată (care femeie nu are o șiretenie instinctivă, specială pentru adulter?), s-ar feri să cadă în cursă. Afară de asta, mărturisesc că mă înspăimînta gîndul că interogatoriul ar putea să sfîrșească la fel ca altădată cînd i l-am pus. Și nu voiam să ratez, prin violențe din partea mea — urmate de o criză de nervi a Hildei — concluziile vizitei de mîine-seară. Deci experiența pe care o urmăream.

Văd că trebuie să spun, în sfîrșit, ce e cu acel chestionar.

Cu vreo doi ani înainte de întîlnirea mea cu Ivănescu, mi s-au copt pesemne în minte primele bănuieli că Hilda mă înșeală. Sau că m-a înșelat. Sau că ar putea să mă înșele. Ceea ce, la urma urmelor, e același lucru. Mărturisesc că nu mă gîndeam precis la nimeni, dar îi bănuiam pe toți cunoscuții mei. N-aveam nici un motiv, dar puteam lua, dacă voiam, o mulțime de lucruri mici în aparență drept dovezi sigure. (Eh, dacă am putea descifra îndată acele nenumărate lucruri mici și aparent fără importanță, cum am mai scăpa de situația ridicolă de a fi și încornorați și de a părea geloși. Un cunoscut, cu soția căruia mă culcasem cu patru zile mai înainte, un domn notoriu încornorat, m-a deplîns odată și a socotit „patologic polițismul meu conjugal“ și era fericit, drăguțul, că,

iată el e atît de sănătos construit că nu-și bănuiește nevestica și nu-și complică și nu-și sucește și răsuțește, ca mine, viața și gîndurile. Dar dacă ăsta m-a amuzat pur și simplu, un alt cunoscut, care realmente n-avea de ce să-și bănuiască soția — n-avea încă de ce — m-a scos din sărite cu calmul și gravitatea cu care diagnostica drept „gelozie patologică“ luciditatea cu care îi demonstrem fatalitatea încornorării. Și a recunoscut, la urmă, fariseul, că într-adevăr și el s-a gîndit de multe ori că femeia lui l-ar putea înșela — și i-a trecut prin minte și cu cine — dar că toate gîndurile astea bolnave s-au consumat rapid, fără să urce, ca la mine, în note acute.

„Unde ar ajunge bărbații dacă s-ar gîndi serios la asta ?“ Și nu era singurul care o spunea.

Să mai amintesc de soții care spun : „Ba, pe mine mă flatează, chiar, cînd văd cum unui bărbat străin i se scurg ochii după nevastă-mea : înseamnă că am o femeie «bine»“. Și proxeneți conjugali din ăștia cunosc mulți. Și care bărbat cînd își recomandă nevasta și observă că-ți place, nu încearcă și mîndria proprietarului de lucruri prețioase, rare, și o bucurie vagă de intermediar — simultan, desigur cu spaima soțului primejduit ?

Am deschis această lungă paranteză, ca să-mi dovedesc din nou că, elaborarea chestionarului s-a făcut într-o minte normală, ca a fiecăruia din noi, cu deosebirea numai că eu i-am pus Hildei chestionarul, pe cînd dumneata te temi să i-l pui „Hildei“ dumitale. Observ că am părăsit tonul calm, obiectiv, de la început, și că fac alte paranteze.

Așadar, cu vreo doi ani mai înainte, m-am trezit că generalizările pur teoretice și micile suspiciuni de pînă atunci, au luat o formă categorică, gravă : Hilda mă înșeală ! Așa, simplu și banal — mă înșeală. Cu cine ? Nu mă gîndeam la nimeni precis. Dar mărturisesc că am urmărit-o de multe ori, sigur că urcă la medicul meu, un om tînăr destul de inteligent, cu un gust artistic un piculeț peste nivelul obișnuit, căl-

dicel, feminin. Un domn atent, tandru, tocmai bun pentru cuconițele a căror viață trebuie — știu ele bine că trebuie — să aibă un conținut mai elevat decît al cunoscutelor și vecinelor, vădit mediocre.

(Eu încă n-am cunoscut soție care, atunci cînd cade, să aibă conștiința că a împlinit un imperativ al trupului. Toate se duc în patul adulterului în solie spirituală, sau măcar pentru compensații spirituale. Și nici n-am văzut soție care să surprindă deosebirea între un aristocrat al spiritului și un mandolinist spiritual. Și chiar acele femei care se duc, orbește, chemate, s-ar părea, de tumultul din străfundurile unei mari personalități, o fac *nu* pentru că au prins mesajele ei, ci pentru că au văzut, în personalitatea către care s-au dus, ceea ce părea „tenor liric“. Adică pur și simplu au confundat.) Cum medicul meu are — dincolo de unele frumoase calități de inteligență și de fină sensibilitate — o manieră dulce, atentă și puțin gravă și goală de a se prezenta, și cum eu nu am fost niciodată atent cu Hilda, ba am fost de atîtea ori violent, trebuia să mă înșele cu el. Și apoi orice femeie preferă tandrețea exterioară, vizibilă, fără adîncime, unei dragoste profunde dar nemanifestate, ci pitite — din pudoare sau orgoliu — în indiferență perfect simulată, ba chiar, cîteodată, în grosolănie.

Am urmărit-o de aceea pe Hilda, de multe ori, sigur că urcă la medicul meu. Și pînă să mă conving că nu la el se duce, ci într-adevăr la mamă-sa sau la croitoreasă — cum spunea — trăiam, amănunt cu amănunt, tot ce trebuia să se întîmple după ce o surprind. Totul se consuma, însă, în fantezie. Tot așa s-au epuizat, în fantezie, și alte bănuieli. Se pare, însă, că undeva adînc și tainic în mine, toate aceste drumuri parcurse de la bănuiala vagă pînă la patul în care trebuia s-o găsesc, au lăsat urme atît de grave, încît, odată, bolnav (destul de ușor) la pat, mi-a trecut prin minte s-o fac pe Hilda să creadă în primejdia morții apropiate. Într-o seară am simulat ultimele clipe. Însălmîntată, a chemat medicul. (Mă

întrebam dacă îl cheamă pentru că e într-adevăr speriată, sau ca să-l vadă, să fie împreună. Sau, cine știe, poate că a înțeles jocul și vrea să-l jucăm în trei.) Medicul a liniștit-o : e o simplă stare nervoasă, o simplă slăbiciune nervoasă, provenită din vechea mea spaimă de moarte (nu, nu spaimă, ci revolta, respingerea ideii că *eu* voi muri) pe care el o cunoștea. M-a liniștit și pe mine. Îmi venea să-i pufnesc în nas, văzînd seriozitate cu care mă liniștește : „Nimic grav, nimic grav“. N-am îndrăznit însă să-l privesc în ochi. Ba o clipă, cînd ni s-au întîlnit privirile, mi s-a părut că surprind în ele un zîmbet șiret : „Hoțule, te prefaci “ !

A doua seară, cu Hilda pe un scaun, lîngă pat, gata de culcare am adus din nou vorba de gravitatea stării mele și am întrebato ce are de gînd să facă dacă voi muri. A început să plîngă. Medicul o asigurase doar că nu e nici o primejdie, atunci de ce plîngea ? Voia să mă facă să cred că ține la mine ? Ținea într-adevăr la mine sau s-a gîndit în clipa aceea că rămîne pe drumuri dacă mor ? Dacă femeile ar avea o situație independentă, mă gîndeam, am putea ști mai ușor gîndurile lor adevărate, pentru că ar avea curajul să ia atitudini sincere. Așa, însă, în atitudinile lor trebuie să fie întotdeauna și socoteala : „Ce fac dacă rămîn pe drumuri“ ? (Măcar pentru controlarea sincerității soțiilor trebuie schimbat ceva în orînduirea socială, punînd femeia pe picior de egalitate materială cu bărbatul pentru ca ele să nu fie silite să acționeze interesat.) Am liniștit-o cu cel mai dulce glas posibil : să nu plîngă. În definitiv va găsi un om la care să țină, și se va mărita cu el. M-ar bucura chiar să știu cam la cine s-ar putea gîndi, ca să vedem dacă e potrivit sau nu. În definitiv eu sînt cel mai în măsură să știu cam ce fel de om ar putea-o face dacă nu fericită, dar măcar mulțumită, după ce a trăit aproape cinci ani cu mine, de care, nu-i așa, nu prea are motive să fie mulțumită. (Și am îndulcit și mai mult glasul și am ascuțit și mai mult pînda : va cădea în cursă și, în sfîrșit, va recu-

noaște că a trăit nefericită cu mine. Și poate că va scăpa un nume care îi umblă în gând. Sau poate că voi afla chiar mai mult.) Dar ea tăcea și stăruia în plîns. Abia tîrziu, cînd s-a hotărît să renunțe la plîns, și să înceapă a vorbi, mi-a răspuns că nici nu se gîndește să se remărite. A trebuit să izbucnesc : cum, atît de idiot mă crede încît să accept că într-adevăr nu se va remărita ? „Cum, nu te vei mărita cu nici unul din nenumărații bărbați cu care m-ai înșelat ?“ S-a dat îndărăt și a deschis o pereche de ochi înspăimîntați. Ce și-o fi închipuit ? Am înnebunit ? Sau că mi s-a urcat temperatura ? Am scăzut vocea și am sfătuit-o să-mi spună cîstit, cu cine m-a înșelat. „La urma urmelor, ai avea interes să inventezi un nume, măcar ca să-ți spun și eu, cu cine te-am înșelat“. Speram că „inventînd“, va rosti un nume, pe urma căruia să dau peste cine trebuia să dau. Sau că, bravînd cu cîteva nume, ca astfel să-mi alunge bănuielele, eu îmi voi da seama ce e bravadă și ce e adevăr. Dar ea tăcea și mă privea înspăimîntată. Atunci i-am pus deodată, prin surprindere, următoarele întrebări pe care de mult le aveam pregătite : cerîndu-i să nu-mi răspundă decît după ce le-a auzit pe toate. (Ce bine ar fi ca toți soții să le pună soțiilor lor, indiferent de rezultat !)

1. Cu cine m-ai înșelat ?

2. Dacă ai să zici că nu m-ai înșelat, atunci cu cine era aproape să mă înșeli ?

3. Dacă și la întrebarea a doua ai să răspunzi — te încăpățînezi să răspunzi — negativ, atunci cu cine ai fi vrut s-o faci ?

4. Dacă și la acest punct vei spune „cu nimeni“, atunci ce bărbat ai remarcat, fără nici un gînd vinovat, ci simplu, pentru inteligența sa, sau pentru alte calități spirituale, — repet spirituale, și fără nici un gînd vinovat ?

Îmi dau seama că oamenii „deștepți“ și „sănătoși“ ar putea socoti acest chestionar ca născut de un creier nebun. Căci nu aveam nici un motiv să i-l pun. Nu-i așa ? Și ce în-

seamnă mai ales ultimele două întrebări ? Ce înseamnă acest „proces de intenții“ cum se zice.

Ei, iată că am, în apărarea dreptului de a-i fi pus întrebările, faptul că Hilda, să zicem, s-a culcat totuși cu Ivănescu. Și oare nu-l justifica în orice caz tenacitatea cu care a răspuns „cu nimeni“, „pe nimeni“, la punctele 3 și 4 ? Nu e o nerușinare să răspunzi așa ? Cum, dar care femeie n-a „remarcat“ un bărbat, așa, simplu, fără gând vinovat, dar l-a remarcat totuși, și i-a plăcut ? Nu era oare suspect acel înspăimântat „pe nimeni“, și nu era în el teama că, pornind de la punctul 4, voi ajunge, prin contaminarea punctelor, la punctul unu, și-i voi dovedi că, chiar dacă nu m-a înșelat, m-ar fi putut înșela ? Ceea ce e același lucru.

Se înțelege că, de la tonul blînd, am ajuns la violență. I-am cerut să fie cinstită măcar în discuție. În definitiv, doar n-ar fi fost nici o greșeală — i-am zis — dacă cineva i-ar fi trezit interesul, așa, întîmplător, și fără vreun gând necinstit ; ba chiar dacă ar fi remarcat un bărbat ca bărbat, sau dacă i-ar fi trecut numai prin minte curiozitatea, simpla curiozitate, de a se culca, o singură dată, cu cineva. Am muiat iar glasul și i-am spus blînd că eu n-aș socoti o asemenea curiozitate drept păcat, și că n-aș putea fi supărat pe ea, după cum ea n-ar trebui să fie supărată pe mine că am avut relații cu cîteva femei pe care le cunoaște bine. N-ar trebui să fie supărată și eu n-aș fi supărat pe ea, pentru că, în ultimă analiză, adulterul nu este altceva decît un act de curiozitate : ce anume aduce inedit, de pildă, această femeie ? Și am inventat pe loc o teorie a modei, și anume că schimbarea atît de deasă a modei nu urmărește altceva decît să ne ofere în aceeași femeie mereu alta, satisfăcînd spiritul poligamic al bărbatului : căci pînă să-ți dai seama că femeia asta „nouă“ e propria ta nevastă, ți-ai și înșelat — măcar sufletește — soția cu ea însăși. Și am continuat să vorbesc, repede și incoerent, spunîndu-i nume de femei pe care le-aș fi avut, numai așa, ca s-o întărit

și s-o fac să vorbească și ea. N-a prins. Ea tăcea. (E îngrozitor cât de tari sînt femeile în tăcere.) I-am cerut atunci să-mi spună cinstit dacă înainte de a mă fi cunoscut pe mine a cunoscut pe cineva care să-i fi fost drag, așa cum ți-e drag un băiat în adolescență, aproape nevinovat drag. Sau dacă, fără să fi cunoscut pe cineva, și-a făurit și ea un ideal de bărbat, așa cum își făurește fiecare fată. Compozitorul acela tînăr, din Viena, îi era drag ca bărbat ? Și într-adevăr seamăn eu cu el sau i s-a părut numai atunci la Viena ? Și dacă el se-măna cu bărbatul așa cum și l-a făurit ea în visurile ei feciorelnice ? Căci, i-am repetat, nu există femeie, cât de fericit măritată, care să nu aibe „un cavou sacru și intim“, în care a îngropat „bărbatul visurilor sale“. Ea însă tăcea. Tăcea. Și pentru că la toate întrebările din chestionar s-a încăpățînat să mă prostească cu un „Nimeni“ și „pe nimeni“, din care n-o puteam clinti, se înțelege că am sărit din pat, am apucat-o de umeri și i-am urlat : „Pe mine nu mă minți. Pe mine nu mă prostești tu“. Apoi — pentru că, mă înnebunea cu tăcerea și mai ales cu privirea ei de silă și de dispreț, am vrut să-i trag palme și pumni peste obraz, în cap, dar m-am stăpînit. Am împins-o însă dintr-un colț în altul și am urlat la ea ca scos din minți. (Cred că dacă pînă atunci într-adevăr nu se gîndise să mă înșele, trebuia să ia atunci hotărîrea s-o facă : eram, știu, pur și simplu hidos : în izmene, cu picioarele goale, nebărbierit de cîteva zile (lucrasem fără întreruperi la un cvintet. Dar ce le pasă lor ? Ele te văd nebărbierit și în izmene, cu șireturile atîrnate). Să adaug că aveam și ochii fioroși și un patos de cabotin care vrea să joace un rol tragic ? În clipa în care m-am zărit în oglindă cum sînt alături de ea — splendidă — și mi-am dat seama că și ea m-a văzut mărunț, în izmene, desculț, păros, nebărbierit — hidos (dar oricum ne-am prezenta pe noi, soții, ele ne văd în casă de atîtea ori „hidoși“, pe cînd pe *ei* îi văd numai necotidian) și că s-a văzut în oglindă pregătită de culcare, așadar cu trupul

ei, delicat și fremătător, conștient feminin ; cînd așadar mi-am dat seama de aceasta, am înțeles că sînt pierdut. Pentru totdeauna pierdut. Ceea ce m-a scos și mai mult din minți. Eram gata s-o strîng de gît, s-oucid. Ea, înspăimîntată de nebunia care mă cuprinsese, a căpătat o criză de nervi cum n-am văzut-o avînd niciodată și nici n-aș vrea să o mai văd vreodată. (Să fi simulat oare ? Nu-și poate cineva comanda un obraz de var și un tremur al întregului corp și al buzelor, și o bolboroseală de om în fața morții înnebunit de frică. Acum trebuia s-o liniștesc eu pe ea. Nu știam cum. În primul rînd însă trebuia să-mi trag pantalonii pentru că îmi dădeam seama că e oribil să stau — grosolan, mîrlan în izmene și desculț — și să liniștesc și să mîngîi o femeie fragilă, distinsă și splendidă, cum era Hilda în clipa aceea. Trebuia să mă îmbrac repede, cu atît mai mult cu cît țipetele noastre au trezit femeia și copilul, care au rămas speriați dincolo de ușă, dar puteau intra din clipă în clipă. Și apoi trebuia chemat doctorul. Nu. Nu-l chem. E idiot : o bănuiesc cu el, sau în orice caz și cu el, și acum să-l chem ? Și ceea ce am făcut pînă acum e caraghios : să stau s-o mîngîi. Așa arată toți soții încornorați cărora femeile le fac scene de disperare.

Am deschis ușor ușa și i-am spus femeii și copilului că nu e nimic, să se culce liniștiți la loc.

Am rămas apoi toată noaptea s-o păzesc ca nu cumva să se spînzure sau să se otrăvească. Îmi venea să mă palmuiesc pentru grija asta ocrotitoare, dar o păzeam totuși. La fiecă mișcare, săream. Nu cumva am ațipit și ea s-a sinucis ? Către ziuă am adormit amîndoi. Ne-am sculat aproape de prînz. Vreo două zile ne-am evitat privirile, și apoi, pe nesimțite, am început să ne vorbim ca și cînd nimic nu s-ar fi întîmplat. Eu, însă, nu-mi puteam ierta că am ratat atît de urît o scenă esențială într-o căsnicie. Și a trebuit să-mi dau seama că, din noaptea aceea, a pierdut și puțină stimă pe care simțeam

cîteodată că o avea pentru mine. (Dar oare ştie vreodată un soţ dacă soţia îl stimează sau îl dispreţuieşte ?)

Acum cînd i-am spus că avem pe cineva mîine seară la masă, şi cînd eram iar aprins de bănuieli, mă întrebam dacă e bine sau nu să-i pun din nou chestionarul acela. Am renunţat. Şi nici n-am mai întreat-o de ce n-o interesează pe cine avem mîine la masă, deşi mi-am dat seama că, prin evitarea acestei întrebări, intru în rîndul încornoraţilor, care se feresc de „complicaţii“. Dar nu puteam face nimic. Sau poate că-mi „rezervam“, cum se zice, „plăcerea“ să duc experienţa pînă la capăt ? Poate.

Am mai citit cîtva timp şi i-am cerut apoi să stingă lumina. De mult nu m-am mai temut să adorm eu întîiul, ca ea să rămînă cu lampa aprinsă şi să mă vadă dormind cine ştie cum (cei mai mulţi soţi dorm doar atît de urît) şi să mă reţină, caraghios, pentru mîine seară, cînd va fi Ivănescu aici, străin, sărbătoresc.

A stins lampa. Am simţit-o cum se frămîntă dacă să se apropie de mine sau nu, aşa cum făcea întotdeauna. Îşi dădea seama că este ceva străin şi duşman între noi. Aş putea spune că-i citeam rînd cu rînd frămîntarea şi speram să surprind dintr-o clipă într-alta şi un gînd pe care ea ar fi vrut să-l ascundă. În definitiv de ce ar fi cu neputinţă ? În întuneric gîndurile oamenilor sînt mai precise, mai puţin înconjurate de atîtea elemente pe care le văd ochii lor în timp ce ei gîndesc la ceva, şi care îi distrag, iar pe tine te dezorientează cînd le scormoneşti privirea. Acum spiritul meu poliţist o putea urmări mai concentrat în întuneric. Totuşi n-am putut prinde nimic.

M-am mai frămîntat mult, şi am adormit către ziuă.

Cînd m-am trezit, ea era de mult sculată. Lăsase în dormitor jaluzelele trase, ca să pot dormi liniştit. (Grija asta m-a

înduișat o clipă, dar mi s-a părut îndată suspectă : întotdeauna tandrețea și grija excesivă a unei soții e suspectă, pentru că, sau are de ascuns ceva, sau urmărește ceva, sau vrea pur și simplu să-ți cîștige „benevolență“.) Mi-am dat seama că e târziu și am sărit din pat. În odaie era rece. Deodată am rămas pe gînduri : „Ia stai ! Ce eveniment important în viața mea e azi ?“ Mi-am amintit : Ivănescu vine diseară la noi. Am ridicat puțin storurile. Dimineața de toamnă, luminoasă și rece, era revărsată în curtica din față și pe stradă. Ultimele frunze verzi și primele frunze galbene și ruginii, înecate în soare, jucau pe copaci, așa cum joacă solzii apelor în lumina lunii. Și cum, prin geam, nu se auzea foșnetul, imaginea era ca în peisajele din filmele mute, sau așa cum trebuie să fie lumea pentru surdo-muți : festivă.

Instrunat în dispoziție de sărbătoare, eram — ca întotdeauna în asemenea clipe — dornic de singurătate și de lucru. O simțeam, însă, dincolo de ușă, pe Hilda, cum — ca de cele mai multe ori cînd mă știa lucrînd — umblă în vîrfurile picioarelor, și știam că servitoarea amăgește copilul cu jucării, ca să fie liniște și să pot dormi sau lucra. Nu mai eram așadar singur, ci cu grija lor pentru mine, grijă pe care o *simțeam*, ceea ce este de nesuportat, căci e neomenesc să ții pe cineva captiv în grija lui pentru tine. M-am gîndit să deschid ușor ușa și să spun că sînt treaz, așa că n-au decît să umble în mers obișnuit, nu în vîrfurile picioarelor, nu cu mișcări vătuite. Ba nu, n-o să-i spun Hildei nimic, n-o să deschid ușa : să creadă toți că dorm, așa că o să pot lucra — și o să lucrez numai la pupitru, cu pianul închis.

Am tras ușor storurile și am aprins lampa de masă. (Ce miracole de singurătate înfăptuiește un simplu cerc de lumină căzut din lampă ! Parcă ai fi pe o insulă sau într-un vis, izolat de toată lumea.) Totuși nu puteam lucra : dincolo sînt toți ai casei, dar eu îi simt umblînd în mine. Trebuie să-i eliberez pe ei ca să mă eliberez pe mine. Am deschis ușa

și i-am spus Hildei, simplu și obișnuit, că aș vrea să lucrez. Cred că am vorbit, prea tare și prea mult. Am făcut-o desigur din teama de a nu vorbi absent și în șoaptă cum simțeam nevoia, pentru că mă temeam să nu i se pară Hildei că „fac teatru“ vorbind așa. (Cum i s-o fi părut desigur de multe ori când umblam absent, și cum i se pare fiecărei neveste de creator atunci când bărbatul ei umblă în acea ciudată stare de somnambulism și luciditate, de detașare de pămîntesc, și are, la trezire, privirea mirată de copil în fața lumii abia create, ca o jucărie, numai pentru el, și încremenită sub un imens clopot de cleștar. În ceea ce mă privește, căutam întotdeauna, instinctiv, să nu-i par niciodată Hildei, și nimănui altuia din jurul meu, „inspirat“. Vorbeam zgomoș și mult, și călcam apăsător în „domul“ dispozițiilor de creație. Așa și acum.)

Femeia a intrat, a ridicat storurile și a stins lampa. Nu e nimic. Voi lucra în tovărășia acestei grave, splendide dimineți de toamnă, deși pentru sonata la care tocmai lucram atunci, cercul de lumină al lămpii era un climat prielnic. Dar la urma urmelor mi-am dovedit de atâtea ori că „atmosferizarea“ vine dinlăuntrul nostru. Același cerc de lumină al lămpii a fost doar altădată, când am lucrat la o pastorală, lumină fluidă și blîndă pe un cîmp grigorescian. (Eu nu știu să teoretizez creația, și nu știu să mi-o lămuresc nici mie însumi întotdeauna, știu însă că, undeva în mine, totul e știut clar, exact, dar, probabil, fără posibilitatea de a „explica“ altora — așa cum au fost lucrurile sînt sigur nu numai la nivelul Richard Wagner, care era și teoretician — spre deosebire de ...știu eu cine ? ! sau cum este la noi în literatură, să zicem, deosebirea dintre Camil Petrescu, știind *de ce* și *cum* și poate explica, și gigantul „mut“ Rebreanu. Care totuși și el *știe*. Nu mă socotesc lipsit de modestie dînd aceste exemple, și, de altfel, lucrul nu are importanță. Important este că simțeam acum — știam — că voi putea lucra ca și cum nu s-ar

fi ridicat storurile și ca și cînd n-aș fi luat contact cu ziua și cu lumea de dincolo de mine. Totuși, convorbirea cu Hilda mă scosese oarecum din mine însumi.)

Femeia a început să strîngă și eu am trecut în baie. Spălat și înviorat, am intrat în sufragerie. Hilda luase de mult dejunul și acum se strecura stîngace în jurul meu, negăsind cu ce să înceapă să-mi vorbească. Nu știa, desigur, dacă trebuie să fi observat aseară supărarea mea, sau nu, și, dacă, observînd-o, trebuie s-o mai țină minte. Am descurcat-o vorbind eu cel dintîi :

— Nu e nevoie de cine știe ce pregătiri pentru omul invitat la masă.

— Dar cine vine ?

Așadar într-adevăr nu știe ? Și nici nu se teme că, întrebînd eu, o să rostesc numele : „Ivănescu“ ? Sau se preface ? Nu, nu, într-adevăr nu știe. Îmi dau bine seama ; nu știe. (De ce azi-noapte mi s-a părut femeie cu trupul flămînd de bărbat străin și cu gînduri vinovate, și acum, aici în sufragerie, o văd feciorelnică ? Să-i fi împrumutat dimineața asta de toamnă calmă ceva din puritatea ei luminoasă, iar *deshabillé*-ul de stofă gri, mat, să-i fi așternut un aer de castitate ? Nu știu, dar mi-am dat seama că îi vorbesc blînd, calm, și curat de orice gînd rău, de orice suspiciuni.)

I-am spus pe cine avem la masă.

S-a mirat că nu-i vorbisem niciodată pînă atunci de el. Cine era ? (Așadar, într-adevăr nu știe ! Într-adevăr nu știe ?) Am inventat o figură extraordinară. O personalitate misterioasă și excepțională. I-am vorbit de frumoase însușiri intelectuale, de o avere fantastică cheltuită în străinătate cu femeii de care a fost îndrăgostit. Am imaginat o viață tumultoasă și totuși închisă în sine. De ce o făceam ? Știam doar că nu e nevoie să mai pregătesc eu atmosfera favorabilă, căci, Hilda i se va da în orice caz, imaginația unei femei mări-tate construind întotdeauna din bărbatul străin o figură care

să corespundă nevoii de cădere, și s-o și justifice „spiritualmente“.

Știam din experiența unui prieten care i-a vorbit soției sale atît de elogios de un pianist, pe care îl cunoscuse în ziua aceea, încît a pregătît el însuși, cu mîini grijulii, patul în care oamenii s-au culcat îndată după întîia întîlnire. (Spre deosebire de el, eu cel puțin o făceam știind ce fac și de ce o fac.) Am accentuat, de cîteva ori — deși discret — că nu e evreu. În prima clipă nu mi-am dat seama de ce. Abia cînd am observat pupila ei dilatată și nările neliniștite, ca la o cerboaică aprinsă, și cînd am surprins grija cu care își așază *deshabillé*-ul, și aș fi putut jura că sub el e o înfiorare a trupului — am descoperit că cineva polițist din mine îi întinde o nouă cursă : nevoia de variație ! Curiozitatea. De mult mi-am spus că adulterul este, în ultimă analiză, curiozitatea pentru alte posibilități de a executa actul, și pentru o emoție inedită, poate și o senzație inedită. Trupurile noastre — în viața lor și în gîndurile lor, independente de restul vieții și gîndurilor noastre — își dau seama, înțeleg că trupul ce ne stă în față, sau la care ne gîndim, are felul său particular, specific de a rezolva actul sexual.

Ceea ce era un îndemn în plus.

Oricum am reușit — eram convins — s-o turbur. Toată ziua a fost (sau mi s-o fi părut mie ?) neliniștită. Eu eram bucuros — un fel de bucurie ciudată și pe jumătate neliniște — că experiența va reuși. Voiam să reușească, dar parcă nu mai voiam, și parcă mi-era teamă că va reuși. Așa cum o vedeam înfiorată, umblînd nesigur și evitîndu-mi privirea, mai polițistă, mai cercetătoare ca oricînd, îmi venea să socotesc experiența sfîrșită și să-i strig : „Ei vezi ?“ Acest „Ei vezi ?“, trebuia să fie concluzia mea biruitoare, triumfătoare, nu numai la faimosul chestionar, ci și la o veche întrebare pusă numai cîteva zile după nuntă. (Luasem atunci un exemplu simplu : Ea, femeie cuminte, și să presupunem,

profund îndrăgostită de mine, își petrece cu mine o vară într-o stațiune climaterică din munți. Sezonul s-a sfârșit și eu trebuie să plec. Ea însă e silită să mai rămînă — medicul o silește să mai rămînă. Ne despărțim greu, ei îi va fi dor de mine. Acum e singură în acea stațiune climaterică. Eu nu pot veni. În aceeași pensiune în care stă ea, a venit însă un bărbat — un bărbat de o frumusețe robustă, sobră. E inteligent și societatea lui e plăcută. Acolo, în singurătatea pensiunii din inima munților, e tulburător de plăcută. Fără nici un gînd vinovat se apropie unul de altul, stau de vorbă, fac excursii scurte împreună, iar seara întîrzie discutînd fie pe terasă, fie unul în odaia celuiilalt. Noaptea tîrziu, cînd unul trece în odaia sa și celălalt rămîne singur, fiecare duce cu sine în pat o neliniște și, să zicem, un fel de completare a golului pe care i l-a lăsat absența celuiilalt. Așa cîtăva vreme, pînă cînd, într-o zi... E oare nevoie de imaginație ca să ai sfîrșitul firesc, fatal ?)

Și oare nu mi-a povestit ea singură cazul și mai simplu al unui văr ? Murea de rîs — ea care rîdea așa rar — arătîndu-mi cum dobitocul s-a încornorat singur. Celui mai bun prieten al său, medic într-o localitate forestieră, îi murise soția într-un accident. Vărul Hildei a plecat deci cu soția la înmormîntare. După înmormîntare au mai rămas două zile în acea localitate, pentru că soțul decedatei era inconsolabil. Cum să-l lași singur în satul acela plicticos, cu țărani taciturni și cu cîțiva ingineri cu care nu te ai bine, într-o casă în care fiecare colț îți amintește de femeia pe care ai iubit-o atît de mult, într-o casă în care rămăsese o fetiță de cinci ani, întreagă mamă-sa ? Dar vărul Hildei nu putea sta mai mult ca acele două zile. Și-a rugat deci soția, să mai rămînă ea cîtva timp, ca să pună ordine în gospodăria vraște, să îngrijească de fetiță și de doctor, pînă ce omul își va lua o menajeră.

Avea vărul Hildei toate motivele să fie liniștit, lăsându-și soția în casa prietenului. Medicul era în doliu mare și îi era și cel mai bun prieten, iar soția pe care a lăsat-o acolo era cuminenția timidă, personificată.

Numai la lucrul cel mai simplu nu s-a gândit drăguțul de soț : la existența unui mascul în odăile acelea goale, cu divane, cu patul din dormitor...

O scenă, mai ales, o amuza pe Hilda : vărul ei, văzînd că trec săptămîni și nu-i vine soția acasă, și că la scrisori răspunde că nu poate veni, el îndemnînd-o, se înțelege, să nu-l lase pe bietul văduv singur — a chemat, într-o noapte de dor, la telefon casa medicului. I-a răspuns chiar el, din dormitor, unde era telefonul. Cînd a fost întrebat „Ce face Nina ?“ prietenul imprudent i-a răspuns : „Vorbește cu ea. Uite-o“. (A uitat că trebuie să simuleze drumul dintr-o odaie într-alta). Era într-adevăr delicioasă scena pe care și-o imagina Hilda : de o parte a firului, aici în București, vărul ei, drăguțul de soț încornorat, de cealaltă parte soția, în dormitorul prietenului vorbind probabil chiar din patul lui.

Mai are vreo importanță că i s-a înapoiat după cîteva zile, „scumpă și calină“ și mai ales, fără să-i lipsească ceva și fără să aibă ceva în plus ?

Așadar, deși aveam certitudinea absolută că orice femeie cade, afară de cazurile cînd e împiedecată de ceea ce se numește „condiții obiective“, și deși aveam înapoia mea întîmplarea cu vărul Hildei, și deși știam amîndoi atîtea întîmplări din imediata noastră apropiere, sau de la cunoscuți, în care soții erau încornorați (deci știam sigur care va fi sfîrșitul experienței), ceva diavolesc din mine mă îndemna să nu socotesc experiența sfîrșită, ci s-o urmăresc pînă la capăt. Și, Doamne, doar tremuram la gîndul că va reuși ! Ce mai voiam ? Neapărat s-o surprind și să-i dovedesc „Uite ! vezi că m-ai înșelat ?“ Pentru ce ? Ca să mă văd în situația ridicolă a prietenului meu, grafologul, care după ce și-a ur-

mărit și surprins soția, și s-au despărțit, a implorat-o să vină acasă ? Degeaba mă grozăveam că, dacă într-adevăr mă înșeală, adică dacă o prind și-i dovedesc că mă înșeală, îmi iau frumos partiturile, cărțile și hainele și plec. Degeaba trăiam anticipat clipă cu clipă toată viața de după despărțire — o viață de mare singurătate creatoare. Simțeam, totuși, știam, că-mi vor juca și mie focuri galbene în ochi, ca prietenului meu grafologul, atunci când, însoțit de mine, s-a dus să-și cheme soția acasă, s-o implore. Tremuram așadar la gândul că experiența va reuși, și voiam să mă opresc. Dar nu mai puteam. Sau poate că voiam totuși s-o fac pentru că ceva în mine spera că *nu* va reuși.

Seara am venit mai devreme acasă. Voiam să fiu de față la întâlnirea lor, să le văd reacțiile. Către seară plouase puțin și acum era rece de-a binelea. În casă se făcuse foc și gemurile erau aburite. Masa era așternută alb, toate luminile aprinse, lemnele scăpărau în sobă și canapeaua era acolo, în sufragerie, lângă fereastră, cu fotografia mea pe perete chiar deasupra canapelei. M-am suit pe un scaun și am scos fotografia. (Oare am vrut să evit ca cel de pe perete să surprindă cine știe ce în lipsa mea, sau în timp ce-mi scăpa mie fără să mă poată informa ? Sau și mai de nesuportat : să fie — să fiu martor de acolo la ce fac ei pe canapea ?... Nu știu. Știu numai că Hilda nu m-a întrebat nimic.)

Tot timpul privirile îmi umblau la trupul ei. Ce voiam ? Ce căutam să aflu ?

Femeia a adus copilul. Doamne, cum a crescut. Când a crescut așa mare ? Un copil la cinci ani e un om întreg. Și cum îmi seamănă ! Și ce ochi are ! Doamne, cum o să mă despart de el ? (Legea i-l dă mamei ; e băiat. Aș putea obține să rămână la mine, invocând moralitatea dubioasă a mamei. Dar n-am dovezi pentru justiție. N-am nici măcar certitudinea pentru mine. N-am ? Voi avea oare ?) Doamne ! În același timp ceva, ca o suveică de gheață, a alunecat în mine și m-a

trecut un fior la gîndul că, dacă voi cîştiga procesul şi voi căpăta copilul — vom rămîne cu adevărat singuri ; copilul cu mine, fără Hilda ; doi orfani. I-am pus băiatului mîna pe umeri, nu părinteşte, ci frăţeşte. Şi uitîndu-mă bine la el m-a copleşit ceva ca o înduioşare, dar şi ca o forţă : Doamne, miraculos lucru e supravieţuirea. Peste cincizeci de ani, cînd eu voi fi de mult ciolane în pămînt, sau cenuşă într-o urnă, el, *adică tot eu*, cu ochii ăştia ai lui, voi trăi mai departe, voi umbla pe străzi, voi şedeă în faţa pianului, sau voi sta în faţa pupitrului de dirijor, sau a unor portative de compozitor... Dar cel mai important — grav chiar — aproape toţi copiii cam de vîrsta băiatului nostru (5—6 ani), din căsnicii desfăcute, mor. Iar dacă trăiesc, cresc cu sufletul minat de nefericiri subterane.

Hilda venise lîngă noi şi stătea cu mîna ei frumoasă, subţire şi albă, pe căpşorul copilului. Oricît era de ieftin tabloul şi poate şi ridicol, scandalos de ridicol, „un soţ încornorat şi sentimental“, nu-mi păsa. Totuşi eram şi revoltat : ce ne-ar lipsi dacă ea nu m-ar înşela ? Dar oare mă înşeală ? Dacă m-ar înşela ar avea ea atîta linişte şi seninătate să stea cum stă alături de mine, cu mîna pe căpşorul copilului nostru ?

Stăteam așa acolo, eu cu mîna pe umărul copilului, ea pe căpşorul lui şi-mi spuneam : „Nu, nu merg cu experienţa mai departe. Poftim, iată îmi imaginez că a reuşit : mă înşeală. Ei şi ? Ce este «tragedia» asta în jurul unei eventuale situaţii care în alte locuri e poate ceva firesc ?“

Şi am încercat să-mi repet, ceea ce am citit undeva şi anume că sentimentele noastre sînt un rezultat al educaţiei ce primim. Că există triburi — şi popoare — la care soţul se socoteşte insultat dacă tu, oaspe fiindu-i, nu te culci cu femeia lui. Şi „de ce să nu aibă femeia dreptul să se culce cu un bărbat străin ?“ Şi-mi mai spuneam din nou şi din nou, că nici nu am vreo dovadă că într-adevăr mă înşeală, sau măcar că m-ar putea înşela. De ce dar mă frămînt ? De ce inventez şi complic şi zgîndăresc, cînd cei mai mulţi soţi trăiesc căsni-

cia simplu, fără să le treacă măcar prin gînd că... (Dar oare n-ar ajunge și ei să afle ceea ce am aflat eu, dacă n-ar închide ochii ? „Ceea ce am aflat ?“ Dar aflat-am oare ceva prin zgîndărelile mele ? Afară de asta nu cumva am stimulat eu să se întîmple ceea ce, altfel, poate nu s-ar fi întîmplat ? Oare într-adevăr altfel nu s-ar fi întîmplat ? Dar nu s-a întîmplat oare și înainte de am început eu să zgîndăresc ? Și încă o dată oare s-a întîmplat ceva ? Nu mai știu nimic.)

Acum am cuprins-o cu privirea și m-am înfiorat la gîndul că trupul ăsta, trupul ăsta pe care eu îl știam cu ce miracole știe să se dezlănțuie în pat (oare nu e la fel orice trup de femeie ?), trupul ăsta al meu nu-l voi mai avea, dacă duc experiența pînă la capăt.

Mai rău însă decît că îl va avea un altul, mă înnebunea gîndul că nu-l voi mai avea eu. Eram acum hotărit să suport orice — să se culce și cu Ivănescu și cu medicul meu și cu cine poștește — dar eu să n-o pierd, eu să nu fiu lipsit de ea, în pat, pe divan, pe dușumea, unde am avut-o de atîtea ori.

Nu, nu mă voi putea lipsi de ea. Acum înțelegeam și mai bine privirea omului pe care l-am zărit odată în ușa tribunalei. Venise la procesul de divorț, și soția lui era la doi pași de el. Era la a doua înfățișare, așadar trecuseră cîteva luni de cînd n-a mai avut-o. Pentru că m-a tulburat privirea însetată cu care îi sorbea trupul, am căutat să intru în vorbă cu el. Da, omul obișnuit cu un trup de femeie — al soției sau al amantei —, nu cel al unei „împreunări“ întîmplătoare, este urmărit de el și nu se poate elibera de setea după „specificul“ acestui trup, de „gustul“ lui, de maniera lui de a se dăru, de a primi, de a participa...

Și totuși, nu puteam alunga din mine încăpățînarea care, parcă nu mai era a mea, așa mă stăpînea de a duce experiența pînă la capăt.

În timp ce stam așa toți trei, Hilda, eu și copilul, unul lîngă altul, ca într-un banal *Familienbild*, a sunat. Hilda a tresărit

și a pălit. M-am ridicat și am alergat să deschid eu. (Cred că mi-a fost frică să nu meargă Hilda să-i deschidă ea.)

★

În clipa în care am intrat cu el, Hilda ne-a cuprins pe amîndoi într-o singură privire : am simțit din prima clipită că sînt pierdut, a doua oară pierdut. Chiar dacă l-ar fi uitat cu desăvîrșire pe omul acela desculț și în izmene, din noaptea în care am brutalizat-o cu chestionarul, e limpede că acum, alături de Ivănescu trebuia să mă vadă ridicol : el înalt, frumos — de o frumusețe virilă, bărbătească, iar eu, așa cum sînt, și — și mai grav — cum îi apar în minte din situații respingătoare — de care nici un soț, în viața cotidiană, nu poate scăpa. În orice caz pe el l-a învăluit într-o privire scurtă, l-a cîntărit și judecat fulgerător și i-a chemat privirile s-o vadă bine și s-o dezbrace. Au rămas amîndoi cîteva clipe înmărmuriți, neputînd să-și ia ochii unul de la altul ca și cînd s-ar fi prăbușit unul în privirea celuilalt, s-ar fi pierdut și n-ar mai fi fost în stare să se găsească și să iasă la suprafață. De ce am lăsat să stăruie atîta tăcere ? De ce n-am vorbit eu ceva, orice, ca să-i readuc la țarm ? Dar în seara aceea am făcut atîtea prostii : venit din oraș, m-am schimbat, am pus guler alb, tare și o cravată stridentă, eu care port întotdeauna cămăși cu guler moale și cravate în culori discrete. Și ce dracu m-a făcut să-mi pun în buzunarul de sus al hainei o batistă cu colțul destul de mare, scos ? Semănam cu un militar îmbrăcat întîia oară în haină civilă. Hilda a observat desigur această grijă neobișnuită la mine de a fi „bine“, în chiar clipa în care m-am schimbat. Și a înțeles că vreau să evit o primejdie, ceea ce i-a ațîțat și mai mult curiozitatea și interesul pentru fostul meu coleg de școală. (Acum abia îmi dau seama că o femeie își înșeală bărbatul nu numai pentru că cineva îi place, ci și pentru că i-a rămas pentru totdeauna imaginea soțului surprins, fie și o singură dată, într-o situație nu neapărat respingătoare, ci una în care era nu-

mai ridicol. Și care soț nu este măcar o dată în căsnicie respingător sau măcar numai ridicol ? E ciudat că o femeie nu poate fi niciodată — sau mai niciodată — decît mediocră pînă la a fi greu suportabilă sau insuportabilă, dar respingătoare fizicește, nu. Și chiar dacă îți surprinzi soția în momente grav inestetice, în care nu ai putea-o accepta femeie, nu trebuie mult timp pentru ca magnetismul ei de femelă să-i redea în ochii tăi aura feminină, sau, în cazul cel mai rău, masculul din tine s-o accepte, ba chiar s-o dorească femeie-femelă. Desigur — cum s-ar zice — „cu ochii închiși“. Ele pe tine însă, te vor, te doresc *numai* avînd ochii — și pe cei ai trupului — deschiși : avid și lucid deschiși.

Pendula din perete a bătut și i-a trezit din încremenirea în care rămăseseră. Hilda i-a oferit repede o mîină tremurătoare și el i-a sărutat-o scurt și reținut. În clipa următoare ea a ieșit din odaie. Cînd am întrebat-o mai tîrziu de ce a părăsit odaia, mi-a spus că avea de lucru în bucătărie. Eu sînt sigur, însă, că a plecat să se dezmeticească. Am văzut-o doar ce împleticit a ieșit. Și sînt sigur că, trecînd prin dormitor, cel dintîi lucru pe care l-a făcut, a fost să se uite în oglindă. Și sînt sigur că, ori de cîte ori a trecut în seara aceea din și spre odaia în care era el, se uita în oglindă : încerca să se vadă cu ochii lui. Sînt sigur că, trecînd prin dormitor, a privit patul. Neștiind măcar că știe de ce.

La masă, aproape că n-au schimbat un cuvînt. Ea poate din spaimă. El, desigur, în reținere firească. Asta îl făcea și mai interesant și mai rîvnit. Sau, cine știe, poate că au observat amîndoi neliniștea mea — insuficient mascată — și s-au comunicat peste capul meu și dincolo de propria lor conștiință : „Să fim cuminți, «legitimul» simte ceva“.

După masă aș fi vrut să trecem, cum făceam cu orice oaspe, din sufragerie în dormitor, pentru că nu aveam alte încăperi decît vestiarul, odaia copilului, mica sufragerie și dormitorul, de fapt prelungirea, despărțit cu un glasvand de sufragerie. Pe

Ivănescu însă n-am vrut să-l las să intre în dormitor. Am rămas în sufragerie.

Am stat de vorbă pînă aproape de miezul nopții. Deși nu mai țineam să-l fac să fie pentru Hilda într-o lumină favorabilă, datoria mea de gazdă m-a silit să duc în așa fel convorbirile, ca el să aibă mereu dreptate ; chiar cînd mă exaspera gustul lui mediocru și mai ales cînd simțeam că Hilda îi soarbe cuvintele.

E ciudat că nu eram supărat numai pe Hilda, ci mă cuprinsese revolta, că toate femeile, lenjereasa ca și intelectuala cea mai rafinată, devin midinete — cu gust mediocru — atunci cînd le vorbește un bărbat frumos. Toate se pierd în fața lui „Ivănescu“. Toate ajung la roman fascicolă și la mandolină.

Ivănescu a plecat cînd prezența lui încă nu începuse să fie obositoare. Am hotărît să vină la noi peste două zile, între timp urmînd să vorbesc cu proprietarul unui local nou — un bun cunoscut al meu, un grec, Drappaniottis, care umbla cu gîndul să angajeze o orchestră cu un dizeur bun improvizator de text și muzică. Drappaniottis spera că, în felul ăsta, va putea atrage lume. N-am reușit nici pînă azi să-mi explic ce m-a făcut să-l chem pe Ivănescu pentru chiar a treia zi. Și n-am reușit nici să înțeleg de ce, pînă a venit în casă, am fost bolnăvicios — bolnav de bănuitor — dar, din clipa în care mi-a venit în casă și am simțit, sau am înțeles, că Hilda i se va da — fără scăpare — am încetat pînda ascuțită, și parcă am înlesnit totul, dar fără acea perfidă bucurie pentru reușita experienței. Mărturisesc că aproape am uitat de ea. În orice caz mi-era tot una. Să fi fost oare destinderea unui arc prea încordat pînă atunci ? Nu știu. Dar în noaptea aceea a fost o întrecere între Hilda și mine : ea voia parcă să mă asigure că mă înșel în spaima mea și că ține la mine mult, mult, mult — sălbatic — și a pus la contribuție toată feminitatea ei dezlănțuită. (De ce însă își ferea tot timpul gura și ochii ?) Și

eu ce am vrut să-i dovedesc ? Că virilitatea nu trebuie căutată numaidecât la un bărbat ca Ivănescu ? Și că dacă ne vom despărți cumva, să țină minte noaptea asta, să țină minte că numai eu îi pot dărui ceea ce i-am dăruit pînă la sleirea ei. (Nu știu de ce mi-am amintit de cocoșați că ar avea o virilitate înnebunitoare și mi se părea că mi-a crescut și mie cocoșă, și tot timpul mă feream să nu mi-o atingă Hilda.) Și iar îmi spuneam : oare numai virilitatea bărbatului îi trebuie femeii ? Poate că mai e ceva, altceva decît ni se pare că știm noi, poate acel aer grav, distant, pe care Ivănescu îl avea și-mi lipsea mie și îi lipsește fiecărui soț, mai exact, dispare după un timp, de conviețuire „cotidianizată“.

A doua zi am vorbit cu Drappaniottis. Nu, nu de un dizeur avea nevoie. Altceva a înțeles. Ar fi vrut — nu știa singur ce — un compozitor care să improvizeze acolo sub ochii „onor. publicului“, dar nu lucruri ușoare, ci bucăți mai serioase. Și trebuia să fie un compozitor cu „răvășeli și boemie“. Fie ele și făcute, artificiale. Păcat că omul pe care i-l propuneam eu nu era ceea ce căuta el.

Așadar Ivănescu n-a fost angajat.

După două zile, așa cum fixasem, Ivănescu a venit iar la noi pentru răspuns. În aceste două zile s-a lăsat un frig, umed, și, pentru că își amanetase din vară paltonul, tremura acum în trenchiul subțire. Părea nemîncat și nedormit și ședea tăcut, închis în sine. Hilda îl învăluia în priviri triste, calde. Nu, nu compătimitoare, ci, într-un fel admirative. Cred că a fost surprinsă că nu l-am reținut la masă. Nu știu de ce n-am făcut-o. Nu, nu din prudență. Cred că-mi dădeam seama că va refuza, tocmai pentru că ar fi simțit că-l chem nu pentru a-i avea compania, ci pentru a-i da să mănînce.

De atunci n-a mai fost la noi, nu l-am mai întîlnit și nici nu m-am mai prea gîndit la el. Mă neliniștea numai că, atunci cînd îi pomeneam Hildei de el, i se dilatau pupilele, iar cînd

vorbea ea de el, glasul îi tremura. (Nu, nu mă înşelam.) Şi cînd se surprindea că are glasul tremurat, tăcea speriată. Devenise nervoasă şi începuse să neglijeze copilul.

Într-o zi am întîrziat mai mult în oraş, şi cînd am venit acasă l-am găsit şezînd în sufragerie, îmbrăcat într-un palton frumos. Spunea că abia intrase. (De ce a spus asta ? Ca să mă liniştească ? Suspect !) Venise să-mi comunice o veste plăcută : a fost angajat la varieteleul Alcazar ca dizeur. Luase un aconto şi şi-a scos paltonul de la Muntele de Pietate. I s-a făgăduit şi o sumă mai mare pentru mîine, aşa că o să-şi poată plăti gazda mult întîrziată, şi o să închirieze o odaie ca lumea. A venit şi să-mi mulţumească, pentru că proprietarul Alcazarului era tot Drappaniottis, aşadar tot graţie mie — spunea el — căpătase serviciul. Pentru Alcazar, spunea Drappaniottis, Ivănescu era tocmai dizeurul care îi trebuia. Cum e şi bun dansator, avea să-i „danseze“ „artistele“. El se resemnase la orice.

În vederea deschiderii localului, care va avea loc peste cîteva zile, a şi fost anunţat : „prinţul rus Piotr Ivanovici Daşcenko“, şi pus să se fotografieze pentru vitrină, o dată într-un elegant frac şi a doua oară în uniformă de locotenent din garda imperială rusă, împrumutate de Drappaniottis din rechizita unui teatru. (Peste cîteva zile vor fi gata şi fracul şi uniforma comandate.) Povestind, Ivănescu rîdea. (Nu l-am văzut pînă atunci rîzînd şi am observat că nu ştie să rîdă ; faţa i se crispa şi scotea un fel de rînjel.)

L-am invitat să scoată paltonul şi să rămînă cu noi la masă. A mulţumit, dar era după masă. E ciudat cu cîtă linişte îl vedeam acum lîngă mine, cu Hilda alergînd mereu în bucătărie şi venind agitată. Şi-mi păream ridicol cînd mi-a trecut prin minte, e drept, fără revoltă sau măcar adîncime că s-ar putea ca el să fi fost de mult venit, să se fi culcat cu Hilda, să-şi fi îmbrăcat iar paltonul şi să mă fi primit aşa cum

mă primise. (Ar fi fost simplu : copilul dormea în odăița lui și femeia era învoită. De ce a fost învoită ? Nu era ziua ei liberă. Îmi părea acum rău că am scos fotografia din perete : poate că aş fi putut descoperi în ochii fotografiei ceva din ceea ce a văzut pînă am venit eu.)

Ori de cîte ori Hilda trecea pe lângă mine o urmăream și o cercetam să văd dacă nu descopăr în felul cum îi stă rochia sau cum își mișcă trupul, o urmă a celor ce s-au întîmplat. Mă uitam neobservat, pe jos, prin colțuri, poate că a uitat în grabă sau n-a apucat să-și îmbrace chiloții. O cuprindeam, cum era în rochia de lînă groasă, caldă, și mi-o închipuiam cum va fi fost trupul ei mai cald, alături de el. Dar ciudat, toate aceste gînduri veneau și plecau, cum spuneam, fără adîncime. Ca niște oaspeți fără însemnătate. Numai o singură clipă, cînd mi s-a părut că-i surprind privindu-se cu înțeles în timp ce eu mîncam am vrut să mă ridic deodată, s-o tîrăsc în dormitor, s-o dezbrac pînă la piele și s-o cercetez. Am fost scandalizat din nou de imposibilitatea de a da peste cea mai neînsemnată urmă. (E într-adevăr înspăimîntător. Chiar de-ai fi sigur, tot nu poți vedea și nu poți dovedi nimic. A, la un medic, și dacă e foarte recent poate... Dar asta e altceva.)

La plecare ne-a invitat, atît în numele său cît și în cel al lui Drăppaniottis, să venim la deschiderea Alcazarului, sîmbătă seara.

În cele cinci zile care ne despărțeau de sîmbătă, nu m-am prea gîndit la el și nici Hilda nu m-a preocupat prea mult. Pe atunci scriam *Sonata în la*, și între mine și lumea din jurul meu imediat s-au așternut, patinat, vieți de înaintași și trăiri, păstrate ca flori presate în cărți de mult citite și descoperite, după ani și ani, împreună cu emoția ta, rămasă într-o pagină și regăsită și ea patinată de vreme. Și erau așternute, între mine și lume, burguri medievale așa cum le văzusem la Sibiu și Sighișoara, și în acest miraculos București al nostru, în care ai

douăzeci de orașe diferite cu douăzeci de epoci felurite, la un loc.

Chiar în seara vizitei lui Ivănescu, îndată după plecarea lui, m-am așezat la pian și am lucrat pînă la ziuă. Cred că Hilda a adormit îndată. Copilul dormea și el. Focul în sobe se stinsese de mult și în casă era rece. Dincolo de ferestrele oarbe, simțeam noaptea de toamnă înaintată : un tîrziu de noapte grav, cu ecouri, cu pași de trecători întîrziați și cu pași uitați de veacuri sub bolțile nopții. Eu aveam să pun și în sonată asemenea ecouri ce nu se pierd, nu se pot pierde. Iată, așa cum șed eu acum la pian și cum șade în clipa asta într-o cocioabă pe care n-o cunosc, undeva, un cizmar, la masa de lucru, la fel a stat, cu douăzeci sau cu o sută de ani în urmă, un compozist, în fața portativelor sau a pianului, și un cizmar, la măsuța lui, la New York, la Bonn, la Melbourne sau în cine știe ce tîrgușor galițian — și vor mai ședea peste veacuri și veacuri, alții, și alții, și alții. Și încercam să prind în sonată și haloul din jurul capului meu din chiar clipa asta, și magnetismul gîndurilor, pe care, prin sonată, un prieten necunoscut, de peste veacuri și veacuri, să le preia.

Către ziuă m-am culcat înghețat de frig. Hilda era fierbinte. Cînd m-a simțit lîngă ea, s-a strîns înfiorată. Acum mă gîndesc că putea să fi fost nu de frig, ci de silă. Atunci însă eram atît de înecat în sonata mea, că murise pentru mine și Hilda, și Ivănescu, și tot ce m-ar fi putut chinui sau fericii altădată. A trebuit de multe ori să mă întreb ce este, la urma urmelor, această otravă a creației, că reușește să te ucidă pentru tot ce este altceva decît ea. Și a trebuit de multe ori să mă îndoiesc de realitatea și adîncimea destinului meu de creator, cînd am văzut cum, cabotini de cea mai decăzută speță, sînt și ei amețiți de hașul creației lor, la fel cu mine. Vreau să spun cu asta că, narcotizat de bucuria cu care lucram la sonata aceea (care s-a dovedit, de altfel, mai tîrziu o bucată

mediocră), o pierdusem din preocupări și pe ea, și-l uitasem și pe el. Sau poate că într-adevăr epuizasem întregul polițism, și, acum, tocmai când trebuia să fiu mai atent, eram obosit și golit. Nu știu. Știu numai că în cele cinci zile, pînă sîmbătă, am lucrat neînterupt fără să știu prea multe din cele ce erau în jurul meu.

Toată ziua de sîmbătă a căzut o ploaie grea și rară. Cerul atîrna gata să ți se lase, plumburiu, pe cap. Către seară s-a înseninat și a început să bată un vînt care a uscat și a înghețat trotuarele negre. Alcazarul trebuia să se deschidă la miezul nopții.

Aproape de douăsprezece, am pornit cu Hilda de acasă. Urmărisem cu destulă indiferență cum se gătește, iar, cînd am ieșit din casă, am luat-o la braț, ceea ce făceam destul de rar. Eram doi cetățeni de treabă, o fericită pereche burgheză. Într-adevăr eram mulțumit; sfîrșisem sonata și acum schimbam atmosfera, luînd iar contact cu strada, cu una din tulburătoarele nopți bucureștene, în care aveam — în scurtul drum de acasă — felinare de gaz aerian luminînd slab și verzui o ulicioară bătrînă, cu umbre misterioase și cu copaci ca moșnegii, iar la numai doi pași, Calea Victoriei, vie, luminoasă, animată ca ziua, cu asfaltul negru, lucios în care se oglindeau luminile vitrinelor și farurile mașinilor elegante în goană către un local discret la Șosea. Mergeam așadar spre Alcazar mulțumit, ca și cum Hilda nu urma să vadă îndată un Ivănescu, elegant „Print Piotr Ivanovici Dașcenko“, în frac și apoi în uniformă.

Dar ce înseamnă asta ?

La Alcazar întuneric. Poate n-am nimerit. M-am uitat la firmă. Ba, e aici. Și, poftim, în fereastră un afiș și fotografii. La lumina puternică, venită de la patinoarul Oteteleșeanu de peste drum, se pot vedea bine fotografiile și se poate citi afișul. Iată-l și pe „prințul“ nostru elegant și frumos, primejdios de

frumos. Dar oare ce s-o fi întâmplat că localul nu este deschis, că nici măcar nu e luminat, că nu este nici un semn de viață la Alcazar? M-am uitat la ceas: douăsprezece și zece. Dar n-am avut timp să caut explicația și nici măcar timp să o întreb pe Hilda de ce — în luminile vii ce vin de peste drum — privirea îi este aprinsă și speriată — pentru că, de sub colțul străzii Matei Millo, la doi pași, a apărut „Prințul Piotr“, încovoiat și neras, numai în haină, murdar și tăvălit, cu brațele lipite de trup și cu fața cadaverică sub lumina puternică venită de la patinoar. Amețit, ca un gândac prins în focarul de lumină aprinsă brusc, și poate că și încurcat între prezența noastră și muzica izbucnită violent la patinoar, el s-a întors și a vrut s-o ia la fugă după colț, să se piardă în întunericul de acolo. Nu știam ce să fac. În prima clipă nici nu eram absolut sigur că e el, așa că m-am întrebat numai de ce fuge omul acela. Când însă mi-am dat seama că într-adevăr e el, și am înțeles de ce fuge, am rămas dezorientat între obligația de a-i respecta jena, și datoria — și dorința — de a-l ajuta. Da, am datoria să fug după el și să-l ajut! (Dar sînt oare sigur că nu mă îndemna, să fug după el, dorința perfidă de a-l aduce lîngă noi ca să-l vadă Hilda în halul ăsta?)

M-am hotărît repede.

Am părăsit-o pe Hilda, și, dintr-o săritură, am cotit colțul și eram lîngă el. I-am luat brațul. Îmi amintesc bine că, i l-am luat sincer, frățește, cu dragoste caldă, cu compătimire. În fața acelui om distrus, Hilda încetase să existe. Mai exact dispăruse orice urmă de îngrijorare pentru ceea ce s-ar fi putut, ce s-ar putea întâmpla între el și Hilda. (Poate pentru că „grație“ halului în care era el, nu vedeam nici un pericol.) Nici măcar gândul elementar că el nu de mine se ferește să-l văd în halul ăsta de degradare, ci de Hilda, nu mi-a venit în minte.

Hilda, care pesemne nu-și dăduse seama ce s-a întâmplat, stătea acolo în fața Alcazarului — poate chiar cu privirea admirativă și înfometată la fotografiile sale. Aici, el tremura

de frig, dinții îi clănțăneau și-și trăgea din mîna mea brațul. Îl trăgea obosit, lipsit de putere și de voință. N-am întrebat nimic. Nici el n-a vorbit. Cred că nici nu putea vorbi. De disperare, de rușine, de frig și de foame. (Cu siguranță că el știa de ieri sau încă de alaltăieri că localul nu se mai deschide și a venit acum cu speranța că s-a întîmplat între timp o minune.) Am oprit o mașină care tocmai urca de-a lungul coastei Teatrului Național spre Calea Victoriei. Șoferul a crezut că vreau să duc acasă un om beat sau bolnav. A coborît din mașină să-mi ajute, dar nu mai era nevoie : reușisem singur să-l urc ușor în mașină, atît era de absent și de indiferent la toate. Între timp venise și Hilda. M-am întrebat unde o să șadă ea, căci el căzuse tocmai în mijlocul mașinii. Ar fi însemnat să șed eu într-o parte și Hilda în cealaltă — adică (pentru că mașina era îngustă) să li se atingă pulpele. S-o așez lingă șofer ? Era o mașină veche, foarte mică și fără loc lingă el — sau, în cazul cel mai rău, vîrîtă în șofer ! Să iau o mașină mai mare ? Sau mai bine să iau încă o mașină în care s-o urc pe Hilda și s-o trimit acasă ? Nu, e absurd, e absurd. O să înțelegă de ce o fac.

I-am spus șoferului să aprindă lumina. Mi-am dat seama că sînt nedelicat ; mai rău, sînt de-a dreptul ticălos : îl fac pe Ivănescu să străbată în halul ăsta, Calea Victoriei, într-o mașină luminată ? Dar nu aveam de ales. Numai în felul acesta îi puteam ține sub observație pe amîndoi. Iar Hilda îl putea vedea în plină lumină în halul în care era : nebărbierit, cu mîinile murdare, cu fălcile căzute, cu pleoapele roșii, cu gulerul murdar, cu hainele boțite, ghetele pline de noroi și cu un pantalon puțin ridicat, așa că i se vedea fluierul uscat al piciorului păros, fără ciorap. Tabloul ăsta o va dezintoxica definitiv de el, și poate de oricare altul. Dar oare asta urmăream eu ? Asta voia experiența mea ? Atunci însă am uitat cu desăvîrșire de experiență.

Hilda s-a așezat și a rămas nemișcată, cu capul în piept, închisă în sine. La ce gîndea ?

Șoferul m-a întrebat încotro s-o pornească. I-am dat adresa. Cînd mașina a intrat pe Calea Victoriei, luminoasă, agitată, elegantă, Ivănescu a deschis pe jumătate ochiul drept. (Am văzut odată într-o grădină zoologică un vultur regal, captiv, deschizînd la fel un ochi și aruncînd o privire de foc oamenilor ce stăteau în fața grilajului de fier ; un fel de „mă credeți mai slab ca voi ? Vă arăt eu vouă !“) Ivănescu a cuprins parcă tot peisajul de nocturnă eleganță a străzii, a strîns fălcile și pumnii și a închis iar ochiul.

Ajunși acasă i-am dat Hildei cheia să deschidă și eu l-am ajutat să coboare. S-a lăsat moale, blînd, dezarmat. Îi erau toate tot una. Cred că dacă îl duceam la spînzurătoare tot așa se lăsa.

Femeia îngrijise pesemne bine focul în lipsa noastră. În casă era acum o căldură moleșitoare. Lumina din odaie îi supăra ochii nedormiți, roșii, așa că a rămas în fotoliu, cu ochii închiși. Hilda își scoase între timp paltonul. Era și tulburătoare și ispititoare în rochia neagră, de mătase. Eram sigur că chiar, cu pleoapele lăsate, Ivănescu tot o vede și o adulmecă. Hilda m-a întrebat cu privirea ce trebuie să facă ? Să aducă ceva de mîncare pentru el ? I-am făcut semn, mișcînd buzele : un ceai fierbinte. Cu rom.

Pînă să-l aducă însă — destul de repede — el a adormit în fotoliu. Pendula din perete a bătut : douăsprezece și jumătate. Am acoperit ceaiul și i-am șoptit Hildei că trebuie să i se facă patul, uite chiar aici în sufragerie, pe divan. De altfel nici nu aveam unde în altă parte. Dar divanul își pierduse în clipa aceea semnificația pe care o avea înainte de seara asta. Cînd însă Hilda, punînd așternutul alb, l-a așezat cu grijă și l-a netezit, așa cum sta ea aplecată asupra divanului de i se reliefa, ispititoare, formele, i-am aruncat lui o privire să văd dacă nu cumva o pîndește și o fură de acolo din somn,

iar ei i-am şuiertat : „Ce gîdili atîta aşternutul ? (În creier era «mîngîi» aşternutul vostru.) Isprăveşte şi treci dincolo !”

Hilda a trecut în dormitor. M-am dus la uşă, să văd dacă a închis-o bine sau a lăsat-o cumva puţin întredeschisă ca să-l poată vedea cînd se dezbracă. (Ce importanţă are că el era în halul în care era ?) Uşa era într-adevăr bine închisă. Am deschis-o şi i-am spus Hildei să treacă în odaia copilului pînă se va culca Ivănescu. (Ba nu, nu e bine nici aşa, ce fac dacă vine tiptil în dormitor şi urcă pe un scaun să privească prin partea de sus a glasvandului deasupra perdeleţelor ? În dormitor e întuneric, aici lumină, poate vedea fără să fie văzută. O să sting şi aici lumina. Îl pot dezbrăca în întuneric. Ba nu, să rămînă în lumină. Şi ea poate să fie în dormitor, să-l vadă de acolo cum arată dezbrăcat. Ba e bine că a trecut la copil.)

L-am trezit încet, uşor, ca să se dezbrace. A deschis ochii uimit : unde se găseşte ? Apoi a zîmbit bucuros că mă vede lîngă el. Dar zîmbetul îi venea de departe, şters. Parcă era o depărtare nesfîrşită între tot ce trăise în ultimele zile şi clipa odihnitoare de acum. Deodată, amintindu-şi pesemne cum a ajuns aici, sau poate destinzîndu-i-se nervii, i s-au încheştat fălcile, i s-au umplut ochii şi a izbucnit într-un plîns sugrumat. Ca să-l las singur, m-am apropiat de fereastră, am dat la o parte un colţ de perdea şi am privit afară. Cînd, Doamne, s-a pornit ninsoarea asta, cu fulgi mari, grei, şi s-a aşternut un strat gros de zăpadă ?

Am stat aşa pînă cînd Ivănescu s-a liniştit. Cînd m-am întors, el şedea cu capul dat pe spate şi privea în gol. Ce-i puteam spune ? Ce-i puteam vorbi ? I-am pus frăţeşte mîna pe umăr şi i-am şoptit, blînd, că ceaiul e pe masă : să-l bea cît e fierbinte. O să-i facă bine. Apoi să se culce. E obosit. Iată, eu trec dincolo. (Nu era decît compasiune ocrotitoare. Doamne, cum de fusesem mai înainte bănuitor şi rău, şi socoteam fiecare lucru din odaie complicele lor : canapeaua, fereastra...)

Înainte de a ieși, am aruncat o privire cuprinzătoare în încăpere : nu cumva ar găsi ceva de care să se spînzure ? Nu. Pot fi liniștit. Dar oare poți fi liniștit atunci cînd cineva vrea să se sinucidă ? Deodată mi-am amintit că mașina de ras și briciul meu cel vechi sînt într-un sertar al bufetului. Cum să le scot ? O să creadă că scot lucruri de preț, de frică să nu mi le fure. Le-am lăsat acolo. Doar n-o să umble la sertare. Și-apoi aflasem că, la Paris, îndată după sinuciderea tatălui său, a încercat și el să se sinucidă. Deci pot fi liniștit : cineva care a încercat să se sinucidă, se eliberează, se dezintoxică pentru mulți ani de elementele subiective care, acumulate timp îndelungat — sau în timp scurt — creează terenul în care poate încolți ideea și apoi hotărîrea de a te sinucide.

L-am îndemnat din nou să bea ceaiul și am trecut în odaia copilului, să-i spun Hildei că se poate duce în dormitor să se culce. Am găsit-o brodînd, cu o figură castă, sub lumina blîndă a veiozei bleu. S-a ridicat ca un copil ascultător și a trecut în dormitor.

Am intrat din nou la Ivănescu, încet, discret : trebuie să-l fac să vorbească. Oricît de puțin, orice, dar să vorbească. Vorba ușurează, limpezește. Și-apoi eram și curios să știu ce s-a întîmplat de ajunsese în numai cinci zile în halul ăsta ? L-am găsit bînd ceaiul. Nu m-am uitat la el, ci am stat din nou la fereastră, ca el să se simtă în continuare singur, cu atît mai mult cu cît poate îi era rușine că „și-a revenit“, și are „impudoarea“ de a se hrăni în plină nefericire. Am dat iar un colț de perdea la o parte. Dincolo de geam era noapte de început de iarnă, cu prima zăpadă și cu o liniște adîncă, veche de veacuri. Deodată s-a auzit departe un clinchet de clopoței, la o sanie poate înțîia ieșită. De ce am întors în clipa aceea capul și l-am privit pe Ivănescu Petre, fostul meu coleg dintr-a treia ? Și el de ce a tresărit ? Clinchetul îi era și lui cunoscut ? Același clinchet de acum 30 de ani, cînd, împreună cu el și cu Bernstein

Iosef, am fugit după o sanie pe care am prins-o din zbor. numai eu cu Ivănescu Petre, și ne-am agățat de ea. Hoțul de birjar (un muscal mare și gras îmbrăcat în „sapte cojoace“ sub un caftan larg și lung de catifea cafenie și cu un brîu vișiniu lat) ne-a simțit dar a făcut pe „n-aude n-a vede“ și ne-a lăsat să urcăm și să coborîm, agățați de sania lui, nămeții înalți, de parcă urcam și coboram într-o barcă valurile Dunării noastre. Doamne, iată că sîntem mai legați, mai aproape unul de altul decît credeam. O singură amintire comună, de acum treizeci de ani, ne-a amintit de înspăimîntătoarea curgere a vremii și ne-a strîns unul lîngă altul, ca doi copii speriați de o mare primejdie comună : moartea. Trece timpul ! Doamne, cum mai trece timpul ! Cît mai avem înaintea noastră, Ivănescu Petre ?

Ne-am privit lung, fără să scoatem un cuvînt.

Din dormitor se auzea pînă aici dezbrăcatul, în întuneric, al Hildei ; uite acum își scoate pantofii. Acum își pune picioarele în papucii și ei cu tocul înalt, care o cabrează. Acum și-a scos rochia și a rămas în combinezon. Acum își pune cămașa de noapte și lasă să-i cadă combinezonul. Se aude, mișcare cu mișcare, tot ce face. Așadar aude și el, și o vede și el în gînd, la fel ca mine. Sau o văd numai eu, pentru că eu îi cunosc trupul ? Ar trebui să sfîrșească mai repede acolo, în dormitor, și să intre în pat. S-a culcat. Divanul scîrțîie. Așadar se va auzi aici tot ce se petrece dincolo ? Orice mișcare de acolo din pat devine aici indecentă. De mîine va dormi el în odaia copilului, pe divan, iar copilul va dormi aici în sufragerie. Pînă în odaia copilului nu se aude nimic din dormitor și nici nu e glasvand spre el. Dar cît oare va trebui să stea la noi ? Și cum să-l las singur cu Hilda, cînd eu plec de acasă ? Dar nu asta mă interesează acum. Acum mă bucur că-l văd mai liniștit. Ar trebui să-i vorbesc și mai ales să-mi vorbească el, să-mi spună ce Dum-

nezeu i s-a întîmplat că a ajuns, în numai cîteva zile, în halul ăsta ? El însă tace. Tace.

...Pe nesimțite a început să vorbească. Întîi ca pentru sine, monosilabic, mormăit, apoi din ce în ce mai clar, apoi categoric, în ceartă parcă : era supărat pe cineva — pe cine ? — și umilit. Apoi mi-a vorbit mie, rușinat, că el, om de treizeci și cinci de ani, om în toată firea, a ajuns în halul ăsta, deși vrea să muncească, deși ar munci la orice.

— Pesemne că e ceva vicios, putred, în mine...

M-am silit să-l liniștesc : vicioasă e alcătuirea societății. Am încercat să-i dau încredere în sine, vorbindu-i de calitățile sale (i-am inventat calități pe care nu le avea). Îi vorbeam, dar eram cu gîndul dincolo la Hilda : ea aude, desigur, laudele pe care i le aduc lui Ivănescu, așa că îl nimbează și cu calități „obiective“, „oferite“ de mine, și îi pune pe creștet și o aureolă de martir. Am scăzut și mai mult glasul. Ba nu ! Să vorbesc tare, să-l laud și mai mult. Urmăresc doar o experiență. Să se îndrăgostească de el. Ba nu ! Ba da ! Ba nu ! Ba da !

De la generalități și teoretizări în jurul strîmbei alcătuii a societății (ce dracu, este el omul pentru o „răfuială cu strîmba alcătuire“ ? sau chiar eu, mai ales în situația imorală — imorală ? — în care sînt ?) am ajuns să-l aud vorbind despre sine și să aflu ce i s-a întîmplat. Vorbea acum viu, animat, cu plăcere, sorbind zgomotos ceaiul. Părea că-i place rolul de erou al celor ce i s-au întîmplat și se asculta cu plăcere. Din cînd în cînd căuta să coloreze povestirea cu „literatură“. Mă exaspera calitatea ei dubioasă. Trebuia totuși să-l ascult. Știam că-i face bine, că se despovărează, și vedeam că-și închipuie că, ceea ce socotea „tragedia“ sa, și felul „literar“ în care mi-o prezenta îi dau nu știu ce prestigiu în ochii mei și poate și un drept la găzduire în casa omului la care tocmai bea ceaiul ; se voia, desigur, mai puțin umilit. (Nu cred să existe om, oricît de degradat, de pustiit pe plan etic, care să ac-

cepte ușor generozitatea — și de cîte ori nu e nedelicată — față de el.) Îmi spuneam că sînt obligat să-i fac mai ușoară prezența „beneficiară“ la mine. Dar eram supărat la gîndul că, dincolo, în dormitor, Hilda e captivată de drama sa, de martirajul lui, așa cum sînt captivate toate femeile de asemenea „eroi“ și de astfel de „literatură“.

Îl ascultam din ce în ce mai absent.

Am aflat că proprietarul Alcazarului, urmărit pentru datorii vechi, s-a trezit cu sigilarea varietelului. O dată cu închiderea localului, Ivănescu a intrat într-o serie neagră. Gazdei îi venise fiul — concediat din serviciul pe care îl avea undeva, prin Basarabia. Îi trebuia acum lui odaia. Și pentru că Ivănescu rămăsese dator o mulțime de bani pe care îi făgăduise de o mie de ori, i-a oprit puținele lucruri ce le avea. Mai grav era că i s-au oprit paltonul și treniul.

Acum ce putea face ? Nu cunoștea pe nimeni căruia să-i poată cere atîta cît i-ar fi trebuit ca să-i plătească gazdei. Și chiar dacă cunoști pe cineva cum mă cunoaște el pe mine, ba chiar dacă ești prieten cu cineva, cum să te duci la om și să-i spui : „N-am unde dormi și n-am ce mîncea“ ! Dar cu mîncarea nu e așa grav. Te descurci. În prima zi un coleg de la Alcazar i-a plătit un fel la un „Automat“ și i-a dat și cîțiva lei ca să aibă și pentru mîine. Cu dormitul însă era o grozăvie. Prima noapte s-a învîrtit pînă pe la două, așa cum era, numai în haină, tremurînd de frig și neștiind încotro s-o apuce. Pînă și-a adus aminte de ceainăria aceea nenorocită din cartierul evreiesc, unde auzise că, plătind o nimica toată, poți să bei un ceai și să moțâi pe scaun pînă la ziuă. S-a dus acolo. Într-adevăr a găsit vreo douăzeci de oameni moțâind în halul ăsta. Doamne, oare așa ca ei arată și el ? Cine oare au fost oamenii ăștia înainte de a fi ajuns zdrențe sub lumina aceea slabă și în fumăraia și mirosul din ceainărie ? Și cine sînt ei acum ? Dar n-a avut putere să gîndească mult la soarta lor și a sa, căci n-a apucat să termine de băut ceaiul, și a

adormit. Către ziuă, cînd băiețașul de servici — un copil prăpădit, care moțăise la un loc cu toată lumea — a început să măture, oamenii s-au grăbit să plece. Își scuturau hainele, se ștergeau pe obraji cu batistele udate în resturile de ceai — sau la cișmea — și se strecurau ca să nu fie văzuți de unde ies.

A plecat și el ; pe stradă era un frig umed și ceață. A umblat toată ziua fără țintă, doar va întîlni pe cineva cunoscut să-i ceară un împrumut — un împrumut mic. E îngrozitor cu cîți cunoscuți te întîlnești și-ți dai seama că ești totuși singur, înspăimîntător de singur. Pe cei mai mulți i-a ocolit de cum i-a zărit. Poate că dacă era bărbierit și cu paltonul pe el, ar fi îndrăznit să ceară un ajutor sau un împrumut. Dar parcă într-un consens tacit, oamenii îți interzic să te mai ridici dacă ai căzut la o anumită treaptă de mizerie. S-a gîndit să se ducă la gazdă și să-i explice că e și în interesul ei să-l lase să se spele, să se bărbierească și s-o roage să-i dea paltonul pentru cîteva zile. Să-i dea măcar trenciul, ca să-și poată căuta un serviciu. Așa îi va putea plăti și ei datoria. În halul în care e, nimeni nu-l angajează. Era înspăimîntat la gîndul că așa începe scufundarea în „lacurile mazuariene“, în mocirlă.

S-a dus la gazdă, dar fiul ei a fost și de data asta de neînduplecat.

Seara s-a dus din nou, și mai devreme, la ceainărie, deși nu mai avea banii pentru ceai. A stat cît a stat, s-a încălzit și, cînd i s-a părut că patronul îl privește supărat, a plecat. Unde să se ducă ? Abia se putea ține pe picioare. Și-a amintit ce i-am povestit eu : cu ani în urmă, neavînd unde dormi, mi-am petrecut nopți întregi în Gara de Nord, „așteptînd trenurile“. A pornit și el tocmai pînă la Gara de Nord. Înghețat, sfîrșit de oboseală, abia mișcînd picioarele. N-a putut să stea însă acolo decît pînă la miezul nopții, cînd sosesc și pleacă ultimele trenuri. L-a trezit portarul și l-a poftit să părăsească sala

de așteptare, care „nu e hotel“. A pornit din nou spre oraș. O să umble așa pînă la ziuă. Cum se face ziuă, se va duce acasă la cel dintîi om pe care îl cunoaște și îl va ruga să-l ajute. Acum i-au devenit toate tot una. Da, dar pînă la ziuă ce faci ? Nu mai putea. Îl răzbise. Ce faci o noapte întreagă de iarnă, pe străzile Bucureștilor, nemîncat, nedormit și abia ținîndu-te pe picioare ?

Ghemuit în sine, așa cum văzuse odată, într-o iarnă, un cîine bolnav și jigărit, a umblat, s-a tîrît și el pe lîngă case pînă s-a trezit pe Bulevardul Brătianu, cam în spatele Ate-neului. Deodată și-a adus aminte că ar putea merge din hotel în hotel să întrebe de cineva, inexistent, încălzindu-se în felul ăsta așa, pînă la ziuă. Poate că ar putea chiar aștepta în hol pînă va veni „cel pe care îl caută“. La primul hotel, însă, n-a apucat să deschidă ușa, că portarul a trimis un boy să-l gonească. Îmi dau eu oare seama ce înseamnă asta ? Să fii luat drept unul din nenumărații cerșetori și tapeuri care mișună pe lîngă hoteluri și în jurul marilor restaurante. Îmi dau oare într-adevăr seama ce a însemnat pentru el cînd boy-ul i-a strigat : „Hai, șterge-o !“ Vezi, un lucru atît de mic te poate împinge la fund, la fund de tot, să te îneci definitiv, să nu mai poți, să nu mai vrei să lupți. S-a hotărît : se va duce de-a dreptul la azil. Îi este tot una. Dar nici la azil nu se putea duce. E și acolo de plată o taxă. Mai mare chiar decît costul ceaiului pe Calea Văcărești. Nu-i nimic. O să se posteze în plin centrul Bucureștiului, uite chiar aici peste drum de Teatrul Național și o să întindă mîna, pînă va aduna atîta cît îi trebuie ca să plătească taxa la azil. Sau poate că va fi arestat pentru cerșetorie așa că tot va sta la căldură. Ba nu, o să izbucnească deodată într-un urlet de nebun ! „Huo ! Huo ! Să vă fie rușine !“ Cui ? Nu-și dădea seama. Poate societății. Poate. Dar n-a făcut nimic. A continuat să meargă tîrîș, lipit de magazinele luminate, ale căror lumini parcă îi țineau cald. Și, ciudat, au început să-l intereseze oamenii pe care la acea

oră din noapte îi întâlnea. Nu, nu face literatură și nici misticism, dar mă roagă să-l cred că a căpătat o uimitoare receptivitate pentru a putea cuprinde din privirile oamenilor universul lor lăuntric și intențiile lor (m-am surprins mirat îngrijorat că e un om mai subțire decât credeam. Și Hilda îl aude !). Și-a dat seama că, de pildă, omul acela bine îmbrăcat, care, în pas calm, a trecut pe lângă el, a traversat spre clădirea somptuoasă a fostei ambasade țariste, și își caută trecutul de măreție acolo unde de mult nu mai e nimic, se va sinucide. Încă în noaptea asta se va sinucide. Și că omul care a stat așineauri, aparent indiferent, rezemat de bara de alamă din fața cofetăriei Capșa, ajuns acasă și culcat, va avea și în noaptea asta — pînă la ziuă — insomnie. Repetă, nu face literatură, dar mă roagă să-l cred că așa i s-a ascuțit receptivitatea, încît le-a gîndit, le-a simțit, le-a trăit toate *simultan*. De pildă, chiar în clipa aceea a trecut în goană un taxi, în care o femeie splendidă a rîs — cu gura larg, indecent deschisă bărbatului de lângă ea. Mașina a stopat brusc, uite — el vede pînă acolo — la *Grand Hôtel Lafayette*. Femeia, felină, înfășurată într-un mantou de samur, a coborît urmată de bărbatul care era cu ea. Au intrat la hotel. Îndată vor fi într-o cameră încălzită, în pat — în pat moale, cald. A trăi gîndul prezenței lor acolo, și nu numai că i s-a accentuat nevoia de a fi într-un pat odihnitor, călduros, ci i s-a făcut brusc foame de trupul acelei femei, de trup de femeie. (Oare a prins fulgerul din ochii mei ? De ce s-a simțit obligat să mă lămurească : „Nu trupul de femeie îl jinduiam, ci căldura ei. Și *numai* în clipa aceea“). S-a oprit din mers. Unde să se ducă ? E la cîțiva pași de azil și n-are nici măcar banii — puțini — pentru taxă. La Teatrul Regina Maria — la doi pași de azil — spectacolul s-a terminat de mult, așa că acolo, în fața teatrului, nu va mai întîlni pe nimeni, căruia să-i poată cerși un ajutor. S-a întors. A traversat strada. În fața poștei s-a oprit și l-a salutat — cu un fel de jumătate salut — pe cel

dintîi om — necunoscut — pe care l-a întîlnit — așa cum a văzut de cîteva ori că „cerșesc“ — dacă se poate spune așa — „cu demnitate“, neprofesioniștii, cei cărora oamenii cu antene mai sensibile le descifrează înțelesul salutului și le dau un ban. Însă omul pe care l-a salutat el, i-a răspuns la salut, și a mers mai departe. După cîteva pași a întors capul. A înțeles oare, cu întîrziere, că este o manieră de a cerși ? Sau o fi vrut să-și amintească cine e omul care l-a salutat ? Cine știe ? În dreptul străzii Lipscani a întîlnit un grup de bărbați și femei bine îmbrăcați, sătui, zgomotoși, venind se pare de la o petrecere. S-a gîndit să le spună lor tot, tot. Sau măcar un cuvînt, ca să fie ajutat. Dar gura nu i s-a deschis. A tîrit picioarele mai departe. E din nou pe Calea Victoriei. Lîngă magazinul de bijuterii, peste drum de Prefectura de poliție, s-a oprit. Nu mai putea. Nu, nu mai putea. O să se așeze aici, jos, pe treapta de marmoră a magazinului, pînă va îngheța. Polițistul în uniformă, din poarta Prefecturii, l-a privit lung. (Sau i s-o fi părut lui.) Doamne, ce ar fi ca polițistul să creadă că vrea să comită o spargere la magazinul de bijuterii și să-l aresteze ? Ar avea unde dormi : la Prefectura de poliție. Dacă va fi întrebat de acte, va spune că nu are acte, așa că va fi arestat. Dacă e percheziționat și i se găsesc actele, și încă toate în perfectă regulă, o să pară suspect că a spus că nu are acte, așa că tot va fi arestat și reținut pentru cercetări. Dar polițistul din poarta prefecturii se plimbă netulburat mai departe, căci nu avea de păzit decît poarta. Atît : o poartă. Ce putea face el ? Să se ducă să-l roage : socotește-mă suspect și arestează-mă ? Sau să aștepte pînă trece polițistul în „rond de noapte“ ? Deodată și-a amintit că un cunoscut are apartament într-un blohaus din apropiere. Tot imobilul e cu încălzire centrală. O să urce și o să intre într-un W.C. unde va rămîne pînă la ziuă. Portarul — dacă îl va vedea urcînd scările — o să-l creadă mergînd în vizită. (L-a văzut de cîteva ori venind.) Și-a dat, însă, îndată seama că portarul

nu va crede că cineva vine în vizită în halul ăsta, la ora asta ? Ba se poate : va crede că vine de la o altă vizită unde s-a „cherchelit“, sau că vine dintr-un local în care bei pînă ajungi în halul ăsta și că a uitat acolo paltonul. Sau i-a fost oprit pentru „consumație“. Așa că portarul o să-l salute, zîmbind respectuos-amuzat. Da, da, așa va fi. Căci dacă ajungi în halul ăsta, din viciu, mai ales viciu de om din „societatea bună“, ești socotit „nostim“ și „amuzant“. Dar dacă din sărăcie ajungi așa, atunci ești indiscutabil un leneș și un ticălos.

Pînă la urmă s-a descurcat totuși : a urcat grăbit, ca un om care a coborît pînă la o tutungerie ca să-și ia țigări. (Dar n-ar fi fost nevoie de atîtea frămîntări : pe scară n-a întîlnit pe nimeni așa că a intrat în W.C. unde s-a încuiat, a pus capacul, s-a așezat și a adormit.)

Înainte de a se fi luminat bine de zi, a plecat.

În noaptea următoare după o zi înfiorătoare de umblet — flămînd și înghețat — prin toate străzile mărginașe, ca să nu-l întîlnească vreun cunoscut, s-a gîndit să intre într-o clădire care nu se sfîrșise în toamnă și a rămas, pînă la primăvară, bătută în scînduri între schelele părăsite. Și-a dat, însă, seama că acolo doarme o mulțime de derbedei, pe care îi văzuse într-o noapte strecurîndu-se printr-o scîndură ruptă. I-a fost frică să intre. Sfîrșit și disperat, s-a gîndit să urce din nou în blochaus-ul în care dormise noaptea trecută într-un W.C., dar și-a dat seama că nu o poate face. Se mira cum de a făcut-o noaptea trecută. Dacă l-ar fi prins portarul și ar fi alarmat clădirea, ar fi aflat și l-ar fi și văzut în halul ăsta cunoscutul său, un om plin de prejudecăți, de a cărui bună părere ar putea avea nevoie : căci ar putea obține poate prin el un post. Dar cum să-și facă prietenul o bună părere cînd oamenii te judecă după impresia pe care cine știe ce împrejurări îi îndreptățesc — cred ei — s-o aibă despre tine. Mai bine se va duce la inginerul Bursan, fost prieten de chef la Paris și un timp — mai de mult — și aici. De

la el, sau prin el, tot nu speră să capete vreodată ceva substanțial. E un înfumurat, sec și egoist, care se poartă cu tine nici măcar corespunzător veșmintelor scumpe, inteligenței și culturii tale, ci poziției sociale înalte pe care ți-o știe sau presupune.

Bursan îl va lua cu : „Ei, ce brînză fac deșteptii, Petrache ? Nu-i mai bine de noi, proștii ? Uite că iar m-a trimis cefe-reul să fac o recepție de materiale în Polonia, după ce am fost pentru o altă recepție în Germania, și după una în Anglia. Adaogă, te rog, fraiere, că sînt și «domnul consilier tehnic, *inginer* Bursan». Totuși o să urce la el. Iar dacă nu e acasă, sau nu e în țară, cu atît mai bine : el, Ivănescu, are, rămasă și purtată — de ce dracu ? — în buzunar nu mai știe cum, o cheie de la yale (a, o poartă la el ca să i-o înapo-izeze dacă îl întîlnește) din vremea cînd Bursan i-a dat-o : „Cînd ai vreo doamnă «bine» — desigur legitima cuiwa, nu o «damă» — oricît de bine ar fi ea — fă uz de garsonieră. Cu condiția să-mi «pasezi» domnița un piculeț, în caz că-mi place și mie, desigur dacă și dumneaei cînsimte la «reciproc»“. N-a făcut uz niciodată de cheie. Va face acum și o să tragă un somn măcar pînă va veni Bursan acasă. Căci vine întotdeauna abia la ziuă. (Doamne ! Dacă Bursan a schimbat între timp broasca ?)

Portarul l-a recunoscut și, vîzînd că urcă scările împle-ticindu-se, a înțeles într-adevăr că vine în halul ăsta după un chef prelungit de ieri. L-a salutat respectuos, cu un zîmbet subțirel sub mustața groasă, pleoștită, și i-a spus : „Dom-nul consilier încă n-a venit, dar dacă îmi dați voie, vă ajut să urcați“. Și a îndrăznit chiar să-i ajute să intre împreună în ascensor. I-a descuiat ușa garsonierei cu cheia lui. (Căci are chei de la unele garsoniere pentru cazurile — frecvente — cînd boierii înșiși vin într-un hal asemănător și fără chei — pierdute sau uitate undeva.) A aprins lumina și l-a „depus“ într-un fotoliu. El s-a lăsat ajutat, pentru că a acceptat să fie

beat. Ce ar fi să simuleze că-i beat și față de Bursan ? În felul ăsta îl va ierta că nu are palton : l-a uitat undeva.

O dată în garsonieră, cel dintîi lucru pe care l-a făcut a fost că și-a scos pantofii ca să-și dezmoștească picioarele. De vreme ce e beat, Bursan, îi va ierta orice. Totuși nu se întinde pe divan ci, după ce a stins lumina, s-a *așezat* pe divan cu spatele rezemat de perete și cu picioarele întinse pînă dincolo de marginea divanului.

Nu și-a dat seama cît a dormit, dar deodată a fost trezit de o lumină aprinsă brusc și de un țipăt de femeie. Bursan a venit de la o serată a Clubului arhitecților și inginerilor C.A.I. însoțit de soția unui coleg plecat pentru cîteva luni în fruntea unei Comisii de recepție, în străinătate. (Îl știam : Bogdan.) Femeia nu l-a recunoscut, deși îi fusese odată prezentat. Mai bine așa. Dar, speriat de țipătul femeii, a uitat să mai simuleze beția, așa că a început să-i ceară lui Bursan scuze că „a îndrăznit“... „dacă ai ști cum o duc de patru zile“... Bursan avea aerul că-și amintește doar vag de el. Oricum, l-a poftit să părăsească imediat camera, dacă vrea să nu fie dat pe mîna poliției. (Poate că dacă nu era cu femeia aceea, față de care nu-i convenea să aibă asemenea cunoștințe, l-ar fi reținut și l-ar fi ajutat.) El și-a pus greu pantofii — pentru că i se umflaseră, între timp, picioarele. Femeia i-a șoptit lui Bursan — a auzit bine — arătînd spre el : „*Pauvre diable*“, și l-a sfătuit probabil să-l ajute. „*Pauvre diable*“, el ? El ? Asta e mai grav decît amenințarea cu poliția. Și încă spus de o asemenea frumoasă femeie, într-o garsonieră — după miezul nopții... „*Pauvre diable !*“

A coborît, și era acum pe stradă. Nu mai era noapte dar nici zi nu era. Și căzuse — cînd ? zăpadă multă. Și era un frig umed care îți intra în oase. Cît o fi ceasul ? Deodată s-au stins luminile. Așadar, se face îndată ziuă. Deocamdată însă e pîcios și umed. Încotro s-o apuce ? Ce să-mi lungească povestea ? A luat-o spre Halele centrale, poate că va găsi

ceva de lucru, poate că cineva îi va da să ducă un coș cu tîr-guieli acasă. A înțeles însă îndată că e zadarnic. Oare am văzut eu vreodată lumea care stă în jurul halelor în căutare de lucru ? Am văzut-o ? Dar nu cu ochii obișnuiți, ci cu su-fletul unuia care caută și el de lucru ? E înspăimîntător — aud ? — înspăimîntător. Am văzut eu oare toată omenirea aceea jalnică din coasta halei de carne și de lingă gardul spi-talului Brîncovenesc și de la parapetul Dîmboviței, care curge murdară, scăzută, leneșă și dușmană ? Toți au parcă fălcile scofîlcite, toți au ochii stinși într-o privire ajunsă inexpresivă, trimisă acasă, unde au lăsat nevestele și copiii flămînzi. A în-țeles că nu are ce căuta acolo. Ce să aștepte ? Ceea ce așteap-tă fără nădejde tot norodul acela cenușiu ? Îmi mărturisește că i-a și fost frică să rămînă acolo. I se părea că, din clipă în clipă, trebuie să trăsnească ceva sub cerul acela plumburiu, greu. Parcă și cei ce tîrguiseră și mergeau acum spre case cu coșurile pline, simțeau că trebuie să se întîmple ceva neobiș-nuit : nu mai erau siguri că lor le aparține ceea ce tîrguiseră. Strîngeau mai tare coșul sau pachetul cu mîncare și iuțeau pasul ca să se pună la adăpost, ei și nevestele lor, și copiii lor, și copiii copiilor lor și să ascundă mîncarea pentru azi, pen-tru mîine, pentru toată viața. Mă roagă din nou să cred că nu face literatură, dar parcă și negustorii care se duceau să-și deschidă prăvăliile în centru, pe Victoriei, pe Lipscani, aler-gau, nesiguri că-și vor mai găsi prăvăliile la locul lor. Ce să aștepte așadar, în piață ? A pornit. Încotro ? Nu știa. A um-blăt toată ziua pînă la sleire. Îi venea să se așeze așa, în mijlocul străzii, să ningă peste el, să-l îngroape. Nu mai pu-tea. Nu mai putea. Unde să se ducă ? Cui să-i vorbească dis-perat, sau simplu, deschis ? Nici la mine nu putea veni. Să nu mă supăr, dar e sigur că nici eu nu știu cum l-aș fi primit dacă ar fi venit la mine. Teoretic toate sînt simple. N-a uitat că e poate un ceas de cînd am spus eu însumi că societatea e vino-vată. În practică, însă, fiecare își spune că nu e el pus să

rezolve strîmbătățile societății. N-are decît cetățeanul nedreptățit să se adreseze direct „Societății“. În abstract. Cu cîțiva gologani e dispusă multă lume să te ajute, ba unii, mai de treabă, te ajută cu mai mult, chiar cu foarte mult. Efectiv, însă, radical, cu căldură frățească, cu disponibilitate neobosită, așa cum s-ar ajuta pe sine însuși nu te ajută nimeni. Încă o dată, mă roagă să nu mă supăr. Iată de ce a umblat toată ziua de azi fără țintă, fără nădejde, fără să se ducă la nici unul din oamenii pe care îi cunoaște. Pînă l-am întîlnit noi, acolo, în apropiere de Alcazar, unde venise cu speranța că va întîlni pe cineva de la varieteu, sau pe Drappaniottis însuși, sau, cine știe, poate că va găsi localul deschis.

După cîteva clipe de tăcere m-a întrebant din nou dacă cumva m-au supărat observațiile de la urmă. L-am asigurat că nu sînt supărat, că nu pot fi supărat.

Mă gîndeam însă cu groază că, după cele ce a spus, nu cumva sînt obligat — „moralmente“ și „socialmente“ — obligat să mă socotesc fericit că el va binevoi să rămînă la noi, cel puțin toată viața dacă nu și dincolo de ea, pînă cînd societatea se va repara. În sfîrșit, vom vedea noi ce va mai fi. Deocamdată era tîrziu — aproape trei după miezul nopții — și eram bucuros că a sfîrșit povestea.

I-am atras atenția cît e ceasul și că el nu s-a odihnit de atîtea zile. Să se culce. Iată, eu trec dincolo. Noapte bună. Dimineața poate dormi cît de tîrziu, nu deranjează pe nimeni. Cînd se va scula, îl așteaptă o baie caldă și primeneli. Sper să-i pot procura și haine. Îmi închipui că e atît de lipsit de prejudecăți încît să primească totul ca de la un frate, fără să se simtă umilit. Dar mai vorbim noi mîine. Noapte bună.

Am trecut în vîrfurile degetelor în dormitor, și am închis bine ușa în urma mea. Hilda dormea dusă.

M-am dezbrăcat încet să n-o trezesc. Din cînd în cînd îi aruncam, furiș, o privire, să văd dacă într-adevăr doarme sau a ascultat cumva dincolo și se prefacă că doarme. Dormea.

De unde știu ? M-am culcat și eu. Nu m-am apropiat însă de ea. Nu-mi dădeam seama de ce : din respect pentru nenorocirile de care am luat cunoștință adineauri ? Mă temeam oare că ea ar socoti faptul la fel de indecent cum ar fi să facă un asemenea lucru după ce ai venit de la o înmormîntare ? Sau am început oare s-o și simt străină ? Adică a *lui* ! În clipa în care mi s-a părut că ăsta e adevărul, am cuprins-o violent, ca un stăpîn, parcă demonstrativ, ca să-mi dovedesc și mie și ei dreptul asupra ei, dreptul meu inatacabil, așa cum ai un drept asupra unui lucru : proprietatea !

Speriată din somn, în clipa următoare mirată de elanul meu amoros, m-a cuprins apoi și s-a încolăcit în jurul meu. De ce — după primele clipe de oarecare timiditate, s-a dezlănțuit ca niciodată ? Oare era cu mine ? Pentru mine ?

Din nefericire, eu fiind cu întreaga atenție încordată spre sufragerie, ca Ivănescu să nu audă scîrțitul patului nostru, am fost, după cinci ani de căsnicie, înția oară neputincios.

După sforțări lungi și ridicole și după un exces de tandrețe platonice — ca bătrînii sau impotenții — am adormit, sleit.

Dimineața, cînd am deschis ochii, am întilnit ochii ei deschiși, mari, asupra mea. De cînd oare nu mai dormea ? Deodată mi-am amintit ceea ce s-a petrecut azi-noapte și mi-am amintit și de Ivănescu, de dincolo. Doamne, dacă Hilda a coborît azi-noapte din pat, a trecut în patul lui și a revenit fără s-o fi simțit ? Nu cunoșteam oare cîteva cazuri, în care soțul dormea îngerește și femeia trecea, în cursul nopții, în odaia de alături, în patul unei rude sau al unui prieten ? M-am liniștit, însă, îndată : a fost tot timpul lîngă mine. Și apoi cea mai elementară silă trebuia s-o împiedice să se culce cu un bărbat în halul de murdărie și degradare în care era el. Dar ce putem ști noi, bărbații ? Cine știe dacă nu le împinge un fel de sentiment matern să mîngîie omul necăjit, să vrea să-i aline tristețea, și se trezesc că au trecut la aprin-

derea feminității. Dar chiar dacă n-a fost în patul lui, pe mine oricum m-a văzut în ce hal lamentabil am fost. Am hotărît să mă reabilitez. Dar ce fac dacă, din aceeași încordare de a nu se auzi dincolo, la Ivănescu — și acum și din încăpăținarea de a *voi* neapărat — deci cu energia îndreptată în altă parte decît unde trebuie să fie ea prezentă fără să știe, măcar că este prezentă — așa cum e firesc — se repetă nenorocirea ? (Pe atunci socoteam încă — la fel cu mai toți bărbații — impotența ca o mare nenorocire, ca o rușine.)

Deodată parcă mi s-a luminat în creier : ce ar fi să fac o nouă încercare, dar s-o ratez negreșit, să *vreau* s-o ratez, și apoi să-i „mărturisesc“ Hildei că sînt impotent ? Două tentative eșuate ar fi pentru ea cea mai bună dovadă. Și îi voi „mărturisi“ că sînt *fericit*. De ce ? Pentru că sînt eliberat din încă o încătușare omenească, una din cele mai grave, pentru că e tiranie — tirania sexualității. Una din eliberări este — ea știe — că de vreo doi ani sînt vegetarian. Nu i-am spus oare într-o zi că mă simt mai curat, mai elevat și nu i-am spus că ar trebui să nu consumăm nici legume, nici fructe, nimic din ce are viață, și că, pînă la urmă, așa voi și face ? Mi s-a părut atunci că a zîmbit, căci știa că nu o dată — pe ascuns (înțelegînd că mă ascundeam chiar de conștiința mea) — am cam consumat și carne. E drept, șuncă.

În ce privește „eliberarea“ de sub tirania sexualității, ea știa ce știa despre orgoliul meu — despre mîndria mea în această problemă. De aceea nu-i voi putea spune că sînt fericit de pierderea vigoarei sexuale. Dimpotrivă : că sînt nefericit. E mai bine așa căci în „nefericirea“ ta ești jalnic, ridicol. Îi voi apărea deci ca o zdreanță, și îi va fi silă de mine. Și se va duce sigur în patul lui Ivănescu.

Dar oare asta urmăresc eu ? Eu doar *vreau* să-i dovedesc că mă înșeală *fără să aibă de ce*. Vreau doar să-i dovedesc că femeia te înșeală fără motiv. (Dar oare numai soco-

teli ale trupului, sau absența unor *asemenea* socoteli, sînt cauza ?)

Așadar trebuie să-i dovedesc acum o teribilă virilitate. Deci trebuie să evit neapărat o nouă eșuare. Dar orice aș face acum, din cauza patului ăstuia infam care scîrțîie, și a lui Ivănescu dincolo, va fi zadarnic.

I-am aruncat Hildei furiș o privire. Stătea mereu cu ochii deschiși. Oare la ce o fi gîndind ? Poate la Ivănescu din odaia de alături. O să caut s-o îndepărtiez de el, să-i fac silă ~~de~~ el.

— Ar trebui să i se pregătească baia... E într-un hal de murdărie... (Da, dar după ce va fi făcut baie... ? Nu este oare imprudent să vorbesc de îmbăierea lui ? Îl va „vedea“ gol, *după* baie.)

Ea nu răspunde. Se dă jos din pat, își pune capotul și papucii și dă să treacă în bucătărie.

— Unde te duci ?

— Să-i spun femeii să pregătească baia.

— Și de ce nu te îmbraci ?

— Sînt îmbrăcată.

Are dreptate. Așa umblă în fiecare dimineață, pînă strînge în casă. Rochia și pantofii, îi pune rar înainte de a fi sfîrșit cu gospodăria. Da, dar acum e *el* în casă. Singurul lucru ce i-aș putea cere ar fi să îmbrace ciorapii. În capot și papuci, fără ciorapi, parcă ar fi — nu știu de ce cred asta — o prostituată din cele care stau la poarta bordelului...

Dar ce o fi făcînd în bucătărie atîta ? O fi oare acolo ? Sînt nebun ? Nici nu are cum să treacă în sufragerie, la Ivănescu. Doar prin curte. Dar poate că e și el în bucătărie ?

Am sărit din pat, și, cu mișcări de pisică, am trecut în bucătărie. (Cum, Dumnezeu, nu mi-am dat seama că e oribil să mă vadă Hilda desculț și gol, așa cum am rămas de azi-noapte în pat, însă acolo, *sub cuvertură* ? Gol, eu care nu mă îmbrac și nu mă dezbrac niciodată în prezența ei.) I-am spus că am venit să-i atrag atenția că trebuie să-i pregătească

și schimburi. Dintr-ale mele. Mi s-a părut că a zîmbit. A înțeles oare pentru ce am venit cu adevărat ? și de aceea a zîmbit. Sau — oribil — și-a imaginat schimburile mele, scurte, pe Ivănescu ?

Mi-a răspuns, simplu :

— Bine.

Eu totuși am mai rămas. Ce voiam ? Aș fi vrut să-i spun din nou să se îmbrace.

Rușinat, am intrat în baie, m-am spălat, i-am cerut să-mi dea acolo pijama și am trecut în dormitor să mă îmbrac.

Am deschis ușa spre sufragerie. Ivănescu mai dormea. Mai bine așa : să doarmă pînă sfîrșește Hilda și se îmbracă. Am închis ușa la loc. Hilda a intrat și ea în dormitor. Cum de n-am observat ce ispititoare este în capot ? Mai ispititoare decît îmbrăcată. Cum de n-am observat asta niciodată pînă azi ? Ar trebui de aceea ca acum să se îmbrace. Ba nu : să fie ispititoare *pentru el* — și ea să *știe* că este așa, și că este așa *pentru el*. Ba nu. Ba da. Ba nu. Ba da. Mai știu eu oare cum e mai bine ? Ce mi-a trebuit toată povestea asta ? Nu era mai bine dacă trăiam ca pînă acum ? Fără „experiențe“ ? Ce vreau ? Să dovedesc că focul e foc și apa, apă ? Sau să obțin rezultate pentru toți bărbații. Să fiu cobaiul omenirii ? Și apoi, dacă reușește ? Am descoperit America ? O să se găsească un deștept să spună că e un caz singular, care nu dovedește nimic. Că nu în toate căsniciile sînt aceleași condiții — și obiective și subiective — ca în căsnicia mea. Mai ales condițiile subiective căci eu — vor spune — sînt, cică, un caz patologic. Și un altul, tot așa deștept, o să spună că sînt milioane de cazuri asemănătoare. Ei și ?

Dar oare fac experiența pentru alții ?

În timpul ăsta Hilda și-a scos capotul și cămașa de noapte ca să-și pună combinezonul și rochia de casă, și a rămas — îmi dădeam seama — goală, cu desăvîrșire goală. Deși era la spatele meu, era totuși un act de îngrozitoare indecență.

Nu are nici o importanță că eram soț și soție. (Cred că în fiecare femeie, chiar în cea mai cinstită, stă ascunsă lipsa de pudoare a unei prostituate sau, în cazul cel mai bun, un fel de orgoliu al trupului care se vrea văzut — în primul rînd de un bărbat străin.) Ceea ce făcea Hilda a fost în orice caz grav : dincolo, la doi pași, era Ivănescu. Numai gîndul că la doi pași este un bărbat străin trebuia s-o oprească să se dezbrace așa — se poate zice — „în vîz public“. Dar grav de tot era că *ea*, pentru *el* e goală, adică știind că el e dincolo, înseamnă că simplul gînd la el o face să se *sintă* văzută de el.

Deodată am rămas pe gînduri : de ce nu rămîne în capot, ca în fiecare zi ? Dar oare nu i-am cerut chiar eu, adineauri, să se îmbrace ? Da, dar de ce se îmbracă mai deosebit ? Și își pune și pantofii ? Și uite că se pudrează și se rujează mai îngrijit ca altădată. Poate că mi se pare.

Ce vreau să zgîndăresc ?

Din sufragerie s-a auzit mișcare. Așadar s-a trezit Ivănescu !

Am trecut la el.

Într-adevăr s-a trezit. L-am întrebat dacă a dormit bine, dacă s-a odihnit bine.

Mi-a mulțumit, înduioșat, pentru tot ce am făcut pentru el.

„Tot ce am făcut“ ? Dar ce am făcut ? M-ar bucura să-l văd undeva într-un servici. A dat din cap cu scepticism. L-am contrazis : să n-aibă nici o grijă ; o să găsească. Pînă una alta să facă o baie bună, să se primenească și să rămînă în casă, deocamdată în halatul meu de lucru. În timpul ăsta eu o să mă reped în oraș să îngrijesc de haine. Să nu-mi mulțumească. Ce dracu, sîntem foști colegi de școală, sîntem oameni. Și să nu se simtă umilit. Mîine mi se poate întîmpla mie același lucru și o să alerge el pentru mine... Dar n-am sfîrșit vorba. Am rămas pe gînduri : Cum, mă duc în oraș și îl

las pe el aici, singur cu Hilda ? El, îndată după baie, ea știind asta... Ba, pot pleca fără grijă. Halatul îi vine scurt și o să fie ridicol. Totuși nu e prudent să plec. Ce ar fi s-o trimit pe Hilda de acasă pînă mă înapoiez eu ? Unde ? Și apoi e caraghios. O să înțeleagă. Ei, drăcie, ce mi-au trebuit toate astea ? O să stau acum să-i păzesc ? N-o să mai fac altceva de azi încolo decît să-i păzesc pe ei ? Mă duc în oraș. De altfel mă pot duce liniștit : acum nu se va întîmpla nimic între ei. Din prima zi ? Din prima clipă ? Dar de unde știu că este „prima clipă“ pentru ei ? Nu se cunosc oare de mult ? Parcă fusesem sigur că se cunosc. Nu mai știu nimic.

Mi-am dat seama că nu pot sta alături de el și să tac. L-am întrebat dacă îl supără să rămîn aici pînă strînge femeia în dormitor. O să bem aici cîte o cafea.

I-am spus Hildei să ne trimită două cafele negre. (Am subliniat *să trimită* : mă temeam să nu le aducă ea singură.)

Am ridicat storurile. M-a rugat să mă întorc puțin pentru că vrea să se dea jos din pat, să se îmbrace. Cum o să rămînă în pat, boierește, în casa mea, și eu să stau în picioare ? I-am spus că e un prost plin de prejudecăți. M-am întors cu spatele și el s-a îmbrăcat.

— Gata !

Stătea acum în picioare, lîngă masă, îmbrăcat.

Ni s-au adus cafelele. El s-a apropiat de fereastră și a privit afară.

— Da, trebuie să se fi lăsat un ger înspăimîntător. Vezi cum merg oamenii ? Doamne, ce mă făceam dacă nu te întâlneam ?

N-am răspuns. Beam amîndoi cafelele, încet, tacticos, fără să scoatem un cuvînt.

Nu știu de ce a simțit nevoia să revină asupra întîmplărilor din ultimele cinci zile, asupra celor pe care le socotea „tragedia“ sa. Și iar cu „literatură“. Mi-am dat seama că o face ca să justifice cafeaua pe care o bea, baia pe care o va

face, că vrea adică să și dea ceva în schimbul celor ce primește.

Ascultîndu-l povestind „literar“, am înțeles că pot fi liniștit. E cu neputință ca Hilda să nu-și dea seama că e anost, searbăd, ieftin și dulceag. Și oricît știam că în fiecare femeie zace o midinetă, și oricît știam că mai toate se dau după ceea ce e tenoral în intelectualul, în artistul după care se duc, „hipnotic“ sau din „înalță prețuire“, mai știam că totuși în fiecare femeie cît de cît valoroasă — (chiar cu midineta în ea, o midinetă banală, obișnuită) dacă a ajuns soția, logodnica sau prietena unei valoroase personalități creatoare — în fiecare asemenea femeie zace o Bettina Brentano, care se agață de pulpana acelei personalități cu care se vrea — pentru eternitate — în măcar „afinitate electivă“. Se vrea, cu alte cuvinte o „*unsterbliche Geliebte*“, o „Iubită Nemuritoare“ beethoveniană. Se înțelege cu mai multă certitudine și garanție decît în cazul Giuliettei Guiciardi sau Theresei von Brunswick. Mai mult: nu o dată îmi spuneam că instinctul de orientare al Hildei, dirijat de vanitate, nu se poate înșela pînă într-atît încît măcar pentru „așa ceva“, să-l confunde pe un Ivănescu oarecare cu... cu cine nu trebuie să-l confunde, deci s-o facă să înțeleagă că nu Ivănescu ci eu o pot trece peste vămile timpului. Așadar, pot pleca liniștit în oraș. Ivănescu poate rămîne la noi. Nu se va întîmpla nimic.

Atunci pentru ce toată frămîntarea, la ce toată experiența? Și unde e eficacitatea ei? Pentru ce mi l-am mai adus în casă?

Femeia a bătut în ușă:

— Baia e gata.

Ivănescu m-a rugat să-i arăt pe unde trebuie să meargă. Am trecut eu întîi, să văd dacă Hilda nu este cumva în drumul spre baie. (Din întîmplare, sau pîndind.) Putea trece.

A intrat în baie și s-a încuiat.

În timp ce el era acolo, femeia a strâns în sufragerie. Eu am intrat la copil. Hilda a venit după mine și mi-a șoptit că nu știe ce să facă cu așternutul lui Ivănescu. Nu, nu-l poate pune la un loc cu așternutul nostru. Cine știe pe unde s-o fi tăvălit și ce boli ne mai aduce. Nu înțelege de ce l-am adus în casă. Îi puteam eventual da niște bani pentru o cameră la un hotel, dar nu să ne vină să doarmă în halul în care a venit din viața de Don Juan pe care se pare că a dus-o în cine știe ce paturi. Mi s-a părut că vorbește suspect de ostil și de mult. Voia să mă liniștească? De ce, când am privit-o drept în ochi, a vorbit fără convingere, dezlinat și n-a putut sfârși gândul? Mă simțeam ispitit să-i strig: „La mine nu prinde teatru de ăsta“! Dar nu i-am spus nimic. Lasă să creadă că o cred că Ivănescu îi inspiră silă, așa că sînt liniștit.

Am plecat în oraș într-adevăr liniștit, pentru că simțeam că încă nu se va întîmpla nimic. În nici un caz azi.

Înainte de a părăsi casa, i-am bătut lui în ușă și i-am spus să ia mașina mea de ras să se bărbierească. E acolo în baie pe policioară. După ce termină să intre în sufragerie. Eu voi veni către prînz, să stea liniștit în casă. Nimeni n-o să-l tulbure, poate că vrea să lucreze, să compună — nimeni n-o să intre la el. (Asta am spus-o tare, ca să audă și Hilda.)

Am ieșit.

Deși era întîia zi de iarnă, cu adevărat iarnă, — cu zăpadă înaltă, și m-aș fi putut bucura, și cu acel aer festiv de totdeauna la trecerea unui anotimp în altul, ca întotdeauna la schimbarea unui peisaj — eu eram închis în mine, supărat și cu tot felul de gânduri negre.

În mai puțin de o oră i-am îngrijit, la un prieten, un costum aproape nou, iar la un alt prieten un demi-palton încă destul de bun. Am luat o sanie și am alergat acasă.

L-am găsit în sufragerie, la masă, scriind. M-a asigurat că nu e muzică și nici — ferească Dumnezeu — literatură.

Și a rîs. Doamne, a rîs larg, nestingherit. Ca la el acasă. Asta m-a supărat. Nu știu de ce : oare pentru că mi se părea lipsit de bun simț să fii ca la tine acasă, la numai zece ore după halul în care l-am cules de pe drumuri, sau pentru că degajarea lui, la mine în casă, mi se părea că vine din dreptul lui asupra casei prin legătura cu Hilda ? Așadar, un fel de rudenie cu mine. Da, cred că din cauza asta eram supărat.

Mi-a spus că scrie unor cunoscuți cerîndu-le ceva bani ca să-și poată lua o cameră, oricît de modestă, și să plătească chiria măcar pe o săptămînă.

Era, așadar, vorba de o sumă mică, pe care puteam să i-o dau și eu.

Se înțelege că am protestat : de ce să-și caute odaie ? Deocamdată poate să rămînă la noi. Iată, i-aș putea împrumuta eu suma de care are nevoie, totuși nu i-o dau, tocmai ca să rămînă la noi. (De ce, Doamne, i-o spuneam ? Oare din simplă gentilețe, sau pentru că un diavol din mine ținea încăpățînat să ducă experiența pînă la capăt ?)

I-am dat hainele. S-a simțit umilit și rușinat. L-am mîngîiat. Am început să-i explic din nou că nu trebuie să se simtă umilit. Ce înseamnă prejudicata asta a situațiilor umilitoare. Nu există situații umilitoare. Sîntem doar cu toții simple roțițe într-un angrenaj dincolo de puterile și de înțelegerea noastră.

Și, ca să-l distrag și să-l distrez, i-am confiat : Cînd sînt la un spectacol, mă simt cîteodată ispitit să mă apropiu de loja în care șade, sigur de el, cine știe ce mare potentat financiar sau politic și să-i spun confidențial : „Știi, domnule, că e posibil ca de azi în zece zile să fii dat peste cap ? În orice caz, însă, e sigur că de azi în optzeci de ani ești mort. Dar știi, fără scăpare și fără tocmeală“. Așa că este absurd, ca el, Ivănescu, pentru un mic accident social să se necăjească.

Mai are oare vreo importanță că a luat hainele ? Și mai e nevoie să spun că s-a obișnuit — ba chiar plăcut — cu

situația care credeam că-i va fi penibilă, de a fi silit să locuiască la noi ? Mai mult : a început să se simtă din ce în ce mai acasă, iar eu din ce în ce mai străin.

Pînă m-am obișnuit și am început să mă simt și eu în casă la mine, ca la mine acasă. Pierdeam, însă, o mulțime de vreme păzindu-i. Și apoi nu puteam lucra, eu, în odaia mea, știindu-i singuri în altă odaie : oare ce vorbesc ei în clipa asta ? Ce fac ei în clipa asta ? Și nici de treburile din oraș și de lecții nu-mi puteam vedea. Cum să-i las singuri ?

Cu adevărat înnebunitoare erau însă serile de luni, cînd aveam concert la orchestra radio. M-am gîndit să-i cer Hildei să mă aștepte la postul de emisiune, în hol, sau în bibliotecă. Dar era ridicol. Dacă aș fi făcut-o și mai înainte, ar fi fost altceva. S-o trimit la mamă-sa pentru acele două ore cît sînt eu la radio ? Dar mamă-sa nu avea radio, și ea spunea că ține să mă asculte. Ceea ce poate face acasă. Și Ivănescu spunea că vrea și el să mă asculte. Rămîneau deci amîndoi acasă, singuri, să mă „asculte“ împreună. E oribil la ce mă gîndeam, îmi dau seama, dar mă gîndeam totuși cîteodată — înnebunit — că pe muzica mea ei își băteau joc de mine. Dar la astfel de lucruri mă gîndeam rar de tot. În mod obișnuit, la ceasurile zece, cînd veneam acasă, luam masa împreună, ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat. Așadar, deși nu se schimbase nimic, eu slăbisem pînda. Eram numai trist și mai ales supărat că nu prea puteam lucra concentrat, ca înainte. Încet, încet, însă, m-am obișnuit, de parcă așa ar fi trebuit să fie viața noastră. Lui Ivănescu îi căutam un post prin cunoscuți și prieteni, dar, mărturisesc, fără interes deosebit să gădesc. Devenise parcă un membru al familiei de care trebuie să îngrijesc eu, la fel cum îngrijeam de copil și de Hilda. Și el umbla să caute de lucru, și se întorcea fără să fi găsit, dar nu peste măsură de necăjit. Parcă se obișnuise și el cu situația asta de membru al familiei, dat în îngrijirea mea. Căutam să descopăr, să înțeleg pentru această acceptare a situației, ca

ceva firesc din partea lui, natura raporturilor dintre el și Hilda și nu izbuteam. Găseam însă suspect că Hilda începuse să fie neobișnuit de îngrijită. Cîteodată, la masă, le surprindeam priviri cu înțeles. Trebuie să mărturisesc însă că mai mult mă supăra indecența lor, așa cum te supără o pereche de îndrăgostiți care afișează public relații — la care nici vorbă că au dreptul. Dar în dormitor, nu în văz public. Numai rar de tot mă trezeam cu sentimentul omului amenințat să i se fure un lucru prețios. Să i se fure abia, nu căruia i s-a și furat. Și cînd într-o zi Hilda a pornit din senin să fluiera — ea care nu o făcuse niciodată — am rămas trăsnit : Ce să fac ? Ce să fac ? Îmi dădeam seama că e fericită, fericită cum n-a fost niciodată înainte de a-l fi cunoscut pe el. Este adevărat că n-a început bine să fluiera, că s-a și oprit brusc, speriată, de parcă aș fi surprins-o în pat cu el. Tot așa de supărat eram cînd i-am văzut într-o zi la masă, îmbufnați, fără să-și vorbească. Așadar, îmi spuneam, atît de departe au ajuns ? Ca să nu-și vorbească... Înseamnă că au fost între ei relații de mare intimitate. Totuși nu cred — îmi spuneam — nu cred să se fi întîmplat deja ceva. Nu vreau să cred. Poate că se doresc. Dar nu îndrăznesc încă, se tem, ezită. Și sînt încărcăți. Hildei nu i-am spus gîndurile care mă frămîntau. (Ce s-a petrecut în mine, că ajunsesem calm și parcă și indiferent ? Eram oare într-adevăr așa ? Nu cumva aveau loc în adîncurile din mine mișcări pregătitoare de ciclonuri ?) Nici pe Ivănescu nu l-am lăsat să simtă că stă cam mult la noi — aproape o iarnă întreagă.

Intr-o zi, Hilda m-a întrebat supărată :

— Dar cît mai are de gînd să stea „dumnealui“ ? Doar nu s-o fi așezat pe capul nostru cu contract pe viață. (Doamne, ce ton, și ce limbaj : „cu contract pe viață“. De unde oare vocabularul ? Și de ce tonul ăsta ?)

— Te incomodează ?

— Da.

— Cu ce ?

— Uite așa. Mă incomodează. Ție ți-e egală prezența lui aici ?

— Să presupunem că da. Dar ție ți-e cumva frică să nu te îndrăgostești de el ? Dacă nu te-ai și îndrăgostit...

M-a privit lung, drept în ochi. (Mai târziu mi-am spus că în privirea asta voia să-mi spună : „Joacă-te cu focul !“ Pentru că într-adevăr începuse, cred, să-i fie teamă, începuse să nu mai fie sigură de sine.) Apoi, mi-a spus că o incomodează, o încurcă prezența lui în casă : nu aveam decît dormitorul, sufrageria și odaia copilului. Unde să lucrez eu, unde să se miște ea ? Mereu mutam pianul dintr-o odaie într-alta ca să pot lucra. Ba lucram în sufragerie, ba în dormitor. Și-apoi, cu un bărbat străin în casă, nu putea trece prin odăi liberă, așa cum se găsea în casă, cîteodată neîngrijită. (Așadar începuse să se vrea văzută de el numai „festivă“, îmi spuneam.) Continua cu plîngerile și apoi a izbucnit revoltată : cum nu-i este rușine, om în toată firea, să se așeze pe capul unor oameni care și ei o duc destul de greu ?

Eu i-am luat apărarea. Fără convingere, de aceea cu un plus de căldură. Hilda, însă, nu se lăsa convinsă. Era grozav de pornită împotriva lui. Și găsea nenumărate argumente care să-l pună într-o lumină defavorabilă. Nu, nu simula. Era, în tot ce spunea, nu o ură care mă putea pune pe gînduri că s-a petrecut ceva între ei, ci silă de asemenea indivizi care „sînt parcă anume creați să fie întreținută caselor de toleranță“. „Dar ce-și închipuie acest domn Ivănescu, acest Adonis de suburbie, că e de ajuns să-l privească o femeie ca să-i cadă în brațe“.

Doamne, ce-i cu Hilda ? Ce s-o fi petrecut între ei sau în ea ca să vorbească atît de vehement și într-un limbaj asupra căruia ar trebui să-i atrag atenția, cît este de trivial, da trivial ! Și încă o dată : de ce vorbește așa ? E sinceră ? Sau își spune poate că așa ar trebui să vorbesc eu despre Ivănescu,

și, de frică să nu-mi dau seama că ea gîndește altfel, vrea să mă liniștească vorbind așa ? vorbind așa cum, cică, gîndesc eu. Sau e poate ceva mai grav : nu cumva luptă cu sine ca să oprească invazia lui ? Am cunoscut cazul unei femei admirabile și fericite în căsnicie. S-a îndrăgostit de un bun prieten al soțului și nu s-a putut hotărî să-l înșele. Dorințele refulate și lupta împotriva invaziei prietenului în sufletul ei au adus-o pînă acolo, că a început să-și închipuie că primește scrisori de la el, că nu vrea să-i răspundă, și apoi că îi scrie ea scrisori, cărora, însă nu le da drumul. Către sfîrșit i s-a plîns soțului de „tentativele“ aceuia de a o cuceri, de tîrcoalele pe care i le dădea el — și i le dădeau și alți bărbați. Mulți. Toți bărbații numai la ea se gîndeau, numai pe ea o voiau, îi veneau pe la ferestre, priveau prin perdelele lăsate, prin obloane căutau s-o surprindă goală, se ascundeau prin casă, umblau în pod, ciocăneau în pereți semne misterioase, se ascundeau în văzduh cu gîndul unic și de neîmpiedecat de a o avea pe ea, numai pe ea.

Nu cumva la Hilda a început lupta cu Ivănescu cel din dorințele ei refulate ? Simte că se apropie asaltul ultim și se apără ? În loc să mă bucur că experiența înaintează a început să-mi fie milă de Hilda și să mă sperie sănătatea ei psihică. Mă mustram : „Ce-am făcut ? De ce l-am adus în casă ? Ar trebui să-l fac să plece pînă nu e prea tîrziu ? Nu cumva e deja prea tîrziu ?“ Nu, nu. Deocamdată n-am nici un motiv să mă neliniștesc. Afară de izbucnirea de azi care nu e neliniștitoare în direcția experienței — n-am văzut nimic suspect. Dar văd oare bine ? Pot oare să fiu sigur ?

Totuși Ivănescu să *nu* plece de la noi. Să ducem mai întîi experiența la capăt.

Într-adevăr mă joc cu focul ! Mă joc cu focul !

În chiar seara aceea — era o sîmbătă și am venit mai tîrziu de la o lecție pe care o dădeam seara — i-am găsit pe

amîndoi într-un hal care nu lăsa loc la îndoieli : lucrurile nu stau chiar așa simplu. Ea era cu obrajii aprinși, cu o strălucire ciudată în ochi și cu părul pus în ordine în chiar clipa aceea. El, palid, obosit. Doamne, ce s-a întîmplat între ei ? M-am uitat la divan, la rochia ei, la hainele lui. Să plece Ivănescu ! Să plece ! N-am nevoie de experiențe. N-am nevoie de nimic. Să plece ! Am înnebunit de l-am adus în casă ? Care bărbat ar comite asemenea nebunie ?

Dar de ce e nebunie ?

Am stat la masă închis în mine, mut. N-au scos nici ei un cuvînt, tot timpul. Dar prin tăcerea asta, noi comunicăm, ne spunem că știm ce s-a petrecut. Oare înțelege el din atmosfera asta că trebuie să plece, să plece îndată ?

M-am hotărît : după plecarea lui, nu-i voi spune Hildei nimic, ca și cum n-aș fi știut nimic, n-aș fi bănuțit nimic. Și viața va curge de acum încolo liniștită ca și cum n-ar fi existat niciodată pe lume un Ivănescu, ca și cum nu mi-ar fi venit niciodată în minte un gînd smintit ca acela de a experimenta focul dacă e foc.

Deodată — ca din senin — Ivănescu a spus simplu că a găsit o ocupație și că mîine-dimineață se mută de la noi.

A simțit oare ceva din gîndurile mele ? Sau pur și simplu și-a dat seama că nu poate sta la infinit la noi ? Nu *mai* poate sta. Sau au hotărît cumva ei între ei, încă înainte de a fi venit eu, ca el să se mute ? Sau poate că numai unul din ei a hotărît asta și celălalt nu a fost de acord, așa că s-au certat. Dar care din ei *nu* era de acord cu plecarea lui ? Asta e foarte important.

A repetat că a găsit un serviciu. De ce a repetat ?

Vorbea încurcat, incoerent, rușinat parcă. El vorbea dar eu nu auzeam decît frînturi :

...Îmi mulțumește din nou pentru tot ce am făcut... și mă roagă să-l iert pentru supărările pricinuite. (S-a rectificat re-

pede : adică pentru deranj. De ce a înlăturat cuvintele „supărările pricinuite“ ? Pentru că denunța adulterul ?)

Niciunul din noi nu s-a atins de mâncare. Hilda ședea cu capul în farfurie, el vorbea cu privirea în gol, evitând ochii mei. În odaie era rece. De ce oare au lăsat să se stingă focul ? Nu cumva au trimis femeia de acasă, iar ei au uitat cu totul de foc ? (Într-adevăr am aflat încă în aceeași seară că Hilda a lăsat-o liberă. De ce ?)

Deodată filamentele becurilor s-au făcut gălbui și lumina a scăzut : era ca la un priveghi cu mortul în odaie. Ce dracu, tocmai acum s-a nimerit să fie un accident la uzina electrică ! În clipa în care mi-a trecut prin minte expresia „uzina electrică“ a apărut la suprafață o întâmplare cu o bună cunoscută al cărei soț era funcționar la uzina electrică din orașul meu. Întâmplarea, chemată în minte de cuvintele „uzina electrică“, a sosit acum tocmai bine să-mi aprindă creierii.

Iată despre ce era vorba :

O bună cunoscută din adolescență — pot zice prietenă — una din acele fete rare, de frumoasă inteligență, Paula Tennenbaum, avea toate motivele să se aștepte la căsătoria cu un prieten al nostru, Theodor Lilienfeld, un om într-adevăr unic, prin seriozitate, inteligență, cultură și frumusețe masculină. Era între ei o dragoste veche care trebuia neapărat să se încununeze cu căsătoria. Dar, la întoarcerea din Viena, puțin după ce m-am căsătorit cu Hilda, aflu că Lilienfeld s-a însurat de vreun an. Dar nu cu Paula Tennenbaum, ci cu o fată destul de urâtă, nițel cretină dar cu mulți bani. După mai puțin de două săptămâni Paula Tennenbaum s-a măritat, demonstrativ, ca o sancțiune pentru Theodor, cu un dobitoc îngîmfat, funcționar la uzina electrică. Se înțelege că am judecat așa cum se cuvine ticăloșia lui Lilienfeld, dar ceea ce m-a revoltat în cel mai înalt grad, m-a pălmuit parcă, m-a insultat, a fost fapta Paulei Tennenbaum. Cum ? A înlocuit

o personalitate ca Theodor Lilienfeld cu imbecilul acela ? Asta înseamnă că l-a *putut* înlocui cu un imbecil. Asta înseamnă că, în realitate, Theodor Lilienfeld l-a înlocuit pe acel imbecil. Că pentru ea, Theodor Lilienfeld nu era decît acel dobitoc de la uzina electrică. Asta înseamnă deci că nici eu nu sînt pentru Hilda alcineva — altceva — decît dobitocul cu vorba „pă radical“, căci dacă Hilda nu mă lua pe mine, îl putea lua pe el. *Și putea fi fericită*. Da, fericită, de vreme ce Paula Tennenbaum era fericită. Dovada ? Iată n-a fugit de la soțul ei și nici *n-a înnebunit*, și nici *nu s-a sinucis*. Dar revolta, tristețea și rușinea mea, de a o ști măritată cu dobitocul suficient și „retor“, cu „ca să zic așa... ca să zic așa...“ erau oricum suportabile. Pînă într-o zi, cînd am întîlnit-o pe Paula noastră și am văzut că e gravidă. Am înghețat : Așadar, dumnealui de la uzina electrică era în pîntecele sfînt al Paulei noastre. Și aveam în fața mea și dovada indiscutabilă a ceea ce se întîmplă acolo, în pat la ei. Desigur că știam și mai înainte — de vreme ce erau căsătoriți — dar o știam așa cum știi multe lucruri, cum știi de pildă că se moare, că vei muri chiar tu, dar nu realizezi, cum se spune, nu trăiești, cu măduva creierului, ce înseamnă asta. În clipa însă în care am văzut-o pe Paula Tennenbaum gravidă, am realizat un tablou îngrozitor și mi-am dat seama că, cel puțin în clipa spasmului, Paula era fericită — *fericită prin „ăla“*, așa cum ar fi fost prin Theodor. Așa cum Hilda ar putea fi fericită și ea prin ăla. Așadar eu nu sînt decît ăla.

Nu mă interesa în clipa aceea că Theodor Lilienfeld s-a căsătorit cu o cretină cu bani, poate pentru că el, o personalitate ca el, are universul dincolo sau și dincolo de căsnicie și chiar și de dragoste (ce importă că asta este o umilire pentru femeie), pe cînd bărbatul pînă și pentru o Paula Tennenbaum este... În sfîrșit ! Acum, aici interesează că sînt și insultat — pentru că sînt înlocuit de un Ivănescu. (Asta pe lîngă crîn-

cena suferință a soțului înșelat, deposedat.) Am trăit acest sentiment cînd am venit de la lecție și am găsit-o pe Hilda cu Ivănescu așa cum îi găsisem. Așadar s-a întîmplat ? Deci, încă o dată, eu nu sînt altcineva decît Ivănescu, decît un oarecare, decît acel cretin de la uzina electrică. Și îmi venea să mă palmuiesc că nu iau energic hotărîrea de a pleca de acasă, să-i las pe ei aici, să facă ce vor pofti. Și mă înnebunea și gîndul că sînt încadrat, iremediabil încadrat, în marele convoi al încornorațiilor — al încornorațiilor care știu și se resemnează.

Hilda nu m-a întrebat de ce nu mănînc și nici eu n-am întrebat-o de ce a rămas cu ochii în farfuria cu mîncare neatinsă. Și nici pe Ivănescu nu l-am întrebat nimic. Tăcerea noastră încărcată spunea însă clar că toți trei știm despre ce e vorba. Și pentru că Ivănescu își dădea seama că trebuie să spună ceva, a repetat, nesigur, încurcat, fără să mai fie nevoie, informația că a găsit un serviciu. Acum trebuia să simulez că regret plecarea lui și să stărui să mai rămînă. Ceea ce am făcut : de la un emițător mort, la un adresant mort.

Ne-am ridicat de la masă și ne-am culcat devreme fără să mai fi schimbat un cuvînt.

A doua zi, dis-de-dimineată, Ivănescu și-a adunat puținele lucruri pe care le avea, și s-a mutat. Nu știu de unde avea bani dar l-am văzut darnic cu servitoarea. Mi-a spus că are o garsonieră elegantă pe Bulevardul Elisabeta, în fața hăvuzului, din piațeta Thüninger. Mi-a dat și numărul casei.

La despărțire era gata să mă îmbrățișeze, dar, ca și cînd și-ar fi adus aminte de ceva (desigur de legătura cu Hilda) mi-a strîns numai mîna. (Îi tremura în mîna mea.)

Hildei i-a sărutat mîna scurt, rece și parcă se temeau amîndoi de fiecă secundă de întîrziere a mîinii unuia în mîna celuilalt.

Am rămas singur cu Hilda. Era una din acele duminici lungi și plicticoase de iarnă ; o zi cenușie, grea și goală. Nu puteam lucra. Nici Hilda nu-și găsea locul.

Toată dimineața nu ne-am vorbit. Am luat masa, fără să fi schimbat un cuvînt. Acum cobora seara și eu mă frămîntam cum să vorbesc ca, în sfîrșit, să aflu, ce s-a întîmplat azi între ei, ce a fost între ei. Dar parcă mă temeam de ceva. De cîteva ori m-am surprins dînd din cap ca și cum aș fi vorbit singur. (Oare n-am vorbit într-adevăr fără să-mi fi dat seama ? Cred că nu.) Și Hilda voia, parcă, să-mi vorbească și nu știa cum să înceapă.

M-am îmbrăcat și am ieșit în oraș. Am intrat la „Carul cu bere“, unde nu mai fusesem de mult. Am dat peste un grup de foști colegi din orchestra operei și de cîntăreți. Ori-cît nu-mi place cafeneaua și mai ales cafeneaua de grup jovial, am simțit nevoia să mă apropii de grup. (De altfel nici nu-l puteam evita.) Am nimerit în plin o discuție despre femeile care își înșeală bărbații, fără ca aceștia să bănuiască ceva. „De altfel, nu există soț neîncornorat“, a decretat, categoric și fără drept de apel, Romulus Athanasiu. Mi s-a părut că pe mine mă viza. Eram sigur că toată lumea știe de legătura Hildei cu Ivănescu și că a fost atacată tema în clipa în care am fost zărit întrînd pe ușa. Altădată — cînd nu știam că Hilda mă înșeală — le-aș fi spus prietenilor că mie nu-mi plac asemenea subiecte. Acum însă ar fi fost pur și simplu ridicol. Să mă scol și să plec ? Și mai ridicol. Trebuie să rămîn și să zîmbesc cînd scenele povestite voiau să fie cu haz.

S-au povestit întîmplări cu voiajori, cu care colegi de ai mei — muzicieni instrumentiști — se întîlniseră prin trenuri, cînd erau în turneu, voiajori ale căror soții — și nu numai cele tinere, ba mai ales cele nu tocmai tinere — și cu copii mari — se săturau discret, dar copios, cu cîte „unul de inimă“ sau nu-

mai de trup — în timp ce soții se tăvăleau în trenuri o săptămână întreagă prin toate colțurile țării, ca să pornească simbătă acasă și să ajungă simbătă noaptea sau în cel mai rău caz. duminică în zori, nerăbdători, așteptați de soțioara „nerăbdătoare“ și ea. Și nu apuca bietul om să rezolve ce așteptase atîta, că trebuia să pornească iar la drum. Pe unii îi conducea la gară, tandră și nefericită, soția, care de la gară se ducea — „caz concret“ — de-a dreptul în patul șefului contabil, un burlac șmecher. Întîmplarea asta despre „dobitocul“ (și i-a spus numele), i-a povestit-o în tren lui Ghiță Vernescu (violoncelistul de la Filarmonică) un voiajor „oț“, care, vezi dumneata, din cauza asta nu voia să se angajeze niciodată voiajor pe distanțe mai mari decît localitățile din jurul Bucureștilor. În felul acesta era în fiecare noapte acasă. Dar nici n-a apucat bine „oțul“ prudent să coboare la Chitila, că soțioara care trăia de patru ani cu cumnatul ei — soțul surorii — ba nu, era fratele soțului — așadar, scumpa soțioară... Ce e drept, însă, e drept ; o făcea ziua, nu noaptea — așa că „vigilența“ „oțului“ nu era zadarnică.

Acum cînd Vernescu povestea, cîntăreții și instrumentiștii din jurul mesei rîdeau de se „spărgeau“. Și rîdeau, pentru că știa toată lumea că chiar nevasta lui, a lui Ghiță Vernescu cel care face haz povestind, trăia cu un figurant de la Teatrul Național.

Trebuie să recunosc că, de la un moment dat, povestirile de la „Carul cu bere“ au încetat să mă indispună. Mai mult : mi-au dat nu știu ce înțelepciune : de vreme ce încornorarea este generală, de ce să-mi fac sînge rău ? De ce să iau lucrurile în tragic ? E vorba acum să caut numai să nu fiu ridicol. Ridicol în primul rînd în ochii Hildei. Trebuie să-i arăt că știu tot ce face, dar că nu-mi pasă. Ea nu e decît mama copilului nostru și atîta tot. Sau (căci chiar cînd te înșeală pînă și din silă de tine, ele nu admit să-ți fie indiferente) pen-

tru că s-ar putea ca, din orgoliu ultragiat, ea să spună — la fel ca soția unui cunoscut al meu : „De unde știi că e copilul tău ?“ (precizînd chiar — cum a făcut aceea — al cui este), o să-i spun : „Nu ești decît menajera mea, bucătăreasa mea, căreia pentru că îi dau casă și masă, și îmbrăcăminte, și atîtea și atîtea, îi cer și obțin să se culce și cu mine“. Mă rog, ca oricărei prostituate, plătite. Sau poate că, începînd de azi, voi rupe orice relații trupești cu ea, deși o să locuim în aceeași casă. Ba nu ! Mă voi culca cu ea. Cunosc un scriitor nu numai om de mare inteligență, cultură și talent, ci și spadasin neînfriat al unui orgoliu, aproape patologic și al demnității absolute, care primește cu un zîmbet superior zvonul că soția — pe care o iubește grozav — îl înșeală : „Să mi se pară — bravează el «cinic» față de prieteni — că am divorțat și că ea se culcă și cu mine. Deci, în realitate, își înșeală amantul cu mine. Așadar să lăsăm dracului prejudecățile !“ Dar mi-am dat îndată seama că este ridicol să fac pe emancipatul de prejudecăți, cînd aceste așa zise prejudecăți sînt mai tari decît noi, și mă vor birui după douăzeci și patru de ore. Căci sîntem — se pare — prizonierii, fără scăpare, ai instinctului sexual, ai mîndriei cu potențele noastre. Nu se întîlnesc doi bărbați — și dintre personalitățile cele mai grave și ilustre — fără să vorbească, fie și fugitiv de femei ; cele mai multe anecdote ce și le povestesc bărbații n-au alt subiect decît asta. Iar cînd omul ajunge la o anumită vîrstă, începe să se gîndească îngrijorat — îndurerat, și mai ales „aprioric“ umilit, că va fi îndată lipsit de vigoare sexuală. Cîinii pe stradă, pisicile pe acoperișuri, gîngăniile cele mai hidoase și personalitățile cele mai valoroase... Ce Dumnezeu o fi această imensă forță care mîină viața pe drumurile veșniciei ? Îmi dădeam seama că este ridicol să șed acolo la „Carul cu bere“ și să „filozofez“ — fie și pentru mine însumi, în gînd — cînd toți ceilalți trăiau viața simplu, și se tăvăleau de rîs...

M-am ridicat și am plecat. Ajuns acasă am găsit o atmosferă atît de blîndă, de castă, că ar fi fost pur și simplu barbar s-o tulbur cu „lămurirea situației“. Copilul ședea la masă și colora un „Malbuch“ ; Hilda lingă el, sub lumina care cădea calmă din plafonieră, îmi repara un pulover. În casă era cald și luminos, o parte din mobilă era acoperită cu un covoraș sau cu un milieou, și perdelele erau trase. În odaia copilului, care fusese curățită și aerisită după plecarea lui Ivănescu, mama Hildei, venită „în vizită“, cosea la mașină niște lucrăsoare pentru copil. Eram parcă toți pe o insulă calnă, blîndă, sau decupați din nu știu ce cărți sau dintr-o chromolitografie romantică „Von den alten, schönen Zeiten“. Doamne, ce bine este că s-a sfîrșit cu Ivănescu. Parcă a fost un vis urît. Nu, nu mai am nevoie de explicații, nu mai vreau experiență, nu mai vreau nimic. Vreau liniște, liniște.

Dar deodată ceva — sau cineva ? — în mine s-a în-tăritat :

Ce a fost aseară în timp ce eu eram la lecție ?

M-am „calmat“ repede din nou : Nu știu, nu vreau să știu, nu mă interesează nimic. Știu numai că acum trebuie să-i vorbesc Hildei, trebuie să încep a-i vorbi. Cum să încep ? De aseară n-am schimbat un cuvînt cu ea. Și acum mai e mamă-sa aici, și ea se necăjește cînd ne vede supărați. Să începă a vorbi Hilda întîi. Ea e doar cea vinovată. Nu, nu vorbește ea. Altădată m-aș fi înverșunat : cum, tot ea — tot ele — să biruiască ? Prin pasivitate activă. Acum însă am vorbit eu cel dintîi. Dar era în mine o scandalizare care mă făcea încordat, stăpînit. Tari mai sînt femeile. De nebiruit, mai ales cu tăcerea lor. De cîteva ori eram gata să izbucnesc, să-i spun mamei tot, și s-o pun judecător : E frumos ce a făcut Hilda ? E bine ce a făcut ? Dar am renunțat. Cu siguranță că mă va scoate vinovat : de ce l-am adus în casă ? De ce am împins-o în brațele lui ? Ar fi judecat așa mama ei, nu ca mamă, ci în felul în care judecă femeile și marile pro-

bleme și micile chestiuni, și cum judecă și acei bărbați care au simțul etic căldicel și mediocru. Așadar mama ei mă va scoate pe mine vinovat. Poate că într-adevăr sînt vinovat.

Tîrziu am condus-o amîndoi pe bătrînă acasă. La întoarcere, n-am schimbat un cuvînt. Eram de cîteva ori gata să încep a-i vorbi cald, frumos, de la tovarăș de viață la tovarăș de viață, așa cum am vorbit de multe ori cu ea în acești cinci ani. Dar altădată convorbirile noastre nu riscău să apuce un drum primejdios, pe cînd acum mă puteam trezi deodată că-mi mărturisește că m-a înșelat și îmi explică și de ce a făcut-o. Și nu mai voiam să știu nimic, nimic, nimic. Voiam liniște.

Ajuns acasă am început să lucrez. Plecarea lui Ivănescu m-a făcut să mă simt ca după o baie bună, înviorătoare. Era și pentru că am rămas în sfîrșit singur în casă, și pentru că am scăpat de obsesie. (Nici pînă azi nu mi-am putut lămuri cum de mă liniștisem tocmai cînd apăruseră toate motivele, toate condițiile să fiu neliniștit.)

Am lucrat pînă tîrziu în sufragerie, la pian. Hilda, în dormitor, lucra să sfîrșească hăinuțele copilului. (Nu era scandalos să stea așa, pură ca o madonă, cu ochii albaștri, nevinovați, sub abajurul bleu-pal și să coasă, ca o mamă și soție bună, hăinuțele copilului, cu nici douăzeci de ore înainte de ceea ce a dus la sfîrșirea acelei banale melodrame, care dacă începuse să mă exaspereze, cu fluctuațiile ei, avea să fie însă și începutul fulgerătoarei tragedii ?)

Către miezul nopții m-am culcat. Ea, însă, continua să lucreze. Cînd a sfîrșit s-a culcat. Nu îndrăznea să se apropie de mine. Am citit amîndoi tîrziu, și ea a adormit înaintea mea, cu cartea și cu mîinile pe piept. M-am gîndit să i le iau ca să nu-i fie somnul greu, dar am renunțat. Mă temeam oare să n-o trezesc, atingînd-o ? Sau cumva cineva din mine și-a adus aminte că oamenii care dorm cu o greutate pe piept au coșmaruri și vorbesc în somn, așa că poate voi afla ceva ?

Nu știu. Am lăsat-o să doarmă așa și o priveam lung : așadar acest trup a fost al altuia. Acest cap s-a culcat pe pieptul lui Ivănescu. Și totuși, iată, e aici, la fel ca întotdeauna. Uite cum doarme de senină, ca și cînd nu s-ar fi întîmplat nimic. Pentru ce avea nevoie de Ivănescu ? Ce-i putea da el altceva decît avea în căsnicie ?

Am adormit uitînd să sting lumina.

Tîrziu (trebuie să fi fost aproape de ziuă) am fost trezit de gemete, și parcă de mugete. Visasem o ceartă violentă cu Hilda și voiam să strig din somn și nu puteam. Credeam, așadar, că m-au trezit gemetele mele. Dar m-am lămurit îndată : mă treziseră gemetele Hildei. Era culcată lingă mine cu ochii închiși, și se zbătea, gemînd și bolborosind. Dacă i-aș lua mîinile de pe piept s-ar trezi. Nu, nu i le iau încă. Să auzim ce mai bolborosește. Poate deslușesc ceva. Am stat încordată, dar nu puteam înțelege nimic. Gemea numai, și bolborosea, cu chipul strîmbat de suferințe. I-am luat mîinile de pe piept. S-a trezit speriată. M-am gîndit s-o întreb, repede, prin surprindere ce visase. Pînă nu se dezmeticește bine, nu va apuca să mintă. Ce ar fi să-i spun că am auzit tot ce a vorbit, așa că să nu încerce să ascundă ceva. Să-mi mărturisească deci adevărul : ce e cu Ivănescu ? *De ce* m-a înșelat cu el ? Nu *dacă* m-a înșelat, căci asta am aflat-o din cele ce o vorbit în somn, ci *de ce* m-a înșelat ?

N-am apucat însă să-i spun un cuvînt, că s-a uitat deodată la mine, parcă și-ar fi amintit ceva, parcă s-ar fi regăsit undeva, la adăpost și a izbucnit în plîns. Apoi s-a vîrît în mine, așa cum se bagă un copil speriat lingă un părinte, ca să-l ocrotească — mai ales după un coșmar.

Am împins-o, fără violență, de lingă mine. I-am spus, numai, blînd, că am auzit tot ce a vorbit din somn, așa că nu-mi poate ascunde nimic.

M-a privit cu ochii umezi și triști. Privirea îi era atît de cinstită încît m-a cuprins mila și dragostea pentru ea — o

dragoste ocrotitoare părintească și i-am mărturisit că nu auzisem nimic. Totuși am adăogat îndată — cu ton în parte blînd în parte încordat — că o rog să-mi spună ce a visat, dar cîstit.

Cu glasul înecat mi-a povestit un vis încîlcit, întortocheat, absurd, în care esențialul era că am părăsit-o ca să plec cu o altă femeie, care era, în vis, ba Erica Morini, ba Alma Moodie, ba o altă concertistă tînă, străină, necunoscută, foarte frumoasă, o femeie care mă înțelegea și cu care mă puteam înțelege bine, o femeie parcă anume creată pentru mine. Și că ea, Hilda, dîndu-și seama că nu va putea trăi fără mine, a încercat să se sinucidă. În clipa însă în care era gata să-și descarce arma în tîmplă, am surprins-o, am vrut să-i smulg arma din mînă, dar arma a luat foc și a nimerit în capul copilului, care se băgase între noi, să ne despartă. Ea a vrut să țipe de groază și durere pentru copil și am trezit-o, și...

S-a întrerupt brusc, speriată, ca și cum abia acum și-a amintit ceva, a sărit repede din pat și a alergat în odaia copilului. Am prins pe umeri halatul și am urmat-o. Am găsit copilul dormind liniștit. I-am sărutat mînuța care atîrna afară din plapumă, l-am învelit bine și l-am sărutat pe frunte. Cum Hilda era cu obrazul lipit de obrazul lui, am ajuns să ating, cu obrajii, obrajii Hildei. Cred că i-am și atins cu buzele. Doamne, Dumnezeu! îți mulțumesc că s-a sfîrșit povestea cu Ivănescu.

Am revenit în pat.

S-a băgat în mine, tandră.

Am adormit îmbrățișați.

Cînd m-am trezit a doua zi, destul de tîrziu, Hilda dormea încă. Am încercat să mă desfac din brațele ei, dar ea s-a trezit, m-a cuprins mai tare, și-a lipit buzele de pleoapele mele, apoi a încercat să-mi sărute mîna. Asta m-a supărat, orice ar fi vrut să însemne : păreri de rău pentru tot ce a făcut, făgăduială solemnă că de azi înainte s-a sfîrșit.

I-am sărutat totuși mîna (cred că a simțit că sînt fericit căci — da — socotesc că am fost un obsedat sucit).

Am trecut în sufragerie și am început să lucrez. Mi-a adus ea singură ceaiul. Ușor, nesimțit, să nu mă tulbure din lucru. Era într-o rochie albă de casă și avea în toată făptura ei vaporoașă ceva de soră de caritate. Am luat-o de mijloc și mi-am lipit capul de șoldul ei, amețitor, potolitor. Fiece colț al îmbrăcăminții, fiecare părticică a trupului ei era din nou pur, feciorelnic, așa cum erau trupurile și îmbrăcămintea fetelor pe care le cunoscusem în adolescență. Toată făptura ei revărsa din nou fluidul acela de castitate și tremurul ușor înspăimîntat, care stăruie între tinerii ce se iubesc și nu s-au avut încă, respira puritate de logodnică emoționată, puritate pe care o jînduiam, dar o știam fără întoarcere. Ea îmi răsfira ușor părul lung cu degetele ei fine, subțiri, și mă privea cu ochii mari, care aveau acum și mai mult albastru, mă privea blînd, calm, curat, ca o madonă. Eram amîndoi parcă într-un fel de convalescență.

Într-adevăr toată casa părea un sanatoriu alb, în care am zăcut de o boală lungă, grea, de care abia acum am scăpat. Sentimentul ăsta, mi l-a dat oare îmbrăcămintea albă a Hildei, pusă întîia oară ? Sau lumina matinală, calmă, egală, așternută în casă, la fel cum văzusem odată într-un sanatoriu de tuberculoși în munții înzăpeziți ai Tirolului ?

O clipă eram rușinat de scena asta de tandreță, scanda-loasă după tot ce s-a întîmplat, apoi mi-am amintit că doar nu s-a petrecut nimic, nu știam nimic.

Hilda s-a desprins ușor și a trecut în dormitor.

Am lucrat neînterupt pînă la prînz.

După masă m-am culcat și am dormit mult, așa cum dormi după boală. M-am trezit cînd începuse să se însereze. Toată casa, afară de odaia copilului, era înecată în întuneric. Și era cald și plăcut. Ce minunat voi lucra azi. Nu mă duc nicăieri, nu mă va tulbura nimeni. Hilda știe cît îmi place o asemenea

atmosferă, în care ești parcă izolat cu porți, cu ziduri înalte de restul lumii. Afară trebuie să se fi lăsat din nou gerul. Îmi dau seama de asta după felul cum arde gazul aerian în felinarul de la poartă. Voi repeta așadar pentru mâine seară când am un lung solo de violoncel în concertul orchestrei-radio.

Am făcut lumină și mi-am luat violoncelul. A venit și Hilda în vârful picioarelor, deși încă nu începusem.

— Te-ai trezit de mult ?

— De câteva clipe.

Dar ce are ? E îmbrăcată parcă gata de plecare. Mi se pare mie sau e înfrumusețată de nu știu ce nimb care se așterne pe chipul femeilor când se pregătesc să se ducă în pat străin ? (Am verificat-o doar de atâtea ori, urmărind femeile cărora, în tramvai sau în autobuz, le citeam în ochi că se duc să-și înșele bărbații.) Da, da, pe chipul Hildei este același aer de sărbătoare, de înfiorată nerăbdare.

— Mă duc puțin la mama.

— Bine !

Am pus în glas toată liniștea cu puțință, bine simulată.

— Iau și copilul cu mine.

De ce îl ia ? Și de ce mi-o spune ? Vrea să-mi dovedească și mai mult că nu se duce decît la mama ?

— Ce să tragi copilul cu tine. Pe frigul ăsta...

— Îl îmbrac bine.

— Bine !

A trecut în odaia copilului să-l îmbrace.

Mi-am luat violoncelul și am început să repet. Dar gîndul îmi era în altă parte. Deodată m-am hotărît : da, mă voi duce după ea.

Eram în pijama. Mi-am pregătit în grabă hainele ca să mi le pot pune într-o clipă, și am continuat să cînt.

Cînd a intrat Hilda cu copilul, gata de plecare, eu m-am prefăcut că nici nu-i aud.

— Plecăm.

Am tresărit. (Bine simulată surprinderea.)

— A, voi erați ? Bine, bine.

— ...S-ar putea să mă reped puțin și la Tilde.

— Bine, bine ! (Așadar își aranjează încă un drum. Bun !
Va să zică ia copilul ca să mă liniștească și, între drumul la
sau de la Tilde și drumul să ia copilul de la mama, se va duce
la Ivănescu. Bun.)

De ce a rămas în ușă, neîndrăznind să plece ? Și-a dat oare
seama că i-am descoperit socotelile ? M-am aplecat și mai mult
peste violoncel, ca să-i par că nu mă gîndesc decît la ceea ce
cîntam.

— Nu vrei să vii și tu cu noi ?... Dacă nu poți acum,
atunci vino după ce sfîrșești. Hai, zău ! Vino și ia-mă să mer-
gem împreună acasă...

Vrea din ce în ce mai mult să mă liniștească.

— Nu, dragă, o să lucrez azi tîrziu, nu mi-e capul la nimic
altceva decît la lucru... (De ce am spus asta ?) Tocmai su-
blinierea „nu mi-e capul la nimic *altceva*“ o poate pune pe
gînduri. Nu trebuia s-o spun !) O să lucrez tîrziu. (Nici „tîr-
ziu“ nu trebuia să subliniez atît. O fi înțeles că vreau s-o asi-
gur că nu o voi urmări ?)

A mai rămas puțin în ușă și a ieșit.

Eram gata să mă îmbrac, dar mi-am dat seama că ea o fi
rămas la ușă ca să audă ce fac. Am cîntat mai departe, pînă
cînd eram sigur că a plecat într-adevăr.

Apoi m-am îmbrăcat repede, n-am mai pus șoșonii și am
chemat femeia, căreia i-am spus că am treabă în oraș. Cu tot
tonul meu calm, femeia a înțeles despre ce e vorba. (Știa
ceva, sau o mai fi văzut lucruri asemănătoare în celelalte case
pe unde a servit ?)

Ajuns la poartă am văzut-o pe Hilda cu copilul cotind col-
țul. M-am luat după ea și, cînd s-a suit în tramvai, m-am urcat
într-un taxi și i-am spus șoferului să urmărească tramvaiul.

Tramvaiul avea stație de oprire la doi pași de librărioara bătrînei. I-am spus șoferului să oprească peste drum. Hilda a intrat la mamă-sa. Nu știam ce să fac cu taxiul. Să-l opresc ? Să-l las să plece ? Cine știe cît o să zăbovească Hilda înăuntru ? Mai bine să aștept în mașină. Aștept. Mult mai zăbovește. Cum, nu se duce la „Tilde“ ? Și aparatul de taxat nu stă. Mare dobitoc sînt : ea se duce la mamă-sa — și poate că într-adevăr și la Tilde — și eu îmi pierd vremea s-o pîndesc. Ba voi plăti cine știe cît șoferului pentru ca, pînă la urmă — cînd ea se va duce într-adevăr la Ivănescu, în drum spre sau de la Tilde — eu o s-o scap din ochi.

Deodată a apărut în ușa prăvăliei. Fără copil. Se uită în dreapta, se uită în stînga. O văd bine. Ea pe mine nu mă vede. Ba, m-a văzut. Uite, că mi-a făcut semn. Nu, nu mie, ci șoferului : a crezut probabil mașina liberă. Se uită încoace. Ochi în ochi cu mine, dar nu mă vede. Mă ghemuiesc totuși și mai mult într-un colț al mașinii. Eu pe ea o văd bine : stă în lumina care vine de la vitrina librărioarei. Ce ar fi să mă așez lîngă șofer, cu capul în piept, ca ea să nu mă recunoască, să mă creadă ajutorul șoferului să ia mașina „liberă“, noi s-o ducem unde vrea ea, și cînd vom ajunge la Ivănescu, să cobor și să-i spun... nu, nu ! o s-o las întîi să intre la el și...

De ce se uită iar încoace ? Își dă seama că eu sînt în mașină ? Nu cred. M-a lăsat atît de cufundat în lucru, încît la toate s-ar putea gîndi numai că am avut timp să mă îmbrac, să mă iau după ea și să fiu acum, aici în mașină, nu !

A oprit un taxi care tocmai trecea și a pornit. Eu după ea. O ia drept înainte pe bulevard. Așadar în direcția în care locuiește Ivănescu. Ba s-ar putea să se ducă la Tilde. Pînă la colțul cu strada Academiei încă nu pot ști. Acolo să vedem încotro o apucă. Tilde locuiește pe strada Academiei, peste drum de bisericuța macedoneană. Mașina o va lua oare la dreapta intrînd în strada Academiei ? Sau va merge mai departe pe bulevard spre Piațeta Thüringer ? Numai să nu-și fi

dat seama că o urmărește mașina care e la spatele ei și să-i fi spus șoferului ei ceva — ca să ne deruteze ? Sau poate că se duce chiar la Tilde, deși n-a avut de gînd s-o facă. Dar chiar dacă se duce acolo, eu tot o să mă iau după ea și o s-o aștept pînă pleacă. Și chiar dacă de acolo se duce să ia copilul și vine acasă, tot n-am avut dovada că nu la Invănescu era să se ducă. Dacă nu se simțea urmărită, nu se ducea oare la el ?

Doamne ! Mașina a trecut de colțul străzii Academiei și aleargă acum înainte pe bulevard spre Thüringer. Așadar la Ivănescu se duce ! ! Eram gata să-i spun șoferului să intre cu mașina în mașina din față, să provoace un accident, să crăpăm amîndoi. Pentru întîia oară de cînd bănuiam că mă înșeală, de cînd știam că mă înșeală, am înțeles ce înseamnă să știi sigur, sigur. Nu, nu vreau un accident grav, mortal. Nu-i voi putea dovedi că... Să lovească numai puțin mașina, ca să ne dăm jos, amîndoi, să ne privim, s-o întreb cu privirea încotro se duce... Doamne, ce să fac, ce să fac ? S-o las să se ducă mai departe, la el, să aștept cîtva timp afară și apoi să intru să-i surprind ? Să aștept pînă intră în patul lui, ca să-i pot dovedi că... Doamne ! să știu că e în patul lui ! S-o știu sigur în patul lui ? E îngrozitor. Tot ce bănuiam pînă acum, tot ce știam — și tot ce trăiam anticipat pentru clipa dovezii nu însemna nimic. Acum știu cu adevărat și știu ce înseamnă să știi cu adevărat...

Mașina mergea acum încet, în roiul de mașini, în înghe-suiala din porțiunea între Victoriei și Brezoianu. Ce fac dacă șoferul meu se încurcă între atîtea mașini, o scapă, și se ia după altă mașină ?

Stopul a oprit circulația, tocmai cînd mașinile noastre erau în dreptul cinematografelor. În luminile puternice, venite de la reclamele luminoase, am putut s-o văd prin geamul din spatele mașinii, cum se ascunde se ghemuiește. O fi înlemnit, văzîndu-se oprită tocmai aici. Dacă o vede un cunoscut, și mîine sau poimîine, sau altădată cînd sîntem împreună,

acela ne spune, simplu, fără gînd rău, că ne-a văzut (el a crezut că eu eram cu ea) într-o mașină pe bulevardul Elisabeta, în dreptul cinematografelor ! Desigur că ea o să spună „o confuzie !“ Tot așa va fi în stare să nege, dacă îi voi spune că am urmărit-o chiar eu pînă la ușa lui Ivănescu. Trebuie de aceea s-o las să intre și să intru după ea — desigur nu îndată, adică înainte de este în pat (oh, e insuportabil „în pat“). Dar și nici prea tîrziu, adică după ce s-a îmbrăcat după, și, îmbrăcată, poate încerca cine știe ce „explicații“, ca justificare a prezenței la el. Așadar, trebuie să calculez ca să intru tocmai la timp. E îngrozitor, îngrozitor : „tocmai la timp“. Adică să-i surprind *în pat*. Ce-i voi spune, ce voi face ? Mai înainte, cînd gîndeam numai — dar nu eram în fața posibilității imediate de a-i surprinde, îmi puteam imagina, gest cu gest, cuvînt cu cuvînt, tot ce voi face, tot ce voi spune — iar acum nu-mi dădeam seama ce o să trebuie să-i spun, ce va trebui să fac.

Circulația s-a eliberat, mașinile noastre au pornit. Mergeau totuși încă încet, pentru că drumul era plin de vehicule. Am aruncat o privire pe bulevard : trotuarele, pe această porțiune a cinematografelor, sînt înțesate de oameni. Mulți oameni mai sînt pe lumea asta ! Și toți, toți — săraci și bogați, tineri și bătrîni sînt parcă numai perechi : bărbat și femeie. Și aici, pe stradă, și înăuntru, în cinematograf, și în cele trei cofetării pentru întâlniri discrete și în grădina Cișmigiului și la hotelul Nissa și la Astoria și peste drum la Princiari, și în casele de randevu de după colț și în celelalte case de randevu și în toate celelalte hoteluri din București, în toate locuințele oamenilor, în garsoniere, în parcurile publice, aici și pretutindeni, în toată lumea, la Paris și la Azaclău, la Londra și Galați, pretutindeni, pretutindeni, perechi, numai perechi, bărbat și femeie, mascul și femelă, *înainte*, în *timpul* sau *după*. Trebuie să fie ceva dincolo de înțelegerea noastră, în această sminteală și parșivenie generală, universală, în această oficiere sacră.

Ei și ! ? Facă toată lumea ce o pofti. De-a lungul lumii de la începutul timpului și până la sfârșitul nesfârșit, mie numai de mine îmi pasă. De mine și de Hilda. Și din toată eternitatea numai clipa asta există.

Mașina aleargă acum, zboară. A stopat brusc.

— Ce s-a întâmplat ?

— A oprit conîța ! Vedeți acolo !

Și-mi arată casa din colț, o casă în trei etaje.

Plătesc șoferului repede, fără socoteală, îl rog să aștepte puțin, sar din mașină și mă pitesc în spatele ei. Acum repede, după Hilda. Ba nu ! Mai stau puțin ascuns. Lumina puternică a globului uriaș din piațeta cu un havuz în plină țîșnire a apelor colorate, în pulverizare spre cinci străzi ce se deschid, mă luminează în așa fel că Hilda m-ar putea vedea. Dar, subit, ea a dispărut. Spun șoferului că poate pleca. Intru după ea. Nu chiar îndată, ca să nu mă vadă. E o clădire cu multe apartamente. În care apartament o fi intrat ? Unde o fi locuind Petre Ivănescu ? Sun la primul apartament. Nu răspunde nimeni. Sun din nou, lung, energic, supărat. Nu răspunde nimeni. Ce să fac ? Acum ar fi tocmai clipa să intru : ea știe că nu are timp mult de pierdut și se va grăbi. S-o fi dezbrăcat, dar nu este încă în pat. Nu aștept până e în pat cu el. Nu vreau ! Nu vreau ! Nu admit ! Nu suport ! Sun, sun din nou. Nu se arată nimeni. Doamne ce casă e asta ? Sun la alt apartament. Se deschide un ochi în ușă și apare un ochi omenesc. Întreb dacă nu șade aici Ivănescu... Petre Ivănescu... un om... înalt.

Mi se răspunde supărat că nu locuiește nici un Ivănescu și să fac bine să nu deranjez lumea dacă nu știu unde să caut.

Îmi trece prin minte că s-ar putea să fie chiar aici, și o fi fost servitoarea trimisă să răspundă.

O să stau la ușă. Aici o să aștept. Ba, o să mai sun o dată, să mi se deschidă, să intru. Sun. A apărut din nou ochiul și de data asta se deschide și un gemuleț și apare capul unei bătrîne :

Ce mai vreau ? Ce vreau iar ? Se vede treaba că eu umblu după altceva, cine știe după ce. O să telefoneze după poliție. N-oi fi eu chiar ăla despre care scriu mereu gazetele că jefuiește casele oamenilor ? Și mi-a trântit gemulețul. Nu n-o să mai încerc nicăieri. O să aștept pe stradă, la ușa clădirii pînă vor sfîrși, și va ieși Hilda. „Pînă vor sfîrși“ ! Nu ! Nu !

Urc la etaj sărind cîte două trepte. Am sunat la toate trei apartamente. La primul apartament nu era nimeni acasă. La la doilea nimeni, la al treilea a deschis o fetiță de școală și m-a lăsat să văd un interior cuminte, tihnit, burghez. Fetița mi-a spus că aici, la etajul întîi, nu șade nici un domn Ivănescu. Dar poate mai sus. Parcă s-a mutat ieri cineva, la al treilea. Dar să încerc și la etajul al II-lea.

Urc la etajul al II-lea. Sun și aici la toate trei apartamente. Nimeni nu știe unde locuiește.

Sun la etajul al III-lea. La primul apartament îmi deschide o doamnă tină, drăguță, în rochie de casă, mă privește drept în ochi și parcă zîmbește. De ce o fi zîmbind ? Mă uit mai bine la ea. Nu cumva e chiar Hilda ? Am înnebunit ? Cum, nu-mi dau seama dacă e Hilda sau nu ? Sînt treaz sau visez ? Numai în vis oamenii sînt și nu sînt așa cum îi vezi. Dar poate că e totuși Hilda ? O Hildă schimbată ca să-și bată joc de mine. Doamne, numai în copilărie mi se întîmpla să nu fiu sigur de un lucru de care trebuia să fiu sigur. Nu, nu e Hilda. Ba, e Hilda. Am obosit și am adormit poate în mașină, sau acasă, la violoncel și mi se pare că trăiesc toate pe care le văd acum. Oare s-au deschis și închis atîtea uși și oare am vorbit într-adevăr cu atîția oameni ? Femeia aceea bătrînă și arțăgoasă de la parter și fetița de la al doilea le-am văzut oare într-adevăr ? Și toată casa asta, veche, cu multe încăperi, parcă e o casă din cele misterioase din basmele pe care le citești în copilărie, sau din Sherlock Holmes ? Poate că visez un basm din copilărie ?

Stau fără să întreb ceva. Doamna mă întreabă ce doresc. Trezit, îi spun. Îmi răspunde că nu șade aici.

Totul a fost atît de simplu, atît de scurt ! De ce atunci mi s-a părut că am stat în fața doamnei mult ? După ce s-a închis ușa, m-am uitat la cartea de vizită din ușă : Mrs. Williams. Acum sînt lămurit : era o englezoaică tînără și semăna cu Hilda. Dinții albi ce se vedeau dintre buzele ușor răsfrînte făceau să cred că zîmbește.

Sînt la altă ușă. Pe cartea de vizită : I. Petrescu. De unde cunosc numele ? Nu-mi amintesc. Nu, nu nu mai sun. Iar o să pierd vremea. O să cobor mai bine și o să aștept pînă iese Hilda. Ba nu ! Sun. Acest Petrescu e un bătrîn pensionar, acționar la editura unde l-am întîlnit pe Ivănescu. Țin minte că i l-am și recomandat atunci cînd, după întîlia întîlnire, am mai fost o dată împreună la editură. El trebuie să știe în care apartament locuiește Ivănescu. Poate că chiar el i-a închiriat o cameră mobilată.

Sun. Nu vine nimeni. Da, aici trebuie să fie. Sun din nou. De aici nu mai plec pînă nu mi se deschide. Sun. Nu încapе nici o îndoială că e aici. Oare nu ne-a spus Ivănescu cînd a plecat de la noi că a închiriat o garsonieră în Piațeta Thüringer ? Sun din nou.

Se aud pași mici și iuți, pași bătrînești și se deschide ușa :

— Ho, domnule, ho, că nu vin turcii... (Da, e bătrînelul pe care l-am cunoscut la editură. M-a recunoscut și izbucnește) :

— Ei bată-te să te bată. Dumneata erai ? Am tras un somnișor ca după masă, și m-a furat pînă acum. Parcă mi se părea că sună, dar nu eram sigur... știi, în somn, de multe ori ți se pare... .

Moșulețul are chef de vorbă lungă. Îl întreb de Ivănescu, dar el mă pofteste în casă. Ce mă grăbesc așa ? Da, da Ivănescu. Îl știe cum nu, acela pe care i l-am recomandat eu. Sigur că-l știe. I se pare că șade aici, jos, la parter... da, da... .

Ușa aceea din dreapta, cînd vii dinspre stradă. Vezi, i se pă-ruse lui cunoscut omul, azi-dimineață, cînd l-a întîlnit în ușă. . . sigur, sigur, domnul acela înalt, muzicant parcă, și cu „sexapil“ cum se zice acum. Al dracului Cassanova, domnule. Se cam dă la trup de femeie. L-am văzut într-o zi urcînd la editură, cu o femeiușcă, domnule, înțelegi matale. . . Noroc că baba nu e acasă, căci e geloasă rău și după jumătate de veac de căsnicie fidelă, mă înțelegi matale, dacă m-aude vorbind așa...

El are chef de vorbă și eu stau pe jărat. Îi mulțumesc repetat și-mi trag mîna din mîna lui, dar el nu mi-o lasă : „Ce te grăbești așa, dragă ? Că doar n-ai randevu. Mai bine să bem o turcească și să mai stăm la o parolă“.

Am reușit să-mi eliberez mîna din mîna lui și l-am rugat să mă ierte, dar sînt tare grăbit, am treabă urgentă cu Ivănescu.

M-a certat prietenește că stric bucuria unui prieten. O fi omul tocmai acum cu cine știe ce „damă“, he, he, he. . .

Nu știu cînd am ajuns iar jos. Sînt în fața apartamentului de care vorbea bătrînul și unde nu răspunsese nimeni. Sun. Sun ca un disperat, fără să mă opresc. Să sparg soneria. Nu răspunde nimeni. Bat. Bat cu pumnii. Bat cu piciorul. Așa ! Să sparg ușa. Nu se mișcă nimeni. Bat și sun.

De la subsol vine în fugă portarul.

— Eu sînt portarul, dar ce s-a întîmplat ? (Vorbește stăpînit „respectuos“. Se pare că mă crede cine știe ce mărime.)

Unde a fost pînă acum ? Portar e el ? Aici locuiește Ivănescu, Petre Ivănescu ! (Nu întreb, afirm ! Categorie.) N-o să poată nega.

— Da. Un „da“, calm, ca și cînd ar fi un lucru simplu. Da, aici șade. De ieri. În apartamentul domnului inginer Udrea, care a plecat pentru cîteva luni în străinătate și l-a lăsat înlocuitor pe domnul inginer Ivănescu. (Știu că mulți oameni — mai ales cei de nimic — își dau titlul de „inginer“,

dar mă supără „*Inginer*“ Ivănescu ?) Nu e însă nimeni acasă. Pînă una alta mă roagă să nu deranjez pe domniii locatari, ținînd așa, și să nu pricinuiesc pagube imobilului lovind ușa cu piciorul.

Îl reped :

Ce-mi tot cîntă că nu e nimeni acasă. Cum nu-i nimeni acasă ?

Dacă vreau, îl cred, dacă nu, nu, dar mă roagă din nou respectuos să nu țin.

Cum nu e acasă, dacă am văzut eu adineauri intrînd pe cineva la el ?

Și el îmi spune că, dimpotrivă, adineauri, uite chiar acum cîteva minute, cînd a venit el din oraș, domnul Ivănescu a ieșit prin poarta de după colț. S-au întîlnit nas în nas. Ca semn, era cu o doamnă. . .

(Așadar, mai e o poartă ? După colț ? Și a fost cu o doamnă ?)

Aș vrea să-l mai întreb ceva, dar ce, și la ce bun ?

Am ieșit prin gang în curte și de acolo, prin poartă, sînt pe stradă, una din cele cinci străzi, pe strada Sf. Constantin, cîteva pași depărtare de ușa prin care am intrat prin bulevard. Stau. De ce stau ? Ce aștept ? Nu înțeleg la ce a mai venit Hilda dacă știa că n-o să stea, ci au să plece împreună. Sau poate a venit cu gîndul să stea, dar, simțindu-se urmărită, a plecat. Dar de ce imprudența de a fi plecat împreună ? Înseamnă că *nu* se știa urmărită. Căci dacă se știa urmărită, n-ar fi plecat atît de repede, ci ar fi rămas să aștepte pînă cînd spera că urmăritorul s-a plictisit și a plecat. Înseamnă deci, indiscutabil, că *nu* se știa urmărită. Atunci de ce a plecat așa repede ? De ce adică a mai venit ? Poate că a venit numai să hotărască împreună cine știe ce ? Dar pentru asta se puteau întîlni în oraș sau să vină el „în vizită“ la noi, căci n-am rupt relațiile. Nu mai înțeleg nimic. Dar ce mai stau eu aici ?

Mă întreb unde s-au putut duce, ca să mă iau după ei, dar nu mă pot fixa nicăieri. Nu, nu mai e nici o posibilitate să-i surprind. Dacă e așa, atunci e mai bine ca ea să *nu* știe că am urmărit-o.

Iau o mașină din stație și dau adresa librăriei: mă duc „s-o iau acasă“, după dorința ei. O să aștept acolo. Să vedem ce o să spună cînd va veni să ia copilul și mă va găsi așteptînd-o. Unde o să spună că a fost? La Tilde? (Cu siguranță că acum, la întoarcere se oprește puțin la ea, ca să-mi poată dovedi — de va fi nevoie — că acolo a fost.) Oare să trec pe la Tilde s-o iau de acolo? Nu mi-a spus ea că se va duce acolo? Nu, nu mă duc. N-am fost de mult acolo, așa că voi fi ridicol, nu atît pentru că s-ar putea să *n-o* găsesc acolo, cît pentru că s-ar putea s-o găsesc după ce a fost la Ivănescu, și ea va avea dovada că a fost aici tot timpul. Tilde va fi martoră și se vor stăpîni să nu pufnească de rîs. Au prietenele soțiilor adultere mai ales, un simț al complicității, al „într-ajutorării“ că te apucă nebunia! Cine știe dacă Tilde nu-i pune, cum fac atîtea femei între ele, la dispoziție garsoniera, ea plecînd de acasă sau stînd de veghe. Ah, poate am norocul să fie acolo *cu* Ivănescu. (Oh, „norocul“.) Da, dar dacă nu deschide nimeni? Șoferul căruia îi dădusem adresa librăriei (și nu-mi mai aminteam) a oprit. Am plătit și l-am lăsat să plece.

Intrînd l-am întrebat pe vînzător dacă Hilda e în casă.
— Da.

Am rămas uluit: cînd, Dumnezeu, a putut ajunge?

Am întrebat dacă e de mult venită.

— Da, de mult.

Nu mai înțeleg nimic. Poate că vînzătorul vrea să spună că e de mult venită prima oară. Sau poate că nici nu știe că a plecat între timp. Poate că a plecat pe ușa dinspre curte. Ba nu, doar am văzut-o în ușa prăvăliei luînd mașina.

Ea șade cu liniștea „în continuare“ ca omul de mult venit. Poate că nici n-a fost plecată. (Cum n-a fost plecată? Am vă-

zut-o plecînd.) Mă întîmpină fericită. Într-adevăr fericită ? E limpede : nu simulează. Dumnezeuule, e într-adevăr fericită. E fericită *nu* pentru că am venit s-o iau, ci pentru că a fost la Ivănescu și poate, mai ales, pentru că totul se sfîrșește cu bine. Iată eu sînt aici și pe chipul meu nu se vede nimic, nu se simte nimic că știu ceva, că măcar bănuiesc ce s-a întîmplat între timp. Da, e fericită, e fericită — exultă :

— Ei bravo, bine ai făcut că ai venit. O să putem merge împreună acasă. La Tilde am fost.

Așadar tot a plecat de aici ? Va să zică a fost la Ivănescu ! A fost ? Nu mai știu nimic. Dacă ar fi fost, m-ar fi putut primi ea atît de senină ? Doamne, dacă a fost totuși și mă primește așa cum e acum, cu zîmbetul ăsta. E înfiorător, înfiorător un asemenea cinism — mai ales la un om cinstit.

Îmi repet judecata de adineauri : este la Hilda fericirea soției după delict, consumat întreg sau parțial, dar nedescoperit, cînd este în tine un amestec din liniștea atingerii țărmlui, la sosirea de pe o mare în furtună. Și se pare că este și un fel de recunoștință față de soțul care te-a ajutat să atingi țărmlul. Căci, iată, vezi, nu-ți spune nimic...

Mă întrebă :

— Vrei să mai stăm ?

— ...Știu eu...

— Scoate paltonul ! (și, calină :) Zău, scoate paltonul !

Vrea să mă ajute să-l scot. E de nesuportat certitudinea vinovăției ei pe care mi-o dă tocmai această aproape slugărie, neobișnuită în relațiile noastre.

Am rămas cu paltonul pe mine.

— Ai să răcești dacă stai cu paltonul. Scoate-l !

E de înnebunit, dar mă stăpînesc.

— Nu, nu pot sta. Să mergem.

— Bine, dragă ! (Oh, a spus și „dragă“ !)

M-am ridicat violent de pe scaun, abia stăpînit să n-o pălmuiesc. A simțit oare ceva, căci s-a îmbrăcat repede.

Bătrîna a îmbrăcat copilul. Am plecat.

Am mers fără să scoatem un cuvînt. Mă gîndeam că ar fi poate bine să-i spun tot ce am văzut, tot ce ştiu, şi să-i cer să-mi confirme sau să dezmintă. Vreau să ştiu — trebuie să ştiu. Să nu mă înnebunească lăsîndu-mă în incertitudine, în zbucium. Să-mi spună adevărul. Să nu mă înnebunească!!!

Am ajuns acasă. De ce nu s-a mirat că am mers tot drumul fără să scot un cuvînt şi că atunci cînd a încercat ea să vorbească, am mormăit ceva, fără înţeles. Şi de ce nu mă întreabă acum ce e cu mine? Bine, bine, ea ştie că nu o dată nu vorbesc şi vreau să nu-mi vorbească, să nu *mi* se vorbească. Dar asta este numai cîteodată cînd lucrez „în cap“ şi ea îmi respectă singurătatea. Dar acum este altceva, ea trebuie să-şi dea seama.

La masă n-am întrebat nimic şi nici ea n-a spus nimic. Îmi era sufletul greu, ca în copilărie, dar mai ales în adolescenţă, cînd în vis mă simţeam singur, şi ceva în mine, cineva în mine poate, eu cel adevărat, plîngea şi — încă în vis — aş fi vrut să mă ascund în magazia veche, părăsită, întune-coasă din fundul curţii...

Nu ştiu dacă am mai citit în seara aceea ceva, dacă am mai lucrat. Nu mai ţin minte. Ştiu numai că m-am culcat devreme şi am dormit pînă dimineaţa, aşa cum doarme un copil, după ce a fost pedepsit de părinţi; doarme somn greu cu suspine şi gemete în vis — în coşmar — sau cu sufletul pustiit. (Poate dacă vorbeam cu ea cînd ne-am înapoiat de la mama, şi ne lămuriam, era mai bine.)

Nici a doua zi n-am întrebat-o nimic. Am vorbit puţin, numai ceea ce trebuia neapărat. De ce, Doamne, nu mă întreabă ce-i cu mine? Şi în general de ce nu-şi vorbesc oamenii cînd sînt în relaţii încordate? Să ne vorbim deschis, tot, clar, cu toate puroaiile adunate într-un abces de fixa-ţie, apoi tăiat, să curgă, să fie drenat, pînă îţi curăţă organismul şi este evitată infecţia generală — septicemia. Cred

că cele mai multe nenorociri vin din necomunicarea între oameni. Oare e într-adevăr cu neputință comunicarea pînă în străfundul străfundurilor din oameni, între oameni ? Oare sîntem într-adevăr singuri ? Bietul, minunatul, delicatul, frumosul meu prieten de adolescență și tinerețe, Willy Klein, în una din scurtele sale însemnări — pentru sertar făcute, ei și dacă banală — ce e aceea banal ? — se tînguiește, sau poate că se tonifică

*Ich bin ich, und Du, bist Du
Kennt einer des andern Herzensunruh
Und Herzens Ruh ?
Jeder mus einsam wandern.*

De ce simt acum forța dramatică și, da, da, frumusețea poetică, a acestor versuri ? Nu cumva pînă și rafinamentul receptivității *objective* este în funcție de... în sfîrșit.

Dar de „filozofie“ și sentimentalisme îmi arde mie acum ?

Am luat o hotărîre categorică : Da, mă duc la Ivănescu și îl întreb pe el : Ce-i cu Hilda — ce este între ei ? Să stăm de vorbă ca doi bărbați !

Mă răzgîndesc : La ce bun ? La ce bun ? Îndată însă revin : Dar de ce evit clarificarea ? De ce ? Nu cumva din aceleași motive din care cei mai mulți soți încornorați nu vor să afle nimic precis ? Din frică de complicații ? Din certitudinea că tot *nu* vor lua o hotărîre eroică. De ce atunci m-am grozăvit eu mai înainte ? Și de ce mi l-am mai adus în casă ? De ce am silit-o pe Hilda să mă înșele, oînd altfel poate că nu m-ar fi înșelat, sau nu m-ar fi înșelat încă. Nu, nu, nu vreau să știu nimic. Vreau să fiu la fel cu toată lumea. Să mi se pară că ea e nevasta lui Ivănescu și o pot avea și eu. N-aș fi oare mulțumit dacă ar fi așa ? Ei bine, e nevasta lui Ivănescu. Iată, ne-am despărțit, e nevasta lui Ivănescu și acum a venit la mine.

Îmi venea să mă pălmuiesc pentru raționamentul ăsta de încornorat „înțelept“ și „beneficiar“. Și eram mai ales exasperat de liniștea cu care ea își căuta de lucru parcă nu s-ar fi întâmplat nimic. Are același glas ca ieri, ca alaltăieri, aceleași mâini, aceleași picioare, nici un semn, nici o urmă !

A sunat cineva. M-am repezit să deschid. De ce am vrut să deschid eu ? A intrat Drappaniottis. A venit să mă informeze că a aranjat cu toți creditorii și că poimîine deschide Alcazarul și să mă întrebe dacă nu știu unde locuiește Ivănescu. Nu l-a mai văzut și n-a auzit de el de trei luni. Cum Hilda era de față îmi venea să-i spun : „Dă-i tu adresa căci ai fost aseară la el“.

I-am dat eu adresa. Și înadins (dar urmărind-o cu coada ochiului pe Hilda) i-am dat amănunte pe unde și cum se intră la inginerul Udrea, la care stă el, *inginerul* Ivănescu ; i-am vorbit și de cele două porți. Hilda, însă, a plecat îndată. De ce ? Voia să pară că n-o interesează ? I-a fost frică să nu se trădeze ? Drappaniottis mi-a mulțumit și mi-a povestit cum s-a descurcat de creditori. Păcat numai că a pierdut sezonul de iarnă, au fost o mulțime de străini în București, o știe de la portarii hotelurilor. Totuși crede că două luni bune tot mai are Alcazarul înaintea lui. Dar pentru sezonul de vară, lasă că aranjează el ceva strașnic la Sinaia și la Carmen-Sylva : așadar și la munte și la mare.

Hilda a adus două cafele negre. De ce n-a trimis femeia ? Va să zică voia să audă vorbindu-se de Ivănescu ?

Drappaniottis continuă : Are el o combinație teribilă. „O să facă afaceri strașnice și acest domn Ivănescu. E bărbat frumos și foarte corect și talentat“. Îmi mulțumește din nou că i l-am recomandat. Păcat că el, Drappaniottis, era pînă acum pe drojdie așa că nu-l putea ajuta cu nimic pe acest bărbat distins. Acum însă, Dumnezeu i-a pus și domnului Ivănescu mîna în cap. O să se umple de bani și de glorie !

Grecul ăsta cumsecade mă exasperează : de ce mi-l laudă pe Ivănescu de față cu Hilda și îi deschide perspective teribile de viitor ?

Ridicîndu-se, Drappaniottis m-a rugat să-l scuz că nu mai stă, are întîlnire cu un „ageamiu“ de bancher cu care e în tratative pentru o mare afacere de impresariat. Vor aduce aici artiști străini. În același timp marii noștri artiști, actori, cîntăreți, muzicanți, balerini, balerine etc. etc. etc. (și rîdea) vor pleca în străinătate. Sînt și eu pus pe listă, pentru un concert la Praga și unul la Varșovia. Dacă vreau, ar fi bine ca acum să-l însoțesc la întîlnirea cu bancherul. I-a vorbit de mine. Eu voi fi și consilier pentru programele muzicale, adică pentru concertistii ce urmează să fie aduși. Pentru cei ce au să fie trimiși are impresarul legăturile lui.

I-am spus că-l însoțesc la întîlnirea cu bancherul. (Deși nu prea aveam încredere în realizarea „combinațiilor“ sale.) Îl voi însoți și la Ivănescu.

I-am aruncat Hildei o privire : ei, ce face ea acum ? A auzit ? *Mă duc la Ivănescu.* Nu se teme ? Hilda, însă, e calmă și întreabă numai — dar întreabă cu ton obișnuit — dacă voi întîrzia mult. Să nu uit că între 8 și 9^{1/2} am concertul la orchestra-radio. Dacă nu vin pînă la 7^{1/2} va trimite, ca de atîtea ori în asemenea situații, violoncelul acolo. Vorbește îngrozitor de mult, grijuliu și tandru. (Aș putea jura că mult și tandru vorbesc toate soțiile *după* sau *înainte*, dar mai ales *după* ce te-au înșelat. Vor desigur să „înfășoare“, să „deruteze“ eventualele tale bănuieli. Și vor să te asigure de dragostea lor, de „ocrotirea“ lor — făcîndu-te să le socotești indispensabile existenței tale.) M-am gîndit s-o întreb dacă ea are de gînd să plece de acasă, dar n-am mai întrebat nimic. M-am plictisit de polițismul ăsta oboșitor și idiot.

Înainte de a porni, Drappaniottis s-a uitat la ceas : Vai, e tîrziu. Nu se mai poate duce la Ivănescu, dar îi trimite

el vorbă miine-dimineață cu un om. Acum trebuie să alergăm la Corso să ne vedem cu bancherul lui. A luat o mașină.

L-am găsit pe bancher așteptînd. Mi-am dat seama că e vorba de un lucru serios. Omul care voia să finanțeze afacerea de impresariat era un fost procurist la una din băncile ce se dăduseră peste cap anul trecut și el cîștigase o mare avere cu „aranjarea“ creditorilor (cumpărase pe preț de nimic carnetele deponenților) și cu încercarea nereușită, dar pentru el rentabilă, de „asanare“ a băncii. Aflasem pe drum de la Drappaniottis că era un om de cîteva zeci de milioane, cîteva compuri de case de raport, o vilă în parcul Bonaparte, una în munți, la Sinaia, și una la mare, la Carmen-Sylva. Să tot aibă 39—40 de ani.

E într-adevăr om serios : vorbește puțin, precis, fără drumuri lăturalnice. Cînd vorbește nu ți se uită în ochi — sau ți se pare că nu se uită la tine, pentru că are o privire aplecată înlăuntrul lui. Găsește necesar — probabil pentru că a auzit de mine în calitatea mea de compozitor și m-a auzit poate și la radio — să-mi spună că el are mare stimă pentru creatorii în artă. Păcat numai că nu sînt oameni practici. A trecut apoi îndată la obiectul întîlnirii.

Cînd s-a epuizat discuția în jurul combinației, a adus așa fel vorba, ca să putem afla — să *pot* afla — că nici el nu-i un simplu om de afaceri, limitat la „preocupări prozaice, rentabile“. A, nu. A scris cîteva studii economice care au apărut în diverse publicații de specialitate. Are chiar o carte: *Criza politică și economică mondială și soluțiile ei*. Poate am auzit de ea. O, a fost foarte bine primită de presă. Are întîmplător la el unele recenzii. Întîmplător, le are. Mi le-a arătat. (Erau cu fotografia lui și, jos, într-un colț, discret, numărul chitanței administrației ziarului.) Am înțeles că, la fel cu atîția magnați ai industriei sau giganți ai finanțelor, umblă și el prin redacții, sau trimite pe cineva, ca să apară o notiță favorabilă despre el. Notițe pe care le păstrează

apoi în albume elegante, sau le are la fiecare prilej, „întîmplător“, la el. La urmă ne-a mărturisit că are în lucru și un roman. Omul ăsta care cu cîteva clipe mai înainte, cînd am vorbit de afaceri, avea un ton ferm, era acum sfios ca o fecioară. Vorbea, și mie îmi umbla gîndul la ceea ce îi spuseseam Hildei la începutul căsniciei noastre, cînd ne mergea atît de greu și duceam lipsuri : voiam să-mi dau, în ochii ei, compensații pentru atîtea de cîte eram lipsiți și i-am spus : să știe că nu există un singur om bogat, foarte bogat, și de teribilă luciditate și gravitate în toate, care să nu aibă me-teahună mai mult sau mai puțin artistică : scrie beletristică sau compune simfonii sau un tango ; dacă nu, „elaborează“ un eseu profund pentru o revistă voluminoasă sau măcar pentru o gazetă obscură, sau își „acordă“ un interviu. Și dacă nu reușește „flatant“ nimic din toate astea, atunci caută să fie trecut în asistența care a participat în te miri ce împrejurare artistică — de preferat intimă. Dar să-și vadă numele tipărit „la gazetă“ — în cadru artistic. În cazul cel mai rău („rău“ e bine spus aici), trăiește cu o balerină sau cu o „artistă“ de operetă. De loc ciudat : *nu* cu o mare pianistă sau violonistă — oricît de frumoase ar fi acestea — și nici chiar cu o mare cîntăreață de operă sau mare artistă de teatru, ci numai din lumea baletului, a operetei. Poate să fie simplu „corp de balet“ sau coristă sau figurantă. Fără nici o explicație pentru alții sau chiar pentru el însuși, dar eu cred — îi spuseseam atunci Hildei — că există undeva la ei, *în* ei, criteriul pentru „aia care se cheamă artist“ — corespunzător nivelului său. Dar nu asta interesează, ci (și asta subliniasem Hildei) că oricît de puțină stimă și înțelegere au „îmbuibății“ pentru artiști — în special pentru creatori — ei simt că arta, creația artistică, este singura — cum ar zice ei — „valută forte, ne fluctuabilă“... Sau — și mai important — acești stăpîni atotputernici ai banului își spun desigur : „vezi, în timp ce din mării, aprigii

creditori-hăituitori ai lui Balzac n-a rămas urmă de urmă, el, «Balzac ăla», prin opera lui nu moare, domnule, nu moare. Deci opera de artă este singurul mijloc să nu mori. Dar nu numai tu, ci și cei legați de tine”.

Așadar important este că ceea ce mi-a conflat timid și respectuos bancherul despre faptul că și el scrie, îi voi povesti Hildei, spre a o face să înțeleagă cât de fericită și mândră trebuie să se socotească avîndu-mă de soț. Desigur că voi povesti totul ca un lucru de haz, ca să nu simtă scopul urmărit, dar scopul să fie atins.

Îndată însă m-am îngrijorat : o voi face să se socotească fericită și mândră de legătura cu Ivănescu, Ivăneștii fiind — pentru „ele“ — cel puțin egalii noștri. Dar mai sigur, mai grav era că și acum Hilda va zîmbi imperceptibil cum a zîmbit rîndul trecut disprețuitor pentru hilara mea tentativă de a o „ferici“ cu calitatea ei soție de... creator.

Bancherul vorbea, și eu îmi urmăream gîndurile, privindu-l însă în ochi, ca să-i dau impresia că-l ascult... Deodată, mi-am amintit de concert. M-am uitat repede la ceas. Mai aveam un sfert de oră. Oare o fi trimis Hilda violoncelul ? Da, sînt sigur că l-a trimis. În orice caz pot cînta pe unul din cele de la Radio. Sînt acolo două violoncele pe care am mai cîntat căci au exact sunetul violoncelului meu și sînt mulate „pe măsura“ mîinii și sufletului meu, tehnicii și sensibilității mele.

Am strîns grăbit mîna bancherului și pe aceea a lui Drapaniottis și am plecat.

Am ajuns la postul de radio tocmai bine.

Pentru întîia oară în aproape trei luni, m-am așezat liniștit să cînt : Ivănescu nu mai e la noi ! Așadar în timp ce eu cînt aici nu trebuie să-mi umble gîndul la ei doi acasă. Dar ieri cine a fost femeia care a pornit din ușa librăriei și a intrat în clădirea aceea din piațeta Thüringer ? N-a fost ea ?

Poate că totuși n-a fost ea.

În pauza dintre partea întâia a concertului și partea doua, am stat de vorbă cu colegii, liniștit și vesel, cum n-am mai fost demult.

*

La nouă și jumătate am pornit spre casă. Nu mi-am dat seama de ce, dar deodată m-am oprit din mers : e prea mare liniște în mine. O liniște care ar trebui să mă pună pe gânduri. Ce o fi acasă ?

Am luat o mașină. În câteva minute am fost acasă. De la poartă am văzut că toată casa e în întuneric. Dar ce s-o fi întâmplat ? Sînt la ușă. Bat ! Sun ! Bat ! Nu răspunde nimeni. Doamne, ce s-o fi întâmplat ? Alerg la ușa bucătăriei, în fund. Bat. Nici aici nu răspunde nimeni. O să sparg ușa.

În clipa asta s-a oprit în poartă o trăsură și femeia a corborît cu copilul și veneau în fugă.

— Dar ce s-a întâmplat ?

— Nimic, nimic.

Încearcă să mă liniștească : a văzut că se apropie timpul cînd eu vin acasă și, cum conîța nu venise încă de la coana mare, s-a repezit acolo s-o cheme. N-o întreb de ce era îngrijorată că întîrzie și de ce s-a dus s-o cheme. Ce o îngrijorează pe ea că întîrzie ? Aha, voia ca eu s-o găsesc acasă ? Înseamnă că bănuiește ceva. Mai grav : știe.

— Trebuie să vină și dumneaei acum.

De ce îmi spune asta ? De ce mă liniștește ?

Am înțeles. N-o întreb însă nimic — nici măcar dacă a lăsat-o pe Hilda la mama ei. Ar însemna să mă dau în spectacol. Și nici nu mă întreb de ce a plecat Hilda la mama ei fără să mă fi înștiințat că se va duce ? Chiar dacă nu ca să-mi ceară învoire, dar măcar — știindu-mă panicard — să mă fi înștiințat pur și simplu : „mă voi duce la mama“. Atît. Sau măcar „cred că mă voi duce“, ca eu să nu-mi fac

o mie de griji. Nu să n-o bănuiesc de ceva, ci, repet să nu-mi fac griji : „ce-i cu Hilda“.

Am intrat în casă. Singur cu copilul, am aflat că mămica a plecat de mult la mama mare, că l-a lăsat pe el acolo și a plecat imediat, el nu știe unde. Acum a venit Ana să-l ia acasă. Mămica nu s-a înapoiat încă.

E limpede ! Bun ! Desigur că acum Hilda o să-mi spună o poveste : a fost la Tilde. Sau cine știe ce o să mai inventeze.

Timpul trece. Pendula bate zece. Niciodată n-a întârziat atît. Niciodată n-a riscat cu adevărat. Poate că s-a hotărît să plece definitiv din casă și îi este totul totuna. În sfîrșit, nu mai stăm pe dinamită. Ia să văd, poate că a lăsat vreo scrisoare. Cercetez prin casă. Nimic. Mă uit la ceas : zece și un sfert. Încep să fiu neliniștit. Ce i s-o fi întîmplat ? Poate că s-a dus totuși *spre* Tilde și, pe drum, a suferit un accident. Sau poate să i se întîmple ceva chiar în drum *spre*, sau *de la* Ivănescu. Aș fi fost înștiințat de accident. Căci ea are, afară de actele obișnuite, o hîrtie cu adresa de acasă și numărul telefonului nostru, și pe cel al mamei, și pe cele ale cîtorva cunoscuți, cu indicația : „Pentru caz de accident“. Are lîngă această însemnare și două fise de telefon — două, pentru cazul că una e pierdută la un telefon public defect. Are notată și grupa ei de sînge, dacă e nevoie de transfuzie.

Aceleași precauțiuni le are și copilul. Și le au și acei dintre prietenii mei care au urmat exemplul meu — deși continuă să mă socotească „sucit“, în cel mai bun caz, un „exagerat“. Ca de altfel, și „suceala“ mea în ceea ce ei numesc la mine „gelozie patologică“. Ei, cică, nu sînt geloși, dar se înțelege că lasă să le funcționeze (să zicem la temperatura 36.6) instinctul de proprietate asupra soției, luînd desigur și (tot la 36.6) „măsurile de rigoare“. Așadar de data asta eu nu eram numai — sau în primul rînd — cu toate arcurile geloziei încordate, ci eram îngrijorat de ceea ce i s-o fi pu-

tut întâmpla Hildei, deși bilețelul cu numărul și fisele de telefon mă puteau liniști : aș fi fost pînă acum înștiințat ! Sau voi fi înștiințat. Căci bilețelul nu este atît pentru omul în cauză — accidentat — căruia numai prin „grupa de sînge“ i se poate ajuta — cît este pentru familie — pentru liniștea ei. Dacă pînă acum nu s-a telefonat, înseamnă — cu toată întîrzierea Hildei — că nu s-a întîmplat nimic rău. Totuși eu eram și *sînt* grav îngrijorat, nu numai cu gîndul la Ivănescu, ci și — sau în primul rînd — la vreo nenorocire... M-am stăpînit însă : calm, amice, calm, să așteptăm.

I-am spus femeii să dea copilului să mănînce și să-l culce. Să mănînce și ea și să se culce. Eu am rămas îmbrăcat pentru cazul că i s-a întîmplat ceva Hildei. La fiecă zgomot eram la fereastră. Începusem să fiu cu adevărat neliniștit. Dacă nu are însemnarea la ea și într-adevăr a suferit un accident ? Să mă interesez la prefectura de poliție, la spitale, la morgă ! Deodată a apărut un alt gînd : Poate că s-au certat, și ea s-a sinucis acolo, la Ivănescu acasă. Sau el a ucis-o.

Se aude o mașină ! Am vrut să mă reped la poartă, să văd, dar nu știu ce m-a oprit. Cred că gîndul „incendiar“ că vine acasă teafără și fericită că a fost la Ivănescu. Și îmi venea să mă pălmuiesc că m-am lăsat cuprins de griji pentru ea. Mă uit pe geam, și — la lumina felinarului de pe stradă — o văd : îi plătește șoferului. Abia mă stăpînesc să nu ies în întîmpinarea ei ca s-o alung de acasă. Să se ducă la Ivănescu !! Dar uitate vine clătînîndu-se. Doamne, ce i s-o fi întîmplat ?

A intrat. A vrut să-mi dea bună seara și n-a putut : buzele îi tremurau și bolborosea ceva neînțeles. Era palidă cum n-am văzut-o niciodată. Ce i s-o fi întîmplat ? Totuși n-o întreb. N-o întreb, căci, subit, nu mai cred în nici o nenorocire.

A rămas cu paltonul pe ea și nu îndrăznește să se dezbrace. Vrea parcă să spună ceva. Eu n-o s-o întreb nimic.

Nu, n-o s-o întreb nimic ! Îmi caut de lucru, ca să i se pară că nu mă interesează unde a fost. Ca să înțeleagă. Să înțeleagă ce ? Aștept. Să vorbească ea întâi !

Trece, împleticindu-se, în dormitor să se dezbrace. Picioarele abia o țin. E acum dincolo și se dezbracă. Îi aud mișcările obosite, leneșe. Acum e numai în desuuri. Așa cum a fost în pat cu el !! Îmi vine să mă năpustesc dincolo, s-o apuc de gît, s-o ucid. Calm, omule, calm. Doar îți băteai joc de uoigașii și sinuigașii din dragoste sau gelozie. Ți se păreau titluri, melodramatice, ridicole. Calm, omule, calm. Ia-ți frumos lucrurile și pleacă. Du-te în lume. Ia te uită pentru ce se frământă un om. Pentru un trup de femeie, pentru „dreptul de proprietate“ asupra lui.

Dar, ce, oare despre asta e vorba ?

Hilda a venit din dormitor. Are un tremur în mâini, în picioare, în priviri, un tremur abia perceptibil. Face eforturi să se stăpînească, și nu reușește. Buzele îi sînt vinete, fața albă. E în ușa glasvandului dintre dormitor și sufragerie. Se sprijină :

— ...Ai avut dreptate...

Atît a spus. A spus asta ! Simplu : „Ai avut dreptate“.

Mai înainte, cînd lucrurile erau numai în creierul meu, așteptam o asemenea mărturisire, încordat, ca să-i urlu biruitor : „Ei vezi ?“ Sau ca să mă năpustesc asupra ei ca un sălbatic și s-o bat pînă la sînge, s-o sugrum, să răstorn lumea. Și uite că acum stau prostit în fața ei, cu spatele la fereastră, cu ochii peste capul ei, în gol. Pendula bate tic-tacul regulat, ca întotdeauna ; vîntul se aude alergînd pe casă și lovind ușor în geam ; umbrele noastre stau încremenite pe pereți și noi tăcem. Ce mai pot spune ? Îi arunc o privire scurtă, o văd parcă abia acum și mă cuprinde mila : o sfărîmătură, o zdreanță. Stă și nu îndrăznește să se miște, nu îndrăznește să clipească. Așteaptă parcă un verdict de care e legată viața și moartea ei. Îmi trece prin minte să-i spun blînd, liniști-

tor : „Ei, ce putem face ? Nu-i nimic. Treci dincolo, cultă-te. Odihnește-te“. Și plin de milă ocrotitoare, s-o mîngîi ca pe un copil care a stricat un lucru de mare preț, de neînlocuit și așteaptă îngrozit pedeapsa, fără să știe că tu l-ai iertat. Mai mult : nici nu l-ai socotit, nu-l socotești vinovat de ceva.

O liniște mare, adîncă a pus stăpînire pe mine. Parcă aș fi ieșit în larg, pe un ocean necuprins, calm.

Deodată, însă, din senin, mi s-au aprins creierii și parcă vedeam cum se apropie un ciclon gheenic, de beznă pustii-tor se apropie... se apropie... se apropie...

*

Nu știu bine ce s-a mai întîmplat după aceea. (E ciudat că întîmplările de pînă atunci mi-au rămas proaspete în minte, dar cele de cîtva timp după aceea, s-au învălmășit, s-au încurcat cu altele, s-au suprapus, așa că, dacă aș vrea să povestesc, în cazul cel mai bun aș pune un fapt în locul altuia, sau l-aș da apos.) Totuși parcă țin minte că am vrut s-o întreb (încep să-mi amintesc bine toate, uite că chiar am întrebato) de ce s-a dus la Ivănescu, și că ea mi-a răspuns — sau mi se pare că mi-a răspuns : „Tu m-ai împins“. Nu cred să fi spus asta, căci aș fi sărit ca ars. Poate că a spus asta, dar n-am reacționat violent, pentru că undeva în mine se părea că, într-un fel, are dreptate : nu, nu pentru că l-am adus în casă, ci pentru felul în care am reușit să mă fac nu o dată odios în ochii ei, fie și din punctul de vedere al lor — al soțiilor — deși tot ceva sau ceva din mine îmi răspunde pe loc : „Ei și, asta justifică ceea ce a făcut ? De ce nu se despart, nu divorțează oamenii în asemenea situații, căci eu știam — adică așa gîndisem eu odată, că nu întotdeauna soția, sau soțul, pleacă pentru cineva, la cineva, de dragul cuiva, ci *din cauza* cuiva, adică a soțului, respectiv a soției. Pleacă, dar nu-l înșeală, nu se curvășărește, continuînd să se culce și „legitim“. Căci aici este prostituarea. Nu

în faptul că se oulcă cu altoineva, cu cineva pe care îl stimează, îl iubește, ci că o face cu „legitimul“ sau „legitima“ de care îi e silă. Cred așadar că nu mi-a spus „din cauza ta“. Dar e sigur că a spus : „Nu mai puteam trăi fără prezența lui“ (n-a spus „fără el“, ci „fără *prezența* lui“). Dar nici fără tine nu pot trăi. Da, așa a spus. Și nu mai țin minte dacă a spus ea, sau am aflat, sau mi-am închipuit că pînă în seara aceea într-adevăr nu se întîmplase nimic între ei, că adică atîta vreme cît Ivănescu a stat la noi, fiecare lupta cu sine și cu celălalt, și nu s-a întîmplat nimic. Deci nu putea trăi *fără prezența* lui. Abia duminică, îndată după mutarea lui de la noi, ea, înspăimîntată că nu-l va avea în preajma ei, că îl va pierde, s-a dus la el. Nu știa pentru ce, nu știu pentru ce.

A doua zi adică azi s-a dus din nou.

Și acum, uite, a venit *imediat* să-mi mărturisească.

Eu, în loc de răspuns, am pornit calm să plec de acasă. Poate și pentru că tot eram îmbrăcat, poate pentru că, undeva în mine nu eram chiar hotărît categoric să nu mai vin niciodată acasă. Fie pentru că era de neînchipuit că mă voi despărți și de copil, sau măcar că voi putea trăi *fără prezența* lui. Dar ea, văzînd că plec, s-a încheștat de mine și, ca un om în friguri, tremura, dinții îi clănțăneau. Apoi a început să geamă că nu poate trăi fără mine. Dar nici fără el. Dar nici fără mine...

Nu țin minte ce a mai fost căci mi s-au încețoșat creierii și ochii. Totuși, uite, îmi dau seama că chiar în clipa asta mă năpustesc la beregata ei în care îmi înfig unghiile devenite gheare. Ba nu, ba nu, îmi înfig dinții deveniți colți de lup... Ba nu, ba nu ! Că mă arunc asupra ei și o bat, da, o bat cu pumnii, cu palmele, iar cu pumnii, în cap, peste ochi, fără alegere, fără socoteală, fără milă, pînă o văd căzută la picioarele mele scaldată de sînge. Sîngele m-a potolit, așa că, destins, am simțit că alunec jos, cad cu capul peste ceva tare.

Sau că ceva tare mi-a căzut mie în cap. Ba nu, că lovitura este în cap, *înăuntru*, în creier.

Ba nu-i adevărat că am bătut-o. Lucrurile cred că s-au petrecut așa : cînd mi-am dat seama că mă năpustesc cu unghiile sau cu dinții spre beregata ei, sau că sînt gata s-o bat — cu pumnii și cu palmele — (e totuna ce aș fi vrut sau simțit nevoie să fac, căci ori cu dinții în beregată ori cu pumnii în cap, peste ochi, eu eram stăpîn pe mine, deși creierii și ochii îmi erau înceteșoși și aprinși), am apucat-o numai de umeri cu unghiile în carnea ei, am zgîlțit-o și am împins-o zvîrlită departe de mine și i-am șuiert : „Tîrfă ! Tîritură !” Atunci ea (care adineauri fusese o zdreanță — un biet om care nu putea scoate un cuvînt ci bolborosise ceva — o biată soție de care îmi era milă și aș fi vrut s-o ajut, s-o ocrotesc) s-a băgat în mine, ostentativ, agresiv strigînd : „De ce mă bați ?” Și apoi : „Bate-mă ! Bate-mă ! Mai bate-mă”, repetat cu o putere — unde păstrată ? — și cu o privire — unde ținută ascunsă ? Va să zică simulase adineauri sfîrșirea, disperarea, remușcarea, rușinea ? Și la fel, ca altădată, la scene oarecum asemănătoare — cînd de asemenea *nu o băteam*, căuta cu privirea să vadă dacă băiatul este pe undeva aproape, ca să vadă, să știe că biata de ea este o martiră, iar eu o brută, și s-o compătimească, s-o iubească, și pe mine să mă urască, să mă disprețuiască, acum cînd e mic, și mai tîrziu, cînd va fi mare, toată viața. Va avea ea grijă să-l influențeze în direcția asta de-a lungul anilor, știind că eu (din orgoliu, sau pentru că întotdeauna noi avem ceva mai important de făcut — lucrul nostru — decît să „clarificăm lucrurile”, să apărăm imaginea adevărată a structurii noastre etice) rămîn pecetluit bestie.

Cînd mă uit, și acum, copilul e într-adevăr aici pe aproape și aude totul. Dragul de el, nefericitul de el stă în „pijămluță” cum îi zice el — și e desculț. Stă într-un ungher cu ochii speriați și în lacrimi și rugători spre mine.

În clipa aceea nu am mai știut ce e cu mine, și cred că i-am strigat și „curvă“. Și poate că am și înjurat-o cu înjurătura aceea trivială dar atât de sfântă românească, eliberatoare de năduf, — o, ce minunat cuvînt și ăsta „năduf“ — înjurătură pe care și altădată am simțit nevoia să i-o arunc în obraz, dar nu știu ce prejudecată de om „subțire“ mă oprea s-o rostesc.

De acum încolo chiar că nu mai știu ce s-a întîmplat. Dar, da, da, asta îmi amintesc acum bine de tot, că nu mi-a căzut nimic pe cap, nici eu n-am căzut cu capul pe ceva tare, ci ceva tare și aprins a căzut, cum am spus și adineauri, înăuntrul creierilor și parcă a spart ceva acolo, nu știu ce...

*

M-am trezit (după nu știu cîtă vreme) într-un fel de sanatoriu, un sanatoriu ciudat, în care oamenii — împăcați, blînzi — se plimbau într-o curte mare, călîind cu picioare de pîslă, pe vată, un pic — cît un deget — deasupra pămîntului.

Nu, nu ! Sînt sigur ! N-a fost un ospiciu. Am întrebat și mi s-a spus că nu e ospiciu. Ci sanatoriu. Capul nu mă mai durea și mai ales nu mai apăsă greutatea aceea fierbinte care căzuse peste el, sau în el. Era totul așa, de parcă pluteai fără să simți măcar că plutești. Eram bucuros că stau acolo, mai ales că medicii îmi făgăduiseră să scoată sau să mute camera aceea — vecină cu a mea — camera ca un cavou, în care erau o mulțime de boncane cu creieri puși la spirt, și în care — cum am înțeles — se gîndiseră la început să pună și creierul meu, dar au renunțat.

După cîteva săptămîni m-am făcut bine, și am plecat la munte, însoțit de un fost elev, al cărui tată, medic-profesor cu renume, era omul care obținuse să fiu internat în sanatoriu. (Se pare că tot el mă ridicase atunci cînd am căzut acasă, sub lovitura aceea aprinsă, din creier.)

În toamnă, revenit la București, am rămas să locuiesc la familia elevului meu. Mi s-a spus că nu mai am casă, nu mai am pe nimeni și — cum am înțeles — nu mai am nici trecut. Nu mai aveam decât prezent. (Poate că nici viitor nu mai aveam.) Eram bine îngrijit. Chiar prea bine, obositor de bine, jignitor de bine, de atent. Așa cum te porți cu un nevolnic, cu un neputincios, demn de milă. La fel ca la sanatoriu unde medicii — și tatăl elevului meu printre ei — mă rugaseră, mă imploraseră, dar cu înțeles de prescripție, poruncă medicală, să nu mă enervez, să nu mă supăr de nimic și de nimeni. De ce mi se spunea asta? Eu doar nu mă supăram de nimic. Totul în jurul meu era calm, era cuminte, de parcă toate ar fi luat o mie de tablete de Bromoval sau alte relaxante, sau Valenal, sau Ciclobarbitol, sau „deconectante“ cum li se spune, mi se pare, din care eu acasă luam numai câteva pe zi. Acum, deși nu mai luam atâtea, și nici șocuri electrice nu mi se mai făceau, când mă plimbam pe stradă, împreună cu elevul meu, sau cu câte un cunoscut al lui — cu care de asemenea nu prea vorbeam — trăsurile, mașinile, oamenii, toate și totul umblau aerian și aveau zgomotul vătuit. Oamenii deveniseră transparenți și zîmbeau blînd, calmant. Toată lumea zîmbea, venind de departe, de tare departe și — străină — se ducea și mai departe, cine știe unde. Pînă și Hilda, pe care am întîlnit-o odată (fostul meu elev cu care eram atunci mi-a spus cine este, căci mi se părea că o cunosc de undeva și l-am întrebat), pînă și ea venea de departe de tot, străină. Și nu avea nimic împotriva mea, căci a trecut — mi s-a părut — pe lîngă mine și nu mi-a spus nimic. Poate că nu m-a văzut sau nu m-a recunoscut sau nu m-a cunoscut niciodată, și mie mi-era totuna...

Bine a făcut totuși tatăl elevului meu că m-a dus din nou la sanatoriu. Era atîta liniște acolo.

În primăvară, însă, începuse să se facă iar zgomot, lucrurile au început să fie la fel ca dincolo de poarta înaltă și încuiată a sanatoriului și a prezentului, așa că am început să-mi amintesc ce s-a petrecut cu mine înainte de a fi fost adus întâia oară, și înainte de a doua mea venire la sanatoriu. Ba chiar într-o zi mi-am reamintit — ca din senin — de locuința mea, de Hilda, de copil. Și am aflat și ceea ce s-a întâmplat, adică de moartea copilului. Dar ciudat, cum să zic, înștiințarea a trecut parcă pe lângă mine, așa cum trecuse atunci Hilda pe stradă, pe *lângă mine*. După puțin timp, însă (dar parcă încă tot străin de întâmplări — este drept că numai la început străin —) i-am cerut doctorului să-mi dea hîrtie, toc și cerneală. De ce ? Oare pentru că undeva *în* mine am început să înregistrez mișcări seismice, că, adică, apariția amintirilor apropia cutremure cu taifunuri apocaliptice ? Pe care, însă, eu le pot opri dacă scriu despre cele întîmplate. Fie și numai atît și așa cum îmi amintesc...

★

...Acum sînt obosit. Sînt obosit și mi-e capul greu. Nu mai ajută nici zecile și zecile de tot felul de injecții ce mi se fac și de Bromovale, pe cale bucală, ce mi le dau domnii doctori și și mai multe tablete pe care le cam fur de la colegii de salon și din saloane și rezerve vecine. Nu ajută. Nu, nu mai ajută. Dimpotrivă. Noptile... mai ales...

★

Intendentul sanatoriului de boli mintale, unde s-a spînzurat pacientul Ludwig Holdengraeber, mi-a spus că nu s-a mai găsit nici un alt caiet. De altfel n-a lăsat nimic și pe nimeni în urma sa, la care să se fi putut găsi vreo însemnare. La început mai venea să-l vadă domnul profesor care-l internase, zicea intendentul, dar mai tîrziu, cînd a văzut că nu-l recunoaște nici pe dumnealui sau că *nu vrea* să

cunoască și să vadă pe nimeni, ci șade tot timpul împietrit, pe o margine de pat, și nu scoate un cuvânt, și nu urnește privirea trimisă în gol, a încetat și dumnealui să mai vină. Nici doamna cu care domnul profesor a venit de două ori, dar în epoca în care domnul pacient nu mai recunoaștea sau nu voia să recunoască pe nimeni, n-a mai venit. A întrebat totuși de două-trei ori de dumnealui la telefon. Apoi, se vede că l-a uitat. Sau s-o fi mutat din oraș. Sau a murit. E adevărat, era încă tânără. Dar mor atîția oameni tineri. Parcă domnul pacient era bătrîn ? Avea 36 de ani. Așa scria chiar în actul de deces.

Nimeni n-a reclamat cadavrul. A fost predat Facultății de medicină, pentru disecție. Sînt patru săptămîni de atunci.

FINAL GROTESC

Am găsit, în sfîrșit, un compartiment gol în vagonul ce se atașează la Cernăuți acceleratului Praga-București și am marcat în grabă toate cele șase locuri ca să pot rămîne singur pînă acasă. Poate nu atît ca să dorm întins toată noaptea pe care avea s-o străbată acceleratul, cît ca să nu devin, silit, confidentul vecinului sau să ascult, fără voie, lucrurile pe care un călător le povestește zgomotos altuia. (Cum dau de auditoriu, oamenii devin îngrozitor de deștepți și oratori, sau cad în criză de spovedanie publică.)

Așezat comod pe locul de lîngă fereastră, am închis ochii, pentru ca oricine va intra să nu mă pună în încurcătură cu întrebarea : „E vreun loc liber ?“

De sub pleoape urmăream cum se deschide ușa, cum călătorul, venit și el mai devreme ca să găsească un compartiment sau un loc pe placul lui, privește neîncrezător locurile marcate, dar neavînd pe cine întreba dacă sînt într-adevăr ocupate — căci eu dorm — cumpănește dacă nu ar fi totuși bine să se așeze deocamdată, poate că nu vine vreunul din problemicii „ocupanți“ și, temîndu-se să nu piardă și locul la care speră în alt compartiment, pleacă.

Inserarea de duminică de iulie era tocmai bună pentru lenevie. Mă și vedeam dormitînd pînă se întunecă bine, ca să

mă întind apoi și să dorm zdravăn, cu ușa încuiată — în înțelegere cu conductorul — pînă în zori, cînd sosește trenul în București.

Deodată se deschide ușa. Am imprudența să deschid ochii : „un comis-voiajor !“ Țasta a fost gîndul înspăimîntat care mi-a fulgerat prin minte. Nu cele două geamantane imense, grele, — „colecțiile“ — și servieta-burduf l-au recomandat, ci figura lui grăsună, cu ochii vii care te acostau și te tutuiau parcă.

Am închis repede ochii ; prea tîrziu. Omul e lîngă mine și îmi vorbește.

— Ați marcat toate locurile ca să puteți fi singur. Așa fac și eu cînd nimeresc un compartiment gol.

Vorbea și își așeza liniștit bagajele în plasă. Apoi, fără să mă întrebe, mi-a luat lucrurile cu care ocupasem banca din fața mea și le-a pus lîngă cele cu care marcasem și locurile de lîngă mine.

— Așa ! Acum o să încuiem ușa, fiecare se va întinde pe o bancă, și unul din noi va face pe bolnavul : boală contagioasă, căci oamenii nu știu de milă, ci numai de frică. E mai bine să-l faci dumneata pe bolnavul, căci eu joc jocul ăsta demult și știu cum să mă descurc. N-aș face-o, dar sînt mai totdeauna frînt de oboseală.

N-am răspuns. Stăteam cu ochii închiși. Din cînd în cînd îi deschideam ușor și îl urmăream : și-a scos haina, a dat drumul bretelelor, a respirat greu, s-a odihnit puțin, apoi și-a deschis servieta și a scos un carnet : note de comenzi. Făcea nu știu ce socoteli, dar din cînd în cînd mă cerceta cu coada ochiului : „În ce branșă o fi voiajînd ăsta ? Sau poate nu e voiajor ?“ Deodată — tocmai deschisesem ochii pentru o clipită — mi-a surprins privirea, și a spus :

— Teribilă căldură, domnule !

N-am răspuns și n-am deschis ochii.

El, însă, nu se lasă :

— Rău faci, domnule, că nu vrei să joci jocul. Pe la Dornești-Dărmănești, și mai târziu chiar, după miezul nopții, tocmai cînd ți-e somnul mai drag, se suie lume și te deranjează. (Cine mă poate „deranja“ mai rău ca el ? Și-apoi mai mulți la un loc te deranjează mai puțin decît unul singur. Cînd vorbesc mai mulți e un zgomot aș zice impersonal și indirect.)

— De ce nu vrei să te întinzi pe bancă, domnule ?

Am răspuns în silă :

— Îmi ajunge locul meu.

El a prins cuvîntul și s-a agățat de el.

— A, poate că aveți drum scurt și vă este egal. Totuși ați marcat un compartiment întreg. Nu vă duceți pînă la București ? (Se vede că „aristocratul“ meu răspuns l-a făcut să treacă iar la „dumneavoastră“.)

Nu știu ce demon m-a îndemnat să spun :

— Ba, la București.

Atîta mi-a trebuit.

— Sînteți chiar din București ?

N-am mai răspuns. Mă prefăceam că dorm de-a binelea. (Și „ba, la București“ îl spuseseam cu glas „somnoros“.)

Obosisem să tot stau cu ochii închiși. Îi deschid ; fie ce-o fi !

Între timp s-a înserat de-a binelea. Luminile fuseseră aprinse și comis-voiajorul meu era cufundat în socoteli. Cel mai bun lucru ar fi ca, atunci cînd va sfîrși, să mă găsească „citind“. Nu cred că va îndrăzni să mă tulbure. Cum, așa încordat, să țin sub pază singurătatea pe care voiam să mi-o cuceresc, nu aș fi putut citi, am apelat la un refugiu mai ușor : am scos din servietă ultima mea carte, s-o răsfoiesc. Mai târziu, cînd voi înțelege că mă lasă definitiv în pace, voi vedea ce citesc din tot ce mi-am luat la drum.

N-am apucat să deschid cartea, că vecinul meu a trimis o privire să vadă titlul. Ciudat : nu mai avea nimic din privi-

rile de pînă acum, trivial-indiscrete, ci o lumină frumoasă de om familiarizat cu lectura. Cînd și de unde a luat el privirea asta ? Și parcă nu voia să vadă, ci să se convingă dacă a văzut bine.

M-a întrebat dacă nu e cartea pe care într-adevăr o aveam în mînă. Și rostise numele autorului, cu un glas atît de cald și respectuos încît cel mai ușor lucru era să înțelegi că nu-i era străin.

Acum, mai tare decît teama de un om plicticos, era orgoliul măgulit. I-am confirmat : într-adevăr era cartea pe care o numise.

— Dar parcă e mai gros exemplarul dumneavoastră decît cel pe care l-am citit eu.

S-au învălmășit în mine deodată cîteva gînduri : de unde a observat, numai cu o privire fugitivă, că este un exemplar imperceptibil mai gros decît cele din tirajul obișnuit — era unul de lux — ; cum de-a putut deveni altul, omul plicticos de adineauri ? Era oare într-adevăr altul (și care e cel adevărat ?), sau vanitatea scriitoricească, flatată, creează acum un tip care trebuie să augmenteze flatarea.

L-am lămurit : e un exemplar de lux.

Și unde, mai înainte, comis-voiajorul ar fi îndrăznit orice, acum vecinul meu a întrebat discret, frumos, cu un glas ușor voalat :

— Un exemplar de lux ?!

Atît.

Și s-a ghemuit în celălalt colț, lîngă fereastră, tăcut, serios, cu părul fluturat de vîntul pe care îl stîrnea goana trenului în coboriș.

Am pus cartea în servietă : mă temeam oare să nu deschidă o discuție despre ea ? Nu cred.

Tăceam amîndoi : el nu mai făcea socoteli, eu nu-mi mai păzeam singurătatea, căci nu o mai simțeam primejdută. După cîtăva vreme m-am culcat. El s-a întins pe cealaltă

bancă, și-a pus mâinile sub cap și a închis ochii. Poate că a adormit. Trenul alerga vertiginos la vale. A oprit la o stație, apoi la alta și iar la alta, fără ca cineva să ne tulbure.

Deodată, în clipa în care garnitura a intrat în gara Burdujeni, vecinul meu a sărit, trezit parcă brusc de un deșteptător violent, s-a repezit la fereastră și a scos capul. A citit repede : Burdujeni ! A tras iute capul înapoi și s-a strîns și mai mult în colțul lui, parcă ar fi vrut să intre în sine însuși, să se ascundă acolo, ca să nu-l vadă cineva.

Cum a pornit trenul, s-a repezit la fereastră și a rămas acolo pînă cînd gara a dispărut.

S-a așezat la loc. Mi-a aruncat o privire scurtă ca a unui om care vrea să se asigure că nu i-ai citit gîndul, apoi s-a înfășurat în tăcere. După cîtăva vreme, s-a întins iar pe bancă.

Deodată s-a ridicat și a rămas cu privirea întreagă, dreaptă și curată asupra mea, a mișcat buzele, și a tăcut. Era limpede : îl apăsa ceva, trebuie să vorbească *acum*, *aici*, în legătură cu această stație. Nu e sigur, însă, dacă eu sînt omul căruia să-i poată încredința ceea ce îl apasă : flecarul de adineuri are îndoieli și rezerve.

Cînd m-am așteptat mai puțin, îl aud :

— ...Sînteți prieten cu autorul cărții... că aveți un exemplar de lux ?

Îl mint : „e exemplarul unui prieten“.

— ...Păcat... că nu dumneavoastră sînteți prieten cu autorul.

Îmi părea rău că un fel de pudoare mă împiedica să-l întreb de ce e păcat că nu sînt eu prieten cu autorul.

Omul nu m-a lăsat, însă, mult pe gînduri. S-a ridicat deodată și s-a recomandat.

Nu i-am auzit bine numele și îmi era rușine să-i cer să-l repete, dar azi mi se pare — deși știu că este absurd — că a

rostit numele meu. (În definitiv — mi-am spus atunci — ce importă cum îl cheamă : un comis-voiajor. Un anonim.)

S-a așezat la loc, s-a uitat din nou la mine, a mișcat buzele, a vrut să spună ceva și a tăcut din nou.

Deodată, ca un sinucigaș care nu vrea să-și lase timp, altfel se răzgîndește și nu se mai sinucide, așa s-a aruncat de orbește în vârtejul unui început de confidență... Dar s-a oprit îndată.

Trebuie să fi fost tîrziu, cred că după miezul nopții, de cînd vorbeam de toate și descoperisem un om într-adevăr plăcut și ne apropiasem, dar el tot nu se putea hotărî să continue „spovedania“.

Trenul alerga ca o nălucă și despica noaptea și cîmpia. După noi se ținea o uriașă lună galbenă și înaltă. Am părăsit-o la Verești, am găsit-o așteptîndu-ne în gara Dolhasca.

Acum, cînd trenul a pornit, ea era sus, sus de tot, deasupra cîmpiei înecată în argint mat, galben și în duhuri nocturne. Cît vedeai cu ochii, cîmpia respira aburi ușori și se mișca înaintea noastră. Lumina întregului tren — un uriaș boa răsucit — fusese micșorată, așa că eram luminați numai de lumina lunii.

Ne-am culcat.

Ne-am trezit a doua zi la București.

Nu știu de ce îmi evita privirea. Cred că îi părea rău că devenise altcineva decît comis-voiajorul, sau poate regreta — și îi era parcă rușine de impudoarea fie și a numai unui început de confidență.

Ne-am despărțit dîndu-ne adresele.

•

A trecut aproape un an.

Tocmai cînd îl uitasem de tot, mă trezesc cu un om care îmi aduce un pachet : un manuscris.

De la cine e ?

Nu-l cunoaște pe domnul care i l-a predat pe stradă.

De la fereastră însă am văzut cum fostul meu tovarăș de călătorie (slăbit, în haine ponosite și cu aerul tragic și încurcat pe care îl au cei ce au trecut prin închisori) aștepta jos să se încredințeze că manuscrisul a fost bine predat.

Dacă îl dau la tipar — cu tot riscul de a fi bănuir că apelez la una din formele banale, perimate, și lipsite de gust, întrebuintate în literatură — este pentru mica lui demență, amestecată cu o uluitoare luciditate, și pentru unele pasaje ale introducerii din care notez câteva:

„...Atita vreme cât societatea îl împiedică pe individ să-și trăiască destinul adevărat, delincventul nu este altceva decât un cetățean în legitimă apărare. Desigur numai în anumite cazuri. Dar am eu autoritatea morală sau — cum se spune în comerț — «acoperirea în aur» să decretez asta ? Ce importă ? Un adevăr este adevăr, egal cine îl enunță !“

„...Nu este oare ridicol și demn de plîns cel care, ca mine, își pierde vremea și răpește și vremea altora cu «spovedanii» mai ales acum, cînd lumea clocotește de încăierarea atîtor probleme cruciale și a atîtor tragice trăiri colective ? (Ha-ha-ha ! Încăierarea atîtor probleme cruciale și a atîtor tragice trăiri COLECTIVE ! Asta e ridicol și demn de plîns. Cine are poftă nu are decât să ia în serios farsa asta mereu repetată, de fiecare dată sub altă mască, nou și interesant, nemaivăzut și nemaiauzit ! — ca la măscăricii panoramelor cinstite — de fiecare dată sub semnul „marelui ideal“. Eu m-am plictisit, și evadez din escrocheria dirijată. Cine vrea nu are decât să facă la fel ; cine nu, e liber — cum sună așa de frumos cîntecul — să urce pe baricadă)“.

„...Mult zgomot pentru nimic ? Lungă și pretențioasă introducere pentru o biată banală întîmplare polițistă, cu suprapuneri și simultaneități și cu o — nu știu de unde luată — arbitrară raportare la... Beethoven ? Ei și ? Nu citi !“

„...Deosebirea dintre notorietate și anonimat, dintre valoros și lipsit de valoare, e de numai douăzeci și patru de ore : după o zi și o noapte toate curg la fel, pe aceeași și în aceeași mută, neagră și fără de început și fără sfârșit apă a neantului, așa că nu-l mai poți deosebi pe tristul și palidul prinț Hamlet de un anonim și grotesc comis-voiajor : nici în viață, nici în carte.“

M-am trezit într-o bună zi (e bine spus „bună“ zi), că la ceea ce am, să zicem, „risipit“ din ce câștigasem într-o viață de muncă, s-a adăugat și un milion străin : banii unui neamț din Praga, a cărui fabrică de „Hârtie semi-confecționată“ o reprezentam de mulți ani. Vindeam adică marfa lui, și pe măsură ce încasam banii, trebuia să-i trimit. Ceea ce n-am făcut.

Unde s-au dus banii adică unde i-am risipit ?

Nu știu.

N-am nici un viciu : nu beau, nu joc, nu mă încurc cu femeile. (Sînt însurat de aproape 25 de ani.) E drept că nu am noțiunea valorii banilor, nici sentimentul proprietății : nici față de bunul meu, nici față de bunul altuia.

Am citit nu de mult, undeva, observații frumoase pentru reabilitarea avarului. Se spunea acolo că ridiculizarea și condamnarea lui este nedreaptă, căci el este, în fond, un om care apără proprietatea sa și nu o atinge pe a altuia, așa cum face, de pildă, risipitorul. E adevărat, dar din punct de vedere social, risipitorul — chiar cel incorect, cum pot părea eu — este un factor util societății, căci asigură circulația, și încă rapidă, a bunurilor. Risipind deci banii mei și milionul neamțului, eu eram un factor util societății. Drept vorbind, trebuia să fiu decorat : deși nu aveam nici un viciu.

Dar să nu cochetez cu cinismul și să mărturisesc viciul : tipăream poezii ! Oh, nu scrise de mine — n-am scris în

viața mea un singur vers și nu voi scrie probabil vreodată, ci tipăream operele poeților tineri. M-am întrebat de ce nu romane, sau de ce nu poezii ale scriitorilor consacrați, sau de ce nu încurajez artele plastice, și mi-am răspuns că numai poeții debutanți au în ei demonul nedomesticit încă.

Dar de ce teoretizez și de ce justific un viciu : viciile nu se justifică — se practică.

M-a întrebat o dată un prieten : „Îți rentează ceva afacerea asta ?“ (El socotea slăbiciunea mea pentru poezie, afacere.) Cum omul era cocoșat, am avut nedelicatetea să-l întreb : „Îți rentează ceva cocoașa ?“ Mai potrivit ar fi fost, desigur, să-l întreb de ce și-a ales tocmai o cocoașă și nu alt betșug, să zicem niște hemoroizi. Nu, nu hemoroizi : hemoroizii sînt extirpabili, pe cînd cocoașa și poezia nu.

N-aș vrea să trec drept naiv sau bun. Să se știe că nu făceam altceva decît că plăteam în parte emoția artistică pe care ți-o dăruiesc acești albatroși care vîslesc hașîzizați deasupra hăului.

Un prieten, căruia îi explicam toate astea, mi-a spus : „Dacă mecenatul temperamental, neteoretizat, este simplu viciu, cel teoretizat și cu justificări — ca al tău — e și viciu și demență“. Și mi-a proorocit pușcăria și ospiciul. (Trec peste măgăria lui de a mă ironiza cu „Măi, dar tu vorbești în cugețațiuni, ba chiar în maxime“.)

În ceea ce privește ospiciul, amicul s-a dovedit fals prooroc, iar cu închisoarea a fost pur și simplu un caraghios, căci nu am ajuns în pușcărie din cauza poezilor. Deși esență, poezia este cea mai ieftină marfă. Afară de asta oare cîți tineri poeți puteam eu tipări cu totul ? Să zicem, zece, cincisprezece. Și cît costă cincisprezece volume de poezii ? O nimica toată. Și nici nu este nevoie să-l ții pe poet — ca de pildă pe pianist sau pe compozitor — în clocitoare costisitoare.

Adevăratul moloh al banilor și duhul rău (sau îngerul cel bun) care mi-a dirijat pașii la închisoare a fost Beethoven.

Da, Beethoven.

Dar asta e o poveste lungă și cam răsucită. O voi povesti, poate, la sfârșit.

Aici vreau numai să spun odiseea milionului care mi-a asternut calea spre închisoare.

★

Și-așa :

Într-o bună zi, m-am trezit că banii, pe care îi încasasem, „din ordinul și pentru contul“ neamțului, s-au făcut un milion în cap. Un milion pe care nu-l mai aveam.

Îi puteam eu oare spune neamțului că l-am dat pentru Beethoven ? „Cont Beethoven“ ar putea fi un post în contabilitate ; iar „*pentru Beethoven*“, poate fi justificare față de conștiința mea, nu însă și față de un fabricant — fie el chiar neamț, adică de același neam cu Beethoven — și cu atât mai puțin în fața justiției !

Față de legi însușirea banilor e un delict limpede și grav : abuz de încredere.

Între noi fie vorba : legile au (ca să vorbim cuviincios cu ele) „ciudățeniile“ lor. Dacă, de pildă, aș fi cumpărat de la neamțul meu marfă de un milion și încetam plățile — știind mai ales să-mi aranjez registrele în așa fel ca să rămân cu banii — eram un negustor cinstit în „încetare de plăți“, și nu pățeam nimic. Ba dacă plăteam nu știu ce cotă ridicolă din datorie, — și asta „eșalonat“ — cum se spune — pe ani — eram chiar ceea ce se cheamă „un debitor culant“, și căpătam marfă nouă, pentru o nouă încetare de plăți, sub altă formă și firmă cum, între alții, „operase“ tocmai atunci Iorgu Negrea a doua oară. Așa, însă, pentru că nu puteam plăti deocamdată banii pe care îi încasasem de la clienții fabricantului meu (lucram de cincisprezece ani pentru el și îi trimise-

sem zeci și zeci de milioane), eram un delincvent de rînd, bun de dat pe mîna parchetului. (Cea mai mare parte a acestui milion fusese de altfel salvată — numai eu știu cu ce ingeniozitate și strădanie — de la doi clienți care au dat apoi faliment. Așa că banii de la ei în orice caz ar fi fost pierduți. E adevărat, în mod legal, căci ar fi fost prin faliment.)

Dar să nu vorbim de legi, căci ele sînt la fel cu Dumnezeu : au întotdeauna dreptate și trebuie să le lauzi. Deși îți pun înaintea ochilor ispita și drumul cel mai scurt spre păcat, înlesnindu-l, ca să te pedepsească apoi că n-ai ascultat de îngerul cel bun, absent.

Pe vremea aceea, de pildă, existau legi de așa zisă protejare a valutei naționale. Se puneau, adică, tot felul de piedici remiterii în străinătate a banilor pe care avea să-i primească un furnizor străin. (Las' că nenumărați mari politicieni și magnați ai finanței noastre știau cum să-și mute averi fabuloase la bănci elvețiene și englezești ! Dar asta e altă poveste.) Aceste piedici îmi înlesneau — ba chiar parcă mă îndemnau — să mă folosesc de banii neamțului meu. Ceea ce am și făcut. Cu o teribilă inconștiență. Cineva din mine îmi spusese probabil : ești în perfectă legalitate ! deosebirea dintre legalitate și infracțiune fiind minimă, în sensul că legalitatea este infracțiunea celor de la un milion în sus, este reaua credință care are dreptul să fie cinică. Nu se petreceau oare sub ochii mei atîtea cinice călcări în picioare — legal — a tot ce e elementară corectitudine, bună credință și bun simț ? Numai că erau, cum spuneam, „de la un milion în sus“ și loveau mari colectivități. Eu ce puteam face ? Nu sînt nici conducător de țară și nici nu mînuiam fonduri mari publice, sau ideologii intransigente, ca să fac din incorectitudine, din rea credință și din cinism legi spre folosul meu.

Poate că puteam merge și peste un milion, dar cînd încasările atinseseră milionul, încrederea neamțului meu a început să cam aibă sincope. Cu „explicații“ care să justifice nepu-

tința de a-i trimite banii nu-l mai puteam „duce“ : le epuizasem pe toate.

Ceea ce mi-a mai rămas pentru neamț au fost injecțiile cu optimism. I le-am făcut cu atîta generozitate că am început să mă tem că-l intoxice, sărmanul, cu atîta optimism. Cînd mă așteptam totuși la o scrisoare în care să-mi vorbească de bani, îi trimiteam eu preventiv cîte una : „Am găsit o cale scurtă și sigură de remitere“ ! Sau : „Către sfîrșitul acestei luni, veți primi o vizită care va rezolva chestiunea“. (El înțelegea : e vorba de remiterea prin bursa neagră. Ceea ce, însă, nu făceam ; de aceea trebuia, pentru fiecare promisiune neîmplinită, o explicație : o găseam și pe asta. Ajunsesem să țin o întreagă evidență a minciunilor și a explicațiilor, evidență care funcționa minunat.)

Dar, cum sună proverbul ? „Ulciorul nu merge de multe ori la apă !“ Într-o noapte sînt trezit din somn de o telegramă :

„Am cerut telegrafic filialei București a Băncii de Praga să preia în cont, lei interni, banii aflători depozitul vostru. Luați imediat contact cu banca“.

În chestiunile mici îmi pierd cumpătul ; în fața catastrofei sînt stîncă.

Am rămas calm. Tocmai asta m-a îngrozit : trebuie să fie, deci, dincolo de textul telegramei prevestirea unui adevărat dezastru, mi-am zis.

M-am uitat la ceas : trei.

Soției, care m-a întrebat, jumătate în somn, de la cine e telegrama, i-am spus nu știu ce minciună. (Și așa suportă din dragoste și devotament pentru mine destule complicații.)

Am băgat telegrama în buzunar, am luat trei pastile dintr-un calmant-somnifer și am încercat să dorm din nou : trebuie să fiu odihnit și liniștit dimineată.

Zadarnic : nu pot să dorm. Cu atît mai bine : caut soluții. Din toate iat-o pe cea mai mîntuitoare :

M-am dat jos din pat și am făcut un extras de cont, complet, în care am trecut toate încasările, pînă și ultimele mici, pe care după atingerea milionului nu mai îndrăzneam să le comunic : de vreme ce tot lichidez, să fiu măcar corect. (Corectitudinea nu este numai capitalul săracilor idioți, ci este cîteodată și precauțiunea oamenilor necinstiți.) Ba, într-un P. S. l-am înștiințat că ieri am reușit să vînd și ultimul stoc — destul de mare — de hîrtie gumată, a cărei contravaloare o voi încasa în rate săptămînale. N-am indicat numele clientului neștiind deocamdată cu cine voi putea aranja că este cumpărătorul.

La lungul extras de cont (scris cu creionul ca să nu se poată controla febrilitatea cu care l-am făcut, știind că nici pentru grafologi scrisul cu creion nu este concludent), am adăugat o scrisoare scurtă în care mă bucuram (cu data de ieri, adică *înainte* de telegramă) că, în sfîrșit, se termină și povestea asta a banilor care mă incomodează. Căci — cum am spus odată și domnului voiajor Müller — legile țării nu-mi permit încasarea de bani aparținînd cetățeanului altei țări : îi primesc numai în depozit.

Și am încheiat scrisoarea cu : „Aducătorul acestei scrisori va da toate explicațiile“.

Cînd am terminat era bine luminat de zi. Soția mea era trează. Nu m-a întrebat ce lucrez, obișnuită să mă scol de vreme. Trebuie să-i spun eu și s-o pregătesc pentru tot ce va urma.

Deocamdată i-am vorbit numai de telegramă. Deși am asigurat-o că „totul e în regulă“, s-a făcut ca varul de albă și a început să tremure. (N-au voie să se însoare decît oamenii a căror viață va curge în albie calmă, plictisită și plicticoasă, sau se va desfășura într-o lume fără amenințări pentru om.)

Aveam de gînd să-i spun să cheme, la opt, banca la telefon și să spună că sînt plecat și vin deseară. (După masă e închisă banca, și mîine e duminică, așa că e închisă iar pînă

luni dimineața, totul va fi sfârșit cu bine.) Nu i-am mai spus ce aveam de gând : emoționată cum e și speriată, cine știe ce pățește. Îndată trebuie să vină tînărul meu practicant : îl voi trimite pe el la bancă. N-a descoperit praful de pușcă, tînărul lonică, dar a prins unele din șiretlicurile afacerilor. Lui îi pot spune și ceea ce am de gând să fac. Să-i spun totuși și soției ? Nu ! Dacă e anchetată de poliție, ea nu rezistă. O femeie ca ea, nu trebuie să cunoască vulnerabilitatea soțului. Anchetații îi pot întinde ușor o cursă.

Am întrebat la gară la cît pleacă trenul spre Praga : la 13,25. Perfect — Aproape de miezul nopții voi fi la Cernăuți. Mă cutremur totuși trăind clipa în care, în plin miezul nopții, va trebui să intru în biroul prefecturii de poliție de acolo să fac „reclamația“, urmare a ceea ce voi regiza.

Trebuie să aranjez, deci, repede totul cu Eugen Valeriu.

Da, dar dacă Valeriu nu primește — nu poate primi — să-mi facă serviciul ?

Va primi.

Dar dacă nu e în București ? Sau dacă pașaportul îi este expirat ?

L-am chemat la telefon : era acasă. Bun ! Ațîta am vrut să știu : dacă e acasă. Am să-i vorbesc urgent, așa că vin îndată la el. Îl rog să mă aștepte.

Și îi spun soției : mă duc la Eugen Valeriu. Dacă cheamă banca, să spună — ori ea ori funcționarul — că sînt de ieri în provincie și vin deseară. Am primit o telegramă din Praga ? Da. Atît. Nici un cuvînt mai mult, nici un cuvînt mai puțin.

Am pus-o să repete. M-a privit jignită : cum, n-am încredere că a înțeles ? și, se înțelege, a repetat altfel de cum am spus eu. Nu era decît o mică deosebire fără importanță dar îmi venea să urlu. Și, biata de ea, va fi poate „anchetată“. Cu „metodele speciale“. Doamne, cum s-o ocrotesc anticipat ?

În uşă m-am întâlnit cu „domnul funcţionar“ al meu :
aşa târziu se vine ? Să nu se dezbrace. Să ia telegrama şi să
meargă la bancă. Pe drum îi voi explica ce are să vorbească.
Ba nu, să cheme întâi banca la telefon şi să spună că am
primit o telegramă şi că vine el acolo, căci eu sînt în pro-
vincie de unde mă înapoiez diseară. (Desigur că au primit
telegrama şi n-am chef să cheme ei întâi ! Chemînd eu —
adică cineva din partea mea, înseamnă că nu mă ascund.)

În prezenţa mea, Ionică a vorbit cu banca.

Bun, acum să mergem !

Am luat-o pe jos.

La despărţire, i-am spus ca, după bancă, să se înapoieze
imediat la birou şi să mă aştepte. Eu mă duc la Eugen Va-
leriu.

Iau o maşină. Ah, numai să poată pleca Valeriu la Praga !
E un om dintr-o bucată şi un şiret, „uns“ — cum se zice —
„cu toate alifiile“.

Nu mi se pare de loc nici curios şi nici greu să-l rog un
lucru atît de grav şi delicat pentru care se presupune o prie-
tenie veche şi adîncă, şi eu nu-l cunosc decît de doi ani şi
am vorbit în tot timpul ăsta poate de zece ori. Dar sînt
unii oameni atît de integral fraţi, atît de deschişi, încît simţi
că le poţi cere orice din prima clipă în care ai vorbit cu ei,
oameni la care te poţi duce să te ascunzi după ce ai făptuit
un lucru grav, sigur că te vor înţelege, te vor ascunde şi
ocroti, oameni la care în orice caz te poţi duce uşor, chiar
nesigur de reuşită. Pe cînd alţii — vechi prieteni — sînt ză-
vorîţi cu şaptezeci de zăvoare. Ai cu ei relaţii calde, intime,
şi poate că ei sînt în stare şi dispuşi să-ţi dea o mîină de
ajutor, eventual chiar legat dacă nu de primejdii dar de sa-
crificii, totuşi oameni din care nu emană acel fluid de
frăţie largă, înţelegătoare, caldă, care să-i facă celuiilalt uşoară
cererea de a fi ajutat. Nu, nu uşoară, ci mai mult : *simplică*,

firească. Unul din care emană acest fluid este Valeriu. Sub aspectul aspru, țișănos, se ascunde o inimă de frate, și omul aparent superficial adăpostește o inteligență iute, vie, scormonitoare. De mult m-am convins eu că asemenea oameni sînt mai siguri decît domnii cu seriozitatea și bunăvoința atîrnate ca o firmă permanentă pe chip.

Am ajuns la Valeriu.

M-a primit nu cu întrebarea „dar ce s-a întîmplat“, care poate mi-ar fi făcut mai grea cererea, ci cu nu mai țin minte ce glumă, ca și cum abia ne-am fi despărțit. În privirea lui pînditoare însă am văzut că așteaptă să-l rog un lucru important și că tocmai de aceea m-a primit bagatelizînd situația — ca să-mi ușureze cererea, cu atît mai mult cu cît, nici vorbă, e gata să mă „servească“.

L-am luat de-a dreptul.

— Dumneata ai pașaportul valabil, ca să poți pleca repede oricînd ?

M-a privit surprins.

Mi-am dat seama că are dreptul să mă creadă nebun. De ce îl întreb ? Dar ce, trebuie să fugă din țară ? L-am lămurit :

— Dacă vrei să-mi faci un serviciu imens, un serviciu ce nu se poate uita niciodată, trebuie să pleci imediat la Praga. Știu că ai mereu de lucru acolo. Se înțelege că voiajul îl plătesc eu. Spune-mi, însă, mai întîi, dacă poți pleca *azi* chiar cu trenul de 13.25. Te lămuresc despre ce e vorba.

— Dacă trebuie, plec !

I-am spus ce vreau : îl voi însoți pînă la graniță să-l ajut să scoată un milion. El a dus de atîtea ori, ca atîția alții — valute. Acum va duce bani românești. Ceea ce e mult mai greu : un milion în banii țării e un pachet mare pe care nu-l treci ușor. De aceea îl însoțesc eu. Chestiunea va fi însă și mai simplă : nu vom avea banii.

M-a privit o clipă drept în ochi : dacă nu vor fi banii, pentru ce mai plecăm, și încă doi, și de ce mai trece el granița ? În clipa următoare însă a zîmbit șiret : a înțeles.

I-am explicat totuși : vom fi „jefuiți“ înainte de a ajunge la graniță. Cred că cel mai bun loc e pe la Burdujeni sau poate mai înainte, la Dornești. „Furtul“ îl vom observa abia cînd ajungem la Cernăuți. Adică la un pas de stația Grigore Ghica-vodă, care e graniță. El nu are de făcut decît atît : să se ducă la Praga, la neamțul meu, să predea plicul ăsta, în care este un extras de cont și o scrisoare, în care mă bucur că, plecînd cu treburi la Praga, amicul meu Eugen Valeriu va înmîna fabricii o dată cu plicul cu acte și ceea ce fabrica așteaptă. Pe drum însă am fost jefuit. Dar nu-i nimic grav : eu am coborît la Cernăuți să reclam. El a mers mai departe, așa că n-am apucat să vorbim decît cîteva cuvinte în gara Cernăuți. Are însă certitudinea că banii se vor găsi. Asta să nu uite cu nici un chip : e sigur că banii se vor găsi. (Ca să nu-mi vină neamțul pe cap.) În sfîrșit în tren pînă la Cernăuți vom stabili tot ce mai avem de făcut și ce va avea el de spus. Acum îl asigur atît : nu are alt rol decît de a comunica aceste lucruri. Eventual să confirme — dacă va fi întrebat — că într-adevăr am avut banii cu mine. El va fi crezut : e un om bogat și cu legături mari la Praga. Apropo : are într-adevăr în Praga legături care ar putea certifica — la nevoie — că un cuvînt al lui e literă de evanghelie ?

Valeriu a zîmbit pîrintește și șmecher.

— Chiar dacă ticălosul de neamț ar îndrăzni să te soco-tească gangsterul gangsterilor — ah, ticălosul ! — tot va trebui, prin relațiile mele din Praga, să te creadă cel puțin Erzbischof de al lor, care e mai mult decît arhiepiscopul la noi. În orice caz va trebui să fie sigur că ai avut banii.

Întrebarea eventuală de ce am mai trimis banii, dacă neamțul mi-a telegrafiat să-i depun la bancă, o anulez anticipat, în scrisoarea pe care i-o dau. (Se înțelege că în acea

scrisoare — antedatată — nici nu știu că el mi-a cerut să depun banii la bancă, deoarece telegrama a venit *după* ce noi am fost plecați. Am plecat ieri și ne-am oprit la Bacău, unde Valeriu avea cică niște afaceri. Dar aranjăm în tren tot ce mai e de spus. Neamțul o să creadă : nemților nu le pot trece prin minte șmecherlicuri de astea. Ei nu sînt capabili de găinării de astea evreiești, ci numai de crime gigantice. Se înțelege organizate și disciplinate perfect, și cu sever calcul de rentabilitate astronomică, spre deosebire de evrei care pot fi numai „șmecherosi” — „șmecheri” — pînă la urmă păguboși. Încă ceva : la întrebarea de ce am riscat să luăm cu noi bani românești, cu care trebuia să facem un pachet atît de mare încît ar fi fost imposibil să-l trecem peste graniță, și la întrebarea cum de am hotărît să-i ducă plocon, lei, a căror schimbare la Praga în coroane cehe, aduc o pagubă de cel puțin 20% prin diferența de curs dintre Praga și București, să spună că nu știe, dar că probabil voi răspunde eu. (Dacă și cînd va fi nevoie.) El nu are ce răspunde la asemenea întrebări. El trebuie să fie scurt și simplu : nu știe și nu-l interesează decît atît : l-am rugat să predea banii și scrisoarea, ceea ce a acceptat. Cu atît mai mult cu cît trecerea clandestină a banilor este un lucru ușor. Neapărat să spună că este un lucru ușor pentru el, care a mai trecut și valute și bani românești. Și cu atît mai simplu acum cu cît urma ca eu să merg pînă la graniță și să stau acolo pînă la revizuirea vagoanelor, spre a fi și mai siguri că, în caz că se vor găsi banii sub pernele compartimentului (unde noi cică îi vom fi întins după plecarea trenului din Cernăuți) bancnotele nu vor fi confiscate, căci în clipa în care Valeriu va vedea că vameșii se apropie de perne și vor să le ridice, îmi va face un semn și eu voi începe să strig de jos din fața vagonului — unde voi sta — că am uitat banii sub perne și voi urca să-i iau, căci sînt ai mei : i-am luat cu mine la Cernăuți ca să cumpăr o parte din lichidarea fabricii de cartonaje „Faltschachtel”. Am pus banii sub pernă ca să nu mi se fure și, la Cernăuți, am

întîrziat să-i scot. De ce n-am luat un simplu cec cu mine ci bani efectivi ? E duminică și e închis la bancă să dau cecul, iar cu numerar impresionez pe lichidatorii fabricii : „poftim banii“. Nu va părea suspect că am riscat să luăm bani cu noi la graniță căci vameșii vor fi siguri că n-am vrut să-i trecem peste graniță, de vreme ce sînt banii *mei*, și eu nu am pașaport. Mi-am condus prietenul numai bucățica de drum de la Cernăuți pînă la graniță. E clar ; sub perne i-am ascuns ca să nu-mi fie furați.

Așa îi va spune Valeriu neamțului că m-am hotărît să declar eu poliției în caz că se va mira cum de am riscat să încercăm trecerea peste graniță a unei sume atît de mari ca volum. Va spune totul simplu, fără aerul că vrea să-l liniștească.

Am mai vrut să-i spun multe lui Valeriu — eram pornit ca o mașină al cărei arc nu-l mai poți opri — dar el m-a întrerupt :

— Vrei să mai plecăm la 13,25 ?

Are dreptate. Mai am atîtea de îngrijit.

— La 1 fix ești aici cu toate corpurile deliote. Numai nu fi agitat și nu te încurca inutil căci nu vreau la înapoiere să-ți aduc mîncare cu sufertașul la închisoare. Că, repezit și orator cum ești, parcă te văd între zăbrele.

Mă supăra tonul ăsta bagatelizant al unei situații atît de grave și aș fi vrut să mai stau puțin ca să se creeze atmosfera în care i-aș fi putut spune ce înseamnă ceea ce face el pentru mine, dar în felul cum mă privea cu coada ochiului pe sub sprîncenele stufoase, am văzut că nu este nevoie : era creat gata în privirea lui un climat solemn în care o inimă protectoare părintească spunea : lasă, lasă ! Dincolo de potlogării silite și de șiretenii de legitimă apărare știu exact „cu cine am onoarea“, și te iubesc și te stimez. Totul se va sfîrși cu bine.

Ne-am dat mîinile. Mie îmi stăteau lacrimile în ochi. El mi-a evitat privirea și m-a condus la ușă cu mîna pe umărul meu :

— Așadar la 1 fix aici !

Am plecat.

M-am repezit acasă. L-am găsit pe Ionică înapoiat de la bancă. Totul e în regulă : sînt așteptat luni dimineața. I s-a cerut să scrie chiar pe telegramă că a luat cunoștință. A putut deci să citească telegrama. Nu se cerea acolo băncii răspuns telegrafic. Nu spune : *Drahtantwortet*, ci *Verständigetresultat* : și telegrama nu este de la fabricantul meu, ci de la centrala băncii din Praga. Și sensul general era următorul : „Luați contact cu... strada... no... pentru depunerea unui milion cont lei interni, comunicați rezultatul.“

— Bravo Ionică ! Ai inițiativă și știi să privești cu coada ochiului ! Bravo ! Ai venit de la țară în opincuțe și ai ajuns orășean ovrei. Mai ai puțin și înveți și tu să lupți și să te aperi.

Așadar numai fantezia și spaima complică. Asta nu înseamnă, însă, că pot întîrzia o clipă măcar. Și mai ales nu înseamnă că trebuie să las să cadă ceva din febra panicii sub care am pornit să lichidez chestiunea. Mă știu eu : dacă mi se pare că nu e grav și nu e grabă, las iar să treacă nu știu cîtă vreme, pînă se complică mai rău lucrurile. Și apoi ce înseamnă că nu e grav și nu e grabă ? Numai pentru că am cîștigat două zile ?

Ei acum de unde iau bani de drum și ca să-i las soției de trai măcar pentru cîteva zile, căci cine știe cum se sfîrșește povestea la Cernăuți, și iau de-a dreptul drumul la pușcărie.

Să nu pară curios că omul cu afaceri măricele și cu milionul neamțului nu are un ban în casă. Așa se întîmplă tuturor acelor care nu au dragoste conștientă și lucidă de bani : nu sînt păstrători.

Aşadar, de unde iau bani ?

Mi-am defilat înaintea ochilor toţi prietenii şi cunoscuţii, şi mi-am zis din nou că, în împrejurări grele, eşti singur. Mi-am amintit de panica ce îl cuprinde pe om — prietenul cel mai bun să-ţi fie — când simte ameninţarea unei cereri de bani. Este la solicitat un întreg ritual al acestei panici şi e păcat că nu am acum răbdarea să vorbesc de el. (Virusul panicii îl capeţi întâi tu, solicitantul, când vrei să ceri, — şi numai atunci când nu eşti sigur că vei putea plăti la timp. Această nesiguranţă îţi dă o bîlbîială nebîlbîită, iar ea îl îmbolnăveşte pe cel solicitat de spaima că va fi păgubit, dacă va împrumuta. Şi totuşi grozav ar vrea să facă gestul generos. De mila unui asemenea om şi se rupe inima, căci tare e dornic, sărmanul, să fie — cum sună zicala... „şi cu sufletul în rai“. E el cîine, dar n-ar vrea nici în ruptul capului să n-ai cea mai bună părere despre el şi să n-o aibă mai ales el însuşi despre sine.)

În sfîrşit. Important este acum de unde iau bani.

Ce este de făcut ?

Există o soluţie, dar cere timp şi nu sînt sigur dacă e soluţie : are neamţul meu la o casă de expediţie de aici nişte documente pentru o cantitate de marfă întrepozitată pe numele meu, dar documentele mi se pot elibera numai *contra cassă*, adică atunci cînd vînd marfa *argent comptant*. Le-aş putea poate obţine şi gaja, dar nu sînt sigur nici că le obţin „pe obraz“, căci biroul de expediţie mă cunoaşte bine, şi nici că găsesc cui să le gajez. Şi-apoi oare face să mă bag într-o nouă complicaţie ?

Totuşi nu există altă soluţie.

Mă gîndesc să încerc totuşi mai întâi un împrumut la Pascu Damian şi nu mă pot hotărî : e un om minunat, de o largă, caldă, generoasă şi delicată omenie, sfios jenată parcă de propria ei frumuseţe. Dar e atît de nesfîrşită şi de neobosită această omenie a lui că mi-e ruşine să fac din nou uz

de ea. Îi mai sînt dator bani și, pentru că niciodată nu m-a lăsat să simt datoria, și pentru că sînt sigur că îmi va da și acum — dincolo de puterile sale — nu pot apela la el. Mi-e rușine. Poți — și ai poate și dreptul — să fii fără obraz numai cu oamenii lipsiți de inimă, de omenie. Oh, e mai greu să ceri decît să dai. Cred că și celui din urmă „tapeur“ îi crapă obrazul de rușine cînd cere. Trebuie neapărat găsită modalitatea ca cel ce solicită și cel ce dă — dar mai ales cel ce dă — s-o facă, avînd sentimentul că nu este altceva decît o operație în contul unei datorii întîrziat plătite. Vor suporta amîndoi mai ușor suferința.

Am găsit ! Știu ce e de făcut acum : Scherzer. El este ceea ce se numește un om subțire. Și e om cu avere. Și sîntem prieteni buni, „prietenie spirituală“. Convorbirile noastre sînt totdeauna de la „Weltanschauung“ de la „concepție de viață“ în sus. Mai ieftin nu-i dă mîna. (Mie poate că mi-ar da mîna.) La aproape toate concertele mergem împreună. El face și muzică de cameră în familie : e flautist. Rar uită să spună : „la fel ca împăratul Friedrich cel Mare, Protectorul Artelor“. Și simți că gîndește asta cu majuscule.

N-am căpătat un ban. Am asistat însă la una din cele mai zguduitoare spectacole de tragi-comedie : vai, ce poate face banul din om — din anumiți oameni, altminteri valoroși ! Nu, nu poți evita să fii hidos și ridicol, decît dacă te lepezi de demonul instinctului de proprietate.

Toate bune, dar de unde iau acum bani ?

Nu există altă soluție decît aceea a mării întreprinderi. Mă duc la expeditor.

Am obținut documentele și sînt acum la Xenakis. (Xenakis e negustor cu care sînt în legătură de afaceri și de prietenie. E un grec blînd dar viclean, care te ajută în împrejurări grele, luîndu-ți însă — pe calea cea mai corectă și aproape legală, șapte piei : „afacerile sînt afaceri, scumpe!“.)

Mă uit la ceas : Zece ! Ar trebui să iau o mașină pentru Xenakis dar nu am atîția bani. Depozitul lui e dincolo de Bariera Moșilor.

Iau tramvaiul.

În dimineața asta clară de mai — cum șed în remorca deschisă, și tramvaiul gonește pe bulevardul larg și vîntul flutură perdelele — uit unde mă duc, pentru ce mă duc, și ce primejdii mă așteaptă la pîndă, și am sentimentul că sînt în tren pe Valea Prahovei, unde îmi fac, cînd pot, vilegiatura. Dar sînt în același timp în tramvai spre Xenakis, cu toate amănuntele convorbirii ce voi avea cu el. Vîjîie în urechi foșnetul pădurilor — păduri nesfîrșite, nesfîrșite — din munții pe care îi urcă trenul. Aha ! Se aude căderea cascadei. Trebuie să fie în spatele acestei stînci ! Nu, nu e cascada. E numai gîlgîitul apei din jgheabul fabricii de celuloză. Ah, jocul de pete de soare pe frunze — și freamătul frunzelor — în luminișul suspendat la doi pași de aici ! Să fii îngropat aici cu moartea și învierea neîntreprupte în jurul tău, deasupra ta, — moarte și înviere mereu reînoite în acest joc de lumină, de verde și de foșnire — te dor plăcut ochii, îți este îmbătat auzul... Arioloooooooo ! O bandă de tinerețe trimite munților strigăte tiroleze prinse la cinematograf. Arioloooooooo ! Xenakis va spune că nu-l interesează combinația deși va face repede, în cap, socoteala dobînzii și va fi încîntat de rentabilitate. Să stărui ? Să nu stărui ? Cum e mai bine ? Ah, i-auzi foșnetul frunzelor, șopotirea Prahovei, și acum semnalele alpi niștilor : Arioloooooooo ! Xenakis e „mărunțisar“ și are întotdeauna gologani, cu care vrea să-ți plătească, dar pe care tot el ți-i schimbă — zice că la un vecin, unde plătește agiu — el spune „Adziu“ — ca să te servească. Nu e nimic. Las' să „dea“ și „adziu“ numai să facem afacerea. Și mai face bunul meu Xenakis pe samariteanul milostiv. Mi se pare că e adventist, stă toată ziua cu Vechiul și Noul Testament pe tejghea (nu scapă un client necumpărat), vorbește nu-

mai de Dumnezeu și de Mesia care „a venit dar trebuie primit în inima oamenilor“, se bucură că e slab și vegetarian și îi este rușine că e om bogat. („Oh, adevărata bogăție e bogăția inimii, și adevărata fericire este întru Domnul“.) A acceptat gajarea documentelor, se înțelege, după ce s-a încredințat de cvadrupla lor valoare și de legalitatea operației, adică de lipsă de risc față de legi, și am căpătat banii.

M-a cam jefuit, dar de ce să cîrtesc : m-a ajutat într-o împrejurare grea. Îi sînt recunoscător. Grăbit, iau mașina.

Acum gonesc în mașină spre casă. Vine lucrul cel mai greu : pregătirea soției și a tînărului meu Ionică pentru cazul că se vor face și aici cercetări, căci trebuie să mă aștept să nu fie crezută toată povestea și să fiu arestat.

Tarariraraaaaa !

Fir-ai al dracului de vals nostalgic ! De unde ai apărut după atîția ani ? Mașina gonește, dar valsul a rămas în auz ca într-o scoică : tarariraraaaa ! Domnul Friedrich, *Tanzmeisterul* tinereții mele, e aici, bătrîn, săracul, și astmatic. Salonul Școalei de dans e prost luminat și neîncălzit. Plantele vechi stau prăfuite în colțul „Salonului“. Și noi ne învîrtim, ne învîrtim, ne învîrtim, sub hîrîitul nenorocitului de patefon cu pîlnia lungă de tinichea : rarariraraaaaa. Ne învîrtim, ne învîrtim : liu-lui-liu-liu-liuuuu !

Ești nebun ? Treaz, omule, treaz !

„Moț bleu-pal“ !

Ce a fost asta : „moț bleu-pal“ ?

Din goana mașinii am văzut o fetiță cu un moț bleu-pal în păr. Ei și ? De ce, din atîtea lucruri cîte au alergat prin fața mea și prin fața căroră am trecut, cineva din creier mi-a semnalat numai atît : „moț bleu-pal“ ? ... Gata ! Știu ! : În copilărie, am zărit o fetiță cu un moț bleu-pal în păr într-o dimineată la fel ca asta, trecînd prin fața ferestrei deschise a clasei a treia primare, la ora de română (profesorul e lung, slab, nebărbierit, cu gulerul înalt, scrobît, murdar, cu haine

negre, ponosite, și e mînjit tot cu cretă). Dar am văzut eu oare într-adevăr adineauri, din goana mașinii o fetiță cu un moț bleu-pal în păr și asta mi-a amintit de fetița din copilărie ? Nu cred. Atunci de unde „moț bleu-pal“ ? Nu cumva acordurile de pian din *Gold und Silber*, venite dintr-o odaie cu fereastră deschisă și cu așternut pus pe fereastră, prin fața căreia am trecut cu mașina, mi-au amintit de aceeași muzică auzită în dimineța proaspătă, cînd, prin fața acelei ferestre deschise, și tot cu așternut pus la aerisit, a locuinței de peste drum de școală, a trecut o fetiță cu un moț bleu-pal în păr ? Sau poate că parfumul de salcîm înflorit — apărut de unde ? — (dintr-o curte ? din amintire ?) — în goana mașinii deschise, parfumul de salcîm a adus el și amintirea ferestrei deschise, asemănătoare, și pe aceea a fetei cu moț bleu-pal ? Căci și atunci, în dimineța aceea din copilărie, venea din salcîmii de pe bulevardul școlii, parfum de floare de salcîm. Cine a adus pe cine : mirosul de salcîm amintirea muzicii, a ferestrei deschise și a fetei cu moț bleu-pal în păr, sau fereastră deschisă și acordurile de pian, prin fața căreia am trecut adineauri, au adus ele amintirea mirosului de salcîm ? Sau a trecut într-adevăr o fetiță cu un moț bleu-pal în păr, și moțul ei bleu-pal a trezit toate amintirile din somn, așa precum în basmele copilăriei sînt trezite castelele fermecate, sau cum e trezită de vrăji claviatura unei orgi blestemate într-un dom părăsit ? Doamne, ce subterane cu zăcămintele de amintiri și asociații sînt în micul nostru creier !

Mă admonestez pe loc : ticălosule ! Deasupra capului tău și în jurul tău arde, și tu te îneci în balta stătută, și cu mătasea broaștei pe ea, a amintirilor și reveriilor, și în acorduri siropoase de pian și de flașnetă și despici firul în zece ; vezi, de asta nu ai ajuns la nimic — și ești un nimic — și nu vei ajunge vreodată ceva. Nu ajung decît cei ce calcă pe un singur drum, în direcție unică, hotărîți, neatenți la dreapta și la stînga sau înlăuntrul lor.

Am ajuns acasă.

Să pregătesc mai întâi servieta care îmi va fi furată.

Am luat zece hîrtii a o mie și le-am măsurat mărimea și grosimea. Apoi am socotit cît va fi aproximativ un pachet de o sută de asemenea hîrtii și am făcut două pachete a cinci pachete. Bun ! Mai încap în servietă o pijama, un carnet de comenzi, trusa de voiaj și vreo două cărți de citit. Să nu uit : hîrtii cu notițe despre instalația și mărfurile pe care vreau să le cumpăr la Cernăuți. Și socoteli în care să ajung la aproape un milion. Perfect. Dacă totul încape în servietă, nu mai e nevoie să iau valiza cea mică. Așa. Acum rupem învelișul celor două pachete cu bancnote, dar rupem nervos, în așa fel ca să rămînă în servietă hîrtia în care ele au fost împachetate și sfoara cu care au fost legate și pijamaua și toate celelalte lucruri. Hoțul a scos banii și a aruncat servieta cu restul conținutului. Aranjamentul și explicația asta este pentru poliția din Cernăuți. Pentru neamțul meu (dacă se va găsi servieta de către poliție și dacă va trebui să ținem seama de asta în explicația pe care i-o voi da atunci cînd mă va întreba : „Da, dar cum și cînd ai fi pus banii sub saltelele băncilor din compartiment ca să le treacă domnul Valeriu granița ?” voi răspunde : „Imediat după Cernăuți, cînd aș fi fost sigur că vagonul nostru nu se detașează într-o stație oarecare, ci trece granița“.

Totul e gata. Trebuie să mă mai reped pînă la Willy Schwim să facem acolo hocus-pocus-ul într-o pagină dintr-un registru oarecare. Sînt înviorat că am banii de la Xenakis și îmi arde de cuvinte hocus-pocus. Dar o s-o facem înainte de a mă duce să-l iau pe Valeriu la gară. Și înainte de toate trebuie să pregătesc rolurile cu nevastă-mea și cu tînărul meu practicant.

Îmi amintesc aproape cuvînt cu cuvînt ce am de spus :

„Ați înțeles despre ce e vorba. N-am banii pe care mi-i cere fabricantul din Praga. Nu discut de ce nu-i am. Tu ești

soția mea. În cincisprezece ani ai putut vedea că nu i-am risipit pentru mine căci nu am — tu știi — alte nevoi afară de dorința de a-mi ști familia, adică pe tine și părinții, și pe toți oamenii cumsecade și necăjiți — pe care îi cunosc — fără griji sau cu cît mai puține. Și în acești cincisprezece ani ai mai putut vedea că nu sînt nici cel mai leneș și nici cel mai prost dintre oamenii pe care îi cunoști“.

„Și dumneata — către tînărul meu funcționar — ai văzut în cei patru ani de cînd ești la mine — cum sînt.“ Era un băiat vioi, deștept, cu bun simț și fără întortocheri, deci nu era nevoie să-i spun prea multe. Știam că ține mult la mine. Îl luasem copil și, în acești patru ani, m-am ocupat de el ca de propriul meu copil. Băiat de țaran sărac, venit în opincuțe petecite, și cu școala primară neisprăvită, l-am dat să învețe mai departe și mai departe. (Aud că a ajuns profesor de liceu la Arad.) Și-apoi cu el nu aveam, cum aveam cu soția mea unele mici răfuieli nerăbufnite. În relațiile dintre mulți soți, există „socoteli“ nelichidate, născute mai ales din nemulțumiri nemărturisite din partea soției, sau poate că, în primul rînd, din închipuirea soțului susceptibil și orgolios că ar exista asemenea nemulțumiri provenite din comparația pe care o face soția cu situația prietenelor măritate cu oameni simpli, dar bine situați și fără alte preocupări decît cele ale ocupației și ale propriului cămin. Deși nu dusesese niciodată lipsuri, soția mea era socotită, în familia ei, că s-a căsătorit prost, cu un om sucit. Am întrebat-o odată dacă sora ei cea mică, din Craiova, mănîncă de încă două ori imediat după ce se satură, și dacă îmbracă patru rochii una peste alta, și cred că i s-a părut întrebare de om nebun. Sau că îmi bat joc de ea. Sora ei era măritată cu un ajutor contabil, om cu post modest dar cu leafă fixă, fără complicații, un bărbat atent, „apărător al onoarei familiei“, admirator al „șarmului“ soției și al geniului copiilor săi. Oamenii duceau o viață care curgea calm ca în cel din urmă tîrg : o dată pe săptămînă la

cinematograf, de două ori pe săptămînă relații anumite, cu toate măsurile de precauțiune luate. Era perfect prudent, ca în fața unor conturi din registre. Într-un cuvînt : o familie în care onomastica se serba, ziua numelui se serba. Totul cu soco-teală, totul cu atenție, totul cu delicatețe. Pentru fetița lor cea mare de doisprezece ani, se depuneau la Casa de Depu-neri sume modeste — dar se depuneau din clipa în care s-a născut, „o fată, draga mea, trebuie să aibă dotă chiar cînd e așa de inteligentă și frumoasă ca Paulica noastră“. Se în-țelege că, față de sora măritată atît de bine, eu eram un mi-zerabil : un om inegal, neatent cu soția, și cu cîștiguri inegale, chiar dacă de multe ori foarte mari, așa că, dacă, în dezor-dinea vieții noastre, totalizai, ajungeai la cifre și sentimente mai valoroase. În orice caz standardul nostru de viață era infinit mai ridicat — chiar dacă inegal și el — concerte, spectacole, cărți — unele plecări în străinătate. Cu toate aces-tea, pentru sora fericită din Craiova, ea era o „martiră“. A, are o soră, mai mică decît ea, croitoreasă, văduvă, la Mihăi-leni : o soră, minunăție de om. Din cauza influenței surorii din Craiova, acum, înainte de plec, trebuie să pilotez prudent discuția cu soția ca să evit vîrtejele și anaforele care te trag la fund sau pot declanșa „explicații“ de nedorit, de nereco-mandat.

Dar să nu lungesc povestea.

Așadar le-am spus amîndorura, ei și lui Ionică : plec spre Cernăuți cu bani mulți. Ionică a înțeles, ea s-a prefăcut că mă crede. Am aflat acum cîteva zile că sînt de cumpărat acolo niște instalații pentru o fabricuță de cartonaje. Vreau să mă „așez“. Atît. Datoresz cuiva ceva ? Nu știți nimic. Am fost necăjit în ultima vreme, sau neliniștit de ceva ? Dimpo-trivă ! Eram foarte bucuros că voi face afacerea din Cernăuți. Duceam lipsă de bani ? Nu ! La ce bancă țineam banii ? Nu-i țineam la bancă, ci în casa de fier a lui Willy Schwim. De ce acolo ? Erau mai siguri ca la bancă, de cînd cu ultimele

crahuri bancare. Mai multe nu știți. Dar nu spuneți categoric „mai multe nu știm“, ca să nu se vadă „dresajul“. Trebuie să se simtă degajarea, să se simtă că de la voi pornește totul.

Cred că soția mea era jignită de regizarea asta atât de precisă, ca de o lipsă de încredere în personalitatea ei independentă, și poate că era înjosită că o pun pe același plan cu funcționarul meu — ca încredere. Și eu doar nu din lipsă de încredere nu-i spuneam adevărul, ci din teama că *știind* nu va rezista la o anchetare. Trebuie să-i dovedesc deci încredere. De ce s-o necăjesc, de ce s-o umilesc și poate, mai ales, de ce s-o supăr pe mine. Am trecut cu ea din birou în locuință ca să-i mai încredințez nu știu ce amănunte pe care „nu vreau să le știe funcționarul“.

Ne-am oprit în dormitor. Nu știu ce, poate simpla noastră prezență în dormitor, într-o clipă în care plecam într-o aventură din care s-ar putea să nu mai vin acasă, ci să fiu dus de-a dreptul în pușcărie, mi-a luat glasul — căci am simțit-o femeie, femeia mea, tovarășă de viață pe viață — așa că am încuiat ușa spre birou.

După aceea, recunoscător și înduioșat, i-am spus :

— Așadar : plec împreună cu Valeriu și înscenez că am fost jefuit în tren. Voi reclama la Cernăuți furtul. S-ar putea să rămân câteva zile acolo pentru cercetări ; s-ar putea să fiu chiar bănuț de înscenare și reținut. Să nu ai nici o grijă, totul se va descurca bine. În orice caz încă în noaptea asta îți voi da o telegramă cam cu următorul cuprins : „Jefuit în tren, reclamat poliției, sper găsirea hoțului, rămân câteva zile. Fii liniștită“. În caz de anchetare vei spune că telegrama ți-am dat-o ca să te liniștesc, pentru cazul că afli din ziare nenorocirea, și tot de aceea am telegrafiat „Fii liniștită“. Tu, cum primești telegrama, trebuie să faci pe disperata, pentru ca, atunci când se vor extinde cercetările aici, să se afle de halul în care ai fost. Caută să fii văzută de vecini, sau măcar de servitoare, într-un astfel de hal.

Pentru că, într-o altă împrejurare, m-a întrebat : „Dar eu nu pot păți nimic ?“ (știu că din prostie, nu din prudență) am adăugat acum :

— Disperarea va fi o dovadă în plus că n-ai știut nimic, așa că nu vei fi socotită complice chiar dacă — ceea ce este exclus (acest „este exclus“ ca s-o liniștesc) — se încurcă ițele. Dar dacă tot vorbim de eventualitatea — cu totul exclusă — a arestării mele și a extinderii cercetărilor aici, să știi că în acest caz (99 % exclus) cei de la poliție îți vor spune că e de prisos orice tăgadă, căci „eu am mărturisit totul“. Tu să te miri, și să nu înțelegi nimic, căci știi bine ce știi : soțul tău a plecat cu bani să cumpere la Cernăuți niște mărfuri sau instalații industriale, nu știi exact. Chiar dacă ți se dau amănunte care te pot face să crezi că într-adevăr am mărturisit tot, nu schimbi ceea ce știi că trebuie să spui. Trebuie să te aștepți ca să ți se dea amănunte care să te convingă că într-adevăr am mărturisit. De aceea repet : nu schimbi nimic din ce știi că trebuie să spui. Chiar dacă mă vor aduce în cătușe și, în fața lor, eu îți voi spune : „da, am mărturisit !“, și îți voi spune și ce anume am spus, tu nu schimbi nimic. Eu nu voi mărturisi, poți fi sigură, dar ia și această eventualitate, și pentru ea, vreau să știu că tu vei fi tare și nu vei recunoaște nimic. Dacă persisti în prima declarație, poți fi socotită cel mult soție credulă a unui soț excroc. Dacă schimbi declarația, vei fi socotită complice.

M-am uitat la ceas. Deodată — de ce oare — (nu cumva pentru că din felul ei de a judeca prin influența surorii din Craiova — cădea o lumină defavorabilă asupra mea și pentru că de atîția ani mă găseam în stare de inferioritate, prin compararea căsniciei noastre agitate cu liniștea, mai mult, cu fericirea căsniciei acelei surori) m-am trezit împins de nu știu ce demon din mine să-i spun :

— Mie îmi este egal cum judeci tu ceea ce fac. Perfect egal. Deși, crede-mă, aș fi vrut să fie altfel. Cu siguranță că

mă socotești un om incorect. N-am acum timp să-ți explic ce e aceea corect și incorect. Oare am făcut bine că am spus asta ? Și pentru ce am necăjit-o, cînd poate că ea — om bun și drept — mă judeca altfel decît sora ei.

Am plecat la Willy Schwim. Acolo am terminat repede : i-am spus despre ce e vorba și l-am rugat să treacă într-un fel de registru particular sumele depuse la datele la care le anunșasem neamțului ca încasate. L-am rugat pe Schwim să treacă și sumele care erau „ale mele“, bani ce-i „țineam la el“. (Căci, cu drept cuvînt, ar putea întreba și neamțul și poliția : „cum, numai banii străini i-ai ținut aici. Pe ai dumitale nu ți-era frică să-i ții la bancă ? Sau acasă ?“) L-am mai pus să treacă diverse sume ca scoase la diverse date. Totul cu creion : cu cerneală se poate stabili mai ușor adevărul cu „diversele date“ la care cîcă au fost trecute sumele în registru. Și grafologic se poate stabili aceeași unică stare sufletească, deși sînt diverse date. În grafologie scrisul cu creionul — am mai spus-o nu e edificator. Cu data de azi, l-am rugat să treacă scoasă suma de un milion și cincizeci de mii : milionul din banii neamțului și cincizeci de mii din banii mei. Și „am mai lăsat în casă“ vreo sută de mii. Să nu pară de neînțeles că Willy Schwim a riscat să-mi fie „dator“ — prin registre — o sută de mii de lei, care, pentru cazul că sînt urmărit pentru excrocherie, poate fi poprită sau confiscată, așa că — pînă la urmă mai poate fi silit să plătească banii. Suta de mii de lei „a mea“. Ceea ce el știa. Să nu pară, am zis de neînțeles. Sînt mulți bărbați care se ajută între ei în împrejurări grave. Am un fost prieten cu care nu vorbesc de cîtiva ani ; știu că mă bîrfește pretutindeni — și eu îl bîrlesc — totuși simt că dacă aș comite o crimă și ar trebui s-o mărturisesc, sau să mă ascund, la el m-aș gîndi. Atîta disponibilitate sufletească și resurse de omenie are.

Willy Schwim este și el un asemenea prieten, camarad, minunat, chiabur al inimii.

Ei dar cu el mai e și altceva. Acest om ca toți oamenii — ba chiar cu bibliorafte, registre comerciale și — oroare — chiar cu umor, era poet. Nu că scria versuri, nu că rîvnea și el la gloria de scriitor și la supraviețuire prin artă, ci era poet. Nu interesează, spunea cineva despre el, cît de mare sau cît de mic — ci că era poet :

Un greier greieră sub grindă,
Atunci deschid fereastra larg.
Încet pe cer o stea s-aprinde
Ca o lumină pe catarg.

La el m-am dus tot așa de ușor ca la Valeriu, dar în altfel ușor : — m-am dus puțin jenat — căci, deși scăpărat de inteligent, el nu are „șmecherlîcuri“ ca Valeriu : e feciorelnic. Jena mea, mai mult rușinea s-a agravat cînd m-a primit cu ochii săi frumoși, mari, negri, catifelat-calzi, și ușor umezi de înțelepciune, de delicatețe și de bunătate, dîndu-mi mîna lui delicată, în biroul acela mare cu trei pereți plini cu cărți în rafturi pînă la tavan, în perfectă armonie cu dulapul de dosare, bibliorafte, cu masa de lucru comercial, și cu mașini de scris așezate la fereastra mare, înaltă, dînd pe bulevard, Doamne, tocmai porțiunea care, prin casele patinate de timp, prin scuar și havuz, seamănă cu străzile vechi ale Parisului, și avînd în față Biserica Grecească, albă, cu coloane ca o miniatură a Bisericii Madeleine din Paris.

Dar să lăsăm.

Așadar : am pus cu Swim toate, cum se zice în comerț — „la punct“, și am plecat acasă, unde am luat masa — am făcut servieta și am plecat cu o mașină la Valeriu să-l iau. Cu el în mașină, am trecut pe la părinții mei. I-am găsit la masă. Tata (păcat că n-am vorbit de el pînă acum) m-a cuprins deodată cu ochii lui albaștri, mari și pătrunzători pînă dincolo de unde vede orice altă privire omenească —

deși avea o privire aparent absentă și, fără ca eu să-i fi spus ceva, fără ca să fi putut afla că plec să descurc chestiunea banilor (a căror lipsă o cunoștea) mi-a zis de-a dreptul : „Pleacă sănătos și în ceea ce faci vei izbîndi“. (Avea tata cîteodată o stranie putere de a pătrunde fulgerător taine încuiate cu șaptezeci de lacăte. Și cînd te privea în ochi, simțai că o lumină fulgerată scormonește în cele mai adînci adîncuri : o scormonire care venea de undeva de dincolo de viață. Nu cumva mi se pare așa *acum* pentru că între timp a murit ? Nu ! Într-adevăr așa era, căci la fel de nepămîntească am simțit și *atunci* cercetarea, scormonirea privirii. Avea ceva din privirea unui mort drag care îți vine în vis și te trezește ca să te lase cîteva clipe în întuneric, cu nesiguranta : ești treaz acum, și el a fost în vis, sau lucrurile s-au petrecut tu fiind treaz și în trezie ai rămas cu spaima dacă nu cumva el mai e și acum undeva prin casă.)

I-am comunicat tatei pe scurt ce am de gînd. El fără să se miște de la locul lui a rostit cu glasul cel mai firesc din lume, dar cu tăria unei sentințe pe care numai marii hipnotizatori sau cabaliștii o au : „Nici unul din cei ce vor voi sau încerca să se atingă de tine nu o vor putea face“.

Apoi m-a întrebat numele întreg a lui Valeriu, numele neamțului, ceasul la care cred că Valeriu va sta de vorbă cu neamțul la Praga și ceasul la care voi sta eu în fața polițiștilor din Cernăuți, atunci cînd voi face reclamația.

Am înțeles. Va face așa cum a mai făcut în alte împrejurări de răscruce din viață : o ședință de magie neagră. (Tata era un om sărac dar cu o înfricoșătoare putere de biruire a vieții. Kabala a „prins-o“ întîmplător în tinerețe de la un învățat evreu fugit din Siberia : un om, os din osul nu știu cărui mare țadic, implicat — se zicea — într-unul din atentatele contra unui țar, mi se pare Alexandru al III-lea.)

I-am spus tatei tot ce a vrut să știe, prefăcându-mă că nu înțeleg de ce mă întreabă, și l-am asigurat că totul se va sfârși cu bine. La rîndul lui m-a asigurat de același lucru.

În mașină, Valeriu îmi vorbea, eu îi răspundeam dar mă gîndeam unde voi arunca servieta, și în cap îmi umbla ceea ce are de gînd să facă tata. Nu știu ce ancestrală spaimă de vrăjitorie mă făcea să vreau să mă întorc, ca să-l rog să nu facă nimic : mi-era frică să nu-mi strice mai rău. (Ticălosul de șofer văzîndu-mă cu gîndul dus, face să sară în aparatul de taxat cîte două trei cifre deodată.) Nu, nu mi-a plăcut tata. Avea nu știu ce fluturare de moarte în ochi și — cum de n-am observat pînă acum ? — avea culoarea canceroșilor. Iar mama avea privirea umedă. De ce ? Pentru o nimica toată ? La urma urmelor ce fac eu nu e decît o mică, să-i zicem, „găinărie“ trecătoare, căci îi voi plăti neamțului tot ce am încasat. Și în orice caz lucrurile se vor sfârși cu bine. Escrocul de șofer își bate joc de noi : face să sară cifrele la aparatul de taxat, căci înțelege că nu avem timp să-l ducem la „circulație“. Valeriu îmi vorbește — eu îi răspund : da, am luat cu mine tot ce trebuie. (Totuși e bine ce face tata. Nu că eliberează puteri suprapămîntești — asta mă încurcă — ci că e cu gîndul la mine. Căldura și grija lui părintească, mă vor ocroti — chiar la vîrsta mea — și îmi vor da siguranța omului care e cu părinții. M-a tulburat de mult auzind că celebrul tenor Leonard, după ce a străbătut lumea în triumf, cînd a simțit că moare, s-a refugiat la părinți, într-un biet tîrgușor, ca să moară acolo. Nu pe scenă înconjurat de admirația spectatorilor, nu în alcovul somptuos al uneia din sutele de femei pe care le-a avut, ci în mica localitate a părinților. A simțit că lîngă oamenii aceia simpli și neputincioși, el este în fața morții mai tare decît prin toate biruințele sale și prin toți prietenii și admiratorii, pentru că sînt părinți. La fel am fost pus pe gînduri că Herzl a cerut să fie îngropat în același mormînt cu tatăl său — sau lîngă

el. Și asta pentru că se pare că nu e voie să fii în același mormînt cu o femeie, mama. Dar i s-a pus, mi se pare, în mormînt numele mamei sale — nu al soției ci al mamei, ca ea să-l apere și să-l ocrotească. Și avea 44 de ani Herzl, era adică în plină forță bărbătească, și știa desigur că pînă în vecii vecilor poporul său e cu el, căci fusese noul său profet și a avut magnetismul și forța idealului, a idealului de a-l trezi la viață, și a avut și puterea ca pentru acest ideal să-și amuțească chemarea de scriitor în plin succes. Iar Panait Istrati, care trecuse de 50 de ani și era neînfricatul Don Quichotte, s-a vrut ocrotit în mormînt de bieteale ciolane ale mamei, spălătoreasa. Eu voi lăsa cu limbă de moarte, și o spun și aici — să fiu îngropat lingă mormîntul sărac al tatei. Ba nu, în mormîntul lui — prin suprapunere căci există — știu — prescripții care admit suprapunerea.)

Am ajuns.

Gara de Nord.

Sîntem în tren.

Țin servieta strîns, de parcă aș avea într-adevăr milionul în ea. Mă salut — înadins — cu cîțiva cunoscuți : îi voi avea martori — dacă va fi nevoie — că am avut o servietă. Este exclus să nu-și amintească. O țin doar strîns cu grijă vizibilă. Îmi trece prin minte că grija asta excesivă poate atrage atenția unui hoț de trenuri din cei ce mișună prin gări, și mă pot trezi că mi s-a furat servieta înainte de apuc să plec. Atîta ar mai trebui ! Aci nu pot reclama căci se va afla ușor că nu pot avea o asemenea sumă. Unde mai pui că chiar dacă aș avea timp să „fac“ o nouă servietă, depunerea ei la poliția gării de către cel ce va vedea că nu are de ce să și-o însușească va complica lucrurile după reclamația pe care o voi face la Cernăuți pentru servieta veritabilă. În orice caz încep să am grijă să nu mi se fure geanta. Ba încep chiar să cred că am milionul în ea. În clipa următoare îmi dau

seama de primejdia ca poliția de aici să vadă pachetele cu fostele „bancnote“ din servietă.

Dar oare cînd a plecat trenul ? Se vede că, obosit, am ațipit și am dormit pînă acum. Mă trezesc speriat. Valeriu observă ochii mei îngroziți și îmi zîmbește șiret și amuzat. Apoi mă întreabă dacă vreau să intrăm în vagonul restaurant. Da, merg. Un capuținer cald mi-ar face bine. Trebuie să fie tîrziu ! Afară a început să se întunece. Unde ne aflăm ? În goana trenului văd o gară : Valea Seacă. Ce mult am dormit ! Ce am făcut la zdruncinăturile trenului în toate garile în care a oprit ?

Țin servieta zdravăn și ies pe culoar.

Valeriu îmi spune :

— Dacă mai dormeai puțin ajungeai la graniță fără să fi apucat să vorbim, și fără... hocus-pocus ! (Și în mașină mă ghiontea, mă ciupea și-mi șuiera în urechi : „hocus-pocus ! Hocus-pocus“).

Doamne ce mult e de cînd am plecat ! Parcă aș fi acum undeva departe izolat între ceea ce am hotărît să fac și ceea ce trebuie să se întîmple îndată, atît sînt de absent.

Mă uit în jurul meu, culoarul tixit de lumea care nu mai încape în compartimente. Deodată îmi fulgeră un gînd : omul ăsta, care șade pe strapontina din fața ușii compartimentului, o să fie hoțul care mi-a furat servieta. Voi fi desigur întrebat dacă bănuiesc pe cineva, dacă am observat pe cineva suspect : omul ăsta va fi ! Mi-l fixează bine în minte. Perfect. Deodată mă cutremur. Dar dacă omul ăsta într-adevăr este un cunoscut hoț de trenuri și e anchetat, adică schingiuit — căci se va dovedi ușor că într-adevăr am fost în același tren ? Bine, eu dacă voi avea complicații în legătură cu banii, e din vina mea — din voința mea, pentru Beethoven ! Dar el, săracul ! ?... Nu, nu mi-l voi aminti !

Omul care șade pe strapontină, se ridică și ne întreabă dacă nu coborîm la stația care vine acum : Bacău.

— Nu, trecem numai în vagonul restaurant : am marcat locurile.

— Pot să stau înăuntru pînă vă înapoiati ?

— Mă rog.

Mă uit bine la el : îmi convine. E îmbrăcat modest și figura lui poate fi, la nevoie, suspectă : lung, negru, slab. Clasică figură de șoarece de tren din filme polițiste.

În vagonul restaurant, tixit și el, șade la o masă Iosif Bratu cu o doamnă. Ticălosul ăsta umblă de mult să-mi ia reprezentanța neamțului. Nu-i ajunge cît are ! Dacă pleacă și el la Cernăuți, nu mai pot face nimic. Va afla de furt, și el știe că nu mi se poate fura un milion. El știe cît sînt de încurcat.

— Dar ce comoară ții în servietă, de o păzești așa ?

Îi răspund ceva, nu știu ce, și îi zîmbesc dulce. (E bine că a observat grija cu care țin servieta. Chiar el poate fi, la nevoie, martor. Dar nu cumva m-a zeflemisit cu întrebarea lui ?)

Îmi spune că cele două locuri rămîn libere, căci el coboară chiar acum, la Bacău.

Ce carte are cucoana lui sub poșetă ? Reușesc să văd : Axel Munthe — *Cartea de la San Michele*. Axel Munthe a ajuns la modă ca și „Colitis”-ul de care se vorbește că îl au și cei ce-l au și cei ce nu-l au. Și cartea o citesc și oamenii subțiri și snobii, și cei ce-o cumpără și n-o citesc.

Bratu plătește și pleacă împreună cu doamna. Îmi strînge mîna.

Ne așezăm. (Ce buni sînt oamenii. Sînt mai de treabă decît ni se pare. Ne par răi numai pentru că noi sîntem hărtuiți și îi invidiem. Îmi zîmbesc : naivule, te-a cumpărat Bratu cu faptul că *nu* pleacă la Cernăuți, și cu strîngerea de mîină, el, omul căruia îi merge bine. Și a făcut-o în prezența femeii frumoase. Da, dar de ce nu ți-a recomandat-o ? Cu strîngerea de mîină plină de înțeles, ți-a atras atenția : „Ce

zici de dama mea ?". Și-a luat-o la drum, ticălosul. Deși e duminică, o să lucreze cu fabrica de postav și — șiret cum e — să vezi ce afaceri face. Afaceri, femei ! Pe cînd eu, zăpăcitul, îmi pierd vremea cu Beethoveni, ca să ajung în halul în care sînt... O ură înverșunată împotriva mea mă cuprinde.

— Prea cufundat în gînduri ! Negre, desigur.

Valeriu e necăjit că mă frămît atît, și vrea să mă asigure că totul se va sfîrși cu bine. Îmi cere cîteva mici explicații. Începem să şușotim. Aranjăm cum se va desfășura totul : ce voi face eu la Cernăuți, ce va face el la Praga. Încă o dată : neamțul nu trebuie să-mi vină pe cap acum. El, Valeriu, poate dovedi — de va fi nevoie — că a mai dus bani peste graniță. Și să-l asigure pe neamț că voi găsi hoțul.

Vorbesc febril, agitat.

El începe să rîdă de lipsa de calm cu care tratez „chestiunea“. Nu vreau să-i par ridicol și explic de ce sînt nervos : ne apropiem de locul unde, în sfîrșit, va trebui să arunc servieta. Și apoi de ce să nu recunosc ? Reclamația la poliția din Cernăuți nu-mi surîde. În orașele mari poliția este desigur foarte pricepută așa că nu o poți induce în eroare. Te dibuiește ea.

Ne ridicăm și trecem în compartimentul nostru. Omul căruia i-am cedat locul doarme pe locul meu. Sau se preface că doarme. Să-l scol ? O fi obosit, sărmanul. Ce slab e ! Și ăsta va fi omul care m-a jefuit în tren ! Cine știe ce om necăjit e, cu ce griji și supărări călătorește. Doamne, dacă într-adevăr îl arestează și îl bat la anchetare... ?

Trebuie să arunc, în sfîrșit, servieta. Îndată ne trezim în gara Cernăuți și acolo nu mai pot face nimic.

Intru în W.C.

De aici e bine s-o arunc pe fereastră.

Trenul a încetinit mersul : am intrat într-o gară. Poftim ! Acum nu se poate. Voi azvîrli-o după ce trenul va fi plecat.

Ideea că arunc servieta prin fereastra W.C-ului e bună și pentru altceva : la anchetă nu voi mai ști exact unde mi-a dispărut. Am fost în vagonul restaurant, am fost la W.C. Tot timpul am avut servieta cu mine. Poate că am uitat-o la restaurant, poate la W.C. (W.C. — restaurant ! — Alăturarea asta va aduce o notă de grotesc, hilară, și-i va amuza pe anchetatori. Situația delincventului atîrnă de dispoziția sau indispoziția anchetatorului mai mult decît cazul însuși. Eu însă voi fi grav și trist și nu voi observa grotescul alăturării : W.C. — vagon-restaurant.)

Trenul a pornit din nou. Așa ! Acum !

Bag servieta pe geam, sus, dar geamul are deschis numai dreptunghiul acela îngust aplecat, și nu se poate deschide mai mult. Dar nici nu coboară mai jos. Și servieta s-a încurcat în ceva. Ce dracu o fi. Un cîrlig ! S-a prins de cîrlig ! Și tocmai acum bate cineva în ușă. Dacă e conductorul care cere biletele, și deschide pe dinafară, ca să vadă de nu cumva s-a ascuns cineva fără bilet ? Bate din nou. Îndată va băga cheia specială și mă voi trezi cu el aici. Și păcătoasa de servietă nici nu vrea să cadă afară și nici să iasă înapoi nu poate. O smucesc violent. În sfîrșit ! I-am dat drumul ! S-a dus ! Înghet. De ce ? Nu-mi pot explica. Mă apucă un tremur nervos. Dumnezeu, cum poate ucide cineva sau cum poate cineva într-adevăr jefui, dacă eu, numai la ceea ce am făcut acum, sînt bolnav, în halul în care sînt ? Deschid ușa și mă închei ca să creadă că am avut într-adevăr treabă aici. (Idiotule ! Dar cine își poate închipui că ai intrat pentru altceva ?)

În fața ușii stă un om înalt, frumos și cu ochii vii, pătrunzători. Se uită drept la mine. Nu intră. De ce ? Atunci nu el a bătut, ci altcineva, care a plecat. Dar el ce caută aici ? Uit că s-ar putea să fi venit pentru că e mai mult loc decît în înghesuiala de pe culoar, așa că mi se pare suspect că stă aici. Deodată înlemnesc : observ că de unde a stat el, de la geamul ușii de coborîre, a putut vedea tot ce am făcut căci

de aici vezi geamul W.C.-ului. E într-adevăr aproape întuneric afară, dar tot se vede. Atunci el a bătut în uşă : pentru ceea ce a văzut că „operez“.

Fii tare, omule, îmi spun. Dacă acum te pierzi, ce vei face la poliția din Cernăuți ?

Intru în compartiment. Valeriu e la locul său. Mă vede fără servietă, și-mi face un semn discret cu privirea : „Ai măritat-o ? Ei vezi, caraghiosule, ce ușor a mers !“ Ușor ? !

Omul care ocupase locul meu, se ridică. Mă uit din nou la el : să-l țin minte.

Mă așez și închid ochii. Să mă prefac că dorm. Să am încă un drum pe care să trimit cercetările și presupunerile anchetatorilor : am adormit. Poate că în timp ce dormeam a dispărut. Unde ? Cred că prin apropiere de Verești, sau puțin mai înainte, sau după. Poate că la Dornești. Nu știu, dormeam. Am observat lipsa abia la Cernăuți când am vrut să cobor.

Poate că e bine chiar să dorm puțin, ca să vin odihnit la Cernăuți. Trebuie să fiu odihnit, trebuie să fiu cu mintea trează, proaspătă, la pîndă, ca să nu cad în laț atunci cînd voi face reclamația.

Totuși nu pot dormi : în fața mea s-a așezat, — probabil în timp ce noi eram în vagonul restaurant, — o tînă răpăche, desigur în voiaj de nuntă, și nu au oamenii răbdare să aștepte pînă vor ajunge la hotel, la Cernăuți, sau unde dracu pleacă. Ea se alintă ca o mîță stîmită și el îi umblă cu mîinile în sîn, și sub rochie, protejați de un pled subțire — îi sărută părul și urechea și ea se cutremură și se vîră în el. Am observat asta cum am intrat, dar nu-mi era capul la ei. Acum, cînd țin ochii închiși, îi aud și îi simt că nu se astîmpără. Altfădată aș fi fost fericit de fericirea lor. Țin minte o întîmplare, printre atîtea altele asemănătoare, cînd vedeam cu emoție asemenea lucruri sacre... Da, chiar eu cu soția, ea cînd încă nu obosise să se zbuciume alături de un soț sucit, iar eu încă nu apucasem să fiu exasperat de prudențele ei blînde, lașe.

Amintindu-mi epoca aceea fericită, mă simt cuprins de dor după mine însumi și de milă pentru acești tineri, care mai târziu, peste ani...

Nu pot dormi. Poate că nu mă lasă să dorm gîndul că rău am făcut dînd drumul servietei îndată după gara Burdujeni. Toamna trecută cînd am trecut cu trenul pe aici, — era un amurg de sîmbătă — un băiețaș cu zulufiori de aur și cu o privire de înger, un băiețaș sărac, care învață în cine știe ce școală rabinică prin Sighetul Marmăției, era în gară să vadă trenurile. (O fi venit acasă pentru sărbătorile de toamnă.) Doamne, dacă el sau dacă vreun pui de țăran nevinovat, pornind spre casă, pe jos, de-a lungul șinelor, găsește geanta mea și o duce acasă ? După ce voi reclama, se vor face cercetări : „Unde credeți că vi s-a furat ? (Au să mă ia desigur cu „vă“.) Vor cerceta și pe aici, și s-ar putea ca cineva să fi văzut servieta la unul sau la celălalt din băiețașii mei, și-l vor aresta. Și poate că îl vor bate.

Mă liniștesc însă îndată : degeaba îmi fac griji. De multe ori nu se dă curs reclamațiilor, mai ales cînd nu se așteaptă nici un rezultat. Reclami, ți se promet cercetări, și reclamația rămîne îngropată la poliție. Tocmai ceea ce îmi convine !

Sau poate că nu pot dormi de grija de acasă și poate și din cauza spaimei ce mă cuprinde la gîndul că voi intra în localul poliției din Cernăuți ? Ia stai, nu cumva trebuie să reclam în gară, de cum sosesc ? Există doar o poliție a gării. Dar asta nu o pot face. Trebuie să aștept pînă cînd trenul cu Valeriu a trecut granița. În sfîrșit, voi vedea. Deocamdată știu că n-aș vrea să reclam de loc. Ei, unde e toată grozăvirea mea ? Vezi că mă sfărîm ? În orice caz, *acum* nu reclam. Noaptea sînt pline de primejdii și îmi dau coșmaruri cu ochii deschiși. Dacă voi intra în biroul poliției, acum noaptea, sînt sigur că, în loc să fac reclamația, voi spune de-a dreptul : „domnule șef, am înscenat, am simulat un furt în tren“ și voi spune tot, fără să fiu întreat.

Mă uit pe geam. Seara e adîncă și parcă s-a înnourat. Da, nori grei atîrnă deasupra trenului. Și în atmosfera asta voi fi la Cernăuți singur ! Singur într-un oraș străin, departe de casă. De ce sînt mic și slab ca un copil ? Mi se face dor de cineva cunoscut, ocrotitor : tata... mama... poate chiar soția...

O să reclam dimineața. Și nu mă voi duce singur. Voi merge însoțit de vreun prieten cernăuțean. Locuiește acolo inginerul Lustgarten, director la nu știu ce bancă. Sîntem vechi prieteni. „Prieteni !“ Nu știu dacă el știe că am cea mai proastă părere despre el. Cred că a simțit-o. Nu-l pot suferi pentru că e dulce, frumos și egal. Vorbește ales, citește mult, „metodic“ ține minte tot și povestește înfiorător de exact tot ce a citit. Nu scapă nimic. Ține minte tot. Pe el nu-l interesează esența unei cărți, atmosfera ei — adică nici nu le sesizează — ci împlinirea. Dar poate că îl disprețuiesc din invidie : soția mea îl prețuiește mult. Dar și el are o părere mizerabilă despre mine : mă socotește un om sucit — un sucit înfumurat cu apucături nepractice, cu generozități pe care nu are dreptul să și le permită un om cît de cît de chibzuit. Și, mai grav, sînt un om care nu cunoaște decît două limbi și citește „bohemien“. În sfîrșit. Totuși trebuie să mă duc la el să-i cer sprijin, adică să mă însoțească la poliție. Voi spune că pentru urgentarea căutării hoțului. E un om cunoscut în Cernăuți. Prezența sa alături de mine dă un gir de cinste reclamației mele. Dar știu eu dacă va merge ? Nu se va teme oare că își angajează reputația ?

Trenul a oprit la Dornești. Din compartimentul nostru coboară toată lumea — toată lumea, adică tînăra pereche, căci numai atît a rămas. O parte din călători a coborît la Burdujeni-Suceava, iar restul la Dărmănești ? Dar de ce n-au coborît și însoțitorii mei acolo ? Era mai firesc. De acolo pornește trenul în munți, spre Vatra Dornei. Dacă se dau jos aici, la Dornești, înseamnă că se duc la Rădăuți. Atunci ei vin din voiaj și se întorc acasă. Așadar de ce erau „stîrniți“ și n-au avut răbdare ?

Mă uit la ei. Ne dau noapte bună, cumiști și parcă recunoscători că am ținut — și eu și Valeriu — „paternel“ ochii închiși. Îmi sînt tare dragi. Și mă gîndesc cu emoție la noaptea care îi așteaptă și la patul care îi așteaptă. Și mi se face dor de trupul soției mele, de trupul ei drag și curat. În loc să mă tăvălesc acum în tren și în loc să tremur la cele ce vor urma, nu era mai bine dacă eram acum în patul meu ? Cine e vinovat ? Nu vreau să mă compătimesc și nici nu vreau să fiu generos cu mine, dar nu eu sînt vinovat. E drept, am cheltuit pentru tipărirea de plachete ale unor tineri poeți necunoscuți, și mai ales am cheltuit cu zborul viitorilor Beethoveni. Poate că nu trebuia s-o fac, dacă din puteri proprii nu eram în stare. Da, dar tinerii poeți să fi rămas cu poezia în suflete și cu poeziile în sertar, iar geniile muzicale să moară în fașă ?

Trenul a pornit mai departe. Valeriu se apropie și îmi șoptește cu aerul cel mai candid din lume :

— Ei acum că sîntem singuri — hai să ascundem banii sub saltelele băncilor căci ne apropiem de graniță.

Nu i-am răspuns. Am închis ochii : De glume îmi arde acuma ?

Dar el nu-mi dă pace.

— Ia lasă fleacurile, șefule. Faci pe victima ? Pornești să jefuiești niște bieți fabricanți milionari și acum faci pe Ofelia somnoroasă ?

A început să mă zgîlție.

Deodată mă ia pe nemțește, jucînd rolul neamțului :

— *Ja, aber wenn Sie schon in Dornestii* — și pronunță Dornestii — *allein geblieben sind, haetten Sie doch bereits dort bemerkt haben müssen, dass Sie die Aktentasche nicht mehr haben... gehabt haben sein soll werden...*“

Cu toate că și asta o spune caricatural, eu văd partea serioasă : are dreptate „neamțul“ meu. O să trebuiască să am grijă să nu declar la poliție că la Dornești am rămas singuri în

compartiment. Căci în clipa în care părăsește un pasager compartimentul, cei rămași aruncă instinctiv o privire la bagajul propriu — dacă e la locul lui.

Închid ochii. Cred că am adormit.

Deschid ochii buimac.

Lumea începe să se agite pe culoar : pe deal se zăresc luminile Cernăuților. Mă trece un fior.

Trebuie să „observ“ furtul. Acum cînd toată lumea se pregătește pentru Cernăuți e la mintea omului că și eu am vrut să-mi iau geanta și am observat lipsa ei. Nu e admisibil să nu văd că am fost jefuit și nu mă agit.

Deși nu e nimeni în compartimentul nostru, mă agit : urc pe bancă, caut în plasă, sus, mă uit sub bancă. Îmi dau seama că fac totul ca să fiu văzut de oamenii de pe culoar, dar o fac și ca să mă obișnuiesc cu rolul de om disperat și să-mi intru în rol. Totul e însă artificial. Valeriu mă întreabă (ca și cum am avea martori în compartiment) :

— Ce vi s-a întîmplat ?

— Servieta mea !

Îmi ajută și el să caut. Căutăm amîndoi. Caraghiosul : caută sub bănci ! Deodată strigă : „am găsit“ ! Eu uit o clipă că n-am pierdut nimic și tresar. El mi se uită drept în ochi și nu rîde. Ne agităm din nou doar-doar vom fi văzuți de cineva de pe culoar, ca să fim întrebați. E mai ușor să răspunzi decît să deschizi tu focul. Dar nu e nimeni care să întrebe ceva. Ies pe culoar. Lumea care trebuie să coboare la Cernăuți stă înghesuită. Mă vede agitat. Nimeni nu mă întreabă nimic. Poate că e mai bine așa. E de ajuns că mă vede agitat. Dacă m-ar întreba poate că aș răspunde fals. Mă vîr printre oameni spre W.C., poate am uitat acolo servieta. Am o figură disperată. Dacă m-ar întreba acum cineva, ce s-a întîmplat, aș putea răspunde repede, disperat, cu tonul just. Sînt precipitat. Dar nimeni nu mă întreabă nimic. Ce să întrebî cînd vezi un călător disperat spre W.C. Presupui ceea ce trebuie presupus. Atîta

tot. Sînt la uşa W.C.-ului. Omul meu, cu ochii vii, cerce-tători, care fusese acolo cînd am aruncat servieta, stă tot în faţa uşii. O clipă înlemnesc, mi se pare că mă priveşte ascuţit şi cu un zîmbet în ochi, apoi îmi spun că trebuie să fie un călător nervos, care nu are răbdare să stea în compartiment şi îi place mai mult aici, unde poate fi singur. (De cîte ori nu mi s-a întîmplat la fel.) Vreau să deschid uşa W.C.-ului. E încu-iată. Bat nervos, grăbit.

Iese conductorul trenului.

— Păcat că aţi bătut aşa supărat. Tot nu mai e voie dom-nule : am intrat în gară.

Îi spun repede, gîfuit :

— O servietă !

— Aţi lăsat-o aici ?

Aruncă o privire scurtă, superficială :

— Nu e nici o servietă. Cînd aţi lăsat-o ?

— Nu mai ştiu. La Burdujeni, cred.

— Dumneavoastră să fiţi sănătos ! A cobor⁺ multă lume.

Răspunde aşa, simplu, pentru că îşi închipuie că am avut în ea acte fără importanţă. Nu ştie că am avut un milion.

Mă înapoiez spre compartimentul meu. Caut din nou acolo. Simt că sînt privit, urmărit cu compasiunea de o clipă : atîta cît au timp oamenii să te compătimească fără riscul de a scăpa un hamal sau tramvaiul.

Lumea coboară. Mai caut — ajutat de Valeriu — ca să treacă cele cinci minute pînă porneşte trenul din gară şi eu să sar în ultima clipă din el rămînînd în Cernăuţi.

În tot vagonul au rămas numai trei sau patru călători, care trec graniţa. Conductorul trenului predă garnitura altuia, cu care se schimbă. Sîntem întrebaţi ce căutăm.

— O servietă.

Unul din conducători întreabă, idiot : „Mare servietă ?“

De pe peron se dă semnalul de plecare. Cobor grăbit. Va-leriu e la fereastră. Ne facem semne : eu lui, unul disperat „te

rog, te rog din suflet, descurcă-mă ! Te rog ! Nu mă lăsa !“ El mie : „Nu fi bou !“ Și „vezi de nu te încurca“.

Ultimul vagon a trecut prin fața mea.

Acum stau singur pe peronul pustiu. Trei hamali au trecut spre magazie ; șeful stației mai face un rond (a fost ultimul tren care a trecut în noaptea asta pe aici — pînă mîine în zori nu mai e nici unul). Luminile pe peron s-au stins. A rămas aprinsă lumina numai în biroul șefului de tren, al telegrafistului și al poliției gării.

Trebuie, sînt obligat să intru în biroul poliției să reclam. Dar nu pot ! Nu pot !

Știi : trebuie ! Nu, nu pot s-o fac. Am eu figură de om care a avut — și încă al său — un milion ? Așa, fără bagaj, fără pardesiu ? Îmi trece prin minte că ar fi trebuit totuși să iau valiza și pardesiul. O valiză și un pardesiu dau seriozitate. Da, dar numai atunci cînd nu ai nevoie de ele. Cînd ai nevoie, te fac comis-voiajor. (Așa e de altfel cu toate realitățile : ele sînt cum sînt în funcție de ceea ce le legi tu — de ceea ce gîndești despre ele.) De mult am observat eu că am o figură neserioasă, cu toată seriozitatea capului meu. Nu port nici un inel, nici măcar verigheta, nu port umbrelă, n-am ceas la mine. Nu am deci cine să mă prezinte. Mă prezint întotdeauna singur. Nu sînt ancorat în nici o proprietate vizibilă, în nici măcar o aparență. În viață biruiesc, se impun și impun numai oamenii cu o mînușă pusă și una în mînă. Și cu pardesiu. Îmi trece prin minte că ceea ce gîndesc eu acum este o „cugetațiune“. Totuși, așa mă simt singur, și „singur“, nu intru să reclam. Comisarul se va uita la mine și mă va întreba : „Dumneata ai avut un milion ? Dumneata ?“ Cei ce au cu adevărat un milion oricum s-ar înfățișa sînt crezuți, pentru că ceea ce este depus la bancă sau investit în afaceri sau în valori le dă un aer care certifică existența milionului. Ceilalți trebuie să impună altora nu numai cu acul de cravată și cu mînușile, ci și să se simtă ei înțeleși undeva, ca să nu stea suspendați în aer. Un pardesiu, pălăria

pe cap, acul la cravată, verigheta — pe lângă actele în regulă — te adăpostesc în realități concrete și-ți dau siguranță. Și *această* siguranță cucerește încrederea. Dar eu, de cînd mă știu, am fost un pasager fără bagaje în viață. Un pasager provizoriu. Cred că și de murit voi muri superficial cu impresia de provizorat fără să-mi dau adică seama de definitivul, deci de gravitatea actului morții.

Dar fac acum prea multe speculații și pot fi îndată întrebat ce caut în gară, cînd nu mai vine și nu mai pleacă nici un tren. (E bine că am bani la mine, bani destui. Oarecare siguranță dă și port-vizitul. Totuși mă simt ca un copil părăsit. De ar fi soția aici. Sau tata. Îmi amintesc că în clipa asta tata se pregătește să lege cu magia lui neagră mîinile și gura acelora de care aș avea să mă tem. Mă uit la ceasul de pe peron : 12. Da, tata lucrează acum. Dar abia peste un ceas va da drumul duhurilor. Ba nu ! I-am spus că mîine-dimineață la 8 voi reclama. Deci, nu trebuie să reclam în nici un caz acum. Trebuie să plec din gară. (Așadar, mă anin de ceea ce face tata !) Plec. E de ajuns că șeful gării m-a văzut. Chiar dacă nu m-a observat atent, tot o să țină minte că a văzut un călător umblînd agitat, dezorientat pe peron, după ce a trecut ultimul tren.

Am plecat.

Iau o mașină : la hotelul Pajura neagră. Așa ! Aici trag întotdeauna cînd vin la Cernăuți. N-am mai fost de mult, dar sper să găsesc același portar de noapte. Prezența unui om cunoscut la ora asta mă poate liniști. În mașină sînt nervos. Caut mereu și agitat prin buzunare. (Caraghiosule, ce să certifice mîine șoferul ? Că ai căutat servieta în buzunare ? Nu, dar va putea spune că am fost nervos. Ridicolul și absurdul sînt — într-o stare de nervozitate — o confirmare în plus.)

Am ajuns la hotel.

Intru ca o furtună. Da, e tot vechiul portar.

— A, bine ați venit ! Observ că nu știe cine sînt, dar își amintește ceva vag și vrea să-mi dea impresia că își amintește.

În orice caz e bine căci asta îl face să aibă cameră. Îl strigă pe liftier :

— Franz ia bagajele din mașină !

Îi spun că n-am bagaj. Am fost furat în tren. E deschisă poliția ? Vorbesc repede, agitat. (Știu că întrebarea e absurdă : poliția e doar deschisă ziua și noaptea, dar trebuie să întreb asta.) Portarul vrea să fie emoționat, dar nu poate, din cauza obișnuinței. (E regiune de graniță, plină de faimoși hoți internaționali. Sau poate că nu mă crede. Nici el ? De ce ? Vrea să-mi facă, însă, plăcere și se necăjește.)

— Vai, ați fost jefuit în tren ! ? Și cum ? Unde s-a întâmplat ?

Îi spun pe scurt :

— Cred că pe la Burdujeni sau la Dornești.

Dă din cap : dacă la Dornești, atunci să-mi iau nădejdea. Pe acolo mișună niște hoți teribili de prin regiunea Rădăuți-Seletin. (E bine de știut.)

Mi se dă o cameră. Urc repede scările. (Simulez perfect că n-am răbdare să aștept ascensorul. Așa ! Nervos, băiete, nervos !) După câteva trepte, însă, mă întorc și cer hîrtie pentru o telegramă.

Îi telegrafiez soției, așa cum am stabilit.

Nu, nu o să dau telegrama ! Poate să pară suspect pentru poliție. De ce am dat telegrama ? Ce rost avea ? Nu cumva e semnul convențional : „A reușit“ ! Cum de am aranjat cu soția să dau telegrama ? Pentru ce ? Totuși trebuie s-o dau. Dacă n-o mai dau, soția, care o așteaptă, va fi speriată, draga de ea : ce s-a întâmplat ? Și mai poate face o prostie interesîndu-se la poștă dacă n-are o telegramă.

O dau. Îmi repet pentru poliție justificarea : mă așteptam să scrie în ziare, despre furt, și cum soția mea, aflînd — fără să aibă vești de la mine — o să fie speriată, am telegrafiat.

Dar puțin mă interesează ce voi spune la poliție. Trebuie să-i telegrafiez căci, încordată, ea așteaptă o telegramă. Și dacă nu o primește se alarmează.

Scriu telegrama și o dau portarului s-o trimită cu un comisionar. Nu aștept s-o și trimită, ci urc repede scările. Din două motive : mai întâi ca să-i las timp s-o citească, ceea ce în prezența mea nu va face, și, al doilea, ca să mă vadă agitat. (Prea multe precauțiuni, domnule „excroc“, prea multe și ridicole. Semne de diletantism și de luare în tragic. Te cam complaci în rolul ăsta, puiule !)

M-am spălat, m-am înviorat și am coborât calm scările.

— Unde ziceai că e cea mai apropiată secție ?

Portarul îmi explică.

Ies din hotel.

Noaptea e răcoroasă și gravă. Centrul orașului e încă viu, animat. Aha, e simbătă noaptea. Cetățenii încep să se răzbune pe săptămîna de muncă. Ehe, dacă n-ar trebui să fiu necăjit și agitat, ce aș mai sorbi noaptea asta minunată ! Dar, ca și cum ar fi în spatele meu, sau în mine, un agent de poliție pus să mă urmărească, așa fac pe victima și mă uit numai cu coada ochiului la tot ce e în jurul meu : sînt trist, nu vezi, domnule agent, sînt trist. Într-adevăr încep să mă cred trist și imun la tot ce e bucurie în jur. Nu mă interesează decît unde e poliția. Atît mă interesează. Într-acolo mă duc (deși știu bine că nu voi intra acum, după miez de noapte, singur cum sînt). Doamne, cîte magazine cu dulciuri și cîte standuri cu sirop mai sînt în Cernăuți ! Poate de aceea sînt așa de dulci și siropoși bucovinenii. Doi îndrăgostiți s-au înghesuit într-un gang, la perete. Da, am văzut bine ce au făcut. Bang ! La primărie a bătut jumătatea de oră, după miez de noapte. Dacă mă mai învîrtesc așa prin oraș încă o jumătate de oră, pot intra fără grijă să reclam. Nu voi mai fi singur, voi fi cu prezența tatei lîngă mine. Nu face ea atît cît Lustgarten, care mă va însoți mîine-dimineață, dar ce pot face ? Și-apoi mîine-dimineață mai

e cu mine și dimineața, adică ziua. Lumina zilei, cu încrederea, cu liniștea, pe care ți-o dă ea. Ah, dar i-am spus tatei că reclam mîine-dimineață la opt. Cum de uit mereu ? Deci mîine. Totuși mă învîrtesc prin preajma poliției, căci poate că mîine voi fi întrebat de ce n-am venit acum ; o să spun că n-am nimerit în dată. Dar puteam întreba un sergent de stradă. Și de ce, cînd am aflat unde e poliția, am amînat reclamația pentru a doua zi ? Cum de ce ? Voiam să vin cu d-l ing. Lustgarten ca să intervină el *pentru accelerare*. „Pentru *chestiuni corecte* nu este nevoie de intervenții, domnule !”, îmi va răspunde cu subliniere specială comisarul. Eu mă voi preface că nu înțeleg ce vrea să spună. El se va preface că mă crede naiv : care din noi va fi șoarecele și care pisica ? În sfîrșit, am timp dimineața să pregătesc toate astea. Tot nu intru acum. Nu intru, dar vai, nu măi sînt singur ; sînt cu comisarul șef și cu toată lumea din comisarariat, lume care mă cercetează cu privirea : unul îmi urmărește mîinile — de ce-mi vor tremura mîinile — de ce tocmai mîinile ? — nu știu — alt polițist urmărește felul în care stau. Nu trebuie să am aerul unui delincvent, ci al reclamantului. Și eu parcă aș fi bănuir de înscenare a unui furt, așa stau în biroul poliției. Nu trebuie să știu — nici prin gînd nu trebuie să-mi treacă măcar — că sînt bănuir de înscenare, de simulare.

Îmi întind toate cursele pe care mi le-ar putea întinde poliția și scap de toate. (Un delincvent care nu are pitiți în el zece detectivi și nu-și întinde toate cursele ce aceștia i le-ar putea întinde e un diletant al delincvenței, nu un delincvent. După cum un polițist care nu are în creier zece delincvenți e un polițist diletant.)

Mă întorc și o pornesc grăbit spre locuința lui Lustgarten. Șade pe strada Rezidenței. E cam departe pînă acolo. Pe o noapte ca asta, drumul pe jos ar fi un miracol. Dar eu trebuie să fiu grăbit. Cum de am avut timp și liniște să mă duc pe jos ? Și așa ai cam pierdut vreme, stimate domn : în loc să reclamî în gară, ai venit la hotel, ai dat telegrame și nici măcar

acum nu te duci la circumscripția cea mai apropiată, ci la prietenul dumitale... Ba am întrebat de poliție, l-am întrebat pe portar și aveam de gînd... (Dar de ce mă scuz ? Trebuie să fiu revoltat că sînt sîcîit cu întrebări fără nici o legătură cu reclamația mea.) Așadar, trebuie să iau trăsura — mașini nu sînt pe aici. Birjarul poate fi la nevoie martor pentru cazul că voi fi bănuît — nu însă în sensul că îl voi aduce eu (care nici nu i-am reținut numărul, căci nu am voie să-mi închipui că voi avea nevoie de el) ci poliția — din declarația pe care, degajat, o voi face — va vedea că am luat trăsura și atunci ea, poliția, va aduce birjarul ca să spună cum eram atunci cînd l-am luat. Poliția va ști ce număr a staționat la ora 12 jumătate la stația de lingă primărie.

Iau trăsura.

Așa : parcă am pluti cu barca pe apă, așa ne legănăm. Noaptea asta ușor răcoroasă și blindă — sau poate oboseala — mă adoarme. Moțai și mă legăn în trăsura ca în copilărie în leagăn, într-o noapte la fel ca asta. De zăpușeala și de ploșnițele dinăuntru nimeni din hanul sărac al copilăriei mele nu poate dormi în casă ; lumea doarme în curtea imensă. Locul părinților mei e tocmai sub singurul copac din curte, un biet salcîm sterp. Tata a legat de leagăn o sfoară și, așa culcat pe jos cum e, trage de sfoară și mă leagănă, mă leagănă, mă leagănă. Coroana săracă a copăcelului se mișcă deasupra mea și îmi aduce răcoare. O pisică neagră a sărit de pe magazie în copăcel și a rămas acolo sus. Dacă vine cumva în leagăn, așa cum a mai venit odată și mi se culcă iar pe piept ? Oh, e așa de neagră pisica... Acum pisica, împreună cu copăcelul s-a îmbrăcat ca un comisar — în negru — și s-a lungit. E lungă, și slabă, și neagră ca omul ăla din tren de pe strapontină și are ochii de fosfor ca ceasornicul de pe noptieră. Și acum comisarul lung, negru, în uniformă, slab și cu coada încovrigată ca a pisicii din copac, face ochii de fosfor, verzi, mari, mari, mari, și acum sînt imenși și roșii ca cele două faruri ale locomotivei care vine, vine, vine

peste noi toți, care sîntem culcați aici în curte... vine, vine... vine... Vreau să strig dar gura mi-e încleștată...

Deschid ochii.

Sînt într-o trăsură care mă leagănă într-un oraș străin. Noapte. Unde sînt ? Și de ce s-a întors birjarul de pe capră cu fața spre mine ?

— Am ajuns !

Îmi amintesc deodată totul.

Într-o fulgerare mă hotărăsc :

— Așteaptă că luăm pe cineva. (Așa, ca să se știe — de va fi nevoie — că eram grăbit, că nu aveam de gînd să mă așez la taifas, căci aveam de gînd să reclam încă în noaptea asta.)

Ei acum ce fac ? Sînt în fața ușii și birjarul mă vede. Trebuie deci să sun. Nu pot să vin pur și simplu și să mă înapoiez de la ușă, fără să fi sunat măcar, cînd birjarul e aici și vede. Dar ce am eu cu birjarul ? Cine îl va întreba pe el ? Dar dacă ?... Raționamentele tale cînd l-ai luat, deșteptule, vezi că dau greș. Ba, trebuie să-l scol pe Lustgarten ca să mergem la poliție. Sau cel puțin să pot dovedi că am sunat și n-a răspuns nimeni.

Sun. Dar nu pe buton, ci alături, pe pervazul ușii. Esențialul e ca birjarul să vadă că „sun“. „Sun“ lung. Aștept. „Sun“ din nou și privesc spre ferestrele de la etaj, să le văd că se luminează. (Asta aș vrea s-o mai văd : să se trezească cineva sus, pentru că eu apăs cu degetul pe pervazul ușii. Asta ar fi perfecția soneriei.)

— Lăsați că sun eu ! Sînteți încă somnoroși și nu nimeriți butonul...

(El mă crede beat, dar spune „somnoroși“. De la început, cînd l-am luat, m-a crezut beat.)

Birjarul a sărit de pe capră, e lingă mine și apasă zdravăn butonul. Se aude cum un clopoțel sună lung, lung, lung. Ce a făcut dobitocul ? A apăsat așa de tare că a băgat butonul în

rotila lui și acum o să sune pînă dimineața de o să scoale și morții din morminte.

Sună lung. Sunetul e subțire ca miorlăitul unei pisici hămesite, uitată într-o casă părăsită.

Birjarul observă că a băgat butonul și se chinuiește să-l scoată. A reușit.

Liniște. Liniște.

— Eu cred că nu e nimeni acasă, boierule. Dacă nici după sunatul ăsta nu s-a trezit nimeni...

Dacă binevoiește să creadă el, atunci binevoiesc și eu să plec.

Adevărul e că în clipa în care birjarul a sunat, mi-a fulgerat speranța că s-ar putea să nu fie nimeni acasă. E sîmbătă seara. Lustgarten trebuie să fie undeva „în vizită“, sau în vreunul din Café-urile elegante, sau la un spectacol de vară... Dar ce fac dacă e plecat cu soția în vilegiatură ? Cu cine mă voi duce mîine-dimineață la poliție ? Vom vedea. Important și bine este că acum nu e nimeni acasă. Sau poate că e, dar nu s-a auzit soneria. Sau poate s-a auzit dar pînă se îmbracă oamenii... Deci trebuie să plec cît mai repede, pînă nu vine cineva la geam.

Sînt în trăsură și pornim. Rolul meu în noaptea asta e sfîrșit. Mîine-dimineață, la poliție, vom vedea ce e de făcut. Bine că am dovada că am fost aici.

N-am cotit bine colțul că îl văd pe Lustgarten cu soția venind din oraș. El se uită în trăsură. I se pare că a recunoscut pe cineva. Birjarul întoarce capul să-mi atragă atenția :

— Mi se pare că e domnul director la care am sunat ?

Eu nu văd, n-aud. Tocmai în clipa asta găsesc de cuviință să mă uit la luna care poleiește vîrfurile, dar înadins numai vîrfurile plopilor dintr-o grădină frumoasă, cum sînt atîtea pe strada asta.

— Încotro ? mă întreabă birjarul, cînd am ajuns în dreptul locului de unde l-am luat.

— La „Pajura neagră“.

Am ajuns. Plătesc. Iau cheia de la portar. El vrea să-mi dea recipisa pentru telegramă, eu mă uit la el cu un cap amețit, trist, obosit și nu-i răspund. (Asta ai jucat-o bine !) Urc scările încet, sfârșit. (Și asta a fost bine !)

Sînt în odaie.

Sun. Vine madama. Să fiu sculat cel mai tîrziu la șase dimineța. Știu că „cel mai tîrziu“ n-o privește pe ea. Pe ea o privește numai șase dimineța, dar „cel mai tîrziu“, este și el un martor.

Mă dezbrac și sînt în pat. Sînt singur. Ce chef aș avea acum de o carte, sau măcar de un ziar. Dar carte n-am ; a rămas în servietă. (Cartea și pijamaua, și carnetul de comenzi, și notele, toate sînt dovada seriozității plecării mele la Cernăuți. Da, dar numai dacă se găsesc.) Ziar nu trimit să-mi ia : mă tem să nu citesc acolo — deși e absurd să cred așa ceva — despre *Un furt simulat*. Dar ce o să fac mîine cînd într-adevăr o să scrie ? Și ce o să fac cînd voi fi în București ? Cum o să joc teatru față de atîția oameni care vor citi în ziare de „nenorocire“ ? Și cînd anume o să am dreptul să încep „să uit“ nenorocirea și să-mi revin ?“

Pot fi liniștit : oamenii cinstiți sînt, prin toleranța lor, complicități taciți ai exorcizilor. Căci și aceștia sînt — fără să știe — complicități delictelor necunoscute sau încă necomise ale celor cinstiți.

Acum, însă, o să dorm. Sting lumina. Niciodată n-am încercat sentimentul ăsta ! Mi-a mai fost frică să dorm în întuneric, dar acum e o altfel de frică : parcă s-au ascuns în beznă polițiști, care îmi urmăresc gîndurile. Aprind lumina. E mai bine așa. Afară de asta, faptul că a fost lumină la mine, o să fie dovadă că n-am putut dormi, că adică m-am frămîntat, că am fost necăjit. Dar cine o să știe că a fost lumină ? Fereastra dă spre imensa piață a Unirii, și cine de pe stradă va remarca și

va ține minte că a fost lumină tocmai în camera asta, a mea ? Iar pe culoar, nu poate trece o rază...

...Din nou visul ăsta ? De ani de zile îl visez mereu... visez și-mi dau seama că visez. Aș vrea să mă trezesc ca să-mi dau seama dacă e vis sau nu. De multe ori, după o noapte în care l-am visat, nu am siguranța dacă a fost vis sau dacă nu mi s-a întâmplat ieri sau altădată. Chiar acum, când povestesc visul, nu am siguranța absolută că într-adevăr n-a fost aieveja, indiferent dacă acum sau altădată. Nu e un lucru extraordinar, ci un vis ca atâtea altele, dar pentru că se repeta mereu pînă în noaptea aceea (și de atunci de multe ori), îmi vine să cred că o dată a fost realitate.

Și acum lucrurile se desfășoară și *cu mine și înaintea mea* și sînt rușinat de ceea ce mi se întâmplă și îmi zîmbesc în vis : „E doar vis“ și sînt și tulburat ca de o amintire din existența anterioară în care visul ăsta a fost realitate ; dar sînt și întristat că nu-mi pot aminti și altceva din acea existență.

Mai interesează oare visul însuși ? Spuneam : nu era un vis extraordinar. Ceva caraghios și încîlcit : merg pe stradă — o stradă care e și din București, dar parcă din Brăila — și deodată observ că lumea se uită la mine — toată lumea se uită la mine. Mă uit și eu la mine și văd că sînt desculț și numai în izmene. Caut o mașină sau o trăsură și nu e nici una, nicăieri. Deodată zăresc în dreptul primăriei, la doi pași de poliție — însă în Cernăuți — o trăsură. Dar pînă acolo mai am de mers. În halul ăsta. Vreau să strig birjarul, și îmi dau seama că, dacă strig, se va uita lumea și mai mult la mine și mă va vedea în izmene și desculț cum sînt. Să mă duc pînă la trăsură ? Cum să mă duc în halul ăsta ? Vreau să intru în gangul care e la doi pași, să mă ascund acolo, pînă trece o trăsură, dar în gang este o fată cu un băiat. Ce dracu, îmi spun, dar ăștia doi au fost în gangul din Cernăuți cînd căutam trăsura să mă ducă la Lustgarten, demult, demult, de tot. Totuși visul ăsta — la fel — l-am mai avut de nenumărate ori înainte de întîmplarea

din Cernăuți, așadar înainte de a fi văzut fata din gang. Afară de asta fata am văzut-o în gang noaptea, și acum când se desfășoară visul meu e plină zi, o zi însorită. Și mă ia iar visul cu vîltoarea lui, în plină zi însorită : eu în văzul tuturor, în plină stradă centrală, aproape de ora prînzului, în zi de sărbătoare, când lumea a ieșit să se plimbe. Mă duc la trăsură. Alerg. Urc în ea, îi cer birjarului să ridice repede poclitul. N-are poclit. Va să zică așa voi defila pe stradă, desculț — și în izmene — izmene lungi cu șiret. Cu un șiret care atîrnă. Defilez. Defilez. Toată lumea se uită la mine. Un polițist oprește trăsura. Ce-i cu mine ? De ce umblu așa ? Vreau să răspund. Nu pot. Mi-s fălcile încleștate. Vreau să vorbesc. Gem. Gem. Îmi vine să plîng. Vreau să plîng. Gem. Bate cineva undeva, puternic, repetat, parcă în fundul lumii. În fundul lumii. Îmi spun : bătaia asta nu este aici, în realitate, controlabilă, unde stă trăsura și comisarul, ci vine din fundul lumii. „Bate în fundul lumii cineva“. Aha, asta e din Argezi. „A bătut în fundul lumii cineva“. Unde îmi amintesc asta ? Pe stradă sau în vis ? Nu-mi dau seama. Aud bătaia, vreau să vorbesc — acum vreau neapărat să vorbesc, dar mi-e limba lipită. „Să se lipească limba mea de cerul gurii moarte — de te voi uita...“ Asta, nu mai e Argezi, asta e traducere făcută de poetul Enric Furtună — sau poate de Steuerman Rodion, din Jehuda ben Halewy — originalul e vechi de o mie de ani dar vine și mai de departe.

O bătaie teribilă în ușă !

Mă uit buimac în jur o clipă. În clipa următoare înțeleg : mă trezește portarul hotelului, așa cum am cerut.

Răspund : „Da, da !“

Bătaia încetează.

Acum mi-e totul clar. Da, dar de ce am întîlnit aceeași trăsura, și același gang cu aceeași pereche din visul meu de dinainte de Cernăuți, de dinainte de noaptea asta ?

Dar nu asta interesează. Ci ce fac acum. Trebuie să reclam. Așadar la Lustgarten ! Și de acolo la poliție : mă trece un fior.

Mă îmbrac. O fi deschisă vreo frizerie ? Nu trebuie să mă prezint la poliție nebărbierit. Între riscul că o să-și spună comisarul : „Dacă i s-a întâmplat o nenorocire cum de i-a mai fost capul să se bărbiească“ ?, și între halul de degradare al unui om nebărbierit (la fel cu cineva căruia îi lipsesc dinți în față) nu încap alegere : trebuie să mă prezint în așa fel ca să nu îndrăznească să pună la îndoială afirmațiile mele, sau, în cazul cel mai rău, adică dacă se va îndoi, să nu mă trateze ca pe un borfaș de rînd. Ce dracu, e vorba de un milion. Nu sînt brutalizați decît cei mici. De la un milion în sus ai ca delincvent, nici vorbă, obligații dar și drepturi. Da, dar mai există în lumea asta și răzbunarea celui slab, a nenorocitului de, să zicem, polițist mărunț cînd are un om puternic în mîna lui. Cu toate acestea, cei cu „de la un milion în sus“ se descurcă, pentru că sînt tratați civilizat, așa că sînt mai stăpîni pe ei. Pînă și maniera de a ancheta e făcută în așa fel ca să sancționeze micile găinării dar să înlesnească gangsterilor să se apere și să se descurce. Deci de felul în care voi fi anchetat depinde rezistența mea adică posibilitatea de a mă descurca. Va să zică pornesc de la ideea că nu voi fi crezut și voi fi anchetat ? ! Ce curios ! Perechea din gang semăna în vis cu perechea din visul meu din totdeauna. Și, și mai curios este că perechea din gangul real semăna cu perechea din visul meu vechi. Să vedem acum dacă și comisarul va semăna cu cel din vis ! Ar fi bine, căci într-un fel îl cunosc, m-am familiarizat cu el ! Voi fi deci mai stăpîn pe mine.

Gata. Sînt îmbrăcat. Cobor. Mă uit la ceasul din hol : e prea devreme pentru frizer. Ia stai : azi e duminică și o fi deschis mai devreme. Duminică : la fel ca în vis. Mă uit în oglindă : da, sînt îmbrăcat. (Mă temeam să nu fi coborît desculț și în indispensabili — ca în vis. O să am grijă ca ora prînzului să nu mă prindă pe stradă, sau să fiu bine încheiat la toți nasturii căci mi se poate întîmpla, ca în filmul cu comedia ve-

che americană, să umblu îmbrăcat și deodată vîntul — sau curentul dintre două uși deschise, — să mă dezbrace.)

A, hotelul are frizer !

Întreb cînd vine : la șapte ! E bine. O să iau între timp cafeaua. În orice caz, la poliție trebuie să mă duc înainte de ora oficială de deschidere : n-am avut răbdare să aștept pînă la opt. Da, dar de ce n-am venit azi-noapte ? Am fost pe aici, dar m-am răzgîndit și m-am dus la Lustgarten... am crezut... Trebuie să fac pe naivul, cît mai naiv. Să ferească Dumnezeu să fac impresie de om deștept. Dar mai ales trebuie să se înțeleagă că în disperare nu m-am gîndit că oel dintîi lucru ce trebuie să-l fac este să reclam îndată poliției. (Cum dracu îmi amintesc acum de anecdota cu cetățeanul care găsit în patul servitoarei tocmai cînd din casă era scos sicriul cu nevastă-sa moartă, s-a compătimit : „La disperare mai știe bietul om ce face ?“).

Așadar, întîi la cafenea, apoi repede la frizer, pe urmă la Lustgarten, apoi — oh — de s-ar putea cu carul cu boi — la poliție.

Sînt pe stradă. Aerul e proaspăt și răcoros, deși soarele de august a inundat demult străzile orașului. Respir din plin, larg. E pentru prima oară că mă simt bine aici. Altădată cînd veneam, eram cu geamantane, cu mostre, cu socoteli, cu note de comenzi, cu griji ; acum sînt așa cum sînt aici, ca în vilegiatură, fără colecții, singur. (Dar cum, „*singur*“ neancorat e bine ? Fără treabă la poliție ar fi fost bine.)

Uite că sînt în cafenea : „Café Bristol“. Se vorbește numai nemțește. E ceva de Viena aici, fie și o Vienă de operetă. Cu care cuvînt o să încep reclamația ? Ah, ce plăcut e aici în cafenea ! Singur fără grija afacerilor. Fără alergătură, fără agitații, fără bagaje. Cînd o fi să mor, vreau așa să scrie pe modesta mea piatră funerară : „În sfîrșit, se odihnește, săracul“. Sau „În sfîrșit, i se odihnește capul“. Ce bine ar fi fost dacă

n-ar fi fost nevoie de toată povestea asta, ci să fi venit chiar într-un fel de vilegiatură. Nicicînd, de cînd vin aici, n-am avut timp să mă interesez de viața muzicală a acestui oraș cu veche tradiție muzicală. Am văzut odată, nu departe de poștă, o clădire cu scris vechi gotic : „Musikverein“. Nici-odată, cînd veneam cu treburi, nu apucam să urc să cunosc pe cineva la „Musikverein“, și mai ales să mă interesez de existența unor pui de vulturi beethovenieni.

Ce dracu, chiar toată viața o să fiu sclavul geamantanelor cu mostre ? Dacă eram om, acum puteam fi aici într-adevăr în vilegiatură. Și puteam face mai multe călătorii, împreună cu soția, ca ațiția soți ca lumea. Multe a suferit biata mea soție pentru că are un soț smintit ! Simularea furtului trebuia aranjată *nu după ce nu mai am un ban*. O asemenea poveste se ticluiește cînd ai strîns o sumă mare cu care să rămii. Dar lasă ! Dacă scap cu bine, aranjez eu ceva în stil mare și fără intenția de a achita tot. Am înnebunit ? Mă mai gîndesc la povești asemănătoare ? și cu adevărat incorecte ? Nu-mi ajunge asta acum ? Nu m-a lecut ? De ce nu mă gîndesc să-mi fac oarecare avere pe cale cinstită ? Dar ce, se poate face avere și pe cale cinstită ? Nu ! Există numai necinstea reușită, legiferată drept cinste, și necinstea ghinionistă rămasă necinste. Totuși, eu voi fi cinstit, chiar în sensul mic-burghez. Mai mult : Voi munci să-i plătesc neamțului toată suma. Apoi voi munci mai departe la fel ca pînă acum, voi munci, voi munci, voi munci !

Mi s-a adus cafeaua cu lapte. Am comandat-o ? Cînd ? Un soare matinal, delicat, elegant s-a așternut cuminte, în șuvițe, prin storurile cafenelei, sub mese, pe mese și s-a culcat pe canapelele de pluș albastru. Un asemenea soare în șuvițe am văzut odată în copilărie, într-o cromolitografie reprezentînd interiorul unui hotel din Tirol.

Beau cafeaua și mă gîndesc cum să-l iau pe Lustgarten, căci îl știu eu ce filistin este. Și ce bănuitor. Mă uit la ceasul de

deasupra uşii : şapte fără un sfert. Cum, abia un sfert de ceas a trecut ? La Lustgarten o să intru furtună, disperat... Nu, nu e bine. După o noapte de întârziere nu mai pot intra așa, ci calm, sleit, resemnăt.

„REPUBLIQUE DE MOZAMBIQUE“.

De ce mi-a venit deodată în minte asta ?

Fulgerător îmi dau seama. Undeva, în nu știu ce tatnice încăperi din mine, cineva s-a dus de-a dreptul la arhivă, a deschis biblioraftul respectiv, cum se spune, și mă lămurește. (Ei, dar este îngrozitor ce ordine este în noi.)

„REPUBLIQUE DE MOZAMBIQUE — este domnul care a intrat, s-a așezat la o masă din fața mea, a dat capul puțin pe spate așa că i s-au văzut doi dinți lați între buze groase de hipopotam. El întreg e un hipopotam. Un hipopotam la fel era cu treizeci și ceva de ani în urmă și tot într-o zi când soarele intra în șuvițe, prin storuri, în casa unui coleg de școală, bogat, la care eram în dimineața aceea de vacanță mare — da un hipopotam la fel era pe un timbru „*Republique de Mozambique*“ pe care mi l-a arătat în albumul de timbre cu care mi s-a lăudat. Și timbrul acela „*Republique de Mozambique*“ cu hipopotam mi l-am însușit — adică să spun cuvîntul — i l-am furat.

Cafeaua s-a răcit. O beau, plătesc și plec.

Sînt la frizeria hotelului și mă bărbieresc.

Şapte și jumătate. Trebuie să mă duc la Lustgarten. Iau o trăsură. Parcă mi-e mai greu să mă duc la el, decît îmi va fi să mă duc la poliție. Nu, nu mi-e greu să mă duc la el, mi-e greu să încep toată povestea cu poliția ; și cu drumul ăsta la Lustgarten ea începe.

Am ajuns. Ce repede am ajuns. Prea repede.

Sun.

Coboară o femeie, surprinsă că la ora asta îl deranjează cineva pe domnul director. Îmi spun numele.

Lustgarten e într-o clipă jos, la mine.

— Bravo ! Frumos ! Asta e frumos. Am auzit că ai mai fost în ultima vreme în Cernăuți. Și n-ai dat pe la mine. Ce părere ai ? E frumos ? Vino sus, vino sus !

Mă copleșește. Sînt uluit, parcă nu e el. Care o fi explicația ? Nu știu ce trebuie să fac mai întîi. Să-i spun că n-am mai fost demult la Cernăuți ? Să-i spun ce mi s-a întîmplat ?

Îi zic de-a dreptul :

— Mi s-a întîmplat o mare nenorocire. De aceea și îndrăznesc să vin așa de dimineată. Mi s-au furat, în tren, banii.

Observ că îngălbenește : Se teme că e cunoscuta poveste a tapeurilor : „Mi s-a furat portvizitul“. Ce știe el de mine, mai ales după atîta vreme ? Poate că am ajuns tapeur. Am observat cum îngălbenesc oamenii cînd se întîlnesc cu un vechi prieten sau coleg de școală cu care nu s-au văzut de mult și sînt siliți să întrebe : „Ce mai faci“, după ce s-au uitat la ghețele și la hainele tale. Ei au și răspunsul și au și spaima : „Pîrlitul ăsta o să mă tapeze“. Totuși „Ce faci“ e o întrebare obligatorie. (Da, dar acum a fost „efuziune“).

Ar fi trebuit să-i spun de la început că mi s-a furat un milion. Dacă ți s-a furat un milion nu mai ești tapeur. Un asemenea furt deschide credit, dacă nu la punga omului, cel puțin la respectul lui. Și tot pentru credit la stima lui ar fi trebuit să-i spun că locuiesc la „Pajura Neagră“.

Lustgarten se uită lung la mine. Nu-mi dau seama : e impresionat și trebuie să se reculeagă ? Sau mă crede escroc ?

Tace. Tăcem amîndoi.

Îmi dau seama că *eu* trebuie să urnesc tăcerea din loc. Dar nu știu cu ce cuvînt să încep. Îmi dau seama că orice aș spune el nu va crede. Simt că tonul pe care îl voi avea, va trăda înscenarea. Ar fi trebuit să intru deodată, disperat, sau ar fi trebuit să dau buzna cu cuvintele astea : „Te rog vino

repede la poliție. *Am de făcut o RECLAMAȚIE*“. Și în timp ce se va îmbrăca să meargă — sau să nu meargă — să-i spun : „Mi s-a furat *un milion* în tren“.

Tăcem prea mult. Trebuie să vorbesc.

Spun :

— Vreau să te rog să mergi cu mine la poliție, să reclam. E vorba de un milion.

— Un mi-li-on... !

Abia acum deschide ochii mari ; mă crede nebun. Eu am avut un milion... ?

Îmi dau seama că trebuie să vorbesc mai repede, ca să nu-mi dau timp chiar mie (de el ce să mai spun ?) de gândire și îndoială. Așadar, accelerat :

— Încă azi noapte am fost la tine. (Am vrut să spun am fost *aici*, dar am zis înadins la *tine*, deși nu mai țin minte dacă ne tutuim, de la egal la egal.) La ora unu am fost și nu erai acasă.

— Ah, mi s-a părut că te-am văzut. Nu erai într-o trăsură ?

— Da, dar asta e fără importanță. Ascultă mai bine nenorocirea.

— Spune !

— Am venit să trecem un milion peste graniță ; am venit împreună cu un prieten, mare negustor, Andrei Valeriu, poate ai auzit de el (sînt sigur că n-a auzit, dar e bine că am băgat și pe altul la mijloc, și încă „mare negustor“ pentru cazul că pe mine nu mă crede în stare să am un milion : poate că erau banii lui. Partida e pe jumătate cîștigată. Bun. Și vorba asta repede, gîfuită, e bună.) Cum spuneam, am venit să trecem peste graniță — pentru Praga — un milion de lei. Adică el să-l treacă, eu l-am însoțit numai pînă la graniță. Dar aproape de Cernăuți ne-a dispărut servieta cu bani. (Am spus bine *ne-a dispărut*.) Valeriu a plecat mai departe căci avea și alte treburi la Praga. Eu am rămas să reclam aici...

— Dar cum ai să reclami că ai vrut să treci bani peste graniță ?

(Bine că *asta* îl preocupă. Atunci crede. Observ în ochii lui că dincolo de întrebarea asta stă totuși pitită neîncrederea în toată povestea. Sau mi se pare ?)

Îi explic : „Pentru cazul că am fi fost prinși la graniță cu banii, am pregătit o poveste cu niște mărfuri și niște instalații, pe care cică am venit să le cumpăr aici. Aceeași poveste o vom spune și în reclamație. De la graniță unde mi-am condus prietenul urma să mă înapoiez, cu banii, la Cernăuți...

— Dar cine vine cu un milion numerar când are la dispoziție cecuri ?

Nu-mi dau seama : e întrebarea lui, sau vrea să spună că așa va întreba comisarul ? (Nu-i nimic, puiule, și la asta m-am gândit.)

— Dacă mă întrebi tu, te întreb și eu : Care bancă mi-ar da cec în lei pentru străinătate fără autorizația Băncii Naționale ? Dar dacă întreabă poliția — căci ea va ști că am venit cu banii pentru Cernăuți — o întreb și eu : „Unde să încasez duminică un cec ? Nu vezi, domnule comisar, că e duminică și chestiunea era urgentă. Mă temeam să nu mi-o ia altul înaintea. Căci altfel tratezi când îi fluturi vânzătorului sub nas mirosul banilor“.

Deodată, ca și cum mi-aș fi amintit ceva :

— Dragul meu, ca să terminăm o dată — pentru că întîrziem — (păcătosule, îți citesc în ochi că nu crezi un singur cuvînt din toată povestea) să nu ne intereseze pe noi doi, acum, prostia de a fi luat atîția bani în numerar, căci interesează să mergem mai repede să reclamăm. (E bine că i-am spus-o cu ton revoltat și plictisit.) Dacă vrei să mergi cu mine, bine, dacă nu, nu. Cu tine dacă merg se *acelerează* lucrurile, pentru că ești un om cunoscut aici. Și numai de asta te deranjez, ca să nu se neglijeze urmărirea hoților ! (Tonul agresiv

îl face să creadă în disperarea mea. Nu-ți este crezută minciuna, dacă e sfioasă. Nici adevărul sfios nu e crezut.)

— Bine, mergem ! Dar să bei mai întâi ceva. Ce iei ? Un ceai ? O cafea ? Stai că vine și Henriette.

Îi spun că nu pot să iau nimic acum. Iar în ceea ce privește pe soția lui, o rog să nu se supere că n-o aștept. După ce reclamăm, ne înapoiem în altă dispoziție. (Nu aş putea rezista acum polițismului acestei femei, suspicioasă chiar atunci când nu are de ce suspecta.)

Lustgarten îmi cere să-l scuz câteva clipe, pînă îi explică Henriettei unde se duce. (Tare aş vrea să nu-i explice. Asta e în stare să-i spună : „Nu te duce. Nu te băga. Nu poți ști ce mai iese dintr-o asemenea poveste“.)

Lustgarten a intrat totuși să-i spună unde mă însoțește. Dar de ce întîrzie atît acolo ? Cu siguranță că despre mine e vorba. Ea îi dă lecții de prudență. Se tocnesc. Ah, dacă aş putea coborî acum repede toate scările și să mă duc singur să declar totul, totul. Doamne, e mai greu să fii necinstit decît cinstit. Din bibliotecă mă privește un album cu reproduceri din Van Gogh. De ce îmi vine deodată iar în minte „*Mozambique* ?“ Nu mă las pînă nu dau de rădăcina asociației.

Am găsit : Van Gogh-Gauguin, Gauguin-Tahiti, Tahiti-Mozambique.

Van Gogh. Coperta albumului e galbenă ca galbenul dominant în peisajele sale. Galben. Galben. Galben. Galben cotropitor. Mă dor ochii. Tare aş deschide albumul, pînă vine Lustgarten de dincolo... Nu numai pentru simpla bucurie de a vedea Van Gogh, ci și — îmi dau bine seama — pentru evadare, pentru ocrotire. Dar nu-i voie. De asta îmi arde ?

A venit. E gata îmbrăcat.

— Mergem !

Mă uit la el parcă trezit dintr-un vis. Unde am fost eu acum ? Știi că sînt bucuros de ceva. Ce anume ? Oare că

n-a intrat și Henriette ? Dar asta e vag. Aproape, și în mine e Van Gogh și o ciudată bucurie că prin el sînt departe, departe, tare departe... Cobor treptele. Lustgarten îmi vorbește, dar eu sînt absent, sînt cu Van Gogh, sînt în plin Van Gogh... Acum sînt iar aici, supărat pe mine că mă las înecat în baia de soare matinal de pe stadă. Sînt aici și nu sînt aici. Galben Van-Gogh. Soare Van-Gogh. Nirvana... Nirvana... Mă scufund...

— Herr Niederhofer...

Eu am strigat.

La colț l-am zărit pe Niederhofer-junior la care cică am venit să cumpăr mărfuri și niște instalații. Și dintr-o dată am apărut la suprafață din mine însumi. (Ca în copilărie, la Brăila, cînd mă aruncam în apa Dunării, pe celălalt mal, unde sînt bălțile revărsate unite cu Dunărea — într-un loc tainic — numai sălcii plîngătoare, apă și singurătate. După ce înotam *pe* și *sub* apa imensă, cenușie și mută, printre sălciile înecate pînă la coamele zburlite, apăream departe de tot, tocmai lîngă mica plajă însorită și zgomotoasă.)

Niederhofer-junior s-a oprit. Îl recomand pe Lustgarten. Rîd amîndoi : se cunosc de mult.

— *Endlich hier ! Was giebt-s Neues ?*

Și torentul de volubilitate se revarsă.

Reușesc să-i spun despre ce e vorba și să-l rog : dacă îl întreabă cuniva de la poliție : „A vorbit cu cineva din București despre vînzarea unor mașini și a unor mărfuri cam în jurul unui milion ?“ Da, cu mine. Restul mă privește. Eu am aflat în București că are de vînzare cutare și cutare mașini. (Și îi dau amănunte pentru cazul unei confruntări.)

Niederhofer e revoltat : dar de ce îi cer numai atît ? Dacă vreau poate spune că a vorbit chiar cu mine săptămîna trecută cînd a fost în București. Pentru că, într-adevăr, a fost în București, și pentru că într-adevăr are de vînzare o bună

parte din instalația vechei fabrici „Astra“, pe care Sindicul falimentului i-a predat-o s-o lichideze singur.

Minunat : precizăm și cam ce anume stabilisem că am de gînd să cumpăr. Amănuntele sînt binevenite.

Dar îmi cresc acțiunile și în ochii lui Lustgarten, căci Niederhofer vorbește de afacerile ce le făceam cu el, nu mai departe decît acum cîțiva ani, și îi spune lui Lustgarten ce bine îmi merge și acum. (Ce dracu ! Bănuiește ceva Niederhofer și crede că trebuie să-mi facă un servici ? Sau e pur și simplu maniera lui de a vorbi întotdeauna în mare, dilatat ? Nu știu. Esențialul e că Lustgarten îmi aruncă o privire în care citesc clar : așadar îți merge strașnic și faci pe modestul.)

Acum Niederhofer îmi face o mică morală. Pe aici, la granița asta a țării, se trec sume fantastice. Chiar zilele acestea un prieten al său a înlesnit unui fost ministru să treacă o sumă fabuloasă. Aud ? Fabuloasă. Și un deputat antisemit a trecut printr-un contrabandist evreu, *sîmbăta* trecută — *noaptea* — o sumă fantastică, în dolari și lire sterline. Ardea patriotul antisemit — grăbit — să-i fie trecute valutele încă *vineri*, noaptea dar, al dracului contrabandist, nu voia să facă păcat, lucrînd *sîmbăta* — căci *vineri* noaptea e deja *sîmbătă*. Dacă îi spuneam lui Niederhofer-junior că vreau să trec și eu bani peste graniță, nici nu era nevoie să mă „car“ cu ei pînă la Cernăuți. Îi depuneam la București la ceea ce se numește aici „Treuhand“ adică o „terță persoană de încredere“ și cînd mi se anunța de la Praga sau de la Viena, sau de unde vreau eu, că banii au ajuns la destinație — aud ? la destinație — abia atunci se eliberau banii depuși în București.

Îi mulțumesc și „în viitor voi face uz“.

Dar Niederhofer nu ne lasă : poate vreau să mă însoțească la poliție să mă asiste la reclamație ?

Mă gîndesc să nu pară suspect că vin înconjurat de un întreg stat major. Și apoi prea e flecar și generos amicul

ăsta. Și poate nici nu e bine văzut. Căci, deși e om bogat, este — cum se spune pe aici „*bohemisch-rapsodisch veranlagt*“, adică nițel boem și „candriu“, în sensul că iubește artele și pe artiști. (Dacă ar fi „iubit artiste, ar fi fost altceva.)

Va să zică dacă ești bogat trebuie să eviți a fi „*bohemisch-rapsodisch veranlagt*“. (Sau, te pomenești că la bogăție se „asortează“ orice ?) Despre Lustgarten știu că e bine văzut. E funcționar superior — director de bancă — și om cu „aspect“. Pe care și-l și cultivă.

Îi mulțumesc lui Niederhofer și-l rog numai să-l înștiințeze pe domnul Niederhofer-senior ca să știe și domnia-sa în caz că-l întreabă de la poliție : știe ceva despre venirea mea să cumpăr marfă și mașini ?

— Nici vorbă, nici vorbă.

Ne despărțim și acum merg cu Lustgarten la poliție. Mi-e inima mai ușoară.

Sîntem la poarta poliției — o clădire foarte aspectuoasă, tare veche. Inima mi se face mică-mică. Și mă copleșește o frică de moarte. Să mă țin tare ! Să nu fiu palid ! Simt că sînt palid. Să nu fiu palid ! Nu-mi pot alunga paloarea. Nu-i nimic. Va fi din nesomn, din disperare, nu de frică.

Trecem poarta și sîntem sub o boltă joasă, grea, igrasios-răcoroasă. Nu te speria, omule. Știi doar că la Cernăuți cele mai multe case sînt vechi, cu bolți mari, cu portar, căruia îi plătești banul de descuiere și încuiere a porții, „Sperrgeld“, ca acum o sută de ani, ca acum două sute. „O sută de ani“ ; „două sute de ani“. (Unde sînt oamenii care au trecut prin poarta asta — sub bolta asta cu decenii și secole în urmă. Ah, voi muri într-o zi, și mă agit. Mă agit și tot voi muri într-o zi !)

Un gardian ne întreabă ce vrem. Eu aștept să vorbească Lustgarten, el așteaptă să vorbesc eu. El, însă, tace. Oare precaut ? Și oare deja în „contul“ precauțiunii de mai departe că adică nu va da gir moral pentru mine ? Gardianul mă pri-

vește mirat că nu vorbim. Numai pe mine mă privește. Îmi dau seama că nu are nici o importanță dacă îi fac lui impresie bună sau nu, totuși mi se pare că m-am trădat. Ba nu, că m-a trădat Lustgarten cu „rezerva“ lui. Ce o să facă abia de acum încolo ? De ce l-am adus ?

Întreb :

— Cui putem adresa o reclamație ?

— În ce chestie ?

— Un furt.

— Intrați în birou și așteptați. Domnul comisar de servicii se bărbiește. Vine îndată.

Intrăm în birou : un birou sărac, aproape gol, cu două mese vechi, acoperite cu hîrtie albastră pentru școlari, decolorată de soare și vechime, scaune și un fel de dulap. Atît. Am fost lăsați singuri. E poate mai bine ; pînă vine comisarul mă obișnuiesc, mă împrietenesc cu odaia, așa că atunci cînd îi voi vorbi comisarului voi avea siguranța omului la el acasă. Ar fi totuși mai bine să nu fiu găsit aici, ci să intru grăbit, puțin gîfîit și desperat, căci, dacă dă comisarul peste mine, e absurd să fiu gîfîit, să am „Schwung“. Voi fi silit să fiu calm, așa că în golurile fleșcăite din acest calm, se va simți minciuna. Pînă una alta însă ar trebui să ședem. Așa cum stăm în picioare, parcă am fi doi acuzați. Să iau scaunele din dosul celor două mese ? Să nu le iau ?

Tocmai în clipa în care am vrut să iau un scaun, s-a deschis brusc ușa și a năvălit un civil mic, brun, sașiu, congestionat sub pudra multă, turnată pe obrazul ras proaspăt — cu perdaf — și cu mustața răsucită zdravăn. Are pălăria de panama pusă pe o parte. Așa cum e, țigănos, în haine negre, cu pantofii de lac și cu batista roșie scoasă mult afară și cu o floare roșie la butonieră, pălăria asta fină de panama îi stă nu știu cum...

Dar pînă să-mi spun cum îi stă el izbucnește :

— Ce umbli, dom'le la scaune ? Deranjezi bunul statului, dom'le !

Apoi răstit :

— Ce poștești dumneata ?

Am înțeles două lucruri deodată : 1) că e domnul comisar de serviciu, căci e proaspăt bărbierit, și 2) că a tras un cheful de dimineață, dacă nu cumva este în „*prolongé*“ de ieri.

E un amestec ciudat în mine : sînt și speriat și amuzat. Parcă îmi vine să-l iau cu „Șefule“, așa cum iei pe stradă pe cîte un necunoscut „pilit“. Și parcă în același timp văd în el un polițist șmecher care se preface beat ca să mă tragă pe sfoară.

Se așază la masă, își scoate pălăria și întreabă din nou, dar ca și cum *n-ar* mai fi întrebat o dată și ca și cum acum am fi intrat *noi*, nu el. Întreabă calm, ceremonios, funcționărește :

— Ce poștiți dumneavoastră ? (Are tonul civilizat și parcă nu mai e beat. Și-a intrat în rol.)

Răspund cu ton firesc :

— Am venit să reclamăm un furt. Azi-noapte în acceleratul Cernăuți-București mi s-a furat un milion.

Domnul comisar de serviciu ridică deodată privirea ținută spre mine :

— Du-mi-ta-le ți s-a furat un milion ? Un mi-li-on ! ? Du-mi-ta-le ?

Și tace lung. (Doamne, eu nu trebuie să tac.)

Cred că e bine să mă recomand. Îmi spun numele și precizez : negustor din București.

El răspunde răstit :

— Pungaș de București. Escroc de București. Ce crezi tu, mă, că dacă ești din București m-ai dat gata. Așa veniți voi, pezevenghii din capitală, cu pungășiile, și credeți că ne dați gata, în provincie numai pentru că sînteți din capitală.

Doamne, de ce nu se recomandă Lustgarten ? Dacă el ar spune cine e, lucrurile s-ar schimba. Pînă atunci eu ce trebuie să fac ? N-am voie nici să fiu intimidat, nici să mă scuz, nici să încerc să-l conving, și nici revoltat și jignit nu e bine să fiu. Trebuie să-l iau ca pe un om cu chef, după chef.

— Domnul comisar are gust să glumească, dar noi nu avem timp de pierdut. Am venit să fac o reclamație și cer să se țină seamă de ea, dar dacă pierdem vremea...

Încerc să fiu și puțin supărat și vehement, dar el mi-o retează scurt :

— Ai cui erau banii ?

— Ai mei !

— I-ai pierdut la cărți sau i-ai cheltuit cu damele ?

Răspund violent :

— N-am pierdut la cărți și n-am cheltuit cu dame, și n-am cui să dau socoteală de ei. Erau banii mei, și de altfel eu am venit să fac o reclamație, nu să răspund la un interogator.

În clipa asta intră un om de vreo cincizeci de ani, de statură potrivită, cap inteligent, fața palidă, slab și cu doi ochi mari, frumoși.

Comisarul de servici se ridică în picioare cu un „s’trăiți domnu’șef.“

„Domnu’șef“ îi dă mîna prietenește lui Lustgarten :

— Ce vînt pe la noi, domnule director ?

Lustgarten mă recomandă. Șeful îmi dă mîna.

Cu coada ochiului arunc o privire la domnul comisar de servici : da, a văzut că șeful mi-a dat mîna. Acum să vedem, i se stinge suspiciunea, sau, întăritat de respectul pe care ni-l arată șeful, o să ne arate că pe el nu-l impresionează asta. (Dar ce, el parcă nu-l știe pe domnul director Lustgarten că e director ? Ei, și ?)

Raportează :

— Dumnealui *pretinde* că i s-a furat în tren un milion. Un milion, domnule șef... Parcă n-am mai auzit noi povești de astea... (ce-o fi în capul lui Lustgarten ?)

Șeful îl bate pe umăr, așa cum faci cu un chefliu pe care nu vrei să-l necăjești :

— Lasă, Petrescule... vedem noi...

Și ne poștește în biroul său.

Nu-mi place șeful ăsta. Nu știu de ce, dar nu-mi place eleganța cu care mă tratează. Și, mi s-a părut oare, sau i-a făcut subcomisarului un semn vag ?

Sîntem în biroul șefului : frumos birou, cu covoare mari, adînci, cu o garnitură de club, din piele cafenie, cu...

— Vă cer scuze pentru grosolănia subcomisarului. Ați văzut : e iresponsabil cînd se îmbată...

Și trece brusc la Lustgarten, pe care îl întreabă de afaceri, de sănătate, de prietenii comuni. Convorbirea lor se prelungește prea mult. Mă întreb ce înseamnă asta ? Nu-l interesează reclamația mea ? Crede că a terminat ancheta comisarul de serviciu ? Sau e o tactică față de mine ? Ce tactică ? Să vadă dacă am liniștea să aștept ?

Se scoală.

Se ridică și Lustgarten.

Mă scol și eu.

Îndrăznesc să-l întreb, sfios :

— ...Domnule șef... dar ce facem cu reclamația mea ?...

El răspunde indiferent :

— Vi se va elibera un certificat că ați reclamat furtul. Fulgerător sesizez manevra lui și răspund :

— Pentru ce un certificat ? Eu n-am nevoie de certificat. Nu am cui da socoteală de bani. Erau banii mei. Am însă dorința să știu că nu se întîrzie cu cercetările, cu urmărirea...

El mă privește parcă absent și întreabă :

— Cînd vi s-a întîmplat nenorocirea ? (Simt că i-a mai rămas pe buze „așa-zisa nenorocire“.)

— Azi-noapte.

— Ah, încă azi-noapte ? (Nu, nu mă întreabă : „Și de ce reclamați abia acum ?) Povestiți-mi, vă rog, cum a fost. Luați loc. Mă iertați, dar eu credeam că vi s-a luat declarația.

Ne așezăm. Eu tac.

— Povestiți, vă rog.

Povestesc așa cum hotărâsem : am plecat să cumpăr mărfuri și o instalație de mașini pentru cartonaje de la domnul Niederhofer. Am plecat ca să fiu duminică — e mai bine — sîntem mai liberi — și domnul Niederhofer și eu — și e mai sigur că nu vor fi concurenți. Am vorbit cu Niederhofer-junior la București. (Ah, mare dobitocie am făcut : ce fac dacă mă întreabă ce anume am vorbit cu el, și îl întreabă și pe el ce am vorbit, și în amănunte ne contrazicem ? Așa e cînd vrei să faci pe deșteptul și pe prea prudentul. De aceea e recomandabil să vorbești cît mai puțin. Din ceea ce *n-ai spus*, nu poți păți niciodată nimic. Bine că am dat instrucțiuni soției ca să nu vorbească ea mult. Ea îmi apare înaintea ochilor în cazul unei anchete.) Povestesc mai departe cum s-a întîmplat. (Să nu vreau cu tot dinadinsul să dovedesc existența banilor ! Asta ar părea suspect.) Am luat cu mine bani și nu cec sau dispoziție bancară, ca să pot încheia încă azi și să pot plăti pe loc. Cînd vii cu bani „gheață“ e altfel. (Din nou o dobitocie, și încă una gravă ; de ce justific prezența banilor la mine, ca și cum m-aș teme că bănuiește că nu i-am avut. Doar tocmai asta am vrut să evit. Nu-i nimic : e un răspuns la suspiciunea comisarului de servicii.) În tren am avut tot timpul servieta cu bani. De altfel, nici n-am avut mai mult bagaj decît servieta în care aveam și pijamaua și alte cîteva lucruri mici : carnetul de comenzi pentru cazul că fac și ceva afaceri — căci aveam de gînd să rămîn eventual și mine aici. (Din nou o imprudență : dacă rămîneam mine — luni — puteam lua cec, băncile fiind deschise.) Am fost și în vagonul restaurant. De acolo, cînd m-am înapoiat în compartiment,

aveam servieta. Am adormit puțin. Când m-am trezit *aveam* servieta, căci o țineam cu mare grijă. Cu o asemenea grijă că un concurent, întîlnit întîmplător în vagonul restaurant, m-a întrebat cu ironie, pînădu-i-se ridicol felul exagerat grijuliu în care țin servieta — cîte miliarde am acolo. (Asta e într-adevăr bine că am spus-o. Cineva — care poate fi găsit să fie mantor — a văzut că țin cu mare grijă servieta. Dar este într-adevăr bine ? Ce fac dacă e întrebat Bratu, el care nu mă înghite ?) După ce m-am trezit și, am trecut pe culoar — căci era tare cald în compartiment — *aveam* servieta cu mine. Am fost la W.C., apoi am intrat din nou în compartiment și am dormit iar puțin. M-am trezit aproape de Cernăuți, fără servietă, așa că nu știu : am uitat-o în W.C. ? ; mi-a fost luată de sub braț cît am stat pe culoar ; mi-a fost luată cît am dormit ? Nu știu nimic : cam pînă pe la Burdujeni sau poate pînă la Dornești am avut-o. Mai departe nu știu. Știu numai că eram în același compartiment cu un domn Andrei Valeriu, mare negustor din București, care pleca la Praga. La Cernăuți, cînd am observat furtul, mi-a ajutat și el să caut, căci sîntem prieteni. („Sîntem prieteni“ a fost de prisos, dar precizarea că el a plecat la Praga e bună, ca să vadă că nu vreau neapărat să sugerez o bănuială asupra cuiva : dacă a trecut granița, *nu putea* lua banii. E bine că l-am băgat pe Valeriu : cineva care mi-a ajutat chiar să caut. Asta înseamnă că, într-adevăr, am avut banii.)

Tot timpul șeful mă asculta neatent, privind tabloul regelui, privind la tavan, la mapa de pe birou. Deși îi căutam ochii, ca să vadă că nu mă tem de ei, că nu-i evit, el nu se uita la mine. Nici la Lustgarten nu se uita.

— Așa, vreo figură care vi s-a părut oarecum suspectă n-ați remarcat în tren ?

Nu trebuie să mă agăț ca de un colac de salvare de întrebarea lui și să-i spun „da“.

— Nu... n-aş putea spune... Cred că nu... doar pe o strapontină în faţa compartimentului nostru... sau poate că mi se pare acum suspect omul, pentru că mă întrebaţi... dar, nu... nu... În sfîrşit, ştiu eu... ?

— Nu-i nimic, nu-i nimic că nu vi s-a părut suspect. Oamenii cei mai primejdioşi sînt cei ce nu par, sau vor să nu pară suspecti. Adevăraţii hoţi şi escroci seamănă sau vor să semene cu oameni cinstiţi. (De ce mi se pare că mă vizează pe mine ?) Dacă vi s-ar arăta nişte fotografii credeţi că l-aţi recunoaşte ? (Am înnebunit : îmi fulgeră prin minte gîndul absurd că îmi va arăta fotografia mea.)

— Cred că da.

Şeful a sunat : a intrat uşierul.

— Albumul C II şi R III.

Şi pînă să vină uşierul cu albumul, şeful mă invită să-i descriu omul suspect. Îl descriu aşa cum mi-l amintesc : înalt, brun, slab, cu mustăţi. Şi mă gîndesc : Doamne, te pomeneşti că se fac cercetări serioase şi este arestat omul acela nevinnovat de pe strapontină, sau un alt om nevinovat. Şi la poliţie se bate, nu glumă ! (Gîndul „la poliţie se bate“, mă îngheaţă.)

Vine omul cu albumul. Şeful mă invită să-l „studiez“ şi să-i arăt pe cei ce mi se par că seamănă cu omul pe care îl bănuiesc.

Cercetez cu atenţie silită. Privesc în album dar simt că şeful mă urmăreşte să vadă dacă cercetez sau mă prefac numai. Şi mi se pare că vede că totul e o farsă, aşa că deodată va izbucni : „Ia ascultă ! Mult o să-ţi mai baţi joc de mine ? Termină o dată jocul, şi alege pe unul la nimereală, că n-o să-mi pierd toată duminica pentru dumneata.“

— Cred că ăsta e !

Şi-i arăt pe unul care seamănă cu omul de pe strapontină. Dar seamănă într-adevăr uimitor de bine. Încep să cred că e chiar el şi că m-a jefuit. Încep să cred că am avut banii

cu mine, și că mi s-au furat. (Mi s-a mai întâmplat să încep a crede un lucru pe care l-am inventat.) Spun cu atîta convingere din nou : „Cred că ăsta e !” că am siguranța absolută că șeful mă crede.

Îmi ia albumul și spune. Ba nu, mormăie parcă nemulțumit :

— Ciudat ! Ivanciuc Nichita ! Un șoarece de tren care operează tocmai pe linia asta. Ciudat ! (De ce „ciudat”, cînd ar trebui să fie normal. Am înțeles: „ciudat” pentru că el nu crede că am fost jefuit. Toate sînt în perfectă regulă, numai că e ciudat, căci nu mi s-a furat nimic.)

Sună.

Vine ușierul.

— Roagă-l pe domnul subcomisar Petrescu să poftească. Sosește Petrescu. Parcă și-a mai revenit. Nu se uită la mine.

Șeful îi spune :

— Închipuiește-ți că din tot albumul, domnul l-a recunoscut pe Nichita Ivanciuc. *Tocmai* pe Nichita. Ia cercetează te rog, e *afară* ?

Subcomisarul pleacă și se întoarce după cîteva clipe cu răspunsul.

— Da, e iar liber. Acum două săptămîni a terminat o condamnare.

Șeful îl privește în ochi.

Subșeful întreabă :

— Să telefoniez la Rădăuți o percheziție și la el, și la gazde ?

— Nici vorbă. Și aici trimite la gazde și la tovarășii de bandă. Ai lista ?

— Am.

— Și a localurilor frecventate ?

— Și.

— Atunci ia-i, te rog, dumisale reclamația scrisă.

Domnul șef s-a ridicat. Ne-am ridicat și noi. Ne conduce pînă în odaia subcomisarului.

— Cînd sînteți gata, veniți, vă rog, din nou la mine.

Intrăm la subcomisar. Ne dă scaune, mie și lui Lustgarten. Îmi dă hîrtie, toc și cerneală, și el iese.

Scriu, și nu știu de ce, mă tem de ceva, nedeslușit. Odaia e înecată de soare. De undeva se aude un cor de eleve — cred că am văzut o biserică pe aproape — era mi se pare cea evanghelică — și o școală a bisericii. E ceva atît de pur și de festiv în aer, dar eu mă tem, nu știu de ce.

Scriu : „*Subsemnatul... domiciliat... plecînd cu trenul !...*

Și corul de fete îmi aduce înaintea ochilor atmosfera albă — alb mult, alb de îngeri tineri și de Bach. Johan Sebastian Bach : Bach e alb. De ce e Beethoven negru ? *Simfonia Pastorală* e doar și ea albă, și *A patra* e tot albă. Sau poate *chamois pal*, dar cîntul acestor copii e numai alb, transparent.

Auf dem Berge da weht der Wind...

Glasul fetițelor se ridică la fel cu fumul subțire și alb din altarul cu jertfa lui Abel spre cerul curat și străveziu din biblia copilăriei mele...

„...*plecînd cu trenul spre Cernăuți și avînd o servietă...*“

...Patriarhi cu bărbi lungi albe, patriarhi în togă romană și cu sandale în picioare, sprijiniți de toiag înalt, calcă pulberea sfîntă...

Da wiege Marie ihr Kind.

De ce îmi amintesc și de Händel ?

E numai glas sfînt de fete dintr-un cor bisericesc și îmi aduce, ca dintr-o scoică, nu știu ce corale auzite nu mai țin minte unde...

Oh, Doamne, dacă aș fi putut să ajung a fi eu cel ade-vărat ! Ca mîine s-a sfîrșit totul, căci „ca fumul și ca ziua de ieri e viața noastră...”

Alung gîndul, căci îmi apare în minte o vorbă frumoasă din cărțile noastre străbune : „Nu există fericire mai mare decît aceea de a fi servitor al luminii“. Oare nu sînt eu servitorul luminii. Afară de asta eu sînt acum cel ce scrie declarația... în slujba puilor beethovenieni.

„...*Sosind la Cernăuți am constatat lipsa servietei. Împreună cu marele comerciant Andrei Valeriu, din București, am început să caut...*“.

Sie wiegt es mit ihr Schneeweissen Hand.

Glasul fetițelor e numai aer.

Sie braucht auch dazu kein Wiegenband.

Aerul străveziu care joacă în unde, vibrează, tremură ușor ca vâlurile de mireasă și ca undele de mireasmă.

Oh, Doamne, Doamne, de ce nu-mi trăiesc viața mea adevărată ? Aș fi intrat acum în clasa școlii de unde vine corul de îngeri și aș acompania la un Fussharmonium glasul fetițelor, sau aș urca în clopotnița bisericii, ca Beethoven la Godesberg, și, cîntînd la orgă, aș aduna orașul la picioarele bisericii...

Gonesc gîndul : nu dramatiza ! Scrie limpede : „...*apoi am luat o mașină și, ajungînd la hotel...*“

Dar, tristețea că nu pot intra în odaia de unde vine corul de îngeri al fetițelor ca să le cînt la harmonium mă împrejmuie, mă învăluie și îmi filfie ușor în urechi, ca foșnetul depărtat de pădure, ca un roi de albine ce zumzăie. Și cîntecul orgii la care șed eu acum și improvizez se îngemănează și se topește în corul îngerilor și în foșnetul pădurii ca zumzetul roiului de albine : bzzzz... Jzzz... Ce ar fi să trec și asta în declarație ? „Bzzz... Jjjj... Bach... Johan Sebastian Bach“. (Nu mi-ar prinde oare bine această simulată mică demență de a băga în declarație pe Bach și pe Beethoven și corul fetițelor și Bzzz... Jjjj... ?)

Am înnebunit ?

Nu cumva simularea însăși, ba nu, numai gândul de a simula, e dovadă de nebulie ?

Asta e din Andreew : Doctorul Kerjentieff. Știu.

Am ațipit. M-am trezit. Declarația e totuși scrisă — am scris-o clar, limpede, cu toate că fusese în mine un amestec și o învălmășire de gânduri.

Am terminat. Aștept să vină subcomisarul. Nu vine. Îmi dau seama că trebuie să vorbesc ceva cu Lustgarten. N-am vorbit tot timpul nimic. Trebuie să verific impresia sa și să alung eventuala suspiciune. (Oh, și corul care nu încetează ! Parcă aș fi într-o baie toropitoare de sunete.)

Îi spun trist :

— Ei și dacă am reclamat ? Tare mă tem că banii sînt pierduți...

— ...De ce să spui asta ? Nu vezi ? Dovedesc amîndoi — și șeful și chiar subșeful — destulă bunăvoință...

— Nu e de ajuns...

Mi se pare că-i văd o fluturare de zîmbet, și întrebarea : „Ce mai vrei ? Să și găsească banii care n-au existat ?“

Intră subcomisarul. E „dulce“ „amicul“, tare „dulce“.

— Gata ?

— Gata !

— Poftim la domnu' șef.

Intrăm.

Șeful citește declarația. Îl urmăresc. Nu schimbă o linie a chipului. Nu-i pot surprinde un singur gînd.

După ce a terminat cu cititul :

— Bun ! Noi vom face cercetările și vă vom informa. Ne-ați lăsat adresa din București ? Da, o văd scrisă. Puteți pleca la București. Aveți un tren la prînz.

Nu trebuie să fiu mulțumit că „am scăpat“. Trebuie să arăt că nu mă tem să mai rămîn.

— Mai rămîn la Cernăuți. Poate e nevoie... știu eu... Nu, nu pot să plec așa, fără certitudinea, sau măcar speranța că sînteți pe urmele hoțului. (Și fac o mutră disperată, așa ca după ce ai înmormîntat pe cineva drag, și trebuie să părăsești cimitirul : te uiți la oamenii din jur, cu priviri care spun : „Cum, eu să mă duc acasă și pe el să-l las aici ? Nu mă duc !“ deși știi că îndată ai să te ghiftuiești la praznicul de sufletul lui.)

Observ că zîmbește imperceptibil „complice“ zicîndu-și : „Sîntem pe urmele hoțului, ba chiar în fața lui“. Totuși zice :

— Dacă vreți, rămîneți, dar nu mai avem nevoie... Și dacă o fi să avem nevoie, vă dăm un telefon. Văd că ați notat numărul de telefon.

Mi se pare (nu, nu mi se pare, ci sînt sigur) că a înțeles de ce am pus și numărul telefonului meu din București : ca să-l impresionez. „Sînt un domn cu telefon !“ Dar asta în loc să-l dispună favorabil, pare că l-a supărat : „Ce-mi dă ăsta cu telefonul pe la nas ?“ Mă bucur însă la gîndul că parcă nu se mai îndoiește că am fost jefuit.

Spun cu candoare și cu mîere :

— Totuși mai rămîn... de altfel tot mai am treburi cu domnii Niederhofer și cu alți clienți ; și numesc vreo două firme importante. Mi se pare că asta i-a impus : și faptul că mai rămîn, și numele clienților. Completez, deci :

— Am și luat cameră. Locuiesc la „Pajura neagră“. (Și adaog repede : camera 101, ca să nu înțeleagă că am numit hotelul pentru că e cel mai mare.) Dar dacă aveți ceva să-mi comunicați, mă puteți informa și la domnul director Lustgarten. (Asta e încă și mai bine decît „Pajura neagră“ : „Director Lustgarten !“)

Șeful ne dă mîna.

Mă gîndesc să-l fac să înțeleagă că sînt dispus să mă coste ceva bani „urgentarea cercetărilor“. Dar trebuie s-o fac așa ca să nu-și închipuie că vreau să-i cumpăr bunăvoința.

— ...Poate că vor fi ceva cheltuieli speciale de deplasare în provincie, și de urgență. Pentru că aş ruga să se accelereze... Fiecare ceas pierdut... (Nici unul din ei nu mă întrerupe supărat, cu : „Dar vremea pierdută de azi-noapte și pînă acum...”)

Scot portvizitul.

— Nu-i nevoie. Bugetul polițiilor acoperă toate cheltuielile. Chiar și pentru asemenea cazuri.

Și ne conduce la ușă.

Deodată îi spune lui Lustgarten :

— Dumneavoastră, domnule director, mai rămîneți, vă rog, puțin, am să vă vorbesc.

Mă opresc și eu.

— Dumneata așteaptă pe sală !

M-a luat cu „dumneata” și cu ton sever ! Ce înseamnă asta ? Am stricat oare cu propunerea de a da bani ? Nu ! El nici înainte nu mă credea. Mi-am dat seama de la început că e mai primejdios decît subcomisarul, care cel puțin a arătat că nu mă crede. Atunci de ce mă lasă să plec ? Da, dar mi-a spus să *aștept* pe sală, nu să plec... Și *dumneata*, nu *dumneavoastră*.

Stau pe sală și mă întreb : Ce, Dumnezeu, vorbește cu Lustgarten ? Și corul care nu încetează. Se aude și aici. E îngrozitor. Să tacă ! Pe lingă că mă descompănește, mă împiedică să prind un cuvînt din ce vorbește șeful cu Lustgarten.

Deodată apar amîndoi, și comisarul-șef îmi spune cu tonul cu care vorbești unui bonfaș de rînd :

— Intră în birou la subcomisar ! Să nu încerci s-o ștergi, că te cureți !

Lustgarten vrea parcă să-mi ia apărarea (nu cumva au aranjat să simuleze ?) eu vreau neapărat să-i vorbesc lui Lustgarten, dar șeful îl „admonestează” (aranjat ?) cînd vede că se apropie de mine :

— Domnule director ! Vă rog !!!

Apoi îi dă mîna scurt : „V-am salutat“ !

Lustgarten a plecat.

Sînt iar în biroul subcomisarului.

Şeful a venit şi mă ia la anchetat :

— Şi zi, cum ai aranjat „chestia ?“ Aflăm noi, oricum, ce anume trebuie să acopere furtul ăsta simulat. Ia spune, vreo asigurare împotriva furtului, n-ai ? Vreo datorie mai importantă ? Spune singur, tot, înainte de aflăm. Că aflăm ! S-o ştii !

Intr-o fulgerare trebuie să hotărască atitudinea : trebuie să mă apăr sau sînt obligat să iau ofensiva ? (Cum dracu îmi mai arde să observ că îi stă strîmb cravata şi că domnul subcomisar nu mai e nici roşu, şi nici negru. Şi nici ochii nu-i mai sînt turburi. Şi io dracu e cu flaşnetă asta care se aude pe stradă : acelaşi vals ca la Bucureşti, în ziua în care a venit telegrama şi m-am dus cu tramvaiul la Xenakis. Asta a fost ieri. E parcă o veşnicie de atunci : Ta-ra-ri-ra-ra-aa ! Phii ! cum mă dezacordează, cum mă descumpăneşte porcăria asta de vals demodat, la modă în copilăria mea şi păstrat de flaşnetari. Şi-mi trece prin minte o „cugetaţiune“ : „Copilăria noastră e risipită în timp şi spaţiu infinit, şi o poate culege şi aduce pe tavă orice asociaţie“. Nu-i nimic, nu-i nimic că eu gîndesc „de astea“. Nu mă pierd şi nu uit că sînt anchetat. Totul m-a durat decît o clipită. Răspunsul la cele spuse de domnul-şef vine fără întîrziere. Numai o fulgerare a durat plecarea de lîngă mine înapoi în copilărie. Sînt iar în prezent, sînt din nou aici. Uite că vorbesc cu şeful, deşi în oreieri mai este, ca o coadă tăiată de şopîrlă, valsul demodat şi „cugetaţiunea“. Totul trăieşte mai departe în faţa şefului.

Vorbesc scandalizat. Scandalizat, dar reţinut. (Mă aud şi mă controlez. Să vedem care pe care ?)

— N-aveţi decît să faceţi ce presupuneri poftiţi. Îmi este egal. E firesc ca deocamdată să credeţi că este o înscenare,

o simulare. Iată, vedeți iau taurul de coarne căci nu mă tem de cuvintele „înscenare“, „simulare“. Presupuneti ce poftiți. Eu vă stau la dispoziție. Mă și puteți închide, mă și puteți ancheta în ce fel credeți. (Subliniez, „în ce fel credeți“, tocmai ca să împiedic bătaia.) Un lucru vă spun : vă fac răspunzător că neglijați cercetările acolo unde se pot eventual găsi banii.

— Și îți închipui că mă impresionează discursul tău impertinent și șiret ? Ai să rămâi aici. Și ce am de făcut, știu singur.

A ieșit.

A ieșit și subșeful.

Ce fac eu ? Stau ? Plec ? Cum să plec ?

Timpul trece. Ce dracu vor fi făcînd ei acum ? Te pomești că telefonează la București și cer să fie anchetată soția mea. Doamne ! Ea nu rezistă. Sînt gata să declar tot, numai să n-o ancheteze pe ea. Să n-o sperie. Te pomenesti că ăștia dau un telefon la mine acasă și îi vorbesc soției cu glasul meu sau cu cel al lui Lustgarten și o iau prin surprindere. Nu, nu cred, totuși, să cadă în cursă. Dar dacă ei au cerut poliției din București să se intereseze repede cine sînt eu și află situația mea reală ? Și dacă o anchetează pe soția mea ? (Ăsta e gîndul care revine mereu : soția !) Ea nu rezistă. Și chiar dacă rezistă, nu rezist eu aici la gîndul că o anchetează pe ea acolo. De aceea, desigur, se întrebuințează sistemul *familiei* anchetate. Nu ca să afli de la soție, sau de la copil, sau de la părinți ceva, ci ca să-l înnebunești pe vinovat sau pe inventatul vinovat cu grija de soarta alor săi, pînă declară el tot.

Mă lasă prea mult singur. Acum înțeleg de ce se citește în ziare : „Lăsat o clipă singur, s-a spînzurat“. Sau : „S-a aruncat de la etaj“. Sau : „Și-a tăiat vinele“. Desigur că cei mai mulți dintre cei dați ca sinuciși sînt „sinuciși“. Sînt sigur însă că mulți se sinucid într-adevăr. Dacă mai rămîn mult timp singur, nu știu ce se întîmplă !

Bravo ! Frumos îți șade ! Tare, omule, tare ! Gîndește-te încordat la ceva precis, ca să-ți fie gîndul ocupat : Amintește-ți : „E din cauza lui Beethoven !“ „E *pentru* Beethoven !“ „Totul pentru Beethoven !“ Ca evreii martirizați și arși pe rug de închizițiile spaniole — pentru *Kiduş Hașem*, pentru sanctitatea numelui lui Dumnezeu. Dacă ai pentru ce suferi, primești suferința ușor. Credința este anesteziantul suferinței. Deci cred : e pentru Beethoven. Altfel, pentru ce totul ? Pentru ce sînt eu acum aici ? Să rezist ca să mai pot căuta și sprijini pui de vulturi și după ce plec de aici...

Intră șeful singur. Se apropie de mine zîmbind. Îmi dă mîna. Eu ezit să i-o dau. Ce mai vrea acum ? Ce cursă îmi mai întinde ?

Îmi ia mîna într-a sa :

— Te rog să mă scuzi : așa e piesa ! Pleacă, domnule, sănătos acasă. Noi aici vom face cercetările. (De ce ține așa mult mîna mea într-a sa ? Parcă îmi transmite nu știu ce imperativ : „Spune, spune tot !“ Și parcă îmi face un semn convențional : „Știu tot, dar nu-i nimic. Nu te teme !“)

Mi-a dat drumul. Mi s-a părut, nu, nu mi s-a părut. Într-adevăr mi-a ținut mîna suspect de mult într-a sa și a făcut un semn special, în felul în care mi-o strîngea moale și cald... așa cred că își strîng mîinile pederăștii. Sau așa își fac poate semne francmasonii.

Acum scoate țigările și-mi întinde o țigară. Nu sînt fumător, dar trebuie să fumez ca să nu creadă că mă tem să nu mă adoarmă, ca să mărturisesc, în somn, tot. Mă tem într-adevăr, dar iau țigara. Mi-o aprinde. Dar de ce apropie așa capul său de al meu și mă privește țință în ochi ? Aștept să izbucnească deodată în rîs drăcesc : „Ha, ha, ha ! Știu tot ! Am vorbit la telefon cu soția și a mărturisit tot“. Ba nu ! Mi se pare numai că se bagă în mine. Temerea asta e reminescență din cine știe ce film sau roman polițist. Numai în romane și în filmele ieftine se întîmplă așa.

El vorbește înainte :

— Rămîne așadar cum am spus : Dumneata te poți duce și noi cercetăm și te informăm în caz că mai ești în Cernăuți. Dacă nu, te informăm la București. Acum mă ierți, dar plec. Am un botez în familie. Știi ce ? Hai să mergem împreună o bucată de drum. Încotro te duci ? La hotel sau la domnul director Lustgarten ?

Ce o mai fi și asta (că vrea să mergem împreună) ? Vom vedea.

N-a fost nimic.

La colț mi-a dat bună ziua ; ia o mașină. Se răzgîndește.

— Știi ce ? Mă însoțești !

Doamne, unde mă duce cu mașina ?

Deodată își amintește : are drum lung de făcut și hotelul meu e, uite, aici, la doi pași. A oprit mașina.

— Ba nu ! Eu merg departe și dumneata ești uite, la hotel.

Îmi dă mîna. Cobor din mașină.

Cînd îl văd gata într-adevăr să pornească singur, îl întreb :

— Pot trece după masă să văd dacă s-a aflat ceva ?

— Mă rog !

Mașina e acum departe.

Sînt într-adevăr liber ? Da, sînt liber. Dar cine știe dacă nu e numai o manieră de a ancheta. Cine știe dacă nu mai umnează ceva. Nu cred. Cred mai curînd că și-a spus : „De vreme ce bănuim că e o înscenare, nu dăm curs plîngerii. Ce să căutăm : ziua de ieri ? Dar nici nu-l putem opri numai pentru că îl bănuim pe el. N-avem nici o reclamație împotriva lui. Dacă va veni vreuna, știm de unde să-l luăm“. Șeful m-a luat repede, sever, supărat că vreau să fiu mai deștept decît el — și doar nu ai voie să fii mai deștept decît omul mai puternic decît tine. Acum îmi dă drumul, pentru că vrea el. E și deștept — a înțeles înscenarea — e și tare — mi-a dovedit-o, bîgîndu-mă în sperieți și jucîndu-se cu libertatea și

liniștea mea. Sau poate că este un lucru mai simplu : nu vrea să-și încurce duminica — în care are și un botez — cu o anchetă complicată. Bine, bine, dar oare ce i-o fi spus lui Lustgarten ? Sau Lustgarten lui ! Ar trebui să mă duc la Lustgarten.

Nu mai urc la hotel. Mă duc la Lustgarten.

Acum abia observ strada — acum, când am — cred că o pot avea — liniștirea. Lumea a ieșit la plimbare. Oamenii, și strada, și casele, și umbrele copacilor, totul e duminical. Fetele sînt frumoase, bărbații festivi.

Cine e tînărul acesta frumos care mă privește ? De unde îl cunosc ? Dar m-a recunoscut el. Se oprește.

— Nu mă mai recunoașteți ?

— Ba da... Stai o clipă... stai că-ți spun... Nu-mi amintesc numele dar îți spun un semn : ceva în legătură cu o corectură într-o tipografie. Ia stai ! Mi-am amintit ! Ilarie Negrea — *Duhuri albe*.

— Exact !

Cu vreo șase ani în urmă am cunoscut un tînăr poet căruia i-am înlesnit apariția volumului. L-am întîlnit într-o tipografie făcîndu-și corectura și am aflat din gura tipografului — un bun cunoscut al meu — că nu-i va elibera cartea, pentru că poetul nu-i poate achita un rest de bani. L-am repezit : „Bine, sînteți amîndoi cum ziceai, «consăteni» bucovineni, și aveți și oarecare înrudiri politice și — cum se zice acum — «etnice» ; ai venit băiat sărac și ai ajuns mare tipograf și editor, ba și un pic de academician iar el, poet — ceea ce este cel puțin același lucru...”

Nu m-a lăsat să termin : „N-ai decît să plătești dumneata, deși ești din altă localitate și de alt neam. Cred să știi că tipăresc cu pierderi mari, documente — și nu puține — de mare importanță pentru cultura țării”.

Am plătit. Mi-era de-ajuns că tînărul e poet și e la primul volum. Am aranjat deci cu prietenul meu, tipograful, să-i

elibereze cartea și l-am rugat să nu-i spună cine a plătit, dar, dacă va insista, atunci să-i spună că un necunoscut, văzînd în corectură o poezie, a trăit o mare bucurie estetică, pentru care, recunoscător — auzind că poetul nu poate plăti — a plătit el tipografului restul. Atît. Să-i mai spună că nu e un act de filantropie, adică un gest jignitor, ci unul de recunoștință din partea unui trecător care aude pe o creangă o privighetoare. Sau — dacă imaginea i se pare (și este) idioată, atunci poetul să ia gestul meu ca recunoștința unui mitocan față de privirea de aur a unei fete frumoase pe lingă care a trecut. E bine ?

Dar tînărul poet nu s-a lăsat pînă nu mi-a adus acasă cartea cu dedicație. Mă rog, „cu dedicație“. (Ticălosul de tipograf m-a „divulgat“ și i-a dat și adresa.)

Și uite că, după șase ani, ne întîlnim.

— Ce faci la Cernăuți, domnule poet ?

E redactor-șef la cel mai de seamă cotidian local. Proprietatea de multe decenii a domnului Niederhofer-senior. Uite-l și pe domnul Niederhofer.

Domnul Niederhofer-senior ne vine în față. Se miră de unde ne cunoaștem.

Cum de unde ? Și Ilarie Negrea îi explică cine sînt.

— Cum, dumneata ai și vicii de astea ? Bravo, domnule ! Te credeam numai negustor șmecher. Cu o dovadă dată chiar în „urbea“ noastră. Uite !

Și-mi întinde o hîrtie.

Citesc : este manuscrisul unui reportaj în care e vorba de furtul al cărui erou și victimă sînt.

Bătrînul Niederhofer vorbește :

— Îmi vine adineauri reporterul care „face“ poliția, și-mi face raportul. Între altele azi-noapte s-a comis un furt în tren. Victima cutare și cutare. Eu nu rețin numele. Atîția oameni cu acest nume. Dar reporterul îmi spune că victima care a reclamat acum vreo două-trei ore — reporterul meu e ope-

rativ — a declarat la poliție cum că a venit să cumpere mărfuri și instalații din lichidarea întreprinderii „Astra” — care e a mea — și că despre afacerea asta ar fi vorbit cu domnul Niederhofer, încă în București. Mai mult : că chiar în drum spre poliție a vorbit cu mine.

— Cu domnul Niederhofer-junior am vorbit.

— Așa ? ! Așa da !

Apoi după o pauză scurtă :

— Hai băieți ! („băieți” sînt și eu și Ilarie Negrea). Hai să stăm puțin la o masă afară pe „Corso”. Ramolit, ramolit, dar fetițele care fac acum „Corso” trebuiesc văzute. Cît mai putem vedea. Era o vreme cînd nu mă mulțumeam cu atît.

E curios că nu-mi cere amănunte despre furt. Și e doar vorba de un milion. Ba nu e de loc curios. Ce înseamnă un milion pentru gentlemanul ăsta — a patra generație de oameni bogați. Tot e mai interesantă fata care a trecut acum și după care a întors capul. Cîte milioane a topit el numai în ultimii ani — de cînd fetele au devenit simple obiecte de admirație. Falimentul firmei din ce se trage ? Mi se pare că ar trebui să fiu revoltat că el e un domn respectat, deși a „mîncat” cu fetele atîtea milioane creditorilor, pe cînd eu, pentru un singur milion... Pe care îl voi plăti, îl voi plăti, da, îl voi plăti ! Și l-am cheltuit pe ce ?

Dar nu pot fi revoltat. Bătrînul Niederhofer e un om minunat. Uite-l cum calcă de tinerește (poartă corset). Are un picioruș cel mult 37, așa nalt și masiv cum e. Și barba ce frumos și-o îngrijește. Are o guvernantă tînără numai pentru el. E cuceritor ! Cuceritor !

— Nu, stimate domnule Niederhofer, eu nu pot merge cu dumneavoastră. Trebuie să fiu neapărat pînă la 1 la directorul Lustgarten.

N-a auzit de el.

Cred că nici n-a fost atent la ce vorbesc și n-a auzit bine ce am spus. (Se poate să nu fi avut treabă cu Banca ?) Are o

gentileță verbală, exterioară, distrată și un zîmbet absent, impersonal. Ca un adevărat gentleman, care — se înțelege — vrea să fie el ascultat cu admirație și încântare.

Îmi dă mîna : o mîna de femeie.

Ilarie Negrea îi cere voie să mă conducă puțin. Apoi se va întoarce la „Corso“ să-i țină companie. Dacă nu el, alt tînăr. Bătrînul nu umblă fără „suită“ sau măcar un „aghio-tant.“

Negrea îmi spune că așa trebuie să stea cu el în fiecare duminică. Dar e un om adorabil. Ei, dar să lăsăm astea ! Eu ce mai fac ? Și — așa cu nenorocirea din tren ? Apoi adaugă :

— Nu vă supărați, scumpe Mecena (de ce îmi spune „Mecena“ ?) dar un om căruia i se poate fura un milion nu trebuie să fie compătimit. Zău, nu vă supărați ! Vedeți, mie nu mi s-ar putea fura un milion, oricît de pricepuți ar fi hoții. Vai, dar eu fac glume și dumneavoastră sînteți necăjit. Vă pot fi util cu ceva ?

Îi mulțumesc, dar cu ce-mi poate fi de folos ? Aș vrea să-i spun ce mizerabil s-a purtat cu mine șeful și subșeful ; e doar ziarist și autoritățile se tem de presă, sau în orice caz au interes să fie în bune relații cu ea : o mică notiță — cu clișeu, se înțelege : „eminentul șef al poliției noastre“ etc., etc. Ah, mai ales clișeu ! (Cum Dumnezeu să-i spun că aș vrea să fiu lăsat în pace. Ce a fost a fost. Dar de acum încolo să fiu lăsat în pace. Vreau să știu că mă pot duce liniștit la hotel, să mă culc și să dorm, să dorm, să dorm vreo două săptămîni. E glumă ? Ce trăiesc eu de ieri, de cînd am primit telegrama ! Exact douăzeci și patru de ore de mare tensiune. Un „Diesel“ să fii, și tot plesnești. Dar nu-i spun nimic, nu-i cer nimic.)

Repetă :

— *Maître* dragă (de ce *maître* ?) vă rog să faceți uz de serviciile mele. Dacă vă pot fi util cu ceva... Sînt cu poliția așa... (A încîrligat două degete).

Îmi trece prin minte cîtă dreptate are tata cînd citează dintr-o carte străveche : „Lasă o bucată de pîine pe întinsul apei“. Dar se rectifică : „Nu, nu o bucată de pîine“ scrie acolo, ci „*pîinea ta*“, — „*lachmetchu*“, deci pîinea ta de care te lipsești. Și urmează comentariul (E al tatei ?) : „S-o lași fără gînd la răsplată. Dar într-o zi s-ar putea să stai flămînd la un țarm, cine știe unde, și-ți va veni bucata de pîine adusă de cursul apei și al vremii“. De ce nu este soția mea acum aici, să-i arăt cîtă dreptate am eu cînd, parafrazîndu-l pe tata, îi spun : „Femeie dragă, dacă nu poți înțelege că generozitatea, frăția, trebuie să fie acte de disponibilitate sufletească, de împlinirea datoriei față de semenii, atunci acceptă-le ca acte de investiție. Căci să știi, că nu există gest frățesc care să nu fie achitat la o scadență neprevăzută. Și cu dobînzii !“

Îi spun lui Negrea :

— Imbecilul de comisar ține morțiș să-l facă pe Sherlock Holmes și bănuiește că am înscenat furtul, din cine știe ce socoteli. Asta nu mă incomodează. Dar idiotul neglijează din cauza asta urmărirea hoțului. Te-aș ruga să-i spui, *nu să nu mă bănuiască pe mine*. Mă și poate aresta — nu mă supără — ci să urmărească și alte piste. Îi poți eventual băga un mic „fîtil“ — dar ca de la dumneata, nu ca o amenințare de la mine — că se arde dacă face pe nebunul.

Poetul meu deschide ochii mari : cum, a îndrăznit șeful să mă bănuiască pe mine... Și izbucnește într-un rîs că lumea de pe stradă se uită la noi ca la doi nebuni. (Tot poeții, săracii, sînt oamenii cei mai de treabă, îmi spun. Ei cred totul.)

Ne dăm întîlnire pentru după masă :

— Nu la hotel. Căci poate nu scap de invitație, și trebuie să iau masa la directorul Lustgarten. Ne întîlnim tot aici. La cinci. E bine ?

— Excelent ! Dar pot veni și la altă oră. Oricare. Care vă convine dumneavoastră.

— Rămîne pentru ora cinci.

Ah, da ! Îl rog să vadă — în caz că trebuie neapărat să apară reportajul despre furt — să nu se facă acolo polologhii inutile. Să fie simplu. Dacă s-ar putea să *nu* apară, ar fi excelent, dar desigur că nu se poate evita. (Ferească Dumnezeu să vrea să mă servească și să nu pună nimic. Reportajul ăsta îmi va prinde de minune față de neamțul meu. Dar cum dracu să-i sugerez ce anume trebuie să scrie ca să mă servească realmente ? Nu, nu vreau să-i sugerez nimic. Dar de ce nu ? Parcă oamenii politici — oameni mari de tot, conducători de Stat — și nu puțini artiști, scriitori etc., etc. nu sugerează — din câte am auzit — ce anume să se scrie despre ei ? Se spune că unii chiar își scriu singuri ceea ce criticul sau reporterul cică scrie el despre ei — în orice caz iscălește. Dar mi-am revenit repede : frumos îți stă, amice ! În ce hal ai decăzut ! Mai rău decît cu înscenări de furturi. Auzi, să se scrie despre tine, tu știind dinainte ce, ba chiar sugerînd ce să se scrie... Frumos, foarte frumos ! Nu, nu vreau să sugerez nimic. Îmi zîmbesc „șmecherește“ : îți convine știind că recunoștința de poet e mai inventivă și mai apologetic-utilă decît cele mai bune sugestii ale noastre. Ne putem, deci, permite să fim modești : poeții știu să sară superb — cu sufletul în mînă — chiar dincolo de cal.)

— Așadar, pe la cinci din nou aici.

— Bun !

Acum sînt într-adevăr liniștit. Atît de liniștit încît mă pot duce la Lustgarten fără grijă că mă voi trăda. Dar nu, nu e bine : e ora prînzului și vor crede — el și cucoana lui — că vreau să fiu invitat la masă. Totuși trebuie să urc la el. Ce o să-și închipuie ? Că, „scăpat“ de la poliție, am plecat imediat.

De ce îl evit ? Mi-e conștiința încărcată ? Sau am fost fericit să fug de sub ochii poliției...

Voi urca deci. Și voi rămîne la masă.

Lustgarten mă întîmpină de la capătul scării, coborînd spre mine :

— Am fost la poliție să văd ce s-a făcut, și mi s-a spus că ți s-a dat drumul. Mi-am închipuit îndată că n-au de ce să te rețină. Dar nu mă puteam pune cu ei... (Îl văd că este suspect de drăguț : mă bănuiește. Așa drăguț ești cu cineva pe care, bănuindu-l, ții neapărat să-l convingi că nu-l bănuiești.)

Eu simulez perfect dezolarea : parcă mă interesează dacă am fost eliberat ! Pe mine mă interesează banii.

Lustgarten tace. Ar vrea să mă scruteze dincolo de cele ce spun. Ar vrea să mă vadă pe dinăuntru. Eu aș vrea să-l întreb ce a vorbit cu șeful în timp ce eu am stat pe coridor. Dar nu trebuie să-i arăt că mă interesează. În definitiv ce-mi pasă mie ? (Nu trebuie să întreb, cu atît mai mult cu cît desigur că și el i-a spus șefului lucruri defavorabile.)

Dar uite că mă scoate din încurcătură :

— Ca să vezi ce idiști sînt oamenii ăștia ! Știi ce m-a întrebât șeful cînd am rămas singuri, atunci cînd m-a chemat înapoi ? „De cînd îl cunoști dumneata, domnule director, pe prietenul dumitale ?“ I-am răspuns : „De vreo douăzeci și ceva de ani“.

„Află te rog, domnule director, că prietenul dumitale este escrocul escrocilor. Numai că e tîmpit !“

— Ha-ha-ha !

(Este singurul răspuns pe care bine am făcut că i l-am dat „domnului director“. Orice aș fi spus ar fi fost primejdios. Ar fi fost cuvinte, așa că tonul lor — dacă nu chiar conținutul m-ar fi trădat. Dar rîsul ! ? izbucnirea asta „spontană !...“)

Intră Henriette. Femeile n-ar trebui să se arate în *robe de chambre*, mai ales duminică dimineață și încă îndată „după“. Parcă prin fiecare por îți spune : „Pentru că azi e duminică

și știam că putem dormi mai târziu, azi-noapte ne-am făcut nițel de cap. A fost și un mic „matiné“. Cum în mine e nu știu ce tristețe, dar mai ales pentru că Lustgarten s-a purtat ca un porc la poliție, mă gîndesc că dacă dumnealui ar fi acum om de treabă, ar pleca pentru un ceas-două de acasă și m-ar lăsa să mă culc puțin cu Henriette. Ar fi o împreunare ogoitoare. Cred că aș simți numai nevoia să-i am trupul aproape — trup de femeie. Trupul femeii este de cele mai multe ori un refugiu pentru oboseala noastră psihică... Dar ar fi și o răzbunare împotriva domnului prieten care, la poliție, a mai pus — sînt sigur — gaz pe foc, și care, în genere, mă disprețuiește. Și poate că și împotriva ei ar fi răzbunare, pentru că îl admiră...

Totuși nu, nu există nici o justificare pentru ceea ce „pofitesc“ eu. Nu e cinstit. Chiar cu aceste „criterii“ nu e cinstit. E nelolal.

— Mi-a povestit Fred ce nenorocire ți s-a întîmplat... Ea nu mi se uită însă în ochi : nu crede.

Și continuă prefăcut calin :

— Poate că ești obosit. Vrei să te odihnești puțin ? Dacă vrei, te poți culca în biroul lui Fred. Pînă punem masa, tragi un pui de somn care te va înviora. Masa o iei cu noi. Nu există refuz.

Mulțumesc pentru propunerea Henriettei, dar explic că nu pot rămîne la masă. O să mai stau puțin de vorbă cu Fred, apoi mă duc din nou la poliție. Nu mă las. Trebuie să se găsească banii. Nu se poate. Nu se poate...

Am ton disperat, dar amîndoi evită să vorbească de chestia asta. Nu crede nici unul. Parcă asta mă interesează pe mine : să creadă ? Important e că am reclamat, că sînt liber, că voi avea față de neamțul meu dovada că am reclamat — voi avea și gazeta. O să mă mai agit pe aici o zi-două, ca să arăt că „nu mă las“, apoi voi pleca acasă. Poate că va veni neamțul la București să se asigure că nu pierde banii. Îi

voi da polițe sau alte garanții, apoi încet-încet îi voi plăti. Și gata ! Gata ! Oh, gata ! Am obosit. Trebuie totuși, — obosit cum sînt — să scriu la Praga, să comunic că am făcut reclamație și mai ales să dau speranțe, ba certitudini — că se vor găsi banii. Asta ca să-l țin pe neamț acolo. O să telegrafiez diseară. Ba nu. Abia mîine seară. Azi e duminică. Valeriu abia a ajuns la Praga. Nu se va duce azi, ci abia mîine. Poate mîine după masă. Îi voi telegrafia deci mîine seară. Și în orice caz nu de aici, din Cernăuți. Ce fac dacă, din ordinul poliției, se interceptează telegrama, căci probabil sînt pus sub supraveghere.

Observ că am rămas prea mult pe gînduri. Mă uit speriat la Lustgarten : nu cumva mi-au citit gîndurile ? E extraordinar : poți sta în fața unui om, el să te privească drept în ochi și nici să nu bănuiască la ce gîndești tu. Chiar dacă gîndești la lucruri pe care cu nici un chip nu trebuie să le știe el. Mă opresc la acest *chiar dacă nu trebuie cu nici un chip să știe*, pentru că dacă gîndești la lucruri ce-i pot fi indiferente, gîndurile tale nu pot avea puterea să-i cheme privirea în creierul tău. Dar cum Dumnezeu, nici *teama* nu cheamă magnetic controlul ? Mă uit la Lustgarten și la Henriette, ne uităm ochi în ochi și îmi vine să le pufnesc în nas, că sînt orbi. Mai ales că au priviri compătimitoare.

Dar dacă și ei joacă teatru ?

Dau să plec.

— Nu, nu-ți dăm voie să pleci. Iei masa cu noi.

Ca un convalescent (sînt și tare obosit) las ca Lustgarten să-mi scoată haina. Cer voie să-mi scot gulerul și să mă întind pe sofa.

Așa.

M-au lăsat singur.

Sînt singur. E minunat : sînt singur și la adăpost.

.

Mă trezesc buimac : am adormit ? Îmi dau îndată seama unde sînt. Cît o fi ceasul — e aproape întuneric.

Lustgarten e lîngă mine. Îi spun dezolat :

— Vai, cum am adormit...

— Cred și eu... ești obosit... Ei, acum hai la masă !

Eu înțeleg că e masa de seară. Întreb :

— Cît e ceasul ?

— Nu-i tîrziu. Întotdeauna duminica mîncăm la ora asta.

E două.

Mă uit pe geam : nori grei de vară au apărut ca o lavină, cine știe de unde și îndată o să toarne o ploaie ! Mă gîndesc înduioșat și recunoscător la casa ospitalieră în care sînt. Ce mă făceam în pustietatea unei duminici și cu cerul ăsta negru, dacă eram singur la hotel ? Sau — Dumnezeuule — reținut la poliție ? Ah, dar aș vrea să mă văd acasă. Mă duc după masă puțin la poliție și deseară plec. Nu rezist. Sînt un om slab. Acum înțeleg de ce cei mai mulți oameni sînt corecți. Da, da, am avut dreptate cînd i-am spus odată unui prieten : „Corectitudinea nu este o datorie morală, ci o afacere rentabilă și comodă“. E drept, că atunci am adăugat cu cinism : „Depinde de sumă !“ Acum îmi spun că nici pentru o sută de milioane nu face să fii incorect. Nu în șens de rentabilitate, ci în șens etic, de *nu se cade* !

Mă ridic, trec în baie, mă învioresc puțin și ne așezăm la masă. Mîncăm, dar Fred îmi toarnă prea multe sprîțuri. Încearcă el nu cu sprîț ci cu vin curat, dar cu mine nu-i merge : îl împiedic.

Sînt trist. Nu știu de ce : din cauza cerului ăstuia greu, a duminicii lungi și goale, din cauza depărtării de casă ? Nici-odată n-am știut cît de departe e Cernăuți de București. Acum știu : depărtarea de casă însingurează și întristează — kilometrează, kilometrează, kilometrează... Voi ajunge oare vreodată acasă ?

Aș vrea să-l rog pe Lustgarten să aprindă lumina și să pună aparatul de radio. Vreau să mă îmbăt cu lumină și cu zgomot. Acum îi înțeleg pe bețivi. Numai să nu fie un program muzical bun și nici muzică auzită în copilărie. Voi deveni și mai slab și mai neputincios, și mai dezolat de cum sînt. Dacă polițiile ar fi inteligente, ar introduce în sistemul de anchetare, muzica. Muzică bună. Cred că nici un vinovat n-ar rezista.

— Pot să te rog ceva, Fred ? (Am o voce tristă și blîndă. Îmi plac și mă și compătimesc.)

— Te rog !

Îi spun ce vreau.

El aprinde îndată candelabrul cel mare și deschide aparatul de radio. Spre nenorocul meu e muzică bună. Oh, sînt cîrpă ! Ce om drag e acest Lustgarten. Ar trebui să-l îmbrățișez și să plîng. Sînt duios și trist, și fericit, ca un om beat.

Mi se vorbește, vorbesc și eu, nu aud nimic și cred că nici Lustgarten nu mă aude pe mine, dar vorbim, pentru că așa se obișnuiește cînd ești undeva invitat la masă : se vorbește. Ce departe e Cernăuți de București. Cum oare pot locui oamenii așa departe de lume, la Cernăuți, tocmai la Cernăuți ! Uite-i, ei sînt aici, singuri într-o locuință, doi oameni, atît de departe, și așa de singuri ! Doamne, Doamne, e așa de trist să trăiești ! Și într-o zi o să trebuie să mori. Ce e cu mine ? Filozofez ! Ah, știu bine ce este cu mine „*ich entspanne mich*“, spun nemții. Arcul se destinde. Am făcut eforturi peste puteri. Acum începe odihna. Și o să mor. Uite că mă bag sub masă să mă ascund, să nu mă găsească moartea. Știu ce este cu mine : șprîturile, zăpușeala din odaie, oboseala și muzica. Dacă mă țin tare încă puțin, vine cafeaua neagră — să fie amară-amarră-amarră ! Apoi mă culc și dorm, și dorm, pînă ajung la București, și ajuns acolo, abia mă culc să dorm, și dorm, și dorm...

Vai, uite că mai vine și torta ! Mi se dă o porție mare și grea. Nu mai pot, dar mâine. Mi se toarnă un vin special pentru tortă de ciocolată. Vai !

— Îți place torta ?

— E excelentă !

De ce am ales cuvîntul ăsta greu : „excelentă“ ? Puteam spune : „bună“. Era mai ușor. La „excelentă“ mi se împleti-cește limba în gură. Mai ales între „x“ și „c“. Și Henriette îi aruncă niște priviri lui Fred ! Eu mă uit în ochii lor și rîd. Rîd : Hî-hî-hî ! Oboseala, dragii mei, oboseala și vinul. Nu sînt beat. Numai puțin amețit. Atît. Dar trece. O să vedeți că îndată trece. Dacă aș plînge, ar trece imediat. Vreți să vedeți că nu sînt beat, că pot merge drept ? Trageți o linie de cretă pe covor și o să vedeți că merg drept pe ea ! Ha-ha-ha ! (Cuvîntul „drept“ l-am întins și l-am cîntat puțin. Ha-ha-ha !)

Vorbesc, vorbesc de parcă m-a tocmit cineva să vorbesc. Și protestez : nu sînt beat ! Nu sînt beat !... Pot dovedi : să mi se dea orice problemă. Să mi se pună orice întrebare...

— Vai, cine spune că ești beat ?

(Nu cumva își închipuie Fred că, beat, voi mărturisi și de aceea mi-a turnat la vin ? Tîmpitul ! Ha-ha-ha ! Ha-ha-ha !)

M-am ridicat.

Trecem în biroul lui Fred. Aici e mai răcoare, dar tot mi-e capul greu și mi-e cald, mi-e cald. Dacă m-ar lăsa acum singur aici în fotoliul de piele rece, singur, cu lumina stinsă, cu fereastra deschisă... Afară s-a pornit adineauri o ploaie repede de vară, cu stropi imenși, care au bătut în geam — cred că a fost și grindină. Acum a stat. Dacă m-ar lăsa singur cu fereastra deschisă ca să intre aerul curat, rece, aș sta întins și mi-aș reveni... Dar oamenii sînt drăguți, și buni, și atenți, și nu pot lăsa un oaspe singur, așa că stau amîndoi lîngă mine și îmi vorbesc, vorbesc, vorbesc, vorbesc... Lustgarten vrea să mă și distreze : se apropie de bibliotecă. Oh Doamne ! Iar îmi

va citi cu intonații feminine, sentimentale, pasaje lungi din nu știu ce filozof. Ah, ce i-aș mai plăti eu acum toate succesele sale la femei, succese obținute cu maniera asta de a citi cu intonații dulci, cu clipiri „inteligente“ și cu sublinieri care vor să însemne — „Asta trebuie reținut, fetelor, dar voi parcă înțelegeți?“ — ce i-aș mai plăti succesele sale ieftine la femei! Vreau să țip asta pentru Henriette — deși știu că e o proastă — dar vreau să țip ca să-i impun și ca să știe cine sînt eu, și să-l dea pe el afară din casă pentru că e plat, pentru că e mediocru, pentru că e dulceag, pentru că face pe doctul și pe inteligentul. Să-l dea afară imediat și să se culce cu mine. Ah, ce i-aș mai face acum acestei cucoane aprinse; nu, nu mai am gânduri caste ca înainte de a fi mîncat și mai ales înainte de a fi băut — căci mi-a turnat și vin curat și m-am prefăcut că nu văd. Nu, nu mai am gânduri caste, căci am înțeles ce are de gînd cînd va trece, peste cîteva clipe, dincolo cu Fred. Și pe mine mă vor lăsa singur aici. Nu mai vreau să fiu singur. Vreau cu Henriette, vreau cu Henriette...

*...um deine Haare
bog sich der Schmetterling des Abendrots.
Ich streute blindlings meine junge Jahre
wie Rosenblätter über deinen Tod.*

Asta e din Rose Ausländer, nu din Bergson. Va să zică o poetesă. Și ce mare poetesă! Cum a ajuns dumnealui să aibă în casă poezie — și încă de cea mai bună calitate? Aha! Știu! Rose Ausländer — știu din biografia apărută — a locuit un timp la Cernăuți. Va să zică nu e Bergson, deși dumnealui de la filozofi în sus are treabă — se înțelege din cei cu care se merge la sigur. Așadar, jefuitorule de milioane și înscenătorule de furturi în tren, ai putut deosebi o poezie nemțească, din Rose Ausländer, de un filozof francez. Ba ai făcut și comentarii mentale. Bravo! Atunci încă nu e totul pierdut. Dar de ce clipește deșteptul de Lustgarten așa galeș din ochi? Mă confundă cu o damă?... Măi teribilă e nevas-

tă-sa ! Teribilă ! O vreau pe nevastă-sa ! O vreau... Vinovat e vinul și vinovată e masa. Vezi, de aia mănâncă ciococii așa de mult și de aia beau băuturi scumpe ca să-i stimuleze la... cum îi zice în biblie... la preacurvie... Ești un om pierdut, Mecena dragă. Uite ce gânduri îți trec prin minte. Furi, înscenezi, pui în primejdie libertatea omului de pe culoarul trenului, și oh, oh, pe cei doi băiețași dintre care unul ar fi putut găsi geanta, rîvnești la femeia aproapelui... Frumos ! Foarte frumos ! Cu toate astea, păcat că mă ține fotoliul lipit de el, altfel m-aș ridica acum în picioare, drept, și aș protesta : „Sînt un om cinstit, domnule ! Și un om bun ! Și dacă *nu* sînt, tot treaba aia este !“ Dar e bine că mă ține fotoliul lipit de el, și mă și îmbrățișează, mă strînge moale, moale, și cald... și aud tot, tot. Omului ăstuia din fața mea — omului care citește — i se pare că mie mi-e somn, că nu sînt atent. (Dacă i se pare că adorm, atunci de ce citește mai departe și chiar cu inflexiuni vocale melancolice ? Uite acum a spus „*deine Hülle*“. Vezi că am auzit tot ?) Nu, nu mi se închid ochii. Uite ce ochi mari am. Vezi că pot să-i deschid mari, mari...

*Dann schlug mein Leben beide Augen zu
Kein Raum war, und kein Ich, kein Du. Nur Ruh.*

Discul se învîrtește încet, tot mai încet-încet. Tot mai încet : *kein Ich, kein Du. Nur Ruh.*

★

Sfîrșitul ? Parcă sfîrșitul interesează ? Eu voiam să demonstrez că în viață lucrurile nu merg chiar așa de linear spre punctul culminant, spre „deznodămînt“ — cum se zice — ca în literatură. Nu întîmplarea asta, mai mult sau mai puțin polițistă, interesează, ci maniera în care s-a desfășurat *subteran*. Dar pentru că trebuie neapărat spus și sfîrșitul, iată-l :

Am dormit în fotoliu vreo două ceasuri. La cinci, cînd trebuia să mă duc la întîlnire cu Negrea, m-am trezit auto-

mat. (Noi, comis-voiajorii — chiar cînd sîntem niște parveniți, căci am ajuns reprezentant de comerț din fost simplu comis-voiajor — avem în creier un ceas deșteptător care ne trezește exact la ora la care i-am poruncit înainte de a adormi.)

M-am întîlnit cu Negrea și, la invitația lui, am mers împreună la „*Journalistenklub*“ cum îi spun ei acolo localului unde se întîlnește lumea „selectă“. Prin Negrea am făcut cunoștință cu prefectul de poliție. Am fost înfățișat într-o lumină care m-a încurcat, m-a intimidat : deși comerciant bogat, ba chiar foarte bogat (oh, încă *foarte* bogat — al dracului șmecher e poetul meu) sînt în același timp un mare iubitor și înțelegător de poezie și mai ales de muzică... (Ce îi tot îndrugă el prefectului ?) și sîntem prieteni vechi și buni...

Prefectul de poliție e un om minunat : tînr, elegant, suplu, poartă lavalieră și părul mare, dar nu „în cabotin“. Îmi mărturisește că și el „comite“. Negrea (șmecheri sînt poeții, domnule ! Cel mai „sub hașiș“, cel mai „plutitor pe ape stelare“ dintre poeți, e mai treaz, pe pămînt, decît oricare dintre noi : beția de vis și-o inoculează cînd vrea, și se trezește cînd vrea), așadar Negrea îi toarnă la complimente prefectului de-mi vine să intru în pămînt, știind că e de dragul meu : „Lasă, domnule șef ! Poemul dumitale cu Cleopatra e o capodoperă. Păcat că nu-l scoți în volum“. Știe că nici un om, oricît e de tare, nu rezistă slăbiciunii de a scoate un volum.

În sfîrșit ! Eu îi povestesc prefectului ce mi s-a întîmplat. Îi spun și felul în care am fost tratat azi-dimineață la poliție.

— Personal inferior, domnul meu. Acum abia începem să recrutăm personalul polițienesc din elemente alese, din licențiați ai facultăților sau, în cazul cel mai rău, din bachelare. Șomajul, domnul meu, este și el un bine pentru omenire. Să vezi cum vin tinerii studenți să se ofere pentru un post de arhivar. Se înobilează și poliția domnul meu. Are însă o mare calitate poliția, chiar așa cum e acum : polițiștii noștri, cu toată leafa mizerabilă, sînt corecți.

Eu i-o confirm : am fost refuzat azi cînd am oferit pentru cheltuieli de urgentare, de deplasare...

— Uite domnul meu, mie mi s-a furat — tot în tren și tot pe linia asta (e o linie cunoscută, domnul meu) acum doi ani — aproape jumătate de milion. După nici o lună a fost prins hoțul. Ei, ai să crezi, domnul meu, că mi s-au înapoiat banii, deși banii mei îi topise de mult hoțul. Dar ăștia au întotdeauna cu ce să înlocuiască banii topiți : plătesc din alte furturi. Era tocmai după un furt gras. Mi s-au dat banii din banii altora. În definitiv, nu-i același lucru ? Și să zici, domnul meu, că eram ce sînt acum, prefect de poliție. Aș ! Eram un simplu avocat, e drept cu clientelă mare și cu suprafață, dar încă în partidul de opoziție. La liberali am trecut după aceea. Așadar, fiți liniștit. Banii vi se vor găsi, vreau să zic, în orice caz vi se vor restitui. Puteți deci pleca liniștit acasă. Eu o să dau dispoziție să se cerceteze mai serios. Aveți asigurarea mea ! Veți avea banii dumneavoastră.

(Îmi trece prin minte : aș vrea s-o văd și pe asta ! Să capăt milionul *meu* ! Deodată îmi trece cheful de glumă : banii din alt furt, care trebuiesc restituiți adevăratului păgubaș, cum să-i primesc ? Dar nici să-i refuz n-o să pot, de vreme ce „a fost găsit hoțul“. Refuzul o să pară suspect. Îi voi lua deci, dar o să-i cheltuiesc tot pentru pui de Beethoveni și pentru poeți tineri la primul lor volum.)

Se înțelege că nu s-au găsit banii. (M-am convins încă o dată că nu trebuie să pui bază pe cuvîntul autorităților.) Dar „ce-i în mînă nu-i minciună“, așa că am cerut și am căpătat chiar atunci, chiar acolo, la Clubul Jurnaliștilor, o scrisoare de recomandare către poliția din Rădăuți. Nu mă las, domnule prefect, i-am spus. Vreau să plec încă în seara asta la Rădăuți. Se pare că hoțul e de pe acolo. Ivanciuc Nichita. (Îi povestesc cum am recunoscut în albumul de fotografii tocmai pe Ivanciuc.) Prefectul e tare drăguț, dar crede că

nu e nevoie să pierd vremea plecînd la Rădăuți. Poliția cercetează singură. Și în ceea ce îl privește pe Ivanciuc (faimosul Ivanciuc) domnul șef și Petrescu habar n-au. Ar trebui să aibă mai multă regulă în registre și să bea mai puțin ; Ivanciuc — „o celebritate a acestor locuri, așa că îl am în evidență“ — e de două săptămîni din nou închis. La Cluj.

Dacă e așa, mă prefac că nu mai vreau scrisoarea, dar pe loc îmi dau seama că trebuie să dovedesc că, pentru banii mei, nimic nu-mi pare de prisos. Primesc deci o scrisoare caldă către poliția din Rădăuți.

Între timp a venit la Club și Niederhofer-junior. Îi spun că nu mai rămîn : vreau să plec încă în seara asta la Rădăuți. S-ar putea ca de acolo să mă duc direct la București.

Îi mulțumesc prefectului de poliție, îmi iau rămas bun de la Niederhofer, îl rog pe Negrea să se intereseze mereu pe la poliție, și dacă e ceva cît de cît interesant, să-mi telegrafieze, ca să vin la Cernăuți.

Iau o mașină și mă duc repede la Lustgarten. Le spun și lor că plec la Rădăuți. Nu mă las ; nu se poate ! Trebuie să iau lucrurile repede. De la Rădăuți vin poate iar aici, poate plec acasă. Nu știu încă ce voi face. Îl rog însă să se intereseze mereu la poliție și, cum află ceva, să-mi telegrafieze sau să-mi telefoneze urgent sau fulger și vin imediat la Cernăuți. Să telefoneze cu taxa inversă. Al dracului de zgîrie-brînză — Harpagon, face pe jignitul. Protestează : „Cum cu taxă inversă“. Se poate ? Dar cum *eu* nu accept să cheltuiască el, pînă la urmă e de acord cu taxa inversă. E de acord pentru că știe că nu-mi va telefona căci nu vrea să aibă legături de felul ăsta cu un om compromis. Va avea justificarea „cu taxa invers nu se admite“ „urgent“, cum am cerut eu.

Acum repede la hotel : mai am jumătate de oră pînă la trenul care are legătura cu Rădăuții.

Plătesc camera și mă reped cu mașina la poliție „să aflu dacă au prins hoțul“. Așa, să vadă că nici nu mă tem să intru la ei și nici nu mă las. Uite, plec la Rădăuți, căci dacă n-ar fi adevărată „povestea“, sau dacă m-aș teme, ce interes aș avea să mai plec la Rădăuți ?

Îl găsesc pe șef. E impresionat de rîndurile — într-adevăr neobișnuit de calde — ale domnului prefect, către poliția din Rădăuți, către chestor direct : „Dragă Nicule, bunul meu amic care îți aduce aceste rînduri... te rog să-l servești ca pe un frate. Să știi că mă servești pe mine și mă obligi...“.

Cred că șeful nu-și dă seama că domnul prefect e și el unul din oamenii, „*rapsodisch veranlagt*“, pentru care fiecare e „bunul meu prieten“. Așa că îl impresionează scrisorica și bănuiește că am cine știe ce relații de prietenie cu domnul prefect, sau în orice caz cine știe ce mari legături ale mele în București dacă însuși prefectul de poliție ține să mă servească. Îi pare rău — și se teme puțin — că a fost sever cu mine, se învîrtește în jurul meu, vrea parcă să-mi spună ceva, dar — văd bine — nu îndrăznește. Îl ajut eu :

— Ați vrut să spuneți ceva ?

— Mă întreb dacă, după severitatea de azi-dimineață, am voie să vă rog...

— V-ați făcut datoria, domnule șef. Trebuie să vă mărturisesc că tocmai această severitate mi-a impus. Ați dovedit că nu vă lăsați impresionat de nimic ; rang social, relații... (Așa ! Las' să-și închipuie cine știe ce relații formidabile.)

— Imi permiteți să las modestia la o parte și să vă spun că facerea datoriei — și chiar mai mult, în sensul la care vă gândiți — nu sînt de ajuns ! Iată am de 6 luni o cerere la Direcția generală, la București, ca să fiu mutat în capitală... la orice post, numai să scap de Cernăuți, tîrgul acesta de provincie. Ce folos ? Dacă n-ai protecție !

Îi promit că „prin relațiile mele“... El îmi dă numărul cererii. Îmi mulțumește și mă roagă din nou să-i iert severitatea.

Vai de mine ! Dimpotrivă. La Direcția generală voi povesti chiar ce incoruptibil funcționar e !

Se oferă și el să-mi dea o scrisoare pentru Rădăuți.

Mulțumesc, n-am nevoie ! O iau totuși. El e fericit că mă „obligă“.

Plec.

Îmi urează succes.

Sînt la gară.

Sînt în tren.

Dar trenul nu mai pornește !

Aștept ca dintr-o clipă într-alta să urce un agent secret cu doi soldați (de ce un civil și doi soldați ?) și să mă aresteze. Șeful și prefectul și-au bătut joc de mine făcîndu-mă să cred că sînt liber. Îmi vor rîde în nas : Ha-ha-ha ! Ha-ha-ha ! Am crezut că-i păcălesc ? Ha-ha-ha-ha !

Nu urcă nimeni.

Trenul a plecat.

*

La Rădăuți am fost primit așa cum cred că nu este primit nici directorul general al polițiilor cînd vine în inspecție. Deși am ajuns aproape de 10 noaptea, secretarul chesturii care ocupa un apartament luxos, chiar în clădirea chesturii, s-a ridicat din mijlocul invitațiilor pe care îi avea.

— Sînt dezolat, domnule secretar, că vă stric duminica.

— Nu-i nimic. Se poate ? Datoria înainte de toate, domnule avocat. (De ce, dracu, mă ia cu „domnule avocat“ ? Oare pentru că cei mai mulți „mahări“ politici sînt avocați ? N-aș vrea să cad, ca anchetat, în mîna lunganului ăstuia fioros. Ce mîini înspăimîntătoare are ! Niște labe de gigant, și cu vine ca funiile !)

Mă duce în birou. Străbatem curtea mare, întunecoasă, cu copaci groși. Numai un felinar cu gaz, arde, legat de un copac.

Așa ! Va să zică îl bănuiesc pe Ivanciuc ? Individul este la Rădăuți. Chiar azi-dimineață l-a văzut în piață. Avea, banditul, un aer de fecioară. Când zic că mi s-a întimplat ? Azi-noapte ? Cred și eu că putea să aibă figura mironosită : era „după lovitură“. Să-l înștiințăm pe domnul chestor ? Sau să facă singur cercetările ? Crede că ar putea să rezolve singur lucrurile. (Văd că are chef să-i facă chestorului surpriza de a-l pune în fața anchetei încheiate. Mie îmi convine. N-am nevoie să-l mai cunosc și pe domnul chestor. Altul sub al cărui „Roentgen“ să trec ? !)

Îi spun secretarului că nu-i nevoie să-l deranjăm pe domnul chestor. Să-l văd numai pe Ivanciuc. De altfel, trebuie să mărturisesc că nu mai sînt sigur dacă omul din tren e chiar cel din fotografie. Trebuie să recunosc că poliția din Cernăuți se ocupă foarte serios de afacerea asta și cred că cei de acolo sînt acum pe urma hoțului, care — repet — nu sînt sigur dacă e Ivanciuc. Eu am venit încoace numai așa, ca să nu zic că n-am urmărit și pista asta. Ai oare voie la o asemenea nenorocire să faci economie de timp și bani ? Dar nădejdea cea mare rămîne tot la Cernăuți, unde, cum spuneam, se pare că oamenii sînt pe urmele hoțului. Așa că nu văd necesitatea să fie anchetat Ivanciuc. (Spun toate astea, căci nu vreau ca amicul ăsta să-l „ancheteze“ pe Ivanciuc. Nu-mi pot ieși din minte mîinile lui — evit să le mai văd.)

A chemat totuși un sergent și l-a trimis să scoată „din pămînt“ pe agenții Nichifor și Robu. Să le spună amîndurora că sînt obligați să-l aducă, viu sau mort, pe Ivanciuc și pe nevastă-sa, și pe cumnatul său. A înțeles ? Dacă cumva înțîlnește el pe vreunul din „familie“, să-l trimită încoace. Să nu spună decît că e nevoie de ei numai pentru niște lămuriri. I s-a furat cuiva la *cinematograf* un portvizit și e nevoie de indicații : căci nu era nici la înghesuială, să zici că-i Novitzky, nici pe locul ocupat, să zici că e Gîndac. E la mintea omului că nu-i suspectează nimeni pe ei. Se știe : cîmpul lor de operație nu e

cinematograful, ci altul. Dar ei pot orienta poliția, ca de atâtea ori fără a fi „musări“, căci — să vezi, domnule — cum pînă și ăsta repudiază ticăloșia de a fi denunțător.

Sergentul a plecat. Eu mă gîndesc : numai să nu țină povestea asta prea mult. Peste două ore am un tren cu legătură și pentru Cernăuți și pentru București. Pentru nimic în lume nu rămîn noaptea asta aici. Rădăuți e pe linie secundară. În oricît de bună dispoziție ai fi, cînd te vezi undeva pe linie secundară, te apucă o spaimă și o singurătate de-ți vine să-ți iei lumea în cap. Altfel e într-un oraș — cît de mic — chiar într-un sat pe linia principală. Nu știi de ce, dar ți se pare că, uite, sosește trenul — întotdeauna un accelerat — urci și ești îndată acasă. Afară de asta, la Cernăuți am cunoscut ; aici pe nimeni. Și tîrgul nu are lumină electrică. Singurul lucru oarecum plăcut și familiar e că trenurile trec prin centrul orașului, pe strădă, ca în alte localități tramvaiele.

— Doriți să stăm aici, sau poate, pînă ne vin oamenii, ne faceți cinstea și onoarea și plăcerea de a binevoi să poftiți în casă să luați împreună cu noi — în sănătatea dumneavoastră — un păhărel ? Nu vă putem oferi ceva ca lumea — ca la dumneavoastră în capitală. Eh ! Capitala ! Halal de oameni care locuiesc în capitală, domnule avocat... Dar cine poate spera o transferare acolo ? Ah, dacă aș fi transferat la Cernăuți ! Asta e idealul meu... Cernăuți ! !

Mărturisesc că în fața respectului acestui biet slujbaș, care și-a părăsit musafirii și își strică duminica din cauza mea (și care are și un aer de inferioritate și speră că, de la felul în care mă va „servi“, o să-i vină un cuvînt bun pe lîngă domnul prefect de poliție, și — cine știe — poate chiar rîvnita transferare la Cernăuți) îmi vine să-i spun deodată : „Sînt un ticălos. Și n-am nici o putere. Nu poți spera nimic prin mine. Du-te sănătos la musafirii dumitale. Mă înapoiez la Cernăuți și mă las arestat, sau, și mai bine, arestează-mă dumneata și vei avea un succes care te va putea transfera la Cernăuți. Eu singur am

să declar că ceea ce n-au reușit cei din Cernăuți ai reușit dumneata — adică această declarație — ai reușit printr-o ingeniozitate care m-a silit să declar totul“. (Doamne, dar mîinile sale ! ?)

Ah, dar eu trebuie să-i dau un răspuns. Ce m-a întrebat ? Nu țin minte... Ah da ! Îmi amintesc și răspund :

— Nu te deranja, domnule. Du-te la musafirii dumitale. Nu-ți strica duminica. Eu o să aștept în curte. Am zărit o bancă sub un stejar gros. O să aștept acolo.

— Se poate, domnule avocat ? Stau cu dumneavoastră, dacă nu vreți să intrați în casă, și îmi permiteți să vă țin companie. Stăm aici în birou și, dacă nu vă plictisește, o să-mi permit să vă arăt ce facem noi, aici, cu bugetul de sărăcie pe care îl avem. Adică, ferească Dumnezeu, nu vreau să spun ceva rău, ne dă statul cît poate, cît are, dar zic și eu, cu puțin cît avem la dispoziție, să vedeți ce am făcut noi, aici.

Și-mi arată un fișier frumos, într-adevăr, pus la punct, o întreagă instalație de luat tot felul de amprente, o instalație de fotografiat și mai ales cîteva aparate de anchetat că „dai înapoi și laptele pe care l-ai supt la mă-ta“, cum zice el mîndru.

— Să nu ziceți dmneavoastră, domnule avocat, că sînt „metode barbare“. O să-l vedeți pe Ivanciuc și mai ales o să-l auziți cum mă ia peste picior și cum mă dă peste cap și cum se strecoară cu un alibi de ți-e mai mare dragul, și pe urmă să-mi spuneți dacă poți scoate de la indivizi ca el declarații cu alte metode.

Și-mi arată cum funcționează aparatele de stors declarații : „mustiera“ — așa a botezat-o — „scoate mustul din om“...

Trebuie să plec cît mai repede. Dacă vine chestorul în inspecție de noapte și mă găsește în halul în care mă simt după vederea „mustierei“, zece scrisori ale prefectului nu mă scapă de bănuiala lui. Și-apoi el o fi știind că bilețelele d-lui prefect sînt gentilețe platonice... Dacă nu cumva și mai

rău. O dată cu un asemenea bilețel, un telefon, ai grijă că e bandît. Bilețelul e rahat !

Sergentul s-a înapoiat cu Ivanciuc. E omul din fotografie. Și — să nu înnebunești ? — omul de pe strapontin. Se uită la mine. Mă uit la el : el nu știe ce să creadă. Eu nu știu ce să cred. Îmi vine să cred că într-adevăr am avut banii, că într-adevăr mi s-au furat, că într-adevăr *el* mi i-a furat. De unde știu că nu i-am avut ? Dar orice ar fi, nu-l las să intre în „mustieră“. Mai bine pierd banii.

— La dispoziția dumneavoastră, domnule secretar.

Secretarul nu-l lasă să fie „la dispoziție“ ci îl ia în primire cu o serie de palme. Se întoarce către mine și-mi spune : „Ăsta e sistemul. De la început trebuie să-l zăpăcești !“ Rău este că nu-i impresionează și trebuie să treci la „faza a II-a“ — te silesc ei — și dacă, după faza a II-a, mai rămîne ceva ca lumea din om, treci la „faza a III-a“, pe care, „vorba ceea, cîteodată o poți duce chiar pînă la capăt“. Eu îi spun : „Nu e el, domnule secretar. Nu e el. Absolut sigur : nu-i el. Nu-l bateți, domnule secretar !“ Dar secretarul nu mă ascultă, ci îmi șoptește : „Lăsați, vă rog, că știm noi ce facem. Noi știm că de milă mulți reclamanți renunță, dar de siguranța cetățenilor răspundem noi, poliția, domnule avocat“...

Și către Ivanciuc :

— Îl cunoști pe domnul ? Spune repede. Îl cunoști ! Spune unde ai pus banii șterpeliți azi-noapte în accelerat. Hai !

Ivanciuc nu clipește și nu răspunde. Cunoaște și el sistemul, și își spune : „Cît poate să bată domnul secretar ? Tot o să obosească el odată. Abia atunci o să-i răspund. Căci orice aș spune acum, îl întărit mai rău pe polițist, care trebuie întii să se descarce de forța motrică.“

Într-adevăr, secretarul a obosit. Acum vorbește Ivanciuc.

— Pot să vă dovedesc, domnule secretar, că și noaptea asta, și noaptea trecută, și toate nopțile și zilele de două săptămîni încoace, am stat închis la Vijnița, la dispoziția parchetu-

lui, ca martor într-o chestie a lui Tcaciuk. Am venit abia de un ceas cu jandarmul după mine. E pe sală. Are și adresa către dumneavoastră, ca să mă lăsați liber, și am intrat și noi puțin la cîrciuma lui Rudik să ne cînstim...

Domnul secretar însă nu se poate face de rîs cu sistemul lui. Eu îl ajut să iasă cu demnitatea și priceperea nefeștelite, și pe Ivanciuc îl ajut să nu intre în „mustieră“.

Îl iau pe secretar la o parte și-i spun :

— Sistemul e într-adevăr minunat, cred însă că de „mustieră“ nu mai e nevoie acum.

Dar el nu mă aude. Răcnește către Ivanciuc.

— Cînd zici că ai pornit de la Vijnița ? Ieri la prînz ? Aha ! Parcă nu puteai aranja cu jandarmul să te rezezi puțin pe linie ? Apoi te prezinți la el la „apel“, cu „juma-juma“ ! O să-l anchetăm și pe domnul jandarm...

Dar nici eu nu mă las :

— Vă mulțumesc, domnule secretar, că mi-ați permis să asist la o demonstrație pe viu. (Am chef să spun : „pe viu pînă îl lași mort“.) Dar, probabil, că sînt și cazuri unde dă greș...

— „Nici o regulă fără excepții“, domnule avocat...

— E tocmai ce voiam să adaog eu... Vă mulțumesc. Cum spuneam, la Rădăuți am venit mai mult „*par acquit de conscience*“. (Dacă e pe citate, să nu fiu mai prejos decît el. O să mai facă el un citat latinesc, poate, și Ivanciuc e salvat.)

Îi strîng mîna :

— Vă mulțumesc, domnule secretar, și o să-i comunic domnului prefect ce serviabil ați fost. Și mai ales n-o să uit să-i vorbesc de sistemul dumneavoastră...

— Nu ne facem decît datoria, domnule avocat. Ah, dacă aș avea un cîmp mai mare ! Ah, dacă aș putea fi mutat la Cernăuți. Un cuvînt bun al dumneavoastră... Ah, dar să nu vă deranjez... Călătorie bună, domnule avocat. Năstase, adu o birjă pentru domnul avocat !

Sergentul Năstase şuiară, băgînd două degete în gură şi, ca răsărită din pămînt, apare o haraba ca vai de capul ei. Sergentul — ştie că o să-i placă domnului secretar — se răsteşte la birjarul bătrîn şi bărbos : „Să-ţi scoţi ochii, măi Iţic, cum îl duci pe domnul ministru peste gropi, că te ia mama dracului“. Urc în birjă. Secretarul ia poziţie, şi ia poziţie şi jandarmul, care l-a adus pe Ivanciuc de la Vijniţa. De „Năstase“ ce să mai spun ? Numai Ivanciuc stă indiferent într-un colţ, dar îi desluşesc pe buze cea mai crîncenă înjurătură cu care — pot jura — că nu mă ocoleşte. Ar trebui să-i dau ceva bietului Ivanciuc pentru „deranj“ şi pentru pumnii primiţi. Dar nu-i pot da în prezenţa secretarului. Şi, la urma urmei, vinovat e sistemul domnului secretar, nu eu. Aşadar poate că nu e vinovată „meseria“ lui Ivanciuc. Poate că e vocaţie. Ca „Mece-natul“.

(Un lucru, însă, nu înţeleg : Ivanciuc e indiscutabil omul de pe strapontin. Totuşi a fost pînă ieri închis, iar din închisoare a plecat însoţit de jandarm. Şi pe altă linie. Şi pe jos. Cum a fost în tren cu mine ? Mă rog a fost ieri în trenul meu, sau nu ? Te pomeneşti că o să ajung să cred în ubicuitate, deci că Ivanciuc a fost în *acelaşi* timp în tren cu mine. Nu, în ubicuitate nu cred. Deci n-am avut milionul !)

Nenorocita de haraba a devenit pentru birjarul meu un landou cu care hurducă la gară pe „domnul ministru“, venit prin surprindere în inspecţie tocmai duminică seara.

Iau bilet pentru Cernăuţi, deşi voi pleca la Bucureşti. Nu m-am gîndit de ce, dar după ce l-am luat, am înţeles : Poate că s-a înapoiat chestorul şi-l întreabă pe secretar de ce mi-a dat drumul înainte de a mă fi văzut şi el, aşa că vine personal la gară să mă vadă şi mă întreabă — sau se întreabă — de ce m-am grăbit să mă înapoiez la Bucureşti ; răspund că plec la Cernăuţi să urmăresc şi să accelerez urmărirea hoţului. De unde să ştie el că, la Dorneşti, o să iau bilet pentru Bucureşti. Da, dar ce fac dacă mă aşteaptă la Dorneşti cineva din Cer-

năuți ? Pot dovedi că eram hotărît să plec la Cernăuți (poftim biletul) dar că în trenul Rădăuți-Dornești m-am răzgîndit. Mi s-a spus doar, la poliția din Cernăuți, că rolul meu e terminat.

Nu era însă nevoie de atîtea precauțiuni.

La Rădăuți n-a venit în gară chestorul. N-a venit nimeni.

Doamne ! Ba iată-l pe secretar.

A venit să-mi ureze călătorie bună și să ceară să mi se dea compartiment singur.

La Dornești nu m-a așteptat nimeni.

Am schimbat trenul pentru București.

La ziuă eram acasă.

N-am vorbit cu nimeni nimic. Nici cu soția, nici cu părinții, care, de cînd am plecat, m-au așteptat la mine acasă. Am spus numai atît : „E bine“, scurt, ca un alergător la Marathon ajuns la țintă și căzut leșinat. Dar eu n-am leșinat. Ci am intrat în baie, am făcut o baie lungă, am ațipit de cîteva ori în apă, că mă puteam îneca în somn, apoi m-am culcat în pat, în toată regula și, către seară, m-am trezit și am ieșit în oraș.

Era o seară blîndă, dulce, ușor înnourată.

Simțeam nevoia să mă plimb încet, sprijinit de un baston, puțin convalescent, puțin interesant, foarte grav.

Am luat ziarul de seară. Nimic. Mai bine așa. N-am nevoie să mă întrebe prietenii ce anume s-a întîmplat și să trebuie să vorbesc. N-am putere — putere sufletească. Totuși ar fi bine să scrie ceva pentru neamțul meu. Mi-a făgăduit Negrea că-mi va trimite gazeta cernăuțeană. E mai bine acolo. În nici un caz aici. Încă în aceeași seară i-am telegrafiat neamțului : „Poliția pe urmele hoțului. Sper capăt curînd banii. Scrisoare urmează“.

Așa ! Oxigen ! Asta îl va ține acolo. O să-l alimentez mereu cu scrisori, mereu cu speranțe. Mai întîi ca să nu-mi vină pe cap, al doilea, ca să se obișnuiască încetișor cu nenorocirea, pînă voi aranja și voi începe să plătesc banii.

Tot în aceeași seară i-am scris. Am avut grijă să-l asigur din nou că banii se găsesc ; autoritățile nu se lasă. Nu-i rău să-i scriu că am fost bănuiră chiar eu. (Ca să-i iau apa de la moară, în caz că și lui i-a trecut prin minte același lucru.) Și să-i arăt că nu mă tem de această eventuală presupunere a unuia de la poliție, cu atit mai mult cu cît autoritățile nu au neglijat cercetările și, după o severă anchetă, au dat de urma hoțului.

Totuși nu-i scriu toate astea ci numai atit : „Am fost bănuiră — cum e firesc în asemenea împrejurări — dar oamenii s-au convins că e absurdă supoziția lor, mai ales că s-a dat de urma hoțului. Vom avea curînd banii. *Indiscutabil*.“ Am expediat scrisoarea și m-am culcat liniștit : nu vine neamțul. N-are pentru ce veni.

■

Dar, înainte de a fi ajuns scrisoarea la Praga, miercuri dimineața, m-am trezit cu neamțul meu. Nu știu de ce, dar nu eram speriat. Numai cînd l-am văzut intrînd, mi s-au tăiat picioarele : de rușine.

— Hans Herbolzheimer.

M-a luat cu :

— Cer iertare că v-am deranjat acasă. Dar sun de o oră la telefon, și nu răspunde nimeni. (De unde să știe el că mi s-a închis ieri pentru neplată). Am sosit de aseară, la șapte jumătate, și n-am vrut să vă deranjez după ora de închidere a biroului. (Vorbește parcă ar fi el debitorul meu. Și „ora de închidere“ a *biroului*. Care este în una din odăile — din cele două odăi — ale locuinței.)

Îl rog să ia loc.

— Nu, n-aș vrea să vă deranjez. Mai bine să mergem la hotel, sau într-o cafenea. Putem sta mai liniștiți de vorbă. Tot sînt cu mașina afară.

— Numai să-i spun soției că plec.

— Mă rog.

Intru repede la soția mea :

— Nu te speria, a venit neamțul, chiar neamțul veritabil, în original, nu procuristul, nu domnul Müller, ci Herr Hans Herbolzheimer personal. Se vede că îndată ce l-a vizitat Valeriu a urcat în tren sau în avion și, uite-l. Nu te speria. O să fie bine. Așa cum îl văd, ăsta îmi mai plătește cheltuielile și supărările. Porcăria e că m-a găsit fără un ban în casă, și cu telefonul închis : că-i închis nu-i nimic, „e deranjat“, dar sînt fără un ban și n-am de unde lua măcar pentru cheltuielile de „bună dispoziție“. În sfîrșit, mă descurc eu. Vino și tu în birou. Nu e frumos să nu vii. Caută-ți ceva de lucru în birou. (Mă surprind cu gîndul că neamțului o să-i fie rușine — nu știu bine de ce — să mă suspecteze de incorectitudine văzînd că am o asemenea soție. Pînă una alta însă mi-e mie rușine, dar știu că oricine, în situația mea, ar fi întrebuițat și arma asta. Esențialul e că, dacă ar vrea, de pildă, să mergem toți trei la un cinematograf sau chiar la un spectacol în plină lumină, nu l-aș lăsa să se așeze lîngă ea. M-aș așeza eu între ei, deși doamnele stau, mi se pare, la mijloc. Dar tot sînt măgar.)

Am revenit în birou.

— Cînd ați părăsit Praga, domnule Herbolzheimer ?

— Ieri la prînz.

— Atunci v-a mai găsit telegrama mea... ?

— Desigur.

— Sînt fericit că în nenorocirea asta am avut și norocul de a fi dat peste polițiști energici și severi, care au luat lucrurile în pripă. De altfel, hoțul — pe urma căruia este poliția — e cunoscut pe linia aceea. Cred că se găsesc banii pînă plecați. Mai rămîneți desigur cîteva zile ! O, sînt multe de văzut la noi. (Așa, să creadă că mă bucur că rămîne mai mult adică nu mă deranjează prezența lui.) Și eu abia ieri-dimineață am sosit. (Cred că am spus tot ce trebuie, ca să-i cîștig și încrederea și să-l liniștesc : „polițiști foarte severi“, „siguranța că vom

avea banii“, „cred că mai rămîneți cîteva zile“, „pînă plecați vom avea banii“.)

Intră soția mea. Neamțul se ridică îngrozitor de respectuos. Soția mea e palidă, gata să se prăbușească.

— Ați avut supărări, doamnă. Ce spuneți de nenorocirea ce i s-a întîmplat soțului dumneavoastră ? Dar bine că s-au luat măsuri în pripă. Pot să vă felicit că soțul dumneavoastră a procedat așa energic.

Soția mea îl poștește să stea jos. Ne așezăm cu toții. (E in-suportabil cît de cinstit poate să fie un neamț ! Nu cumva au ăștia cîntea pe centimetru pătrat și ticăloșia — poate chiar crima — pe kilometru ?)

Neamțul meu se simte obligat să mă compătimească :

— Dacă ați fi știut că o să iasă așa rău ! Dumneavoastră ați vrut să mă serviți și ați avut o inițiativă frumoasă și inteligentă. Unul din procuriștii mei mi-a spus că vi s-a cerut să depuneți banii la bancă, căci a făcut nu știu ce aranjament, dar că dumneavoastră — înainte încă de a primi comunicarea — ați avut un alt mijloc mai rapid, mai sigur... Ei, cine a putut prevedea ?...

Și, după nici o clipită de gîndire (de neîncredere ?) :

— Așadar, ziceați că pînă poimîine o să avem banii — adică certitudinea că îi vom avea.

— N-am precizat „poimîine“. (De ce fixează el „poimîine“ ? Ce are de gînd *după* poimîine ?) S-ar putea să-i avem și mai înainte. Să zicem chiar azi.

— Cu atît mai bine.

— Sau cîteva zile mai tîrziu. Vreți poate să vizităm clientela ?

— Știu eu ? Trebuie să vină peste vreo două săptămîni domnul Müller. Dar dacă vreți... așa ca să cunosc doi-trei clienți mai importanți. Pe urmă v-aș ruga — adică accept sugestia dumneavoastră dacă nu vă deranjează, — să vizităm orașul, și să-mi atrageți atenția asupra lucrurilor interesante de

văzut. Am și un admirabil aparat fotografic. E voie de fotografiat, nu-i așa ?

— Da !

— Mă interesează în special lucrurile exotice, specifice. Aud că aveți mahalale, și țigani, și aveți țărani exotici. Și un cartier rău famat, în plin centru, așa cum nici în Extremul Orient nu există.

— Da, da !

— Vă supără doamnă dacă vă răpesc soțul chiar acum, dar nu stau decît pînă poimîine-dimineța. Și n-am fost nici odată în România. De cînd partidul din care fac parte a luat conducerea, am fost tot timpul cu obligații politice în Reich. Căci vedeți, noi sudeții... Dar să lăsăm politica. Iată, nici pe soțul dumneavoastră nu am avut plăcerea să-l cunosc personal. Dar cu un reprezentant atît de valoros ca soțul dumneavoastră, ce să caut eu aici ? Acum mi-am zis : „Hai să profit de ocazie și să vă cunosc țara, să-mi cunosc reprezentantul. Regret că s-a întîmplat să fie cu o ocazie nenorocită. Dar din fericire se poate spune — nu-i așa ?“ — „*Ende gut, Alles gut*“. Au și francezii un „*tout est bien qui finit bien*“, dar nu-i același lucru. Tot germanii, vorba ceea, „*über alles*“.

Drăguțul de el nu stă „decît“ pînă poimîine-dimineța. Și peste două săptămîni vine Müller.

— Mergem !

Deodată mă opresc : ah, dacă telefonul ar funcționa ce mai teatru aș face ! Aș chema la telefon pe Schwim care ar deveni întîi „comanda“. I-aș spune că am „neamțul“ aici, „neamțul original“ — nu „Ersatz“, adică un director sau procurist, și l-aș ruga să mă cheme peste un sfert de oră, în calitate de „Poliția Cernăuți“ și aș avea cu el o convorbire, în nemțește să înțeleagă și Herbolzheimer, căci la Cernăuți se vorbește nemțește. Voi „afla“ că poliția e pe urma hoțului, dar că pînă am banii trebuie să mai dureze poate cîteva săptămîni. Faptul că vorbesc în prezența lui la telefon, chiar cu poliția

Cernăuți, nu va mai lăsa loc să apară niciodată vreo bănuială. (Da, dar dacă are într-o zi îndoieli și predă chestiunea unui avocat și acesta, reclamînd parchetului, cercetează dacă la data cutare am vorbit cu poliția din Cernăuți la telefon ? Dacă... dacă... Cum să-i treacă unui neamț prin cap că cineva poate inventa și minți așa urît ? Dar dacă cere și el să ia receptorul ca să mulțumească poliției... ? Sînt nebun ! !)

Ce să lungesc povestea ? Am hoinărit cu neamțul meu pînă n-am mai putut. (N-a vrut să se ducă la nici un client.) Am văzut în Bucureștii ăștia în care eu locuiesc de atîția ani, locuri pe care nu le-am văzut niciodată. Ne-am plimbat cu mașina peste tot unde mi s-a năzărit mie că ar fi ceva de văzut. Totul era : *Fabelhaft*“, „*Wunderbar*“ și „*Unglaublich*“. Seara nu s-a lăsat pînă n-am luat masa cu el la „Colonade“. (Ai dreptul nu să furi, ci să ucizi, și tot ești om cinstit, după ce vezi cum se mănîncă în marile restaurante, în timp ce atîția oameni mor de foame. Cînd vezi *cine* risipește. Nu, nu *cine risipește*, ci *cine cîștigă* atîta, ca să poată risipi ! Și mai ales știi sau presupui *cum* cîștigă averi ; da, ai dreptul să furi și să ucizi.) În timpul mesei — adică după mai multe pahare — am început să-l pregătesc :

— Cu tot optimismul meu, datorat desigur energiei poliției — ca să fiu sincer — sînt cam necăjit, domnule Herbolzheimer. Căci mă tem că pînă vom căpăta banii o să mai dureze cîteva săptămîni. Nu multe, dar oricum...

El s-a luminat.

— Nu multe ? Dar vom avea banii ?

Cum dracu se uită la mine... Să-l iau mai încet.

— Cred că da !

— *Crezi* că da... Cum, nu ești sigur ?

— Cred că pot fi sigur... Uite, domnule Herbolzheimer, mie chestiunea asta îmi este extrem de neplăcută. Deși tot ce am făcut, am făcut cu cele mai bune intenții, și deși am avut

destule supărări, totuși mă socotesc vinovat. Cine m-a pus să încerc un asemenea lucru ?

— Bine, domnule dragă, dar accidentul nu s-a întâmplat în cadrul aranjamentului ce se putea prevedea, ci în cu totul altă sferă...

„În cu totul altă sferă“. E un cuvînt care ar fi putut să fie înlocuit cu un altul din domeniul comerțului, dacă domnul Herbolzheimer al meu ar fi un simplu comerciant. Dar cine știe pe cine — adică ce om cu preocupări filozofice, artistice etc., etc., etc. (aha, paharele băute de mine își fac efectul !) adăpostește el dincolo de persoana asta cu milioane și cu întreprinderi comerciale și industriale ? Așadar, este adevărat ce mi-am spus de atîtea ori ? Numai în aparență sînt simple și simpliste capetele marilor cuceritori comerciali. În fond, sînt multilaterali și profunzi, numai că nu amestecă lucrurile ci sînt disciplinați și nediletanți. Tu, amice, nu ești decît un găinar flecar și superficial. Ingeniozitățile tale sînt de mic găinar iar „sensibilitatea“ ta, Doamne iartă-mă, „artistică“ e de duzină. Te asigur că acest fabricant are, pe lângă capul lui negustoresc, admirabil organizat, o viață artistică minunat mobilată. M-am oprit : „Caraghiosule : Iată unde te-au dus cinci cuvinte goale : «în cu totul altă sferă» după zece pahare pline. Nu, nu te lăsa amețit, iubitul, nu atît de cele nu știu cîte pahare, cît de mania ta de a descoperi dincolo de aparent «grăuntele de aur al omului». Continuă mai bine supralicităția de gentilețe cu neamțul !“

— Ce se cheamă că accidentul nu s-a întâmplat în cadrul aranjamentului ? Ce are a face ? Eu nu promisem nici un fel de dispoziție să rezolv lucrurile pe calea asta, deși aș putea zice că, tacit, mi-a fost dată aprobarea, prin luarea de cunoștință — fără a se protesta — de proiectul meu. Eu am scris chiar de oîteva ori de „diverse căi *indirecte*“. Dar nu vreau să mă prevalez că am lucrat din dispoziția, fie și tacită, a fabricii. (Așa, trasează, scumpule, asupra răspunderii *sale*.) Răs-

punderea nenorocirii e totuși a mea. (Bine că l-am băgat pe „totuși“. Asta înseamnă „totuși“ — nu că hotărît, categoric răspunderea e a mea.) Și pentru liniștea conștiinței mele și poate, cine știe, și din ce alte motive pe care nu mi le pot desluși — în orice caz cîntărește precumpănitor certitudinea că se vor găsi banii — vreau să iau asupra mea — într-un fel oarecare — această sumă. (Am spus repede „într-un fel oarecare“ ca să nu i se pară suspectă largheța mea. „Într-un fel oarecare“ e oriînd o poartă prin care pot bate în retragere, atunci cînd începe să i se pară suspect spiritul meu de sacrificiu. Deși eu sînt hotărît să plătesc tot.)

— Cum asta ? S-o iei asupra dumatăle ? De ce ?

— Să nu ne înșelăm, domnule Herbolzheimer ! Dumneata ești acum drăguț pentru că aștepti dintr-o zi pe alta banii. Dar deși am siguranța absolută că vom avea banii, nu știu cît mai pot totuși dura asemenea lucruri. Și vreau să-mi evit supărările pe care mi le va aduce corespondența firmei. Ca să evit reproșuri pentru întirziere și, te pomenesti, chiar reproșuri că am încercat să duc banii clandestin, ca să evit, zic, reproșuri viitoare, iată ce propun : Îți voi da dumatăle acum polițe pentru valoarea sumei ce mi s-a furat. (Era cît pe ce să spun : „sumei furate“, ceea ce, deși ar fi însemnat același lucru, putea însemna și *furată de mine*.) Vom împărți suma în polițe mici cu scadențe care să meargă începînd de acum pînă să zicem peste doi ani. (Și ferm, ca cineva cu drepturi :) Se înțelege că, în clipa în care capăt banii și îi depun pe numele firmei, mie *trebuie să mi se restituie polițele și banii pentru scadențele respectate*.

La început n-a acceptat propunerea unei obligații din partea mea. I s-a părut că ar fi incorect față de mine. Auzi ! ? Și să-i dau și polițe ! Pînă la urmă însă tot am reușit să-l conving să-mi primească sacrificiul. Dar și el m-a convins că în cazul — pe care „nu-i așa, numai teoretic îl luăm în discuție“, că nu vom salva banii, eu nu trebuie să plătesc decît jumătate

din sumă. Trebuie să împărțim frățeste o pagubă în care *nici unul* din noi nu are vină. Așa că n-a vrut să ia polițe decât pentru jumătate din sumă, iar pentru cealaltă jumătate o scrisoare în care mă declar dator cu suma respectivă. Nu s-a pomenit în scrisoare nimic de originea datoriei. (Deci tot o chestie comercială și nu penală.) Aceasta a doua parte a datoriei, se înțelege că nu trebuie să i-o achit, dacă nu e prins hoțul, sau e prins, dar fără bani. În această privință mă asigură că, deși nu-mi dă o contra-scrisoare, pot avea încredere că îmi înapoiază scrisoarea.

Nu m-a lăsat să plătesc eu costul polițelor. Vrea să scădem și cheltuielile voiajului meu la Cernăuți și spezele „speciale“ de acolo.

— A costat desigur și va mai costa — mă înțelegi, sîntem doar în Balcani.

Am căzut de acord — greu, dar am acceptat — ca el să dea costul blanchetelor pentru polițe. Nu cine știe ce, dar nu aveam nici măcar acești bani. „Speze *speciale*“ n-au fost și nici nu vor fi. (Mi-am zîmbit în gînd : Am salvat prestigiul Balcanilor. Îmi ardea de glumă, căci mă liniștisem.)

Neamțul e încîntat de el : a dat lovitura că a luat polițele acum, chiar acum. Eu îi propusesem să le trimit la Praga, după ce văd că într-adevăr nu mai e nici o speranță de găsit hoțul. El însă, neamț „șmecher“, știe că „ce-i în mînă nu-i minciună“ : Poate mă răzgîndesc și nu le mai trimit. (De unde să știe că tocmai asta urmăresc : să dau polițe, să-mi dea confirmare, și în felul ăsta să prefac o chestie penală într-una comercială. Ceea ce însă pentru conștiința mea nu schimbă nimic, eu tot mă socotesc un păcătos : și nici din punct de vedere material nu stau mai bine, căci oricum îi voi plăti suma. Dar nu va mai atîrna pericolul pușcăriei deasupra capului meu : Va fi o datorie comercială, nu un caz penal.)

Fericit că are polițele în buzunar (le va arăta desigur directorilor și procuriștilor săi ce înseamnă să fii „agil și expedi-

tiv“), nu m-a lăsat pînă n-am mers de la „Colonade“ la cel mai rafinat varieteu „en vogue“. Și aici era tixit.

După varieteu nu s-a lăsat pînă nu ne-am plimbat la Șosea. Am intrat aici într-unul din localurile discrete. Doamne, Doamne, pretutindenii oameni cu bani, cu bani mulți, cu femei și cu risipă. Cînd l-am condus la hotel, începuse a se lumina de zi. Se încrucișau pe Șosea și la ieșirea din ea — la capătul Căii Victoriei — mașini care duceau acasă oamenii din localuri, cu lucrători care părăseau fabricile și cu cei ce se duceau să schimbe echipela de noapte. La ora asta — chiar și vara — e răcoare, și lucrătorii și cheflii au gulerela hainelor ridicate, brațele lipite de trup și nu știu ce semn de moarte pe chip.

Cum tocmai a trecut un taxi spre oraș, i-a făcut semn să oprească. Ne-a dus la hotel. Așa, în goana mașinei, pe drumul scurt pînă la Grand-Hotel, Herbolzheimer parcă ar fi descoperit cine știe ce pe Calea Victoriei că mi-a spus :

— Aș vrea înainte de plec să fac o promenadă pe strada asta interesantă cînd sînt magazinele deschise. Dar, pentru că te-am răpit atîta timp familiei și afacerilor, o voi face „solo“. Nu e nevoie să mă conduci nici la aeroport. Ai și un cap foarte obosit. Așadar nu te deranja. Voi fi singur.

Nu știu de ce m-a trecut un fior de îngrijorare : singur ?

La hotel și-a luat rămas bun. Eu i-am spus că voi fi totuși la aeroport, ba și la promenadă. Mai sînt cel puțin trei ore pînă atunci. Nu vreau să-l las singur.

„Poate că găsesc acasă o telegramă bună din Cernăuți“ fi spun.

— M-ar bucura. În primul rînd pentru dumneata, domnule. Pentru dumneata. Căci pentru fabrică și pagubele, și beneficiile sînt realități abstracte, mai mult contabilicești, în sensul că mașinile cer să fie ocupate, registrele vor operații, pe cînd noi — stăpînii — sîntem numai în slujba lor...

Și mi-a strîns mîna.

— Noapte bună. Adică deja „bună dimineața“ !

— Într-adevăr : „Bună dimineată“ !

Am luat o mașină și m-am dus acasă. N-am avut liniște să mă culc. Am făcut o baie, m-am înviorat, am rezolvat treburi pentru care nu era nevoie să fiu concentrat, totuși mi se părea că timpul trece cu târîș de melc pînă să-l știu plecat din București pe Herbolzheimer.

Am ajuns la hotel cu aproape o oră înainte de plecare la aeroport, adică tocmai bine ca să nu fie „solo“ în promenada lui pe Victoriei. Cine știe cu cine se întâlnește, și află... Vreau să-l știu plecat. Nu-l las singur. Dacă era după soția mea, îl lăsam singur. (Ei nu i-am spus de neliniștea mea.) Sau întîrziem, căci soția îmi cerea să-i povestesc „totul“. Și ce am mîncat, și ce am mai făcut, și ce mai zicea neamțul, și dacă sper că chestiunea e terminată, dacă nu mă tem că se mai pot ivi complicații... (Draga de ea ! Doamne cum ne nedreptățim soțiile în părerile noastre despre atașamentul lor, despre înțelegerea pe care o au față de zbuciumările noastre... Dar parcă, la plecare spre Cernăuți, nu eram atît de sigur de ea. Poate pentru că am fost încordat, îngrijorat.) O privesc înduioșat și izbucnesc amuzat în rîs :

— Complicații ? Ha-ha-ha ! Sîntem ca frații !

Văzîndu-mă neîngrijorat, a îndrăznit să mă roage amănunte : ce a mai spus Herbolzheimer. Și mi-a cerut lista — Menu-ul (poate l-am luat cu mine) de mîncăruri și băuturi din asemenea localuri selecte — și programul „picant“ de acolo. Am regretat sincer că nu m-am gîndit la asta. Dar îi spun că și mai mult regret că nu m-am gîndit — și încă mai de mult — să abandonez reprezentanța lui Herbolzheimer și celelalte reprezentanțe germane, care nu mi-au fost retrase, ca să nu ajung în halul de decădere morală de a mă bucura că sînt „ca frații“ cu unul din ei. Mai ales că însuși dumnealui are „misiuni“ anumite, iar Statul lor se pare că are proiecte ucigașe, din motive politico-rasiale. Ce mă interesează că atîtea firme aparținînd unor evrei, „buni evrei“, cît și unor

evrei și neevrei democrați — din toată lumea — ignorează datoria morală de boicotare a mărfurilor germane. Mai mult, unii trustmani din categoriile „buni evrei“ sau „buni democrați“ sînt chiar cointeresați în mari întreprinderi naziste, ca de pildă I. G. Farben-Industrie, care nu știu, draga mea, dacă știi — fabrică arme toxice pentru un eventual război nazist și gaze și mai toxice pentru rezolvarea „problemei evreiești“ prin „lichidarea“ totală a poporului evreu. Cred că soția mea m-a crezut obosit și mi-a zis : „Îi privește pe ei !“

Să fiu sincer și eu mi-am spus că asta îi privește numai pe cei amintiți. Dar mi-am replicat : „Oare numai pe ei ?“

Herbolzheimer plătise nota și îmi lăsase un bilet la portar :

Tocmai aflu la portar că nu e voie să scoți din țară mai mulți bani decît 7 000 lei. Și eu care am 20 000. Îmi rămîn deci 13 000. Îi las la portar pentru dumneata : ai avut atîtea cheltuieli cu voiajul cunoscut, iar în aceste două zile, cît am stat aici, ai avut totuși desigur oarecare cheltuieli „speciale“, și ți-ai pierdut și atîta timp. Te rog să reții deci acești 13 000 lei fără să-i decontezi fabricii. Și dacă te socotești cumva jignit că ți-i las, îți promit că, rîndul viitor, plătești dumneata tot ce vom cheltui. Dar ține minte : o să consum, nu glumă !

Al d-tale,

Hans Herbolzheimer

P.S.

Nu ți-am telefonat ca să nu te deranjez din somn. Cred că în timp ce eu scriu, d-ta dormi zdravăn. Somn ușor și vise plăcute.

Sărutări de mîini doamnei. Și roag-o să mă scuze că te-am răpit căminului aceste două zile.

P.S. la P.S.

Las fără grijă banii la portar. Nu uit plăcuta experiență ce am făcut cu „calomniatul Balcani“. Deci în cursul zilei de

*azi îți va telefona portarul. Încă o dată rămas bun, al d-tale
recunoscător*

H. H.

Noroc că l-am mai găsit la hotel și să mă prefac că refuz banii, dar să-i iau repede-repede pînă nu se răzgîndește.

Doamne, cîte am de făcut cu ei.

Promenada n-o mai face. Se duce mai devreme la aeroport.

Nu m-a lăsat să mai merg cu el.

— Rămîi cu bine !

— Călătorie bună !

Înainte de a urca în mașină a ținut să-mi spună din nou : dacă nu se găsesc banii, eu nu am de plătit decît jumătate din sumă.

În ușa hotelului ne-am despărțit, cum zice cîntecul, „plîngînd de dor și amor !“

•

E bine, nu ?

E chiar mai bine decît bine. Căci după primele cîteva scadețe am putut onora toate polițele și am achitat și jumătatea de milion pe care urma s-o suporte Herbolzheimer în caz că hoțul nu e prins. Și are banii. (L-am făcut prins. A durat, e drept, dar tot a fost prins, tocmai cînd eu am cîștigat la două afaceri sume serioase și am putut găsi să-mi împrumut restul. Iar pentru a risipi — de a fost cumva — îndoiala în ce privește realitatea furtului, s-a „găsit“ asupra hoțului o parte din bani.)

Bietul Herbolzheimer :

Mi-a scris o scrisoare personală, lungă și emoționantă — trei pagini întregi, îngrijit dactilografiate, în care a adus omagii poliției noastre și țării întregi. (Ce amintire frumoasă i-a lăsat. Păcat că nu are timp să mai vină așa curînd la noi : a

căpătat o importantă misiune în organizarea unor mari lagăre de concentrare în teritoriile anexate care „au să rezolve problema spațiului vital ce se cuvine unui Herren-Volk“. De altfel prezența sa în întreprinderile personale este acum și mai puțin indispensabilă, liniile trasate de el și noile condiții generale politico-economice garantează prosperitatea fulgerătoare și sigură. Mie trebuie să-mi mărturisească — acum o poate face — că a avut de luptat cu toți funcționarii lui — de la directori și pînă la „Laufbursch“ pentru mine : toți voiau să-l convingă că furtul banilor e o înscenare specifică rasei dv. Ei, acum, după ce s-au găsit hoții și după ce am plătit și jumătatea de milion pe care nu eram obligat s-o plătesc — adevărul e că — în fond — nu trebuia să plătesc nimic —, au și cei mai suspicioși și increduli dintre ei dovada eclatantă a corectitudinii mele. Căci cine este atît de idiot ca să plătească o jumătate de milion cînd nu e obligat ?)

Rugîndu-mă să-i predau soției respectuoase omagii, mă asigură totuși de întreaga sa prietenie.

De ce „totuși“, și de ce, dacă e scrisoare personală este dactilografiată, iar după *H. Herbolzheimer*, tot dactilografiat, e semnat cu „per Prokura“ un nume indescifrabil ?

★

Ce legătură are toată această lungă poveste polițistă cu intrarea mea în închisoare, și mai ales cu Beethoven ?

Iat-o :

Tata era un biet cizmar, care a ținut, numai el și Dumnezeu știe cum, o casă cu trei copii. Nici în mormînt nu cred să pot uita cum îi păleau obrajii de pergament galben-mat, și cum privirea lui de ciine fugărit se aprindea și se stingea cînd ne auzea șoptind mamei (ca el să nu audă) că ni-e foame, după ceaiul niciodată destul de dulce și nu întotdeauna cu pîine. (Sora mea a murit înainte de a fi împlinit doi ani. Eu aveam atunci aproape patru ani, dar parcă o văd și

acum înaintea ochilor, căci nu puteam înțelege de ce e așa slabă. Vai cum plîngea mama cînd a văzut cum bate — ca un ceasornic mic, stricat — biata ei inimioară. Iar tata stătea într-un ungher al odăii cu privirea pironită în tavan, o privire de om care se socotește vinovat de ceea ce vede că se întîmplă în casă. Din cauza sărăciei.)

Am putut sfîrși numai cele patru clase primare. Le-am sfîrșit cu sacrificii din partea tatei, care se simțea vinovat el că n-are mijloace ca să învăt mai departe. Am intrat practicant într-un birou. În primul timp, cînd colegi de-ai mei care puteau urma mai departe gimnaziul particular, plătind taxele mari, pe care eu nu le puteam plăti, treceau prin fața locuinței noastre, tata, care vedea că mă ascund în dosul perdelei de unde îi priveam cu jînd — mai ales șepcile de uniformă cu vipușcă albă, așadar tata îmi evita privirea, uitîndu-se la tavan, la fel ca atunci cînd îmi murise sora. Am început să învăt — la un curs seral — limbi străine și stenografia — și mă fereceam la gîndul că într-o zi — nu prea îndepărtată — voi putea cîștiga atîta cît să pot schimba biata viață a tatei.

Într-adevăr, lucrurile au început să se schimbe curînd, căci se pare că stăpînul firmei unde lucram era mulțumit de mine și mi-a mărit în doi ani de trei ori leafa pe care o dădeam toată în casă. Pe tata, asta îl durea și îl rușina. Totuși parcă s-a deschircit și s-a mai luminat, iar în ochi au început să-i joace nu știu ce lumini. (Ce om era tata ! Din ce a prins prin aer — căci nu o „studiasă“ — căpătase o ciudată dragoste pentru „magia“ Kabalei, cu practici spre fericirea oamenilor. Și avea ca un fel de — cum se zice — „logodire“ cu cîntecul mistic al hassidimilor — cîntec fără cuvinte, numai melodie, cîteodată și fără glas, numai duh și tremur al sufletului.)

Mă trezeam cîteodată din somn tîrziu, după miezul nopții, și îl surprindeam sub lumina lămpii mici de petrol, aplecăt

asupra cărților grele și vechi, îngînînd nu știu ce ciudată melodie pe care n-o auzeam eu, ci parcă visul meu. În clipa în care mă știa treaz (nu, nu mă auzea, căci îmi țineam răsuflarea, ci mă simțea) amuțea. Într-o noapte s-a apropiat de patul meu și mi-a șoptit ca un descîntec : „Păcat, păcat de tine !“ N-am înțeles ce a vrut să spună cu asta, dar mai tîrziu am înțeles : mă plîngea, crezînd că în mine nu cîntă nimic, sau poate că nu am și nu voi avea mijloace să scot *din* mine — ceea ce cîntă.

Toate ar fi fost cum ar fi fost, dacă nu s-ar fi furișat pe nesimțite, în mine, ca o apă care sapă, nu știu ce tristețe : iată, — îmi ziceam — stau aici, la părinți, sîntem toți împreună, la birou am lucru plăcut, trăiesc într-un oraș mare, pe cînd fratele meu mic, după ce a sfîrșit abia două clase primare — așa plăpînd cum este — ca să fie la mîncare o gură mai puțin — a fost dat la stăpîn, la un fel de rudă în Dorohoi — unde n-a putut să rămîna decît cîteva luni. Iar acum salahorește în cîrciuma-băcănie a unchiului din Botoșani. La început ne scria, apoi n-a mai scris. Am început să mă urăsc în numele lui. Și, ca să-mi fie otrăvită toată viața de atunci încolo, a venit dimineața aceea neuitată de iarnă.

Dormeam încă, toți : era devreme, nici nu se luminase de zi. De afară se auzea, pînă în creierul somnului nostru, scrîșnetul zăpezii sub pașii pușinilor trecători.

Cine știe de cînd bate cineva în ușă, sfios ca la o casă străină, că nu l-a auzit nici veghea tatei !

Acum stă, — e fratele — ca o umbră în mijlocul odăii. De la gară a venit pe jos în gerul ăsta, cu lădița în mînă — în mîna fără mînușă pe gerul ăsta ! De ce nu-mi pot dezlipi privirile nu de la trupul lui lung și deșirat (e mai mic decît mine și pare un bărbat), nu de la fața lui scofilcită de hamal bătrîn (parcă n-ar fi el), ci nu-mi pot dezlipi ochii de la mîinile mari, roșii, butucănoase și ciolănoase care atîrnă cu nu știu ce tristețe rușinată și umilă. (Adevăratul chip al omului

sînt mîinile.) Ticălosul de mine : eu am mîinile albe, subțiri și cu degete lungi. Dar ceea ce mă îndeamnă să mă pălmuiesc este că se uită la mine ca o slugă la o odraslă boierească și nu îndrăznește să-mi vorbească. Și — să nu înnebunești ? — în ochi nici o umbră de ură care să mă ucidă și să aprindă casa. Ci numai un foc bolnav de om în stingere.

Am coborît repede din pat, speriat și rușinat de durere pentru el.

Ce să fac mai întîi ?

I-am dat patul ; am alergat la doctor. Nu mai știu de birou ; tata nu mai știe de lucru, nu mai știe unde îi este capul și inima, mama nu mai contenește să se învîrtească în jurul lui. Dar lui nu-i trebuie nimic. Tace. Tace, și se topește ca o lumînare subțire de ceară. Nu-i trebuie nimic. Dacă îi dau doctoria sau mîncarea — bine, le primește tăcut ; dacă nu, îi este tot una. Tace, și numai ochii — doi ochi de parcă toată fața s-a prefăcut în ochi — ard ca o întrebare pe care n-o deslușesc — încremenită acolo.

Intr-o dimineață a murmurat ceva și a tăcut. (Era o dimineață însorită de primăvară.) Am înțeles, căci era limpede ce vrea : cerea iertare că supără cu boala lui o casă străină, de oameni buni, ospitalieri.

Nu s-a mai înapoiat la unchiul și nici la alt stăpîn nu s-a mai dus : s-a stins frumos, cuminte ca o fecioară. (Doamne, ce lung îi era sicriul ! Și mîinile, cum i s-au înfrumusețat !)

Se pare că nu era de ajuns să port ca o povară tînăra lui moarte, de care mă simțeam vinovat (cum o duceam eu aici și ce viață avusese el !) că nu știu cînd și cum a pus stăpînire pe mine și m-a cuprins un fel de neliniște nelămurită. Mă așteptam parcă să se întîmple ceva : o nenorocire, sau nu știu ce lucru neobișnuit. Și din senin, ca la evreii religioși, în mijlocul oricărei bucurii, amintirea îndoliată că Ierusalimul e pierdut și templul dăruit, mă cuprinsese un doliu și un dor

dureros ca după cineva din sîngele tău, mort. Pînă s-a lămurit în parte și într-un fel : am aflat că în puținul timp cît a fost la Dorohoi, într-o zi (era sîmbătă, cînd neamul nostru de acolo ținea închisă băcănioara săracă, și era la sinagogă) fratele cînta la un fel de scripcă făcută de el însuși, nu știa nici el ce anume cînta din capul lui, din sufletul lui, cînta, deși sîmbătă nu e voie s-o faci. Și acolo, cum Dumnezeu ? l-a descoperit în ascunzișul lui „domnișorul Georgică“, marele Enescu, venit din Paris acasă la Liveni și aflat la ai lui la un pas de Dorohoi. Descoperise în sufletul și mîinile bietului meu frate numai el știa ce vrăjitorie și chemare, și cum nu avea cu cine vorbi să-i încredințeze lui băiatul — căci lumea era la sinagogă, i-a spus lui că vine a doua zi — și i-a spus pentru ce. Dar a doua zi fratele fusese fugit — neamurile din Dorohoi nu știau unde : el fugise la unchiul din Botoșani care l-a băgat slugă la el. De ce a fugit ? N-am putut înțelege nici tata, nici eu atunci cînd, mult după moartea lui, am aflat toată întîmplarea. Dar încă înainte de a fi aflat eu de întîmplarea din Dorohoi — chiar îndată după moartea fratelui, m-am simțit îndoliat parcă după mine însumi, așa cum ți se întîmplă cîteodată în vis, să te știi murit și să-ți plîngi propria moarte. Dar mai ales eram tot timpul neliniștit fără să știu de ce anume. Pînă s-a lămurit : era o seară de sfîrșit de iarnă — țin minte data : 26 martie — tocmai ziua mea de naștere — un timp ca de toamnă tîrzie, gravă. Isprăvisem lucrul în oraș pentru birou și veneam spre birou. Ce m-a oprit deodată în fața Ateneului, pe lîngă care treceam de atîtea ori neatent ? Și ce m-a făcut să citesc afișul : „Concert Simfonic pentru 80 de ani de la moartea lui Beethoven cu orchestra filarmonică din Frankfurt a/M. În program : Simfonia V-a în C moll ; Uvertura la *Coriolan* ; Uvertura la *Egmont*.“ Și ce m-a făcut să citesc din nou cu atenție afișul și să intru febril ca să cumpăr un bilet, deși vedeam că prețul celui mai ieftin loc e dincolo de puterile mele ?

Nu fusesem doar la nici un concert pînă atunci, nu auzisem altă muzică decît caterincele de pe stradă, patefonul cu care un vecin din curtea noastră cu 12 chiriași ne înnebunea, și dramaticul cîntec religios nocturn, îngînat de tata pînă la moartea fratelui. Ce mă împingea, așadar, la acest concert ? Nu-mi dădeam seama.

Nu se mai găsea nici un bilet.

De ce nu m-am putut hotărî să plec, ci am stăruit, am rugat, m-am milogit : „un loc în picioare, oriunde“ ? Nu știu. Dar nu mai era nici un bilet : se vînduseră toate.

Am plecat la birou, hotărît ca înainte de ora nouă, să fiu aici și să intru, orice s-ar întîmpla. Dar dacă nu se va putea ? Deodată mi-am amintit din spusele tatei de cunoscuta întîmplare a unui mare rabbi. Deși încă nu ajunsese marele învățat de mai tîrziu, era de pe atunci un gigant. Totuși — așa frînt și prins de meseria cu care își scotea din greu o pîine săracă — el învăța, învăța, învăța mereu, căci știa că învățătura este ca un ocean fără țărmuri, fără început și fără sfîrșit. Și oare după răspunsul la întrebarea „Cine e puternic ?“ : „Cel ce se învinge pe sine“ nu primise el de la unul din învățăceii săi la întrebarea „Cine e înțelept ?“ pe lîngă marele răspuns : „Cel ce vede copilul care trebuie abia să se nască“ — adică viața în mers, consecințele, rezultatele faptelor — și răspunsul „Cel ce învață de la toată lumea“, mereu și mereu. Neavînd cu ce să plătească lui rabbi — mi se pare Aftalion — ca să fie și el unul din învățăceii lui, într-o noapte s-a urcat pe acoperișul casei în care acesta preda învățătura, și așa — cu urechea lipită de o fereastră a acoperișului — își îmbogățea mintea și sufletul. Voi face la fel : voi urca pe acoperișul Ateneului. Încă nu știu cum — căci e înalt — dar o voi face. Și ce înseamnă „sacrificiul“ meu pe lîngă ceea ce i s-a întîmplat lui, marelui rabbi ? Într-o noapte l-a prins acolo una din ninsorile rare pe acele meleaguri, dar mare. El însă nu s-a urnit din loc. Abia în zori, cînd rabbi Aftalion a văzut

că lumina este acoperită de un om ce părea mort, rabbi a fost luat de acolo. Și bucuria lui nu era numai că el a putut și va mai putea să învețe în felul ăsta, ci și că rabbi Aftalion a hotărît ca, de atunci încolo, învățătura să fie fără plată : așadar vor putea învăța toți cei însetați de învățătură care n-au cu ce să plătească și nici tăria acelui rabbi.

Așadar hotărîsem să fac orice numai să ascult concertul — întiiul concert de acest fel din viața mea. Era în mine ceva ca presimțirea unei răscruci. Încercam să-mi explic ce e cu mine și nu reușeam. Atîta numai : auzeam cum îmi vîjîie în urechi, ca un zvon dintr-o amintire îndepărtată, a străfundurilor mării în scoică un nume : Beethoven ! De ce mi se părea atît de aproape, deși viaia departe ca marea cînd te scufunzi în ea și înoți cu nările și urechile închise ? Nu știam doar nimic despre el. În atîtea cărți cîte citisem pînă atunci — și citisem multe — i-am întîlnit parcă o singură dată numele și îi văzusem o dată chipul și masca în vitrina unui magazin de articole muzicale. Atît. Și totuși viaia acum în mine ca o străveche amintire, venită din nu știu ce depărtări de dinainte de te ții minte : Beethoven... Beethoven... Beethoven...

Dar ce mai înseamnă și asta ?

Cum intru în birou mă întîmpină — de la ușă — un coleg cu întrebarea dacă nu vreau să merg la concertul simfonic din seara aceea. El și-a îngrijit mai de mult un bilet și nu mai poate merge, și nimeni din ceilalți funcționari nu vrea să meargă. Îmi vinde biletul ieftin, și să i-l plătesc la leafă.

Nu mai înțeleg nimic. Ce înseamnă „întîmplarea“ asta ?

Am luat biletul : era într-adevăr un bilet. Este într-adevăr pentru concertul din seara aceea.

Ce înseamnă asta ?

Am alergat gîfîind la Ateneu.

N-am știut, nu știu și nu voi ști desigur niciodată ce s-a întîmplat cu mine acolo. Atîta numai știu : cînd am pășit

— era înfia oară — în rotonda de marmoră, cu coloane și cu statui m-am crezut într-un templu, mi s-au plecat umil genunchii, dar m-am stăpînit. (Fusesem pînă atunci în multe biserici și la patriarhie și, nici vorbă, la templu și în 'sina-gogi — dar nu trăisem o asemenea stare de evlavie.)

Am urcat scările în vîrfurile degetelor, am intrat cu teamă în sală și abia am îndrăznit să mă așez.

Pe scenă au început să apară oameni ce se apropiiau de instrumentele care îi așteptau, și a început un ciripit, un murmur și o pălăvrăgeală de sunete. (Atunci nu știam că e abia acordarea instrumentelor și repetarea fragmentară, de către unii, a unor „momente“ din știma lor așa că mi se părea că deslușesc un înțeles glasurilor. Dar și după ce a început cu adevărat concertul și am înțeles ce fusese înainte, mi-am spus că, tot așa cum gunguritul porumbeilor sau mîriiții ur-sului nu are pentru noi înțeles dar desigur pentru ei are, la fel instrumentele se înțeleg între ele — înainte încă de încep — fără ca noi sau măcar instrumentiștii să știm că e limbă adevărată.

Am luat un program.

Citeam și nu-mi venea să cred. Ce înseamnă toate astea ? Sînt treaz și trăiesc aieva toate cîte mi se întîmplă atît de înlăntuit și cu același înțeles ? Ce înseamnă ceea ce scrie aici ?

„...copil de oameni săraci... abia a putut sfîrși trei clase în Tyronicium — un fel de școală primară — ...titanul muzicii... mort la 26 martie 1827“.

De ce mi se pare ciudată data morții : 26 martie 1827 ? Și de ce fac socoteli : 26 martie... Atunci m-am născut eu. Tocmai la 26 martie ! Tata prin octombrie... Tatăl tatălui tatei însă (cum de mi-a apărut limpede data nașterii sale ?) tot la 26 martie 1827, data morții lui Beethoven. Ce vrea să însemne asta ? Și de ce îmi fulgeră prin minte un vers recitat ieri — de ce tocmai ieri ?

„Cine-i acel ce-mi spune povestea pe de rost ?“

Și...

„Părea că printre nouri s-a fost deschis o poartă...”

Mă trezesc. (Sau poate că abia acum mă scufund ca în ape nesfârșite, de vis ?)

Pe scenă a apărut cineva mărunț, lat și s-a înclinat scurt : dar poartă parcă peste chipul lui masca lui Beethoven pe care am văzut-o mai de mult în vitrină. S-a întors deodată cu spatele la noi, a ridicat mâinile. Tăcere de mormînt, apoi se revarsă nebunia. (Oh, dacă și tata ar putea visa visul ăsta sau trăi ce trăiesc eu acum ; ar fi și el fericit — măcar în timpul cît ascultă.) Oare în cărțile sale se întîmplă ceea ce se petrece acolo sus ?

N-am știut, nu știu și nu voi ști vreodată ce s-a întîmplat cu mine acolo.

Am plecat acasă, nu știu cînd, nu știu cum. Mă pierdusem parcă și nu mă puteam regăsi. Toată cupola Ateneului fusese o cupă imensă din care am băut nu știu ce licoare ciudată.

Sînt acasă, sînt în pat — știu bine — sînt acasă, sînt în pat, totuși toate se petrec ca în vis și ca în beție : sînt aici și nu sînt. La căpătiul meu lampa e aprinsă și eu citesc în foile programului luat acolo în templul cu coloane și cupolă :

„....Acum însă a crescut spre o problemă tragică. Conflictul pe care îl invocă vrăjitoarește lovește și zguduie temeliiile Destinului. Nici o ieșire ; nici un vis liniștitor nu se arată — nici un fel de umor împăciuitor nu aduce echilibrul mîntuitor. În stranii neliniști se încordează forțele pînă la plesnire. Biruință sau dispariție — numai una e cu putință. Problema pusă în *Eroica*, cu referire acolo în special la un erou, aici privește omul în general. Acolo — în prima parte — eroul forței active, care trebuie să lupte împotriva elementelor paralizante ale ființei proprii și trebuie să biruiască sensibilitatea sa pasivă, spre a putea desfășura forțele active —

aici, într-a V-a, omul, liber, înfrîngînd obstacolele care se pun în cale, sub numele misterios «Fatalitate».

...Aşa bate destinul la poartă“ !

Dincolo de perdea, la lumina din ce în ce mai mică a lămpii care arde o gaură galbenă în zorile ce ling cenuşiu pe duşumea — pe cîteva lemne ca să sufere — tata, *în H' Țos* — se leagănă și psalmodiază...

Din întuneric izvorăsc pînă la ochii mei deschiși (îmi sînt oare deschiși ?) și se apropie, se apropie din depărtări și vin din fund de timp, și din dreapta, și din stînga, și de pretutîndeni, vin chemate parcă de mîinile omului mărunt cu masca mortuară din templul cu coloanele de marmoră și din vitrina depărtată a copilăriei, vin ca valurile furtunoase și ca undele blînde, toate cîte le-am auzit acolo unde am fost și-mi par acum atît de ale mele, de parcă le-aș fi auzit de mult de tot *în mine* — dar dincolo de poarta amintirilor — și acum le regăsesc, le recunosc. Izvorăsc din întuneric și din adînc de timp și capătă chip : sînt plînsset pentru viață întunecată de copil, sînt urlet pentru anii uciși în întuneric ai oamenilor din curtea noastră : tinichigii și cizmari, muncitori cu palma și „cerșetori în haine negre“, urlet și scrișnet pentru cei ce trag la jug ca vitele, cu capul în jos, cît ține brazda din jur, atît, și nu văd decît munca, atît, de parcă li s-ar fi pus obloane la ochi, ca să fie oprită lumina și împiedicat cerul. Țăranii din satele apropiate, cohorte flămînde, negre, cu ochii jar, vin puhoi cu coase și furci și topoare, au rupt bariera de soldați și au năvălit în oraș. Și spre curtea noastră.

Deodată snopi de soare, fanfare de soare, fanfare, fanfare : tatata-tiiiii ! Tatata-tiii ! Și acum pas grav, pas solemn, de marș funebru, în urma dricurilor sărace : sînt scoși din case și din curți, oamenii. Unul, și încă unul, încă unul... toată curtea se golește, toată strada se pustiește ; pas grav, pas solemn, pas funebru, pas încet, ușor, ca un cîntec de leagăn. Și acum e cîntec de leagăn. Peste patul meu, tata : e aici

și e departe, e acum și e în copilărie, departe, tare departe. Cîntecul e slab, tot mai slab, tot mai slab, stins...

A doua zi m-am trezit către prînz. Am privit uimit în jurul meu : unde mă găsesc ? Apoi mi-am amintit tot ce a fost pînă a fi adormit. Totul se petrecuse într-adevăr înainte de am închis ochii — în trezie, cu ochii deschiși. Somnul fusese întreg, alb și limpede ca somnul unui înger. Cîntecul de leagăn și marșul funebru fuseseră legănatul melodic al tatei ; el și-a încordat auzul ca să afle dacă dorm sau nu, a înțeles că, deși treaz, sînt plecat de lîngă mine însumi, deci și de lîngă timpul de atunci, așa că a trecut în vîrful degetelor dincoace de perdea, m-a învelit cu paltonul — eu l-am auzit și l-am simțit — și și-a continuat liniștit psalmodierea fără glas, numai cîntare a sufletului. Ceea ce s-a întîmplat în templul cu coloane de marmoră fusese și mai înainte, așadar cu mult înainte de somn. Deci fusese într-adevăr.

Tata mă întreabă ceva, mi se pare dacă nu cumva sînt bolnav. Nu, nu sînt bolnav. Nu știu ce mă mai întreabă, căci sînt acum departe, străin de mine însumi.

În aceeași seară încă, am vorbit cu un profesor și a rămas să iau prima lecție de pian. (Aveam graba și febra cuiva care a întîrziat cel mai de seamă lucru pe care trebuia să-l facă în viața lui.)

De ce mă privește așa mirat compozitorul ? (E înalt, slab, cu capul ca al unui vultur și uliu la un loc și șchiopătează ușor. El mă privește mirat, și eu mă tem să rămîn singur cu el : e parcă un diavol.

— Într-adevăr n-ai învățat nicăieri pînă azi ?

Nu mai știam nici eu.

Vin — de parcă ar fi fost depuse în mine de cine știe cine, cine știe cînd — amintiri, potop, amintiri, și cred că și cunoștințe. În clipa în care diavolul șchiop de lîngă mine deschide gura să-mi explice, înainte de a atinge clapa cu degetele lui lungi și osoase, eu știu...

— Înfricoșătoare intuiție ! Înfricoșătoare !

Tace deodată, se uită la mine.

— Cum ziceai că te cheamă ?

Îmi spun din nou numele.

— Ciudat ! Semeni grozav cu Beethoven. (Înainte de mi-a spus-o am simțit că asta îmi va spune.)

Cînd a aflat tata de lecțiile de muzică pe care le iau, mîinile și picioarele au început să-i tremure. După ce s-a liniștit, s-a apropiat de mine, s-a învîrtit în jurul meu, neîndrăznind parcă să-mi vorbească, apoi mi-a spus :

— ...și bunicul, adică tatăl meu... era muzicant... în felul lui. Era adică doctor și vrăjitor pentru bolile sufletului. Avea leacul lui — cum mi s-a povestit, căci eu nu l-am apucat : buruieni vrăjite de el, cuvîntul înțelegător și blind. și cîntecul de fluier : pentru fiecare om și pentru fiecare boală a sufletului, după ce asculta durerea omului și după ce îi spunea vorbe de înțelegere, pornea cîntecul din fluier, cîntec făcut atunci, în timp ce cînta și nimerit pentru felul durerii și pe măsura ei... Și tu semeni la chip cu el.

Era un mare copil tata, cu toată deșteptăciunea lui. De unde să știe el ce gînduri aveam ?

Mai tîrziu, după ce am citit cărți, cărți multe despre Beethoven, m-a bucurat asemănarea mea cu străbunicul. Și Beethoven era fericit că semăna cu bunicul lui.

Dar acum știu bine că nu pot lăsa nimic pe seama „coincidențelor“ ; ele semnaleză numai și poruncesc. În cei cinci ani cît a rămas la Bonn, pînă la a doua și ultima venire la Viena, Beethoven a salahorit la ridicarea schelăriei deasupra pămîntului cu zăcămintele ce știa că adăpostește ; a învățat adică și a muncit ; a muncit și a învățat.

Ca să cîștig toți anii pierduți pînă acum. — căci am înțeles că în muzică trebuie să începi din cea mai fragedă copilărie — ca Beethoven însuși — nu mai vreau să știu de odihnă : cînt fără întrerupere. Ce-mi pasă că pianul nu-mi dă sunetul

adevărat pe care îl simt în mine ? E de ajuns că îl știu ascuns *sub clapă* și *sub clipă*, căci îl aud în mine. Chiar dacă aş cînta pe masa de cizmărie a tatei, aceleași sunete aş auzi — căci le cer, le poruncesc, le invoc chemate de fantezia mea, dezlănțuit, din adîncuri proprii. Și mai ales învăț, învăț, învăț. Profesorul nu-mi ia nici o plată. Și nu sînt singurul lui elev fără plată. Este mai ales un tînăr tuberculos și sărac lipit și foarte talentat — Poleansky, căruia profesorul nostru (trebuie să-i spun numele, deși știu că o să se supere că fac public „viciul” lui — maestrul Jora) i-a dat și îmbrăcămintă, și i-a plătit și chiria, și îi dădea „bani de buzunar”, dar erau pentru mîncare.

Pianul a început să nu-mi mai spună tot ce vreau ; nici chiar pianul bun al profesorului la care învăț mai ales compoziție. Portativele curate mă cheamă să le vorbesc lor ca să capăt răspunsul întreg. Învăț, dar parcă sînt pus în lanțuri ; cu cît învăț mai mult cu atît văd mai bine că sînt încătușat în neștiință. Atîta vreme cît eram gol, eram cu tot felul de gînduri ; pe măsură ce știu, capăt îndoieli. Numai cîne nu știe nu are îndoieli. Îndoielile sînt biciul de foc pentru urcuș.

Am împlinit 19 ani. Oh, deja 19 ani ! Doi ani au trecut de cînd învăț, și ce știu ?

În birou nu aflase nimeni nimic : îmi căutam de lucru și nimeni nu avea să se plîngă de ceva.

Cînd s-a aflat însă (a fost găsit în sertar un caiet cu însemnări — de care nu știa profesorul, căci el este — mi se pare — împotriva „literaturizării” muzicii, mai ales cu program amănunțit și rudimentar) au izbucnit glumele. Caietul a trecut din mînă în mînă :

— Hi-hî-hî !

Eu însă știu — văd — ce am însemnat acolo.

...*Simfonia învierii*, 1907... Învierea voinței colective hi-bernate, a naturii și a destinului propriu.

Acorduri cenușii, atmosferă cenușie... încă inconsistență... vid...

Subpămîntene presimțiri ale primăverii ca o germinare în pîntecul pămîntului... prevestiri de mișcări seismice : 1907, „Va fi sărbătoare și în ulița noastră“ !

Pace... înseninare... un pîriu gîlgîie în inima pădurii. Singur, singur...

Caietul îmi este smuls din mînă și zboară din nou ca un steag zdrențuit și ridicol din mînă în mînă :

— Hî-hî-hî !

— Ha-ha-ha !

— Domnul compozitor !

— Domnul Mușiach ben Duvid !

— Domnul Beethoven !

— Hî-hî-hî ! Hi-hi-hi !...

★

Văd că povestea începe să devie melodramatică și nu mă impac de loc cu aerul de martir.

De aceea nu dau amănunte.

Am ajuns ce am ajuns : comis-voiajor. (Este adevărat că, la fel ca o pasăre rănită, căzută în mîlul bălții, m-am zbatut și eu să reiau zborul.)

Am rămas comis-voiajor.

În afaceri, oamenii leneși sau nechemați vorbesc de „șansă“ și „neșansă“. Dar eu cred că norocul și nenorocul sînt copiii legitimi ai componenței noastre psihice. Norocul și nenorocul sînt *în noi, sîntem noi*. Norocul, la fel cu destinul, nu este altceva decît lupta trează, lucidă și susținută pentru captarea împrejurărilor favorabile care trec de o mie de ori sub ochii fiecăruia dintre noi.

Ce am făcut eu pentru această captură, se vede : am ajuns și am rămas comis-voiajor. Ssst ! Tăcere : să nu acuzăm pe nimeni. Am ajuns ceea ce meritam. Și — cum zice în *Rața sălbatecă* — ceea ce e cel mai grav, cel mai urît, m-am aclia-aclimatizat în mlaștina dulce. Gata ! S-a tras cortina grea dar nu din oțel, ci din perne și pături și plăpumi. Și, Dumne-

zeule mare, nu-mi lipsea nimic. M-am căsătorit și eram chiar fericit. Ani și ani, și ani.

Numai cîteodată mă apuca un fel de nebunie și îmi căutam ceartă cu cine se nimerea : cu soția, cu mine însumi, cu cerul. Ridicam ochii și încheștam pumnii și urlam în gînd : „Pe mine ? !“ (Adică pe mine să mă îngenunche mediocritatea ! ?)

Într-o zi i-am vorbit calm și cuminte soției :

— Ce-ai zice dacă aș lăsa toate afacerile și tot ce ne leagă de ceea ce mi se pare că este viața noastră și m-aș dăruî în-treg muzicii ? Adică aș începe să învăț temeinic și poate că aș ajunge să am dreptul să încep să compun. Cunoaștem cazuri asemănătoare. Chiar la noi, Ludovic Feldman a început mult mai tîrziu decît vîrsta mea și ai auzit ce compozitor valoros este !

— M-ar bucura să te știu mulțumit, să te văd, în sfîrșit, liniștit.

— Dar vreau să-ți înfățișez cu anticipație un tablou : eu umblu de cîteva zile absent, înecat în gîndurile mele muzicale. E iarnă și nu avem un lemn în casă, și n-avem un ban, și nu e o bucățică de pîine. Eu vin acasă seara, fericit să mă așez la masa de scris și la pian căci s-au limpezit azi nu știu ce zăcăminte care fecundau de cîtva timp ceea ce încep să scriu azi. Știu că nu e neapărată nevoie să fie așa — căci poți fi un mare creator și, în același timp, un om perfect practic cu amîndouă picioarele pe pămînt. Și de ce să nu devii un admirabil, simplu, rafinat consumator de frumos, ca Willy Schwim ? Dar să presupunem că se va întîmpla într-o zi cu mine așa cum spun, și te voi trimite la băcanul din colț — căruia îi datorăm de nu știu cîtă vreme, nu știu cît — te voi trimite pe tine să iei pe datorie zece kilograme de lemne, o pîine, puțin zahăr, ceai și brînză ca să pot lucra liniștit cîteva zile și să fim fericiti. Ei, ce ai face ?

N-am lăsat-o să-mi răspundă căci eram caraghios. Știam eu ce e asta. Mă tocmeam cu altcineva în loc să mă biruiesc pe

mine însumi. Și mai ales am înțeles că dacă discuți și te mai tocmești : „Nu sînt eu cel uns.“ Și am înțeles și ce am de făcut : voi fi cloșca puilor de vultur străini.

Am început să caut Beethoveni. Pretutindeni unde speram să pot găsi o latență beethoveniană : la conservator, în orchestre obscure, în familii. Și cum dădeam de cineva care mi se părea că adăpostește posibilități cît de îndepărtate, îi luam profesori, îi tipăream lucrările, îi organizam concerte.

E nevoie de amănunte ? Nu e de ajuns că așa s-a dus milionul ? (Un milion e mai mic cînd îl cheltuiești decît cînd îl rîvnești.)

În sfîrșit ! Bine că l-am putut plăti.

Cîteva săptămîni numai după ce mi-a scris frumoasa lui scrisoare de mulțumire, neamțul mi-a mai scris una în care îmi mulțumea călduros pentru activitatea mea în decursul atîtor ani, și mă informa, cu regret, că mi-a retras reprezentanța. Oh, nu avea să se plîngă de nimic. Dimpotrivă. Spunea textual că, în acești atîția ani, am adus neprețuite servicii fabricii sale. Și e cu atît mai necăjit să-mi ia reprezentanța cu cît în chestiunea milionului am dovedit o energie rară și o corectitudine exemplară — căci nimeni nu mă silea să achit și a doua jumătate. Îmi retrage reprezentanța numai din „motive ideologice“ „conștiința ideologică mă obliga de mult, dar cea legiferată nu cuprindea încă teritoriul în care e sediul fabricii. Acum însă conștiința politică mă obligă. Sînt sigur că ați aflat și dv. că noua ordine va ține 1000 (una mie) ani. Cei mulți înainte ! În definitiv, nu negustoria și cîștigul material sînt totul în viață. Din fericire, mai există și ceea ce se cheamă ideal.“

Era o scrisoare frumoasă și cu atît mai emoționantă cu cît mă asigura solemn că, imediat ce „noua ordine“, cum o numea, va fi alta, voi recăpăta reprezentanța. Scrisoarea asta era scrisă de mîna lui și semnată chiar de el. Deci să aștept 1000 (una mie) ani. Nu circa, ci exact 1000 (una mie) ani.

Cum rămăsesem cu adevărat pe drumuri (îi plătisem tot, lăsîndu-mă fără un ban și cu destule datorii), nu puteam aștepta exact, nu aproximativ, 1000 ani. Și cum, mai ales s-a nimerit ca tocmai atunci să întîlnesc la un examen de conservator un copil cu adevărat genial, din părinți sași, săraci lipiți pămîntului de prin Sighișoara sau Mediaș (tot mic și bondoc, cum fusesem eu cînd eram mic), mi-am spus : pentru copilul Hans Plattner am să fac orice. Am aflat că la cei unsprezece ani pe care îi are, nu e numai pianistul virtuos pe care îl auzeam — un adevărat *Wunderkind* — ci că îl uluise cu compozițiile sale pe profesorul J. care îi dădea și lui lecții de compoziție și contrapunct, tot fără plată, și îl mai și ajuta și el, din puținul lui, bănește.

(Profesorul J., care mi-a permis o fileală, respectuoasă prețuire, mi-a vorbit de compoziția băiatului nu mai prejos decît „Kurfürstensonate“ și de celelalte lucrări pe care le-a scris Beethoven înainte de prima plecare la Viena, adică la aceeași vîrstă.) Așadar, pentru Hans Plattner...

Păcat că m-a nimerit Hans tocmai acum cînd sînt dezarmat : nu mai am reprezentanțe.

Nu e nimic. Am eu o soluție : nu toți clienții au aflat că am pierdut reprezentanța fabricii.

Unul din ei e marele angrosist Israel Rabinovici. M-am dus la el.

Am reușit că încasez douăzeci de mii de lei în numele lui Herbolzheimer și i-am dat părinților băiatului. Ce puteam face ? N-aveam altă sursă și știam că nu voi avea curînd altă sursă.

Ca să previn supărarea lui Herbolzheimer, cînd va afla că am încasat bani în numele fabricii pe care n-o mai reprezintă (știam că îi va lua asupra sa — dar nu-l voiam supărat), i-am făcut o scrisoare lungă și caldă, în care îi ceream scuze pentru ceea ce am făcut, dar e un caz excepțional : un copil deosebit de talentat, care repetă la noi cazul Beethoven și Mo-

zart. Și cum Beethoven, Mozart și Hans Plattner sînt aceeași rasă cu el, iar el însuși este un om subțire etc., etc., se va bucura desigur... Apoi după atîția ani de activitate devotată nu cer nimic pentru mine... și ceea ce e mai important, socotesc suma aceasta ca o datorie personală, a mea, pe care, dacă nu i-o voi putea achita mai înainte, o voi „amortiza mai tîrziu din provizioanele activității în situația revenită la normal în „noua ordine“ de acum. Cred că l-a supărat speranța mea că actuala „nouă ordine“ nu va dura cei 1000 (una mie) ani — cum garanta Führerul lui. Sau crede că îl ironizez.

Nu mi-a răspuns.

Abia cînd domnul Israel Rabinovici l-a înștiințat el de plata făcută, i-a scris lui :

Domnului Israel Rabinovici & Fiu

S. i. n. c.

București

Str. Lipscani 24

Confirmăm stim. dvs. din 11 mai și avem onoarea a vă informa că d-l... nu mai este reprezentantul nostru de la data de..., lucru despre care am înștiințat întreaga noastră clientelă, așa că ne surprinde că dvs. n-ați fi primit înștiințarea noastră.

Dar, independent de ea, d-l... nu avea dreptul de incasso niciodată. Și dacă atîta vreme cît ne reprezenta, încasările ce făcea puteau avea explicația interpretării largi a contractului, acum — cînd știa că nu ne reprezintă — fapta sa este excrocherie calificată.

De altfel îi cunoaștem o tentativă de excrocherie în stil mare, care, deși nu ne-a păgubit, nu este mai puțin excrocherie.

Nefiind în măsură a vă recunoaște suma, îl veți da desigur pe mîna parchetului nemaitolerîndu-i fapta, acum cînd nu mai

puteți afirma, cum din solidaritate de rasă ați încercat, că n-ați primit circulara noastră despre retragerea reprezentanței.

Profităm de ocazie ca să vă informăm că între timp am numit ca reprezentant pe domnul Hermann Hess, Str. Inocenței 55.

Rugându-vă să binevoiți a ne onora mai departe cu plăcuțele dvs. comenzi, însă, desigur, pînă numiți o adresă ariană, pe numele căreia să vă livrăm, vă salutăm, etc. etc.

Imediat ce a primit scrisoarea, domnul Israel Rabinovici — care mi-era vechi client — m-a chemat la el.

Nu m-am dus. Am încercat să-mi procur întii banii, sau măcar o parte, ca să nu merg la el cu mîna goală. N-am reușit.

După o săptămînă am fost chemat din nou, cu mențiunea că dacă nu vin, sau nu trimit banii pînă în 24 ore, va fi silit să predea chestiunea avocatului.

Am alergat din nou să-mi procur banii. Oamenii au însă antene extrem de sensibile : simt cînd nu mai ești în stare să plătești datoriile pe care vrei să le faci. Și împrumuturile se fac doar ca să fie achitate. Deci n-am găsit nicăieri bani.

M-am dus la domnul Rabinovici. Nu mai aveam încotro. D-l Rabinovici mi-a ținut o predică : oameni ca mine au adus un popor cult ca al domnului Herbolzheimer în situația de a se purta cu evreii așa cum se poartă, amenințîndu-l cu nimircirea. Și mi-a mai dat un termen : patru săptămîni. Crede că e destul de înțelegător și răbdător cînd chestiunea are o calificare și încadrare juridică clară. Ba chiar două : excrocherie și abuz de încredere.

Avea dreptate.

Au trecut două luni și nu i-am putut da banii. Între timp el comandase mărfuri fabricii ; le primise și a încercat — ca să mă servească pe mine, zicea — să scadă banii din factură.

Fabrica n-a admis. Să recunosc că nu-i pot cere să piardă el banii ?

Am recunoscut, dar l-am rugat să mai aștepte.

A mai așteptat o lună.

Pînă și-a pierdut răbdarea. (Era convins că îmi bat joc de ei : pot plăti și nu vreau. Mă vedea întotdeauna corect îmbrăcat, cu cămașa și gulerul curat.)

M-a reclamat parchetului.

Am alergat disperat la el să-l mai rog o păsuire : sper să se îndrepte lucrurile o dată cu revenirea la „vechea ordine“ și...

Domnul Rabinovici a regretat profund că nu-și poate pierde vremea. A dat destulă dovadă de solidaritate, căci sîntem evrei, nu ? Acum e, însă, grăbit să se ducă la o ședință a Comunității, al cărei vicepreședinte, cum desigur știu, este. De altfel nu el a făcut reclamația la parchet, ci avocatul. Îmi stă, însă, la dispoziție să intervină pe lîngă avocat (crede că nu e prea tîrziu), dar o poate face numai dacă aduc banii sau garanții sigure.

De unde să le iau ?

I-am explicat pe ce am dat banii și l-am mințit inventînd un nume în locul lui Hans Plattner : Iancu Leibovici. De ce mi-a venit numele ăsta în minte ? Dar nu el interesează acum, ci domnul Rabinovici, care mi-a răspuns :

— E foarte frumos, dar să încurajezi artele cu banii duminale, nu cu banii mei. Repet : cu banii *duminale*, așa cum un evreu foarte bogat, Elias, a lăsat întreaga avere, *banii lui*, Academiei pentru scopuri culturale și artistice și pentru un spital. Sau chiar clienții duminale, Scharaga și Schwartz, nu se mulțumesc numai să-și crească marile lor întreprinderi, ci au și o editură la care și pierd bani publicînd mulți scriitori valoroși dar nevandabili. Sau ca Simu, care, cum știi, din banii lui, a lăsat cunoscutul muzeu Simu ? Dar chiar eu nu contribui cu bani,

banii mei, pentru școlile noastre și n-am donat un gard nou la cimitir ?

Avea dreptate.

Nu știu ce i-am spus, că mi-a ținut o nouă predică : rău fac acei care încurajează în felul ăsta pe artiști. Încurajezi lenea și scazi talentul. Căci nu poți crea decît în mizerie. De exemplu, cum spunea Consiliul comunal din Botoșani, Eminescu...

Se pornise — ca să zic așa — frumos. (Dacă vorbim despre artă, poate că va fi mai înțelegător cu datoria.)

Păcat că tocmai cînd am vrut să-i răspund — pe de o parte ca să-l conving, pe de altă parte pentru ca această discuție de „principii“, de la egal la egal, să anuleze sau să slăbească puțin situația lui de creditor și de reclamant — el și-a adus aminte de ședința de la Comunitate și a încheiat scurt :

— De altfel, Comunitatea are în programul ei viitor și ajutorarea cu bani, alimente, haine și medicamente a artiștilor evrei care — în noua conjunctură — (și el vorbește de noua conjunctură) au rămas pe drumuri.

N-am mai insistat : omul avea cea mai mare bunăvoință. Nu mi-a mai rămas deci altceva de făcut decît să plătesc așa cum vrea el : imediat.

Se înțelege că nu mă puteam duce la Valeriu sau la Schwim, sau — la nevoie — puteam ruga părinții lui Plattner să-mi împrumute, pentru cîtva timp, banii ce le dădusem (sau o parte din ei). N-am făcut nimic. Mi-era rușine. Și-apoi tot speram să se aranjeze lucrurile : sau fabrica va lua totuși asupra ei banii, căci pînă la urmă îi voi amortiza, sau Rabinovici va aștepta. (În definitiv el tot pe termen lung — pe credit — are marfa. Și-apoi era o sumă neînsemnată, și Rabinovici lucrase atîția ani cu mine. Cred că eram și supărat pe inegalitatea de tratament, așa că mă încăpăținasem să văd, cum se zice, „dreptatea triumfînd“.)

Mi-am dat însă repede seama că „triumful dreptății“ înseamnă să lași ca problemele omenirii, sau măcar numai cele ale oamenilor să le rezolve statul sau Comunitatea, iar tu să nu te atingi de bunul altuia. Căci — să fiu drept — eu nu aveam autoritatea morală să mă socotesc un nedreptățit și un justițiar, în care — de ce să nu recunosc? — mă cam erijează diversele filipice și „maxime“ ce emiteam. Ele sînt — în gura mea — neindicate. Dar sînt ele oare prin asta mai puțin juste ? Nu mi-a rămas deci decît să alerg la un prieten de care uitasem, Costică Partenie. Ce nesfîrșite rezerve de omenie necunoscută sînt în lumea asta ! Și cum nu le simți aștepîndu-te cu brațele deschise ! Iată acest Partenie ! Nu știi dacă am vorbit cu el de douăzeci de ori în ultimii douăzeci de ani. Am copilărit pe aceleași maidane ale Brăilei noastre ; în adolescență a scris versuri, care armonizau frumos cu paloarea lui și cu privirile sale întotdeauna rătăcite undeva în vis.

Ni s-au pierdut drumurile. L-am regăsit după ani, aici, funcționar superior la nu știu care minister. S-a bucurat de parcă și-a regăsit propria sa viață pierdută. Pentru că în ziua aceea eram — nu știu cum — nebărbierit și i se vor fi părut și hainele mele cine știe cum — m-a luat de braț și cu o mie de ocoluri, dar cu un ton de frate, m-a rugat să primesc un împrumut : făcuse, mi-a zis, nu știu ce afacere, „tocmai azi, mă, tocmai azi, una grasă, cu siguranță că datorită ție, adică în norocul tău, mă. Tu erai, mă, de la distanță mascota mea ! „Mascota, ha-ha-ha.“ (Avea ceva din Valeriu în bagatelizarea gesturilor frumoase, dar nu era șiret ca el. Cu toată statura lui uriașă și cu ochelarii imenși ca roțile, cu lentile de 12 dioptrii, avea ceva virginal în el, ceva din feciorelnicia delicată a lui Willy.) Și Willy Schwim și Costică Partenie și alții ca ei — creatori de artă sau numai iubitori și înțelegători — m-au convins că mai repede și mai sigur decît oamenii de cultură și,

nici vorbă, decît mulți activiști întru făurirea unei lumi mai bune, adică fără instinct de proprietate, „cauză a tuturor relelor“, da, da, acești Willy Schwim și Costică Partenie îți dovedesc că împiedicarea relelor se poate obține prin înnobilarea sensibilității, grație artei. Dar nu asta mă preocupă acum. I-am mulțumit și i-am explicat că am o existență frumoasă. N-am nevoie. Și n-am luat un ban. (Oh, și ce nevoie s-a nimerit să am atunci.)

Acum însă cînd mi-am dat seama că e grav, m-am dus la el.

Era aproape de prînz, dar el mai dormea.

M-a primit mulțumindu-mi că l-am trezit și că m-am gîndit la el. M-a rugat numai să aștept puțin. Și-a scotocit buzunarele, a văzut că nu are de ajuns, a scris un bilețel unui chiriș din curte. I s-au adus banii și peste cinci minute am plecat cu ei în buzunar.

Am vrut să-i explic de ce am nevoie atît de urgentă, și să-l asigur că va avea banii curînd înapoi, dar nu m-a lăsat să deschid gura : Vrea să doarmă. Să-l las să doarmă. Ce dracu, am venit să tulbur somnul oamenilor ?

L-am lăsat.

I-am dat banii lui Rabinovici și el s-a dus încă în aceeași zi la parchet să retragă reclamația.

S-a dus *personal*.

Nu se mai putea însă face nimic.

Bietul Rabinovici ! A făcut tot ce i-a stat în puteri : a explicat, a stăruit. Nu se putea face nimic.

Nu era numai abuz de încredere, era și excrocherie : îmi dădusem o calitate pe care nu o aveam. Bietul Rabinovici a explicat din nou : banii mi-i dăduse pentru niște mărfuri pe care urmează să i le furnizez totuși. Din greșeală și din obișnuință a înregistrat banii în contul firmei lui Herbolzheimer.

Zadarnic : autoritățile nu pot fi induse în eroare decît atunci cînd vor ele, și asta numai — cum se zice — în interes de interese anumite, căroră li se zice și „interes de stat“.

Delictul era dintre acelea încadrate în „lezarea ordinii publice și a moralei sociale“ sau așa ceva, căci eu nu cunosc literatura legii, deci justiția își însușește ea cazul.

Poimîine se împlinește luna de prevenție și, la confirmare, scap. M-a vizitat Costică Partenie și m-a asigurat că poimîine „pilim evenimentul“. (A vorbit cu cine trebuia.) Era supărat foc pe mine că atunci cînd am fost la el nu i-am spus despre ce este vorba. Nu ajungeam aici. S-ar fi aranjat porcăria. N-am vrut să-l necăjesc, amintindu-i că nu m-a lăsat să vorbesc. Știu că a făcut-o din delicatețe, s-a temut că vreau să-i „plătesc“ pe loc, sub forma vorbelor de recunoștință, ajutorul pe care mi-l dădea. (Eh, dacă oamenii buni ar ști că de cele mai multe ori ajuți pe cineva mai mult lăsîndu-l să vorbească și vorbindu-i, decît dîndu-i bani. Înțelegerea e mai mult decît bunătatea. Înțelegerea prefăcută, desigur, în faptă.)

În sfîrșit : poimîine părăsesc închisoarea. Bucuros că am fost aici. Ce miraculos purgatoriu ! Repet : fiecare om ar trebui să stea măcar o dată în viață la închisoare și în ospiciu. Sînt singurele locuri în care obții libertatea și singurătatea. Căci libertatea și singurătatea încep în primul rînd cu raporturile dintre tine și tine. Dincolo de aceste porți nu apuci să ai raporturi cu tine.

Nu-mi pare rău de nimic din tot ce s-a întîmplat.

Singurul lucru grav care m-a lovit a fost că, după atîția ani de căsnicie, buna, blînda, tăcută și martirizată mea soție — după ce mi-a adus regulat mîncare și vorbe calde la închisoare — cu puțin înainte de eliberarea mea a vîndut o parte din mobilă, iar restul l-a expediat la Mihăileni, tîrgușorul acela minuscul, de la capătul țării, pe adresa singurei *mele* rude, o

verișoară, croitoreasă văduvă, femeie tare de treabă și înțeleaptă, și a plecat și ea acolo unde vor lucra împreună. (Cred că a făcut totul — ea, om fără inițiativă — la îndemnul chiar al verișoarei mele.) Mi-a lăsat un bilețel în care îmi comunică cele de mai sus și mă imploră : „te rog, ca pe un Dumnezeu, să vii și tu acolo. Să începem o viață nouă, să nu te mai văd zbuciumându-te, dragul meu.“

Am rămas descumpănit. Apoi m-am hotărât :

De Beethoven m-am vindecat.

Dar mă duc la Enescu, și îi vorbesc așa :

„Am fost pînă azi un nebun. Acum știu ! (V-am ascultat la toate recitalurile, v-am văzut dirijînd toate simfonicele, v-am răscolit toată existența, v-am spionat toate drumurile.) Acum știu : în timpul vieții mele, în timpul vieții domniei-voastre, nu mai poate apărea un Beethoven. Căci domnia-voastră ați umplut veacul cu o existență nu mai puțin beethoveniană decît a fost a lui. Eu nu-mi închipui, cum sînt atîția care cred că sînteți chiar reîncarnarea diavolului din Bonn. Deși (trebuie să v-o spun) pe măsură ce îmbătrîniți semănați tot mai mult cu el, și deși au fost clipe cînd și eu am fost sigur că sînteți *el*. De pildă, într-o noapte m-am ascuns între culise la Ateneu și v-am spionat și v-am furat chipul, ca într-o peliculă. Ați sfîrșit tocmai *Sonata Kreutzer* și v-ați retras cu capul în jos, cu pleoapele lăsate ca o cortină, cu privirea aplecată înlăuntrul dvs., cu buzele strînse, urmărit de o sală care duduia de aplauze. Înaintea domniei-voastre ați lăsat-o desigur pe doamna care nu făcuse decît să vă acompanieze la pian : regală, plină de sine. Ați fost silit să vă arătați din nou publicului : v-ați arătat — ați ridicat, ca într-o fulgerare de vultur regal, privirea : «Na, plebe, o privire» (o privire, o clipire incendiată, apoi tăciune întunecat) și ați intrat la loc înlăuntrul dvs. Voind să vă retrageți iar, doamnei, care își mai zăbovea

regalitatea zîmbitoare în fața plebei cu mătăsuri și juvaier, i-ați poruncit mormăit : *Venez !*“

Sau altădată...

„...În sfîrșit. Toate astea nu interesează. Chiar dacă nu sînteți Beethoven, sînteți dumneavoastră înșivă, ceea ce e tot atîta, ba e mai mult, căci sînteți dvs. înșivă și gigant, așa că eu trebuie să stau în preajma dvs. Căci dacă nu poți fi lumina, roagă-te pentru harul divin de a fi servitorul luminii. Destui ani v-a slujit bătrînul dvs. secretar. Acum e rîndul meu. Eu voi dormi noaptea pe pragul casei dumneavoastră, afară, ca un cîine ciobănesc credincios ; voi călca tăcut în urma dvs. precum discipolii în umbra învățătorului și credincioșii în umbra lui Isus ; voi călători unde veți călători peste mări și țări — cum visam în copilărie să mă iau după casele pe roate ale circurilor — voi face tot ce îmi veți porunci...”

Și dacă Enescu nu mă va primi — căci oamenii mari au ciudățeniile lor, și Beethoven (a cărui reîncarnare e totuși Enescu) avea cele mai ciudate ciudățenii — dacă Enescu nu mă va primi, atunci...

Nu, nu m-am mai dus la Enescu. Am plecat la Mihăileni. E un tîrg tihnit, cu aproape patru mii de locuitori, cu o singură stradă principală, nepavată, străjuită, ca de o gardă cuminte, de căsuțe albe. Viața aici pare o lungă și blîndă convalescență. Îndată după nuntă am fost cu soția acolo. Vărul meu mai trăia și ținea frizerie în centru. Îmi amintesc cum atunci, în timp ce ședeam cu toții de vorbă, a apărut deodată, din necunoscut, o ploaie repede de vară, apoi s-a făcut senin și pace. Aerul era străveziu, și tăcerea vislea ca o lotcă tăcută în văzduh. Din curțile vecine venea peste porți, și intra prin fereastra deschisă, miros de fîn proaspăt cosit, și vacile, înapoiate de la păscut pe strada principală, se apropiau de porți, ridicau boturile umede și se anunțau : Mu-uu ! Mu-uu ! Mi-am

luat soția la braț și ne-am dus la cimitir, la mormintele înaintașilor noștri, nu mai știu câte leături. (Cimitirul din Mihăileni e adevăratul parc al tîrgului, căci e mai frumos decît parcul. Aici se plimbă îndrăgostiții, bătrînii și convalescenții.)

La sfîrșitul caietului era adăugată o filă :

Stau de un an întreg la Mihăileni. Am găsit o lecție de pian, una de franceză și țin registrele magazinului de coloniale și băuturi spirtoase : „La tarapanaua de aur“. Pe soția mea n-am mai lăsat-o să lucreze, iar pe verișoara mea foarte puțin. Eu cîștig de ajuns pentru toți trei. N-am să mă plîng de nimic. Dimpotrivă : mă simt parcă toropit — topit într-o imensă baie blîndă de neant. (Deasupra teighelei de la „Tarapanaua de aur“ scrie așa : „Dacă bei, mori, dacă nu bei, tot mori.“)

Dar iată ce s-a întîmplat :

Duminică am sărbătorit nunta de argint și ne-a venit din Săveni un nepot al soției. A venit cu soția lui și cu cei patru copii. Ne-am fotografiat cu toții, în grup. Eram fericit : este o binefacere să ai o asemenea fotografie în casă : să te vezi cu un asemenea grup și să-ți amintești mereu că, la Săveni, un tîrgușor uitat de Dumnezeu, la un pas de Mihăileni, se găsește os viu din oarecum osul tău.

Seara ne-am dus la restaurantul tîrgușorului.

Ce să vezi ?

Cel mai mic din copii — nu are șase ani împliniți — s-a așezat la pianul localului și a început să cînte. Am rămas uluit : cred că așa am cîntat eu cu atîția ani în urmă cînd profesorul cu cap de vultur și ochi de uliu s-a înspăimîntat și n-a crezut că nu învățasem nicăieri pînă atunci.

I-am spus soției că vreau să plec cu băiatul la București. Ea a pălit, mi-a spus cu glas sugrumat de spaimă și tristețe

și cred că și de dragoste : Don Quichotte și Menachem Mendl.
Și m-a sărutat.

Am simțit pe obraji câțiva stropi de lacrimi. Nu știu dacă numai ai ei.

Dar ce vină am, dacă băiețașul este un copil genial și poate ajunge un al doilea Beethoven ?

Oricum, însă, iată, au trecut două zile după ce băiatul a rămas la noi (părinții s-au înapoiat la Săveni), și eu îmi caut cuminte de lecția de franceză, de lecția de pian și de registrele magazinului de coloniale și băuturi spirtoase „La tarapanaua de aur“, cu inscripția deasupra tejghelei : „Dacă bei, mori, dacă nu bei, tot mori !“

FINAL

Cred că întâmplarea cu briciul a fost numai stropul care a revărsat paharul, și așa plin de ciudățenii, al lui Immanuel Lang. Pentru că — de ce să n-o spun ? — acest pianist intoxicat de literatură a dat mai de mult dovezi de apucături ciudate.

Să luăm de pildă noaptea de 16 august.

Immanuel Lang aștepta să-i vină din nou rîndul ca, împreună cu mica orchestră — adică el și violonista aceea oxigenată — să acompanieze dintre culise litaniiile mistice ale Hassidimilor din „Dybuk“. Stătea cu sufletul spînzurat de cuvîntul actorilor și urmărea cum, printre draperiile negre ale decorurilor, se întîlnesc duhurile ce veneau de dincolo de poarta lumii, cu oamenii ce se credeau vii. Întreaga grădină stearpă a teatrului de vară, încremenită în zăpușeala nopții de august, era un singur fior : în fața ei, pe scena mizeră, legăturile rupte dintre viață și moarte se reînnodau și se dovedeau mai trainice decît cele dintre viață și viață.

Deodată a fost spintecat aerul stătut și gros al panicii ascunse pînă atunci în fiecare suflet de pe scenă și din grădină : logodnica pentru veșniciei a tînărului învățăcel ascet Elchunon, mort de curînd, a întrebat cu glas de dincolo de moarte :

— Unde dispar anii netrăiți ai omului ? Oamenii au dreptul la o sută douăzeci de ani. Elchunon a murit la șaptesprezece. Unde sînt anii netrăiți ai lui Elchunon ? Elchunon avea să-mi zămislească și eu să-i nasc copii. Ce se va alege din copiii nenăscuți pentru Elchunon ?

Ghemuit la pian, acolo între culise, Immanuel Lang a deschis deodată mari ochii — a uitat de orchestră și de acompaniament — și, smuls de pe scaun, ca un somnambul de raza lunii, și buimac a coborît în grădină și s-a strecurat prin întineric și printre oameni : mai este el oare Immanuel Lang cel ce se știa pînă adineauri ? Își pare cineva înapoiat dintr-o călătorie lungă în lumi drapate în lințolii negre, la fel cu drapelele de pe scenă.

E acum dincolo de poartă.

S-a oprit. Într-adevăr : „Unde dispar și ce se alege din anii netrăiți ?“ Da, dar unde dispăre și ce se alege din destinul nostru neîmplinit, chiar dacă ne trăim toți anii ?

Iată, el, Immanuel Lang !

Ulița bătrînă — „Jignița“ — în pantă, stă încremenită în vacanță și în lună plină. În fața caselor dărăpănate, bătrîni și bătrîne șed pe prispe și pe scăunele, și așteaptă de veacuri așa, să vină, în sfîrșit, cosașul cel hîd din gravuri, să le facă un semn abia deslușit — pe care ei însă îl știu — ca să se ridice și să-l însoțească muți, cu capetele plecate, încovoiați și împăcați, ca un cortegiu de călugărițe cuvioase, pînă dincolo de unde se știe. La ferestre, între cercevele strîmbe, ca în cadre vechi strîmbate de vreme, șed logodnice — Margarete îmbătrînite — în așteptarea unui logodnic ce nu va mai veni niciodată ; frunza din copacii sărmani nu se mișcă ; mușchiul dintre pietrele uliței bătrîne e vechi, e lichen crescut pe bolovanii prăvăliți cu veacuri în urmă din munți în pădurile întunecate. Luna plină, imensă, statuară, stă pironită de parcă un decorator beat ar fi spînzurat-o, să stea așa atîrnată, singură deasupra unui ocean de noapte.

Ia stai ! În ce carte a citit el tabloul ăsta ?

Coboară acum strada Negru-Vodă. În urma lui a rămas căminul studenților, pustiit de vacanță și de zăpușeală, și au rămas mai departe în ruină cocioabele bătrine și mucedu în care oamenii nu pot dormi. (Poate că nici nu sînt oameni vii, ci figuri de ceară într-un panopticum ?)

Acum e la capătul de jos al străzii Negru-Vodă, în fața morgii.

„Răcoare“, i-a trecut deodată prin minte. „Răcoare“ ! Atît. De ce ? Nu știe. Poate pentru că o dată, într-un turneu cu o trupă de operete, într-un oraș universitar — în care ? — a vizitat împreună cu un student în medicină (seara, flautist în orchestra unei cafenele) depozitul de cadavre al facultății. În fața căzilor cu cadavre puse în fenol, cel dintîi gînd a fost : „Răcoare“ ! (Desigur pentru că orașul acela incendiat de căldura ecuatorială de atunci i-a aprins creierii, la fel cu căldura de azi toată ziua, aici.) Cînd studentul i-a arătat într-o cadă cu fenol cadavrul unui tînăr pianist sinucis din dragoste, și băgat în aceeași cadă cu un cerșetor bătrîn, găsit pe un maidan cu gunoi, pe jumătate mîncat de păduchi, în viață, și pe jumătate, după moarte, de porci și de guzgani, și l-a întreat : „Ei, ce zici, așa e că s-a mai potolit înfierbîntatul nostru coleg ?“ el atît a răspuns : „Răcoare“ !

Așa și acum în fața morgii : „Răcoare“ ! i-a trecut prin minte, și au început să-i clănțane dinții.

Ar fi vrut să se întoarcă. (De ce a coborît pe aici ? Putea s-o ia prin cealaltă parte, pe strada Sfîntul Ion Nou.) Totuși nu se întoarce. Nu se cade. Niciodată nu se întoarce din drum.

Așadar, iată-l în fața morgii. Dincolo de apa Dîmboviței înguste, stă — ca un transatlantic uriaș, cu toate luminile aprinse, ancorat în plină beznă — „Saturn“, fabrica de textile. Immanuel Lang înțelege că poate fi liniștit : de vreme ce la „Saturn“, prin fața sutelor de ferestre de lumină galbenă, la

toate etajele, trec, „ca la cinematograf“ — își zice — siluete de muncitori (echipa a doua de noapte — îi trece prin gând), el nu mai este singur în fața morții și a morgii. Totuși cineva din lăuntruul său îi șoptește : „În zadar te crezi ocrotit. Oamenii din «Saturn» sînt de cealaltă parte a rîului și nu-ți pot veni într-ajutor. Și nici tu nu te poți refugia la ei. Podul e departe și, pînă una-alta, ești singur în fața morgii ; uite aici unde într-o zi și capul tău va sta frumos aliniat în raft, ca într-un Pantheon al craniilor sau al capetelor îmbălsămate. E deci limpede : trebuie să-l trezești pe portar, să-i ceri să deschidă, căci vrei să-ți lași de pe acum capul, și să pleci mai departe.“

S-a apropiat de grilajul scund, l-a escaladat și a sunat la ușa grea de fier. Cînd s-a încredințat că portarul a auzit și vine, a sărit înapoi grilajul și a luat-o la fugă. Nu, nu-și lasă el capul aici. Fuge, fuge, fuge. I se pare ciudat că în fugă îi mai este capul să observe cum curge, păcurie, Dîmbovița, și cum sutele de lumini de la „Saturn“ nu sînt în ferestrele fabricii, ci culcate în apă. Dacă sînt în apă, de ce nu curg cu ea împreună, ci o lasă numai să le spele obrajii ?

În fața halei de carne s-a oprit. (Ce imens pîntec luminat pe dinăuntru !)

Acum ce să facă ? Să se ducă acasă și să se culce ? Dar dacă portarul morgii îl caută acasă și-l găsește ? De aceea e mai bine să ia tramvaiul ăsta care, uite vine, se oprește. Îl va schimba cu alt tramvai și cu altul, și cu altul, așa, toată noaptea, va străbate orașul, în lung, și în lat, și în zigzag, să nu-l găsească portarul.

E în tramvai. Bun ! S-a așezat pe un scaun de unde are întreg vagonul în fața sa.

Privește afară. Tramvaiul aleargă ca un zănatec. Immanuel Lang înțelege din nou că tot ce vede nu e aieuea. Săptămîna trecută s-a spînzurat Amadeus Nachtfinsterniss. (Cellistul acela palid de la Filarmonică.) Pînă săptămîna trecută Amadeus a văzut și el aceleași străzi. Acum nu le mai vede. Ei,

unde sînt străzile ? Aşa e că *nu* mai sînt ? Într-o noapte la fel ca asta, cînd capul lui — al lui, Immanuel Lang — (uite e iar la loc, pe umeri !) va sta într-un raft la morgă, bulevardul ăsta zgomotos, şerpuitor şi luminos din stînga nu va mai fi. Nu va mai fi, pentru că nu-l va vedea el, Immanuel Lang. Asta înseamnă că bulevardul nu există decît în ochii care îl văd. (De unde ştie că nu citeşte totul într-o carte sau că ceea ce vede nu-i amintire dintr-o carte citită mai demult ? E înspăimîntător cum rămîn depozitate în noi cărţile şi fac ca nişte închipuiri să ne pară lucruri aievea.) Ah, uite viermuirea asta a oamenilor care tixesc bulevardul ! Parcă ar fi duhuri eliberate, sau oameni ce se tem să stea acasă, ca să nu primească vizita oaspelui nepoftit. (De mult a observat el că oamenii se adună mai mulţi la un loc, prin cafenele, prin cîrciumi, prin săli de spectacole, la concerte şi pe stradă, vorbesc mult şi zgomotos, se păcălesc singuri spunîndu-şi că au treburi, că iubesc şi că urăsc, ca să nu aibă timp să gîndească la moarte, fiecare la propria sa moarte. Uite chiar el, cînd rămîne singur — ca acum — e năpădit deodată de gîndul că, într-o zi, el nu va mai fi, oh, nu va mai fi !)

Tramvaiul s-a oprit, apoi a pornit iar la un semn al ochiului verde de deasupra străzii. Din nou un ochi roşu l-a oprit. Ochiul roşu a dispărut şi a sosit un ochi galben, iar acum strada primeşte tramvaiul cu un uriaş ochi verde. Străbate străzi somnolente. Acum trece pe lîngă case care dorm demult, acum pe lîngă case vechi ieşite din alinierea trotuarului. S-a oprit : staţie ! Prin fereastra acoperită cu un ziar îngălbenit de timp, în loc de perdea, ia te uită ! Dincolo de „perdea“, în biata odăiţă sub lumina bolnavă a lămpii de petrol, un bătrîn slab îşi scoate cămaşa de zi şi şi-o pune pe cea de noapte, lungă, albă ca un giulgiu, ca moartea să-l găsească aşa cum se cuvine.

Tramvaiul goneşte din nou. Vîntul iscat de goană mătură puţinii călători care au mai rămas pe străzi.

Ca în gările mici de provincie după miez de noapte, așa urcă la fiecare stație pasageri noi. Toți — aici, către periferie, de parcă ar fi în orașele de provincie — au capetele învăluite în duh de moarte. (De aceea nu e bine să locuiești în provincie — în orașele mici pe chip ți se așterne duhul morții. „Hu-ha-ul“ marilor orașe nu-i dă timp să se așeze.)

De ce îi trece prin minte întrebarea : Cum oare va arăta, culcată în sicriu, femeia asta tină, subțire și palidă, care, de cum a intrat în tramvai, s-a așezat pe bancă și a adormit cu mâinile puse cruce pe pieptul de Fecioară-Marie ? Dar măcelarul ăsta cu ceafa de taur, de care i-a rămas atârnat șorțul alb, plin de sînge — măcelarul ăsta, cum va fi în clipa în care își va da sufletul, așa cum și l-au dat sub barda lui atîția miei și viței ? Și de ce ești sigur că nici unul din oamenii care coboară în stațiile de unde pornește drumul lor spre casă, nu va ajunge acasă, căci după colț, îl așteaptă pe fiecare Doamna cu coasă, înfășurată într-o mantie ca draperiile negre de pe scenă, și îl culege sub mantie — îi culege pe toți, unul cîte unul, de sub colțul ăsta, de sub colțul celălalt, de sub toate și din toate colțurile lumii, și din spitale, și din închisori, și din locuințe — îi culege, îi cuprinde în mantie și îi topește acolo că nu-i mai știi niciodată unde au dispărut. În acest închipuit tramvai viața fiecăruia seamănă cu a celuilalt, dar sub cele trei sau opt degete de frunte, fiecare adăpostește o lume întreagă, alta decît a vecinului de pe bancă. (De ce gîndește el asta acum ? „Semnificația“ ! Aha : „Semnificația“ !)

Tramvaiul a ajuns la stația ultimă („Terminus“ i se zice De ce ?). Immanuel Lang a rămas mai departe cu capul în palma brațului drept sprijinit de fereastra vagonului. Nu, nu se dă jos. Nu vrea „terminus“. *Încă* nu. În fața ta, cît vezi cu ochii, maidanul nesfîrșit e inundat de mii și mii de lumini, și pînă aici vine, măcinat ca într-o rîșniță uriașă, glasul a zeci și zeci de orchestre cu multe alămuri și percuții, și huietul și

vuietul oamenilor. Moși ! Tracatușe și pocnitoare, țipete, fluierare și șuierare : Iarmaroc ! Moși !

— Coborîți, vă rog ! Măturăm ! !

A coborît !

O ia amețit, legănat de o imensă apă de lumină și zgomot, spre inima bilciului nocturn. Îți vin în față, sau merg alături de tine, figuri neadevărate : oameni cu fes de hîrtie ; oameni cu tricorn napoleonian ; copii cu baloane ; fete frumoase cu ris mecanic și piept chemător, părinți cu copii adormiți în brațe, bătrîni moțăind în mers. Pe dreapta și pe stînga, fotografi „à la minut“, cu biete dughene aprinse o clipă albăstriu de magneziu. În vitrinele lor, ciudat luminate, zac — cu zîmbet rînjit — capetele acelora ce au trecut pe aici, au plătit ca să fie prinși și păstrați „în poză“ și au mers mai departe, pînă au fost înghițiți de gura de beznă de dincolo de bilci și sînt acum, cine știe unde, la ce capăt al pămîntului : poate într-un pat de spital — în cămașă lungă ca bătrînul de dincolo de ziarul ce acoperea fereastra adineauri ; poate în echipa de noapte a unei fabrici cum e „Saturn“, poate într-un tren care spintecă lumea lui Dumnezeu ; poate într-o celulă de pușcărie, sau poate cu miinile proaspăt încrucișate pe piept, în sicriu, undeva într-un adînc de mormînt, începînd să viermuiască, să viermuiască din ei înșiși. Pe dreapta și pe stînga drumului, localurile de petrecere, cîrciumile și „Variété-urile“ sînt înțesate de lume. Oameni în jurul meselor beau și mănîncă, mănîncă și beau și vorbesc zgomotos, ca să uite că miine deși începe încă o zi, încă în noaptea asta tu poți muri. Deocamdată, uite, vezi pe un „podium“ în mijlocul mîncăilor — în zgomot de tacîmuri și de fălci și proteze care mestecă, cineva cîntă. Cîntă, și nimeni nu-l ascultă, nimeni nu-l aude, nimeni nu-l privește, nimeni, nimeni. Uite cum mișcă buzele, dă din mîini, învîrtește ochii, zîmbește și se întristează, și nimeni nu-l aude. Pe scenă, din „panorama“ de alături, un scamator închipuiește o lume asemănătoare aceleia de dincolo de local :

uite cum scoate dintr-un joben ouă și găini, un scaun și o masă. Doamne, unde au fost toate ? În jobenul lui sau în creierul meu ? Și dincolo pe altă scenă un hipnotizator face pe cineva care crezuse pînă adineaori că este cine a crezut că este, să fie altcineva decît își închipuise o viață întreagă.

Immanuel Lang se lasă purtat de oceanul de închipuire de dincoace și de dincolo de „Variété-uri, panorame, „cîrnățării spaniole“ și fotografii „à la minut“ și este acum în parcul cu „Montagne Russe“. Se oprește, privește cum chiar la poartă un bătrînel sfrijit își încearcă puterea, lovind cu un ciocan de lemn un cui, care trimite o verigă de fier pînă sus, sus de tot, spre vîrfurile unui stîlp, unde veriga sparge o capsă. Bravo !! Sfrijitura cu un picior în groapă — strigoi, sigur, peste cîteva săptămîni — a aflat că e atlet. Bravo ! Iar în „căișori“, și în „bărci“, și în „dulap“ care se învîrtesc sau se ridică la înălțimi — înainte și înapoi — pînă mai să se dea peste cap, țipetele de spaimă, urletele și chiotele ca în Infern și în Turnul Babel ale fetelor și băieților se zbat ca să-și ametească, să-și narcotizeze lașitatea în simularea — pentru ei înșiși — de curaj și spirit de aventură. Aici lume, acolo lume, dincolo lume, lume în „Montagne Russe“, în „Variété-uri“, pe bulevarde, în panorame, în localuri, în hoteluri, în pușcărie și balamuc, pretutindeni lume ; lume la New-York și la Mizil, la Paris și la Ivesți, la Tokio și la Brăilița, pretutindeni lume ; lume în umilul tîrgușor pierdut necunoscut undeva în inima munților, lume în teatrul cu „Dybuk“ părăsit adineaori — cînd „adineaori“ ? — și lume și în cătunul african văzut la cinematograf. Pretutindeni lume. Oameni ca rîmele și ca furnicile. Dacă cineva a murit, dacă cineva lipsește, nimeni nu observă, nimeni nu simte, nimănuia nu-i lipsește. Dacă în clipa asta, sau — ca să fim siguri — peste cincizeci de ani sau, ca să fim și mai siguri, peste o sută de ani, el va fi dispărut, nimeni nu va muri cu el. Dar el, oh, el va muri ! Acum îi este bine, căci gîndește numai la asta, dar atunci, oh, atunci cînd se va în-

tîmpla — de neînlăturat, de neînlăturat se va întîmpla, atunci va fi înspăimîntător, căci atunci *se va întîmpla*. Ba și acum e îngrozitor căci *știe*, și știe că e de neînlăturat, de neîmpiedicat. Ei și ce importă că aceste gînduri și această durere sînt banale ? Sînt ele oare mai puțin sîngele *meu*, durerea *mea*, protestul *meu*, insultarea *mea*, groaza *mea*, înnebunirea *mea* ?

Un zgomot brusc de tracatușe a trăznit în spatele lui și l-a trezit din gînduri. Absurde gînduri, Immanuel Lang ! Absurde ! Nu poți schimba nimic. Singur ai gîndit : „De neînlăturat“, de „neîmpiedicat“. Ei tocmai asta e de nesuportat că este de neînlăturat ! Atunci ce vrei ? Ce urmărești ? Aha ! Semnificația ? Nu există nimic fără semnificație ? Altfel — dacă toate ar fi așa cum le vedem și numai atît cît par și n-ar mai fi nimic dincolo de ele însele, și dacă n-ar avea rezonanțe lungi-prelungi (aha, „rezonanțe“, frumos cuvînt ! Și încă „lungi-prelungi“) rezonanțe în timp și timp, atunci ce înseamnă aceea, să zicem „duh“ și „Beethoven“ și „Hofmann“ ? Iată, el este în clipa asta aici, „Moși“, „București“, „16 august“. „Noapte“. „După miez de noapte“. Ei, ce înseamnă toate astea ? În clipa asta la „Centralfriedhof“ din Viena, în pămînt, sînt osemintele lui Beethoven, și la Boston, hoitul conservat în alcoolul vieții — alko-hool ! al lui Edgar Allan Poe ; la Leipzig, Bach ; la Berlin, Ernst Theodor Amadeus Hofmann ! Ce înseamnă asta : „Boston“, „Viena“, „Berlin“, „Leipzig“, „mormînt“, „piatră funerară“, „Edgar Allan Poe“, „Bach“, „Beethoven“, Ernst Amadeus Hofmann... ?“ Ce înseamnă toate astea ? Și asta e tot ? Nu vezi că dincolo de ce se vede, dincolo de ce se știe, mai este ceva ? Ce ? Semnificația ! *That is the question*, Hamlet bleg !

Vagonetele de sus, de la „Montagne Russe“ au pornit ca un fulger să trosnească și să trăsnească văzduhurile. Oamenii din vagonete chiuie și țipă ca să-și amețească spaima vârtejului — deși cerut, deși dorit — și să alunge gîndul morții.

Immanuel Lang își spune că e timpul să se ducă acasă.

Cu pas trist, o ia spre oraș. Deodată îl vede ieșind din baraca unui fotograf „à la minut“, pe Iubu-Liubu. Și aici, la Moși, după miez de noapte, Iubu-Liubu e tot așa cum îl știe : un copil de aproape cincizeci de ani, uriaș rubicond, cu obraji bujori și ochii două mărgele albastre. Iubu-Liubu merge somnambulic ținând în mână o fotografie, udă încă. Merge mecanic, puțin legănat, cu ochii la fotografie.

Immanuel Lang descoperă în sine — de unde ? — gust de glumă :

— Te-ai immortalizat, poete ?

Iubu-Liubu ridică ochii și privește din altă lume :

— Ce vezi aici ?

Îi arată fotografia și adaogă :

— Murim Immanuel Lang, murim ! Numai fotografii ăștia nocturni, care aduc o scînteie din infern căreia îi zic „magneziu“, numai ei îți pot prinde chipul devenit „el însuși“, după moarte.

Immanuel Lang s-a oprit din mers. Se uită lung la Iubu-Liubu. El știe ce îl duce pe drumurile astea de noapte : i s-a spînzurat acum douăzeci de ani logodnica. Numai pentru că oamenii s-au învățat că viața are înțeles, iar ea a aflat că totul e un joc sinistru — ah, dacă ar fi știut cine a închipuit jocul — s-a spînzurat într-o noapte ca asta, și de atunci Iubu-Liubu parcă atîrnă el de frînghie și pendulează ca limba unui ornic bătrîn uitat într-o casă părăsită ; ziua urmărește, la fel cu toți oamenii, închipuite treburi, dezbate probleme de cultură și politică, trăiește un poem, dar cum apare luna sau cum o simte sau o presimte dincolo de vălurile funerare ale norilor, atunci, la fel cu cei cîțiva înțeleghători ai adevăratei semnificații a vieții, pe care numai noaptea o află (căci lumina zilei fărâmițează întregul în amănunte fără cuprins), Iubu-Liubu începe să vagabondeze trist, mînat ca un lunatec de bagheta magică a lunii : uite, aici la „Moși“, sau prin cîrciumi

și bordeluri, pretutindeni unde poți refugia spaima de adevărată semnificație.

Ah, „semnificația“ ! ?

Immanuel Lang a luat fotografia din mîna lui Iubu-Liubu. S-a uitat lung la ea : are dreptate. Altul e chipul lui pe fotografie și altul cel ce stă înaintea sa. Trebuie să se fotografieze și el la unul din măscăricii ăștia vrăjitori nocturni. Poate că o să-și afle, în sfîrșit, chipul adevărat. (Cum de n-a știut că în lumea asta de vis a bîlciului, undeva într-o cutie înfășurată în pătură neagră și cu un ochi trezit de scînteia de magneziu, zace ascuns chipul său adevărat ?)

Nu, nu intră. Ce face dacă și aparatul de aici îl minte cum l-au mințit pînă acum toate aparatele fotografice și toate oglinzile ? Sau dacă află că de cînd se știe se minte, știindu-se altfel decît este el cu adevărat ?

Iubu-Liubu i-a pus o mînă grea pe umăr :

— Știu că nu bei Immanuel Lang, dar dacă te întîlnesc la ceasul ăsta din noapte aici, înseamnă că și ție ți-e frică să te duci acasă să te culci. Hai cu mine. Cunosc o cîrciumă în care îți poți îneca toate dezamăgirile și tristețile, toate neputințele și toate spaimele.

Acum sînt amîndoi demult dincolo de bîlciul nocturn și trezesc din somn, cu pașii lor, casele băgate una într-alta de frica singurătății, a liniștei și a propriilor lor umbre. Merg amîndoi, muți, cu pasul tîrît. De după un colț a apărut un trecător întîrziat. (Sau poate că e numai umbra unuia care a trecut cine știe cînd pe aici.) În mijlocul străzii, stă, pironit, paznicul de noapte. Dintr-un copac a sărit o pisică : o umbră diavolească și două fulgere scurte de fosfor. Cineva a deschis, la catul al doilea al unei case vechi, o fereastră : e o femeie tînără. Nu poate dormi ; sau poate că îi este frică să doarmă sau poate că vrea să se arunce de la fereastră. S-o lăsăm !

Au ajuns în cartierul evreiesc.

Aici nu doarme nimeni de parcă nici n-ar fi după miez de noapte. Prin ferestre deschise, zeci și zeci de patefoane hîrîie, din plăci vechi, valsuri demodate ; cantori morți de mult, cine știe unde, se roagă — tot în patefon — lui Dumnezeu, în triluri-rotogol. Aparatele de radio aduc pînă aici posturi de la capătul pămîntului, de acolo unde în clipa asta abia se înserează sau se luminează de zi. În bătrîna hală de vechituri, cu ușile bătute în scînduri, stau lucruri care adună la un loc sute și sute de cămine desfăcute, sute și sute de destine sfîrșite sau întrerupte, sute și sute de destine pornite pe alte drumuri. Și, Doamne, fiecare din aceste lucruri i se părea stăpînului lor indispensabil sau măcar necesar, și omul s-a frămîntat pentru locul unde trebuie — neapărat — să așeze lucrul în odaie. Și acum iată-le, toate, așa cum sînt, de-a valma și inutile — cum erau ele cu adevărat și atunci.

De ce își amintește de o oglindă venețiană din veacul trecut, văzută o dată cînd a intrat în hală ? Ce fac acum, în încăperea asta mare, bătrînă și prăfuită a halei de vechituri chipurile rămase în oglindă ? Dacă nu s-ar teme de „literatură“ și le-ar închipui descinzînd din argintul sticlei ca duhurile morților venite la miez de noapte, în sinagogi, să se închine. Oamenii rămași de-a lungul anilor în oglindă, ar descinde din ea, ar sparge-o țandări și ar învălmăși toate din hala de vechituri, din oraș, din lume. Așa însă mîine-dimineață un scrin din hală va lua drumul altei case ; la masa aceea cu păsărele sculptate și dată cu lac cafeniu, masă la care i-a rămas săptămîna trecută inima în hala de vechituri, masă la care șezuse poate tînărul poet tuberculos, va șede altcineva. Poate pentru că, în acest vechi cartier evreiesc — în care se află hala de vechituri — în casele îmbîcsite de sărăcie și pe străzile strîmte și strîmbe — prezența morților stăruie vie și nesiguranța vieții, mereu primejduite, plutește în aer, poate de aceea sînt oamenii zgomotoși, trăiesc febril, prind clipa, o îmbată cu viață în clocot, pun patefoanele să le cînte,

pînă ce cocoșul vestește că s-au risipit duhurile nopții și, părelnic, și cele ale primejdiilor a căror săritură de panteră asupra victimei e mai arc încordat noaptea decît ziua. Și poate de aceea pînă și cei cîțiva bogătași de pe aici (oameni care ziua se cred și sînt și crezuți puși la adăpost prin averile lor) de cum se culcă în așternuturi — ca lințoliile albe — și sting lampa și își simt trupul și înțeleg că el nu e mai mare decît cuprinde un sicriu, ei înțeleg și că în orice caz — chiar și fără primejdiile care îi amenință pe toți la un loc, fiecare din ei în parte — așadar chiar el, cel ce gîndește la asta, va sta într-o noapte asemănătoare într-un sicriu adevărat și nimeni nu va fi în stare să-l ajute, nimeni în stare să-l scape, nimeni nu-l va putea ascunde măcar. Și poate pentru că se simt în trecere, ca într-un hotel suspendat în vid, sau ca pe un vas fără busolă și fără ancoră — „locatarii“ acestui specific cartier...

— Pe aici Immanuel Lang !

Și Iubu-Liubu l-a tras într-o ulicioară îngustă, bătrînă, plină de sinagogi.

Au intrat într-o cîrciumă-restaurant.

Immanuel Lang auzise de acest „local“. Știa că în fiecare duminică seara vin aici mici funcționari și vînzători de prăvălie și își aduc nevestele tinere sau logodnicele, căci mai tîrziu, cînd se nasc copiii și greutățile sînt și mai mari, nu vor mai putea veni. Vin ca să-și amintească după ani și ani : „Ții minte, dragă, cînd te-am dus la local“. Vor vorbi de cîntărețul cel frumos... Unde îi va fi glasul ? Și vor vorbi de bucele domnișoarei de la pian. Este oare adevărat că după ce murim ne mai crește un timp părul ? Părul și unghiile. Și mai știa Immanuel Lang că vin aici „tinerii cartierului cu capetele aprinse, cu manuscrise prin sertare, cu dinamită în creier și cu baricadele gata ridicate în inimi“.

— Masa aceea din fund.

Glasul lui Iubu-Liubu l-a trezit din gînduri.

„Salonul“ este aproape gol. Fețele de mese albe, amenin-

țator de albe, stau întinse cadaveric, luminate de cele două plafoniere mari. Pe estrada de lângă ușă, vioristul, pianista și dizeurul moțâie pe scaune. La intrarea lui Iubu-Liubu și a lui Immanuel Lang se trezesc, se ridică și zîmbesc mecanic-respectuos.

Immanuel Lang s-a așezat. Iubu-Liubu s-a așezat și el.

Orchestra a început un cîntec pe care l-a cîntat cu ani în urmă un trubadur galițian — Velvl Zbarjer — care cutreierase și cîrciumele țării acesteia, improvizînd și text, și muzică și, alungat de aici, a murit în sărăcie crîncenă undeva la Sтамbul. Dizeurul de aceea fusese tocmît : pentru că a reușit să adune, predate din gură în gură, cîntecele trubadurului mort.

Cînd a izbucnit :

Bogătași cu saci de aur
Înfumurați și sterpi ciocoi,
De gîndesc și judec bine,
Mai bogat sînt decît voi.

Iubu-Liubu a holbat mărgelele albastre ale ochilor, l-a apucat pe Immanuel Lang de braț și a început să-l zgîlție :

— Nu murim, Immanuel Lang, nu mai murim ! De pildă, Velvl Zbarjer ! Ia-auzi-l ! Vezi ? Trăiește ! Și nu numai prin mine care trec sub aceeași arcadă a lui Dumnezeu sub care a trecut pe aceste străzi, ci trăiește prin el însuși, țîșnit din gura cîntărețului, ca porumbelul alb pe creștetul lui Isus... Ia auzi-l !

Plînge și cîntă împreună cu cîntărețul de pe estradă. Cîntă în lacrimi dintr-un cîntec propriu :

Atîta vreme cît e vreme
Pînă nu s-a înnoptat...

Deodată se oprește. O clipă numai. Apoi izbucnește :

— Nici eu nu mor ! Într-o noapte la fel cu asta, peste decenii — și de ce nu peste veacuri și veacuri ? — vor ședea la

o masă ca asta, alți doi ticăloși, speriați de viață și înspăimîntați de moarte, și acolo sus, pe estradă, va cînta cineva cîntecele mele :

...Să nu plîngem, hai să rîdem !
Hai să rîdem, hai să rîdem !
Boarfele să ni le stringem
Și la drum hai să pornim !...

Deodată de la cîntecul ăsta — pe care îl cînta vesel dar și cu ceva trist în el, a trecut la un fel de jelanie :

„Și veți umbla cu luminări aprinse
În urma morții mele măcar umbra să-mi găsiți...

Dar nici Immanuel Lang nu se lasă : închide ochii și psalmodiază din gaonul Ițik Mangăr :

Cîntec de seară pierdut cîndva, undeva de-un poet beat,
Te naști acum din nou, din nou mi te dezvălui...

Chelnerul știa că nu mîncare trebuie să le aducă, ci băutură.

Paharele s-au umplut și s-au golit, iar s-au umplut și s-au golit, și s-au umplut și s-au golit iar.

Acum își simt amîndoi capul greu și limba ușoară. Vorbesc, și în creier — da ei știu bine în *creier*, — stau lacrimile gata să coboare spre gîtlej. Limba e ușoară dar împleticită, și li se pare amîndorora că nu ei vorbesc ci altcineva...

— Eu de mult am știut că „nimic nu se pierde“.

— „Totul se transformă...”

— Ești un prost, Iubu-Liubu... Totul *rămîne* ! Deodată s-a aprins :

— Hai să presupunem că tu, Iubu-Liubu, nu ai scris niciodată un singur vers sau că eu — cum și „devine cazul“, n-am așternut o singură notă pe portativ. Ei, dar noi am trecut de atîtea ori cu capetele pline, tu cu versuri neîmplinite, eu cu

material inform din care simţeam că se cristalizează — sau se va cristaliza într-o zi — muzica. Ei tu crezi că toate astea, toate efluviile, lasă-mă să repet cuvîntul, că-mi place — EFLU-VIIILE — s-au pierdut ? Că se pot pierde ? Află te rog că nu ! Auzi ? Nu se pot pierde. Nu te supăra că bat cu pumnul în masă, că strig şi că dau să plîng ! *Nu se pot pierde ?* Auzi tu ? Nu dau eu voie să se piardă !

S-a liniştit puţin, şi-a şters ochii şi a spus rugător :

— Lasă-mă să-ţi povestesc ce mi s-a întîmplat săptămîna trecută şi ai să înţelegi că am dreptate. Să nu mă întrerupi, că eu după cinci pahare spun tot, spun tot, tot, tot !

Acum cîteva nopţi iar nu puteam dormi şi am răsfoit o revistă de peste hotare. Eram singur în toată casa şi geamul ferestrei se făcuse cenuşiu, căci îl lingeau zorile. (Ştii că eu nu trag perdelele niciodată pentru că vreau ca sergentul de stradă din faţa casei să vadă dacă mi se întîmplă ceva în vis şi să-mi sară într-ajutor. Eu de asta îl plătesc, să mă păzească de nenorocirile din vise.)

Aşadar nu adormisem încă. Nu puteam adormi. Citeam. Deodată dau de un lucru grozav în revistă. Închipuieşte-ţi : cineva, nu mai ştiu cine, aduce acolo în revistă, un poet mort cu o sută de ani în urmă, un poet de care nimeni n-a ştiut, nimeni n-a vorbit, nimeni n-auzit în suta asta de ani.

Cum crezi tu că a fost descoperit ? Vezi că nu ştii ! Nici în revistă nu spune cum. Dar eu ştiu. Numai eu, singur eu ştiu !

Ascultă ! Într-o zi — acum cîteva săptămîni — cineva, tot un poet, trecînd pe una din străzile tîrguşorului în care trăise poetul, celălalt poet, în urmă cu un veac, s-a oprit deodată, adică *a fost* oprit, ca de un ac magnetic. Voia el să meargă mai departe, dar nu mai putea. Îl ţintuia pe loc ceva, parcă un cerc magic. Cînd s-a putut elibera, a pornit mai departe. Dar nu mai mergea unde crezuse la început că îi este drumul,

ci spre biblioteca tîrgului. Şi a început să caute, să caute. Ce căuta ? Nu ştia. A răsfoit o revistă, şi încă una, şi încă una — nu, nu asta este ce caută el. Nici asta ! Nu ştia ce caută, dar ştia că nu asta caută. Deodată s-a oprit. Ia stai ! Cine e poetul ăsta necunoscut de care el — poet doar şi el — n-a auzit niciodată ? S-a uitat la data revistei. Oho, veche de un veac. Numele poetului nu este în nici o istorie a literaturii. A cercetat încă o revistă din vremea aceea, şi încă una şi încă una. Nicăieri un cuvînt despre el... Pînă a găsit, tipărite de milă poate, sau din lipsă de material probabil la răstimpuri mari, o poezie şi încă una şi încă una. Şi uite aşa a reuşit să descopere un poet care murise înainte de a fi murit.

Poetul de acum a început să caute pretutindeni unde ar fi putut găsi o urmă a fratelui pierdut şi regăsit după un veac. Şi l-a adunat, vers cu vers, aşa precum aduni oasele sfinte într-o năframă, l-a adunat şi i-a dat înapoi, adică i-a restituit, res-ti-tuit (îmi place cuvîntul) duhul pe care nimeni nu-l ştiuse unde e, şi ni l-a restituit nouă, oamenilor care îl aşteptam de un veac.

Iubu-Liubu îl priveşte. Immanuel Lang se supără.

— Dar de ce mă priveşti aşa ? Şi de ce ridici din umeri ? Nu ştii ce vreau să spun ? Sau ți se pare că nu e nimic deosebit în ce povestesc ? Că s-a mai întîmplat şi cu alții ? Cu atît mai rău pentru tine dacă atîta ai înţeles tu din ceea ce am povestit şi din întîmplările asemănătoare.

Uite că-ţi explic : Tu îţi închipui că *din întîmplare* s-a oprit din mers poetul timpului nostru ? Şi că *din întîmplare* a dat de revistă, şi că, în revistă, *din întîmplare* a dat peste poetul necunoscut. Aşa îţi închipui tu. Te înşeli, domnul meu, te înşeli ! Să-ţi spun eu cum a fost, că eu ştiu. Numai eu ştiu : Cu o sută de ani în urmă a trecut prin acelaşi loc poetul necunoscut. Oamenii din oraşul, din ţara, din timpul său, nu l-au ştiut. Dar el însuşi se ştia. Şi cerul l-a recunoscut. De aceea în clipa în care i-a fulgerat o imagine, acolo pe stradă, în

locul pe care, după o sută de ani, va trece un alt poet, gîndul și imaginea poetică a poetului necunoscut au rămas în spațiu, acolo, la înălțimea de, să zicem, un metru șasezeci și cinci, exact în locul unde capul poetului ocupase un loc în spațiu și timp — îți place cuvîntul ? — loc în spațiu și timp — și a rămas pentru vecii vecilor oprit, și oprit pentru clipa asta de peste o sută de ani, cînd va trece cineva cu detectorul potrivit la aceeași lungime de undă cu stația de emisiune a mesajului eliberat în urmă cu un veac. De aceea poetul de acum — adică stația noastră de recepție — n-a putut merge mai departe pînă n-a primit imperativul categoric — „imperativus categoricus“ — „imperativum categoricum“ — cum dracu se spune pe latinește ?, imperativul să se ducă și să adune și să-l reînvie pe poetul mort — crezut adică mort... definitiv mort... definitiv...

Immanuel Lang n-a putut să continue, căci a izbucnit în rîs — rîdea în hohote, dar parcă plîngea.

Deodată s-a suit pe masă (nimeni nu s-a mirat — căci i se cunoșteau și alte ciudățenii —) și de acolo de sus, de pe masă, fără să se clatine și fără să i se împleticească limba, a vorbit parcă în sentințe :

— N-a murit, pentru că poeții tineri, ghilotinați, sau otrăviți, sau spînzurați, sau arși pe rug, sau asasinați prin cele o mie de alte mijloace ale mediocrității nocive a oamenilor cum se cade, și ale teribilei „vigilențe“ a hiper-teribililor doctori și spițeri de literatură, stăpîni pe sfertul de coloană sau pe șpaltul întreg din eternitatea de o zi, de o săptămînă sau de o lună, după cum devine cazul — cotidian, săptămînal sau lunar — nu mor ! Nu, poeții tineri nu mor.

Acum Immanuel Lang pune mîna pîlnie la gură și proclamă :

— Ascultă tu, tînăr prieten al meu, poet tînăr, contemporan al meu, neștiut, necunoscut sau ne-recunoscut ! Nu va cînta cocoșul a treia oară și tu vei fi ieșit din mormînt viu

— viu pentru veci de veci — iar călăul tău — călăii tăi — și groparul tău, groparii tăi, vor fi de mult uitați adînc în țintirim, chiar dacă la înhumare se numea „Pantheon“. Eu voi fi acela care te va desprinde din haloul lunar unde ai rămas pentru spații și timpuri viitoare, din clipa trecerii tale prin spațiu și timp...

A izbucnit din nou în plîns, de data asta numai plîns, un plîns în care bolborosea — clătînîndu-se fără putere. Apoi ca în litanie.

— Da, eu, și cei ca mine te vom desprinde din haloul lunar. Dar nici tu pe mine să nu mă lași mort... Nici tu pe mine.

S-a dat jos greu și s-a așezat la masă, mut, cu fălcile încheștate, cu capul dat pe spate, cu privirea în gol, în neant... Pînă a adormit cu ochii deschiși de parcă, și de la spatele privirii stinse, vedea.

În jurul său, cei cîțiva clienți, rămași întîrziați în local, dansează perechi-perechi și de unul singur, dansează, se leagănă, se apropie, se depărtează de masa lui și iar se leagănă ca fantezele, cu sfori trase de miini nevăzute, neștiute se leagănă fără muzică, deși, pe mica estradă, cîntăreții care au adormit, cîntă în somn : mișcă miinile, trag arcușul, deschid gurile, le închid, le deschid, cu ochii închiși.

Iubu-Liubu își umple și își golește mereu paharul. Stă și el cu capul dat pe spate și privește în gol...

Immanuel Lang doarme de mult, și Iubu-Liubu tot mai stă cu capul dat pe spate și privește în gol.

Tîrziu de tot, către ziuă, cînd salonul s-a golit și chelnerii pe picioare de lut au început să strîngă fețele de masă și să pună scaunele pe mese, iar orchestra era de mult plecată, Iubu-Liubu s-a trezit din gîndul dus, și l-a trezit pe Immanuel Lang din somn.

Au plătit și au plecat.

Acum sînt pe stradă.

Răcoarea zorilor i-a dezmeticit puțin, dar lui Immanuel Lang tot i se pare că se continuă visul de adineauri, de dinainte de a fi adormit : o grădină de teatru de vară înecată în beznă, dughuri printre văluri negre, o uliță în pantă și un glas : „Unde dispar și ce se alege din anii tineri, netrăiți“ ? Și ca un ecou prelung : „Da, dar chiar dacă ne-am trăit toți anii, ce se alege din destinul nostru neîmplinit ?“

Pentru că l-a văzut atât de trist, Iubu-Liubu a chemat trăsură care stătea încremenită la colțul străzii, și îl conduce acasă.

Acum trăsura este o lotcă de argint pe apa de argint cu care luna plină îneacă străzile bătrâne.

Pînă la întîmplarea cu briciul, Immanuel Lang a trăit multe gînduri ca cele povestite aici, așa că ceea ce s-a întîmplat în frizeria meșterului Vogelsang n-a fost decît stropul revărsat din paharul — și așa plin de ciudătenii — al acestui pianist intoxicat cu literatură. Sau — cine știe ? — poate eliberat de ea. Căci chiar el îi spusese odată lui Amadeus Nachtfinsterniss : „Este înfiorător cum nu putem scăpa de personalitatea altora strecurată în noi și numită, pardon de expresie, «literatură». Iată : De unde știu eu că acest Adagio e trist ? Sau că «însîngeratul amurg» e frumos. Dar lasă că o elimin eu din mine“.

Amadeus s-a crezut obligat să-l completeze : „Și ce înseamnă aceea „Amadeus Nachtfinsterniss“ ? Cine aș fi fost eu, dacă mi s-ar fi dat alt nume ?

Bine, Amadeus era un caraghios. (De aceea s-a și spînzurat.) Pe el, însă, nu-l chinuiesc asemenea întrebări absurde. El nu vrea să știe decît atât : ce se alege din destinul tău neîmplinit, chiar dacă îți trăiești toți anii, și unde este destinul său cel neîmplinit ? Și încă ceva : de ce să creadă că el este Immanuel Lang și nu cel ce știe bine că este ? Numai pentru că o sticlă mincinoasă, unsă cu argint în spate și nu-

mită oglindă, sau o jucărie numită aparat fotografic îl arată așa cum îl arată, și nu cum este el cu adevărat : ca în vechile gravuri ! Dar lasă, își va vedea el într-o zi singur capul. Cum ? Las' că știe el cum ! !

Poate că din asemenea gânduri s-a născut și sămînța întîmplării cu briciul. Poate.

Să vedem.

Asta a fost într-o vreme cînd cînta în orchestra de noapte a restaurantului „Bufnița“, din Sibiu.

Așadar, într-o noapte, către sfîrșitul lui ianuarie, Immanuel Lang s-a trezit, ca în fiecare noapte, la zece. Așa i-a poruncit cucul bătrînei pendule a gazdei : Cu-cu ! (De zece ori așa „cu-cu !“ ; apoi cucul intra în colivie, trăgînd portița și — își zicea Lang — și timpul după sine.) Ca în fiecare zi, Immanuel Lang dormise și azi fără vise (visele încep *după* ce te trezești), dormise de la șapte dimineata, cînd părăsise „Bufnița“, și pînă acum. Desigur că viața ar fi curs și azi la fel ca în aceste patru luni de cînd e aici, de n-ar fi fost ziarele din București și scrisoarea.

Așadar, cucul i-a poruncit să se scoale. S-a trezit și a aprins lampa.

— Ei, drăcie ! Ce e asta ?

Sub ușa, un pachet.

S-a dat jos, cu dinții clănțănind. Numai de frig ? Poate. Dincolo de obloanele căptușite cu noapte, e doar un ger de trosnesc copacii. Și nici în odaie nu e cald. (N-ar trebui să doarmă cu lumina stinsă. Întunericul — mai ales cel al nopților — depozitează vrăji prin casele oamenilor . Și frig.)

A luat pachetul ! Ha-ha-ha ! Ziare. Ha-ha-ha ! Își închipuie cineva că îl poate face să creadă că trăiește veacul și ziua care scrie acolo ? În București încă, știa el că tot ce am putea crede că trăim sînt amintiri din cărți. Cîteodată amintiri din alte existențe. Cîteodată trăiri anticipate din reîncarnări viitoare. Cîteodată simplu vis. Vis, ca acum. Iată, el doarme încă și visează

că l-a trezit cucul. Visează, și în vis știe că visează. (De câte ori nu ți se întâmplă așa ?) În loc să străbată drumul zilnic obișnuit, în vis face altceva : găsește băgate sub ușa două ziare și o scrisoare. În ziar i se subliniază — roșu — ce să citească : Iată : A murit Anton Holban. Ei și ? Asta va schimba oare drumul lui obișnuit ? De ar fi fost altul în locul său — al său, Immanuel Lang — ar fi crezut că Holban a fost o figură aievea. El însă știe bine că e eroul nu mai știu al cărei cărți. Și tot ce altul în locul său ar fi socotit amintiri adevărate, el știe bine că sînt reminiscențe vagi dintr-o carte în care eroul a fost acest Anton Holban, despre care visează acum că a apărut un anunț mortuar și un necrolog semnat cu un nume ce i se pare cunoscut : Eugen Jebeleanu.

Scrisoarea lămurește : „În aceste patru luni de cînd ești plecat la Sibiu («Sibiu», «patru luni» — ce înseamnă asta ? Nu-i nimic. În vis, las' să fie așa !) Dania lui Holban s-a măritat cu un lord la Londra, iar celălalt «cast amor» a fugit cu un hipnotizator și a fost găsită cu el într-un pat de hotel la Viena, tocmai în ziua încinerării lui Holban.“

Dar ce îl interesează pe el toate astea ? La fel se întâmplă doar cu eroii tuturor cărților. Atunci ? A, semnificația ? Ce fel de semnificație ? Ar putea — dacă ar vrea — să alunge visul de pe ochi și să pornească la „Bufnița“, ca să trăiască cealaltă realitate, dar nu vrea. De aceea citește și ziarul :

„A căzut sugrumat de o moarte stupidă și fulgerătoare, într-o biată odaie a spitalului Filantropia, prietenul nostru și scriitorul Anton Holban.

Prin dispariția lui, literatura românească pierde unul dintre cei mai autentici și mai sensibili reprezentanți ai ei. Un scriitor făcînd parte din seria atît de rară a celor care își trăiesc literatura și vibrează alături de ea. Un suflet profund și chinuit. Un om consumat de toate întrebările, de toate neliniștile, de toate spaimele lumii. Cred că portretul pe care i l-a făcut pictorul Tache Soroceanu și care ilustrează *O moarte care nu*

dovedește nimic, tulburătorul roman al lui Anton Holban, cuprinde și simbolizează remarcabil constanțele psihologice ale acestui nobil artist.

Ochii mari și sticloși, aproape halucinanți ai scriitorului, oglindesc toată acea imensă spaimă de care freamătă melancolic tulburat Anton Holban.

Iar cocoșul de hîrtie, pe care autorul *Ioanei* îl ține obosit într-o mînă, este simbolul fondului copilăresc, al dezarmării în fața vieții, al legăturii dramatice cu timpul care nu poate fi reținut și care, pasăre tristă, zboară tot înapoi.

Spaimă de moarte ?

Nu cred.“

Ei, cine ar putea spune că nu este patină de veacuri și veacuri peste ce scrie aici ? Și l-ar putea face cineva să creadă aieuea noaptea aceea în care a fost la Holban ? Dar oare toată prezența lui Holban în viața sa a fost aieuea ? Sau în vis ? Sau e acum vis ?

Era într-adevăr la Holban acasă, sau într-o casă a nu mai știu cui, sau în propria sa odaie, a sa Immanuel Lang ? (Cum, nu-și mai știe locuința ?) Pereții de sus și pînă jos, și de jos și pînă sus, cu cîte două rînduri de cărți. Ușile și ferestrele bine încuiate și zăvorite, perdelele groase, trase : nici un ochi și nici o ureche nu poate ajunge singurătatea ascunsă aici și înfășurată cu tăcere. Nici măcar noaptea n-a intrat aici. Întunericul este al odăii însăși, nu vărsat cu hîrdaiele din bezna de afară. (Cum să intre noaptea dacă totul e zăvorit și încuiat ? A fost lăsată ca un cîine negru și lățos dincolo de ușă.) Divanul e jos, și larg, și moale, fotoliile bătrînești sînt acoperite, în vechiul candelabru de alamă — cu șapte brațe — moștenire din stră-străbunici, ard lumînări de ceară, și pe taburetul jos din colț, o drăcie, căreia Holban îi zicea „patefon“. Cu capul dat pe spate, șade Holban, alb, la fel cu luna de var văzută împreună într-o noapte, de pe digul Mangaliei, spre Balciul de vis. Privirile mari, de un negru cu flăcări stăpînite

îi sînt trimise — unde ? — după acordurile beethoveniene ce vin din gura micului demon de pe taburet.

De ce se amestecă gîndurile acum ? Și căruia să-i dai drumul și pe care să-l oprești ? Așadar a murit Holban ! Biete gîngăanii, Dania și Mimi — și cîte veți mai fi — voi dormiți în clipa asta în patul de puf al lordului-hipnotizator, sau vi se pare că sînteți treze în salonul venețian, la brațul cine știe cui, și aici este Anton Holban, dezancorat de timp. Trece dintr-un vis într-alt vis.

Sau să oprească poate gîndul : Holban i-a spus atunci : „Te cred că ești cine crezi că ești. Eu te cred.“ Așa i-a spus.

Immanuel Lang își prinde toate gîndurile în palme : „Ce Dumnezeu ! (A vrut să spună «Ce dracu» ! dar nu e bine să-l pomenesci în vis.) Ce Dumnezeu ! Pînă cînd am să-l tot trag după mine pe Anton Holban ? Să zicem că a murit ! Ei și ? Cînd mă voi fi trezit, voi vedea ce am de făcut. Deocamdată dorm. A, știu : dacă a murit Anton Holban nu e bine, căci am murit și eu. Era singurul care credea ceea ce nimeni nu vrea să creadă, singurul care a aflat ceea ce nimeni nu știa — cine anume sînt eu cu adevărat. Știa, pentru că el însuși naviga de-a lungul cîtorva existențe și avea amintiri clare din toate.“

Va să zică tot semnificația ? Chiar visele au semnificație. Bun ! Atunci să oprim visul, și să-l pornim — cum am mai făcut — pe alt drum, ca să verificăm și să căpătăm măcar în noaptea asta certitudinea.

A, dar eu nu am spus încă cine anume credea Holban că este Immanuel Lang — în orice caz i-a spus așa — și ce certitudine voia să capete Immanuel Lang ?

Iată, spun :

Dar mai întîi cine este Immanuel Lang ?

Ziceam : avea un chip dantesc — cap lung, nasul acvilin, obrajii supti, ochii mici, buzele subțiri. Numai că tidva îi era lucioasă, și fără un fir de păr. Leit capul dirijorului Schwarzmänn. Dar el era numai pianist, nu ca Schwarzmänn și pia-

nist, și dirijor, și compozitor, și muzician folclorist. Era numai pianist. Așa adică îl credea lumea. Ce era însă el cu adevărat, știa numai el. După cum tot numai el, și mai tirziu Anton Holban, știa *cine* este el cu adevărat. De aceea s-a și supărat, cînd Schwarzmänn i-a spus o dată : „Cînd mă uit la dumneata parcă m-aș uita în oglindă“. Se poate, căci și el cînd privește în oglindă are capul lui Schwarzmänn. Ei și ? Asta nu înseamnă decît că toate oglinzile arată numai asemenea capete. Cu siguranță că și ceilalți oameni — pe care el doar îi vede că nu au chipul lui Schwarzmänn — în oglindă îl au. A verificat cu camarazi din orchestră : Vai ! *nu-l* aveau. Ei și ? Asta nu înseamnă nimic. Lui nu-i pasă de alții. S-a fotografiat : Schwarzmänn ! S-a fotografiat din nou, la alt fotograf, apoi la altul și la altul : zadarnic. Nici o fotografie nu-i arată chipul adevărat. I l-au ascuns dincolo de ochiul aparatului și dincolo de argintul oglinzii.

Este, în sfîrșit, timpul să spun al cui cap știa el bine că îl are, *cine adică știa că este* : Beethoven !

Da, Beethoven !

De altfel, își știa existența, toată, pe de rost. (A, cu mult mai înainte de a fi început să citească ce s-a scris despre Beethoven — să ajungă să știe totul despre Beethoven, adică despre el însuși.) Cînd a văzut întîia oară, într-o gravură, chipul demonului din Bonn, a încremenit ca atunci cînd, pe neașteptate, singur în toată casa, te trezești în fața unei oglinzi, ochi în ochi cu tine însuși, într-un după miez de noapte. Cînd, mai tirziu, găsea cîte un amănunt despre Beethoven, zîmbea : „Da de unde ! N-a fost așa“ ! Sau se mira : „De unde, dracu, știe asta ?“

Cînd a început să se îmbrace cum știa el că se purta la începutul veacului trecut — pantaloni scurți, ciorapi lungi, pantofi de lac cu fundă lată, redingotă colorată pe talie, cu reveruri largi, vestă de mătase și joben, și să umble cu pasul mic și iute, puțin încovoiat și cu mîinile la spate, colegii din

orchestră au rîs. Nu e nimic. Ias' să rîdă ! Nu le spune cine este el. N-au decît să vadă singuri. Și să înțeleagă de ce e el Beethoven. Fiecare din ei — fiecare om — e cineva în continuare și, dacă ei nu înțeleg singuri că trebuie să se sporească pînă la desăvîrșire, cu atît mai rău pentru ei. Iată, el, dacă ar fi fost numai Immanuel Lang, ar fi trebuit să fie cineva pînă la acești aproape patruzeci de ani, pe care actele spun că îi are. Spre a ajunge să fie el însuși fiecare om trebuie să urce, să urce mereu. El a încercat — ce n-a încercat ? Zădarnic ! În creieri umblă grandioase idei muzicale, clare, numai să le așterni pe portativ și, cînd să le pui pe hîrtie, ești mut legat de mîini și de picioare, sau ies un fel de rumbe și foxtroturi. Atunci ce să facă ? Dacă nu poate fi el însuși mare, trebuie să fie Beethoven. Cu atît mai mult cu cît *este* Beethoven.

Toate astea s-au întîmplat în București. Și nu supărau pe nimeni. Pentru că nu le spunea nimănui. Le știa numai el și îi ajungea. Fiecărui om trebuie să-i ajungă că se știe el însuși. Nici lui Holban nu i-a spus nimic. Holban însă a înțeles singur.

Numai odată, la Ateneu, la concertul Backhaus, era să se întîmple ceva care l-ar fi silit să vorbească.

El și Holban au avut locurile alături. într-o lojă ascunsă, sus, în coasta lojii regale.

Backhaus (se știe — are capul lui Beethoven și e unul din reputații lui interpreți) tocmai cînta *Sonata patetică*. Așa cum cîntă el : uscat, geometric, exact, stînd la pian de parcă n-ar fi el acolo, ci numai două mîini care dansează pe clape și, hop, au sărit, rămîn o clipă în aer și sînt apoi iar pe pian ca să brodeze, să croșeteze și să dănțuiască. Lui nu-i plăcea : nu se recunoștea nici în interpretarea *Sonatei* și nici în maniera exteroară, pur fizică, în care cel ce seamănă atît de bine cu el, îl înfățișa acolo.

Lumea care umplea grava sală a Ateneului nu știa ce știa el, de aceea se credea vrăjită sub cupola de cleștar, prin care noaptea privea înăuntru ca într-o catedrală.

Ce ar fi să se ridice deodată de la locul său, să urce pe scenă să-și cînte singur *Sonata* ? Așa, uite așa : să adune toate clapele, de la amîndouă marginile spre centru, apoi să le trimită la locul lor, să scoată din loc una și s-o mute într-alt loc — una peste alta — apoi să le adune, una, și încă una, și încă una, toate clapele să devină una singură cu o mie de acorduri. Și acum să apară el în dosul pianului și să-l încalece ; și acum să fie iar pe scaun, drept, sever, regesc ; și acum, cînd a sfîrșit, să coboare de pe scenă în fața publicului, așa cum e, mic, lat, cu capul mare, chipul pămîntiu, pletos, întunecat. Toată lumea rămîne înmărmurită. O clipită numai, apoi izbucnesc urale, țipete și chiote de fericire. Oamenii aleargă la picioarele sale. În fața rampei ; femeile urcă pînă la el, îi sărută poalele redingotei și mîinile, îl cheamă la ele acasă — în lipsa soților. Este așa cum rîvnește de atîta vreme și cum a așteptat de atîtea ori și a văzut nu o dată cu ochii deschiși că se întîmplă.

Atunci la Backhaus s-a ridicat și era gata să pornească, să urce pe scenă în locul pianistului.

Ce l-a oprit ? Nu mai ține minte. Nu, nici atunci n-a știut. Atîta și-a spus : Extazul, evlavia și delirul vor ține numai atîta vreme cît oamenii *nu* vor ști ce s-a întîmplat și *nu* vor crede încă sau nu vor fi siguri. Căci îndată ce oamenii știu și cred, ei nu mai cred. La fel s-ar întîmpla dacă ar reveni Isus.

Dar nu despre asta e vorba.

Cică mai tîrziu — în noaptea aceea, la Holban acasă — cînd i-a povestit ce era să i se întîmple la Ateneu (în timp ce ședeau unul lîngă altul, fără ca unul să știe unde e celălalt cu adevărat), Holban a pălit, a deschis mari ochii lui în flacăra tristă, s-a făcut și mai fragil și mai străveziu, a mișcat buzele, a vrut să spună ceva și a tăcut. Abia tîrziu, către ziuă, Holban — ca și cum i-ar fi răspuns la o întrebare, pe care el, Imma-

nuel Lang, nu i-a pus-o — a murmurat : „Eu te cred. Și tu trebuie să crezi.“ Apoi i-a conflat (nu, nu, Holban nu se conflat decît sie însuși — așa că el, Immanuel Lang, i-a auzit sufletul) că și el are gînduri care se rup din colivia în care i-a ferecat absurda noastră grijă pentru părerea despre noi a oamenilor ; (cînd tu, cel adevărat, nu ești decît cel care a evadat din țarcul acestei griji pentru buna părere despre tine, chiar dacă gîndul evadat n-a apucat încă să fie faptă). Noroc că și el — Anton Holban — își poate chema înapoi asemenea gînduri gata de evadare, le poate lua din nou captive și le poate îmblinzi. („Noroc“ e un fel de a vorbi. Căci e păcat să nu le lași evadate ca să devină fapte.) Așa de pildă cîte o dată pe stradă — mai ales primăvara, cînd aerul tînăr are fiori ca o fecioară în așteptare cast incendiată și incendiatoare și se întîmplă să întilnească pe stradă sau, să zicem, în grădina Cișmigiului, sau în apropiere, o apariție liliană dar acut magnetic femelă, abia dacă el are puterea să-și oprească o înclinare grațioasă și întrebarea : „Nu vreți, domniță, să selenizăm în pat la mine ?“ Și abia își poate stăpîni mîinile care pornesc s-o ridice și s-o ducă precum Romeo a dus-o pe Julietta în plutire coregrafică spre altar pe muzica lui Prokofief. Sau și mai bine vrea să plutească împreună cu ea deasupra caselor sărace din tîrgușorul evreiesc trist și speriat — ca mirele și mireasa lui Marc Chagall. S-o ducă așa, pînă sus, în odăița lui, dar fără castitatea și nefericirea transcendentală a mirelui și miresei lui Chagall și Prokofief, ci precum un satir o nimfă, și precum zmeul pe Ileana Cosînzeana. Dar nu-și împlinește gîndul. Căci dacă ar face-o oamenii „cum se cade“, l-ar socoti nebun. Iar oamenii constituiți în „Autoritate“ și „Justiție“, l-ar sancționa exemplar. De aceea acolo, în, să zicem, grădina Cișmigiului, în fața „femelei magnetice“ și „liliane“, el — ca un îmblinzitor de pantere — își cheamă înapoi gîndurile în cușca grea cu gratii groase...

— Pentru viitor, însă, nu garantez, căci în păcat îmi place să recidivez.

Așa i-a vorbit Holban. (Mai târziu și-a amintit că parcă în vis l-a auzit pe Holban spunând asta. De altfel totul cu Holban s-a petrecut — da, da — în vis.) În sfârșit ! Important este că nici el, Immanuel Lang, nu-și eliberează toate gândurile din cuștile cu pantere. Ba nici măcar pe cele din coliviile cu privighetori. Adică mai ales pe acestea le ține încuiate : ascunse în pudoare și cucernicie.

Numai atunci la concertul Backhaus...

Și altădată, la o repetiție generală a *Simfoniei* sale cu cor — a noua — dirijată de Enescu...

Aflind mai de mult amănunte din viața lui Enescu și felul în care lucrează și, văzînd cum îi este chipul pe măsură ce îmbătrînește, s-a întrebat cum pot fi două reîncarnări ale lui Beethoven în același timp. Căci era limpede : Enescu este și el Beethoven. Ceva mai târziu, însă, s-a lămurit : Beethoven este *numai* el, Immanuel Lang.

Dar acolo, la repetiția generală a *Simfoniei a noua*, Enescu era Beethoven : aplecat înlăuntrul său, întunecat și stîncos, Enescu mormăia ca un urs supărat, nu vedea nimic din ce e afară, se scufunda, pînă dincolo de el însuși, în apele revărsate ale simfoniei, scotea cu labe de scafandru morman de acorduri, pescuia cu o mîină fină de femeie o perlă mică ascunsă ca într-o scoică în inima viorii, descoperea în gîtlejul flautistului un sunet de care acela însuși nu știa, scotea din pîntecul contrabasului nu numai nota de pe portativ, ci și pe aceea pe care portativul n-a reușit să o vadă în creierul lui Beethoven, chema toate acordurile la el — cu pumnii strînși, cu umărul stîng lăsat și ușor gheboșat, cu genunchii îndoți, cu toată făptura încordată, aplecată puțin înainte, și, deodată, le zvîrlea să se risipească, la fel cu un stol de sălbatice păsări fugărite, le lăsa să se risipească pe scenă, sub cupolă, dincolo de cupolă, dincolo de lume, dincolo de viață...

Pînă cînd, deodată, neașteptat, a izbucnit glasul omenesc :
„O Freunde, nicht diese Töne“...

Ce e asta ?

Parcă l-ar fi zvîrlit cineva pe pămînt.

Nu e bine. Nu așa am gîndit să scriu simfonia. Glasul omenesc — soliști și cor — nu le-am vrut glas omenesc ci instrument fără țarmurirea cuvîntului...

Era gata să țipe asta, dar și-a spus că de vreme ce Beethoven este el, o să refacă *Simfonia a noua*, iar în cea de a zecea, pe care o are în cap (nu însă așa cum și-a însemnat în 1818 : „*Schon im Adagio die Singstimmen eintreten... die Violinen verzehnfachen...*“) o să suprime nu numai glasul omenesc, ci chiar sunetul. Nici vorbă, sunetul e mai mult decît glasul omenesc, pentru că (așa cum s-a gîndit și adineauri) *nu* traduce pe înțelesul tuturor. Deci fiind adică esențe...

Totuși, muzica e mai puțin decît tăcerea încărcată cu ajun de „*Fiat Lux.*“ De aceea *Simfonia a X-a* o va scrie în așa fel ca notele să treacă de pe portativ în creierii muzicanților și ei să miște arcușuri de pîslă pe coarde mute și să sufle în instrumente surde, în așa fel ca gîndul lui muzical să fie transmis nemijlocit, de-a dreptul, de pe portativ, prin *ochii* muzicantului în ochii ascultătorului. (Cu ochii ascuți mai bine.)

S-ar putea replica : n-are decît fiecare iubitor de muzică să citească singur notele. Nu este așa ! De ce nu este așa ? Va explica el în prefața la *Simfonia a X-a*, deși adevărata operă de artă se explică ea însăși, prefețele fiind — la fel cu recenziile sau studiul critic, cavoul artei, sau cîrje pentru ologi.

Dar ce legătură au toate cele povestite pînă aici cu întîmplarea cu brioul ?

Poate că au !!! Deși deocamdată nu interesează decît că Immanuel Lang știa că a dormit și că a visat și l-a trezit cucul. Asta înseamnă că pentru el este zece seara și trebuie să plece îndată la „Bufnița“, localul în a cărui capelă nocturnă cîntă.

Se îmbracă repede : Își pune pantalonii lungi, negri, redingota lungă neagră — nu-și mai piaptână pletele cîltoase — și își aruncă pelerina largă pe umeri, așa cum se poartă aici la Sibiu. Pînă la miezul nopții, cînd de la „Bufnița“ pleacă orchestra obișnuită și îi vine rîndul celeia din hrubă — deci rîndul lui — mai are destul. Va rătăci și noaptea asta pe bătrînele străzi ale acestui tîrg medieval învelit în somn ca într-o plapumă.

Înainte de a ieși, aruncă o privire în oglindă : ce dracu mai e și asta ?

Paganini !

Paganini ? !

Da, Paganini.

Cu gîndul că, deși este Beethoven, fotografiile și oglinzile îl arată după un veac de la moartea lui, cu capul unui dirijor Schwarzzmann, de undeva în România, dintr-o biată orchestră a unui teatru de vară — s-a împăcat. Dar Paganini ! ? Țsta îi este contemporan !

Aha ! A înțeles : și Paganini seamănă cu Schwarzzmann. Numai că din smoală și infern.

A rămas în fața oglinzii : atunci e bine ! Dacă seamănă cu Paganini e bine. Nu mai are nevoie să dovedească nimănui, nici lui însuși că este Beethoven. Că este Paganini, iată e martoră și oglinda. Și desigur că și fotografiile vor putea depune mărturie. E Paganini, și s-a sfîrșit zbuciumul. E Paganini ! Nu mai are nevoie să fie Beethoven. Și tot e bine. Paganini.

Chipul omului din oglindă s-a aprins de o lumină fulgerată repede, dinlăuntrul lui, și stinsă pe loc, într-o strîmbătură de rînjat : ha-ha-ha ! Pe el nu-l păcălește nimeni. Lui nu-i poate pune nimeni capcană. Nu-i poate întinde cursă. Ce, el caută să fie altcineva decît Immanuel Lang, numai pentru că, la patruzeci de ani, din toate visele cu ochii deschiși ale primilor douăzeci de ani, nu s-a ales decît un biet pianist într-un local

de noapte dintr-un oraș de provincie ? Dacă ar fi așa, n-ar avea decît să întindă mîna spre oglindă, și iată — e Paganini !

Dar el nu vrea să fie Paganini. Nu pentru că Paganini ar fi murit o dată cu moartea sa — demoni ca el vrăjind cîcă *numai* clipa pe care o îngenunche în fața unui podiu la picioarele căruia se înghesuie omenirea și notorietatea, pentru care Beethoven e — voit — surd și orb (căci el știe că nu neapărat din afinitate cu podiul și din adeziunea „publică” vine dăinuirea în veșnicie — oh, Doamne, „Veșnicie” ? !) ; nu, nu de asta nu vrea el să fie Paganini (căci și de pe urma lui au rămas portative cu semne magice — scări prin care el se strecura în infern, ca acolo să se dea peste cap și să-și facă de cap ajungînd și el pînă la noi și la nepoții și strănepoții noștri și strănepoții strănepoților noștri), nu, nu de asta nu vrea el să fie Paganini. Și nici pentru că e mai ușor să fii Paganini — oglinda e aici — pe cînd ca să ajungi pînă la tine însuți — Beethoven — trebuie să birui toate contestările oglinzilor, fotografiilor și prietenilor care, cîcă, te cunosc, și să nu ai alt martor decît pe tine însuți, așadar nu de asta *vrea* să fie Beethoven ci, pentru că el *este* Beethoven.

E Beethoven !

De aceea — Beethoven fiind — iată va face o raită nocturnă prin acest bătrîn Sibiu, ca să întîlnească străzile, oamenii și întîmplările din vremea sa adevărată. Apoi, la întoarcere, îl va trezi din somn pe moș Vogelsang, frizerul cu camera vecină și „Frizeria de Lux” la poartă, îl va trezi și... las' că știe el ce știe că are de făcut...

Așa !

Și-a pus jobenul, s-a aplecat ca să nu se lovească de pragul de sus al ușii — supărat că trebuie să se aplece de parcă ar fi lung ca Schwarzmann, sau Paganini și nu mărunț cum e, căci este Beethoven. Lampa o lasă aprinsă : nu, nu crede că o să cadă și o să aprindă casa. Dar ce face dacă, la unsprezece, cînd cucul iese din nou din pendulă — cum obișnuiește din oră

în oră — și văzîndu-se singur în odaie, coboară din pendulă începe să umble prin odaie și dănțuie, face tumble și răstoarnă lampa, varsă gazul și aprinde casa ?

A lăsat așadar lampa aprinsă, a încuiat, și e în curte.

Calcă încet și ferit ca să nu facă zgomot pe pardoseala de lemn a curții cu boltă, și să nu-l trezească încă pe „Meister Vogelsang.“ Așa ! Abia la întoarcere îl va scula. (Ah, ce tăiș avea briciul cu care l-a ras joia trecută ! Cum de nu i l-a smuls din mînă ? Joia trecută era prea devreme. Încă nu sosise timpul, ci abia gîndul, și gîndul a fost totdeauna solul timpului, nu o dată imprudent de grăbit.)

Toată strada, tot orașul, toată lumea doarme. Sus, în casa asta, în care stă pitit de sute de ani hotelul Neurierer, oamenii sînt morți de mult. Sînt morți, și numai ziua se trezesc, se prefac că sînt vii, că umblă prin oraș și că au treburi. De cum se ivește însă noaptea (și mantia ei de umbră și răcoare cuprinde, într-o uriașă fluturare de pace, sate și orașe, stinge larma, limpezește cerurile și mările și trimite luna să se preumbe regală), oamenii vin în casă, împăcați, ca cirezile de vite, și se culcă la loc iarăși, morți, în paturile lor albe. Așa azi, și miine așa, și poimîine așa, toată viața așa, pînă într-o bună zi fiecare va crede — sincer sau prefăcut — că celălalt a murit abia atunci.

Peste drum la „Römischer Kaiser“ e lumină numai jos, la „Café“. Ferestrele de sus — ale hotelului — sînt oarbe ; se odihnește împăratul după care e și numele hotelului, oh, nu un simplu împărat, ci Iosef al II-lea, „împăratul iluminist și înțelept“, pentru încoronarea căruia am scris o *Cantată*. (Dar chiar „iluminist“, cînd există un împărat se recomandă ca pînă și ferestrele să fie oarbe.)

Spre dreapta, Immanuel Lang, spre dreapta, deși cei de o seamă cu tine nu merg la dreapta ci o „scrîntesc“ spre stînga. Ce să faci : într-acolo e drumul. Așa Immanuel Lang ! Las' să facem și în noaptea asta pe Immanuel Lang, ca să vedem ce s-a

ales peste o sută de ani de la moartea mea, din mine, Ludwig van Beethoven.

Aşa !

„De butucul ăsta erau legați caii crainicilor acum patru sute de ani, cînd veneau cu vești la guvernator“. Așa mi-a spus, într-o noapte la fel cu asta, Johannes Schwarz. (Tot Schwarz ? Schwarzmänn-Schwarz ! Parcă destinul îmi bagă sub nas elemente ieftine hoffmanniene. Ei, dar acest Johannes Schwarz există, cum există Schwarzmänn și „Bufnița“, și cum a existat Holban. Nu vreau să inventez nimic „fantastic“ pentru o viață simplă. Și-apoi fantasticul — atunci cînd este — e dincolo de cuvînt. E înaintea cuvîntului — creează cuvîntul, nu cuvîntul îl creează pe el.) Unde o fi acum Johannes Schwarz trestia subțire și beată de romantism ? Poate plutește legănat de boarea lunii, undeva într-o excursie nocturnă în munți. De la el am aflat că muntele e mai plin de duhul lui Dumnezeu ca marea. Poate că numai pentru Isus — pentru că putea călca apa cu mersul — marea era la fel de vrăjită — putea fi — sau era — străbătută și ea de Duhul Domnului. Dar acum o lună, cînd am urcat cu Johannes Schwarz spre piscul Omul, am întîlnit întîia oară muntele cu adevărat. Deși eram doi, fiecare se topise în nevăzut pentru celălalt și fiecare urca singur. Cerul umbla după noi, cum umblă acum deasupra capului meu. Așa, cum spun : cerul umbla după mine, cu stele să te frigi de ele, și cu luna s-o atingi cu mîna — o lună imensă, rece și cu un zîmbet de mister dar nu cu nevinovăția — fie și suspectă a Mona-Lisei, ci invitîndu-te, poftindu-te s-o răpești și să te ascunzi cu ea, jos, în desiș de pădure, sub „scările dracilor“ sau s-o duci cu tine într-o cabană părăsită, sau să te refugiezi cu ea într-o chilie de călugări din preajma peșterii, dacă viclenii de călugări, lăsîndu-te înadins să le duci luna în casă, nu-ți vor ademini-o ei. Sau — grav, grav de tot — nu cumva ea — ca o Lilith — frumoasa și pătimașă fiică nocturnă a Gheenei — nu-l va rîvni și profana ea pe că-

lugărașul acela — heruv adolescent ascetizat — zărit o dată pîndind-o la ferestruica strașnic zăbreliță a mînăstirii. Dar asta a fost atunci, în munți.

Aceeași lună se ține după el acum, cînd a ajuns în dreptul teatrului, în care sibienii — după modelul Vienei — dau în seara asta o „Academie“ din sonatele sale. El nu e departe de aici, e la conacul moșiei părinților Theresei von Brunswick. E acolo și Giulietta Guicciardi...

Da, *aceeași* lună se ține scai după el. A lăsat-o la poarta hotelului Neurierer adineauri, și, uite, l-a ajuns din urmă și îi este deasupra capului. Dar și pe sine s-a lăsat acum un veac și jumătate la moșia Theresei și iată-l aici, la Sibiu. E *aceeași* lună de atunci. *Aceeași, aceeași, aceeași*. Repetă de o mie de ori : *aceeași, aceeași, aceeași* lună, nu una asemănătoare, ci *aceeași*, așa după cum timpul din jurul său și de deasupra capului e același. Toate sînt aceleași : el, oamenii și teatrul în fața căruia s-a oprit.

Ușile teatrului bătrîn sînt zăvorite cu timp bătrîn și cu în-tuneric ; ninsoarea care ne ninge e și zăpadă și vreme. Ninge, ninge, ninge zăpadă, și vreme, și uitare.

Dar iată, ca la un semn de descîntec, teatrul se luminează : ard lumînări mari, lumînări multe, lumînări de ceară ; ușile se deschid singure, se desfac larg. De unde se aude clinchet ? Aha, sosesc echipagii. Opresc grăbite : coboară, grațioasă, doamna. Cavalerul înalt și subțire, cu peruca pudrată și cu lornietă, cu ciorapi lungi de mătase și pantofi de lac (funda e lată și cu cataramă de argint, încrustată cu pietre prețioase, redingota e de smaragd), a apărut de partea cealaltă a caleștei și îi ajută domniței să coboare. Roșesc amîndoi, căci din mătăsurile revărsate pînă jos ale rochiei malacof, s-a arătat, ca o porumbiță îndrăgostită, vîrfurile picioarelor.

— Nu este adevărat !

Cine a țipat ?

Repetă și continuă în creier :

— *Nu este adevărat ! Nu este adevărat ! Nu este adevărat !*
A murit tot ! N-a rămas urmă de urmă din nimic. ! Pe el nu-l
păcăleşte nimeni ! Nimic nu rămîne ! Nimic nu rămîne !

...Dacă nimic nu rămîne, de ce atunci trebuia să fie cata-
rama pantofilor cavalerului neapărat așa cum a vrut-o dumnea-
lui și redingota de smarald ? Și de ce a mai zăbovit frumu-
sețea doamnei în fața oglinzii înainte de a pleca de acasă ?
Dacă nu rămîne nimic !

Immanuel Lang a ridicat capul, l-a dat pe spate și și-a în-
cordat auzul : poate că a rămas în văzduh măcar ecoul roților
caleștii sau clopoțelul risului de argint, subțire, al doamnei, sau
acordurile orchestrei care a răsunat de atâtea ori în acest bă-
trîn teatru. Bine, nu mai e nicăieri un singur om, nu mai există
nici unul din degetele care alergau pe strune și pe clape și pe
flaut, dar poate că undeva a rămas ecoul acordurilor ! Dacă nu
rămîne nimic, ce este cu povestea poetului anonim, găsit —
după veacuri și veacuri — de un alt poet în haloul din jurul
capului înaintașului, halo-nimb rămas în spațiul pe unde trecuse
acela și predat acum stației de recepție a sensibilității la
aceeași lungime de undă a sensibilității celei noi. Încă o dată :
ce e cu poetul mort în urmă cu un veac ? Trăiește sau nu tră-
iește ?

Luna stă pironită, uriașă — „Colosul“ lui Goya — aici dea-
supra sa. Dacă e „Colosul“ cum de apare în privirea ei chipul
domniței din caleașcă ? Luna asta ticăloasă, vicleană și necin-
stită, a strecurat o privire printr-un ochi al storurilor acum o
sută de ani, tocmai cînd doamna, înainte de a o înfășura în
mătăsuri, își alintă în fața oglinzii goliciunea.

Asta înseamnă că tot rămînem. Dacă nu în amintirea lunii,
atunci în asociația ta, desferecată de privirea lunii. Undeva în-
tr-un fund de mormînt, nu mai e urmă de urmă din frumuse-
țea femeii din caleașcă, dar aici, în asociația ta, ea trăiește din
nou rechemată de luna somnambulă, ambulantă de milenii și
milenii.

În Immanuel Lang s-au învălmășit gîndurile. Unul : aşadar putem trăi în veşnicie rechemăţi de asociaţii bolnave ! Altul : cînd oare o să pui, bătrîne cabotin, stavilă de gînd lucid, ca să nu-ţi fie mereu înecate ţărmurile ?

— Nu vreau să mor !

Asta a fost.

„A fost“. La trecut. Într-adevăr gîndul, protestul s-a rostit. Da, s-a rostit adineauri în faţa clădirii vechiului teatru. Căci, din toate gîndurile care îl vizitaseră acolo, mai întîi cumînţi, la rînd, unul după altul, ascultătoare ca mieluşei albi, apoi învălmăşite, s-a trezit deodată tipînd : „Nu vreau să mor !“ De trei ori aşa — puternic — în plină tăcere a străzii şi a nopţii pustii. De după colţ a apărut paznicul de noapte. Atunci el s-a ridicat deodată împreună cu vîrtejul de zăpadă răsucită de vînt în mijlocul străzii, s-a înfăşurat în pulberea albă a vîrtejului şi s-a lăsat purtat peste case şi peste vîrfuri de copaci (în zbor gîndea : tot ca în Marc Chagall !) pînă aici jos, în Unterstadt, lingă apa Cybinului.

Cybinul curge de veacuri şi veacuri, leneş şi trist la spatele caselor sărace şi umede ale ţesătorilor şi tăbăcarilor. Cerul e tot cel care a fost cînd încă nu erau case pe aici, cînd încă nu erau oameni pe aici, cînd numai Duhul Domnului plutea în văzduhul de *Tohu Vavohu* — de hăul de dinainte de „Facă-se lumină“. Au venit oamenii de s-au aşezat, apoi au murit ; alţii le-au luat locul, şi acum sînt alţii. La lumini mizere în cocioabele astea jilăvite de apa Cybinului — ce frumos nume „Cybin“. Cu Y ; „cocioabe jilave şi mizere“, şi „Cybin“ cu Y ! — la lumini mizere, tăbăcarul şi nevasta şi copiii (vezi prin fereastră, Immanuel Lang ?) muncesc încă — deşi e după miez de noapte — şi vor munci pînă dincolo de zori pentru bucăţica de pîine. Atît : bucăţica de pîine. Şi înainte de a fi apucat să-şi întindă bine oasele la soare, sau în aşternut curat, vor fi duşi afară din oraş, la cimitir (de ce îşi aminteşte cimitirul evanghelic din Rîşnov-Rosenau, ca o insulă de solitu-

dine și uitare înghețată ?) da, vor fi îngropați acolo fără să fi știut vreodată cineva de ei, fără să știe în viitor cineva de ei, fără să fi apucat să știe fiecare despre sine însuși, cine a fost, ce a fost. Așa străbunicii și bunicii, așa ei, și copiii, și nepoții, și strănepoții, și străstrănepoții, pînă în leaturile cele din urmă : trăiesc și se sting muți și anonimi, ca gîndacii și ca rîmele. Și el, ticălosul, face literatură ieftină în jurul — auzi ! auzi ! în jurul „vieții și morții“ sale și în jurul „Destinului său neîmplinit“ ; se învîrtește adică în jurul lui însuși, precum cîinele în jurul cozii pe care vrea să și-o prindă. Iar atunci cînd uită de sine, se „frămîntă“ — auzi ! auzi ! — cum să facă în *Simfonia a X-a*, ca „notele să treacă de-a dreptul de pe portativ în creierii muzicanților și ei să miște arcușurile mute pe strune mute și să sufle în instrumente surde, în așa fel ca gîndul lui muzical...”

Cabotin caraghios ! Ticălos bătrîn ! Dacă într-adevăr gîndește la *Simfonia a X-a*, atunci să-l chinuiască gîndul cum să aducă bucuria nu ca într-*A IX-a*, pe portativ, ci în casele oamenilor. Să-și îplinească adică gîndul din 1818 : „*im Allegro Feier des Bachus !*“ Pentru oameni. Dar nu pentru cîțiva inițiați ai magiei sunetului, ci pentru țesători și tăbăcari, pentru croitori și cizmari, pentru plebea toată. Să prefacă adică viorile în puști, bașii în tunuri și semnul muzical în dinamită, și toate la un loc în beție și extaz în slujba plebei, beție și extaz pe înțelesul dar și pentru înnobilarea plebei. Ca s-o scoată din tină : „*Feier des Bachus*“ — așa cum făcea înțeleptul și sfîntul acela — Om, lutarul cu barbă cîltoasă de harabagiu și înfățișare de „om de toate zilele“, țădicul acela iudeu cu inima ca o uriașă jimblă a lui Dumnezeu pentru oameni — Baal-Șem-Tow, de care în copilărie, acasă, la Bonn, i-a vorbit Ferdinand Riess care știa de la tatăl său că și pe meleagurile Carpaților a trecut, în chiar anii aceia, acel Baal-Șem-Tow și și-a fericit cu uitare (prin extaz) semenii săraci și huliți — printre care

desigur neamul bătrînului Riess, dar și ciangăi, și ruteni, și valahi, și de orice neam.

Așa și el — chiar dacă ar fi numai cel ce cred unii că este, adică Immanuel Lang, tot trebuie să aducă extazul adormitor al grijilor în casele semenilor. Asta desigur numai dacă nu poate — sau nu știe cum — să le schimbe viața și s-o îndestuleze cu pîine și mai ales cu lipsa de spaime și îngrijorări.

Dar el ce face ? În loc de înfăptuiri, rumegă cabotinel „probleme de estetică“ și se „compătimentește“ că într-o zi îi va putezi hoitul. Și face ceea ce a gîndit și adineauri : „literatură“, în jurul morții : „Atunci frumusețea femeii tot trăiește, dacă nu în amintirea lunii, atunci în asociația mea desferecată...“ Face „literatură“ ocrotit — ticălosul șiret — de pulberea asta magic-argintie a lunii pline, transfiguratorie în iată acest după miez de noapte. Dar ia să pună gîndurile acestea despre moarte — despre moartea sa chiar — în plină lumină lucidă a zilei, ce se alege din „tragicul“ lor ?

— Ei și ? ! Nu-mi pasă !

Toată piața veche din spatele turnului meseriașilor a răsunat de ecouri din ecouri de ecouri... pa-săăăă...

Într-adevăr a țipat. Și acum continuă să vorbească, dar numai pentru sine — și poate că numai în creier vorbește. Calcă pași mari, rari și gîndește — totuși cu ecouri trimise vătuit-înapoi de zidurile caselor care așa în somn au „receptat“ gîndurile sale : „banal-nebanal, dar spaima e a mea, moartea e a mea. Că au gîndit la fel și alții — și alții — și alții la fel, înaintea mea, înaintea lor și înaintea celorlalți „ei“, de dinainte de „ei“, și ce e cu asta ? Nimeni nu va muri pentru mine nimeni în locul meu. Să-mi dea unul din gînditorii nebanali ai omenirii, de la începutul tuturor timpurilor și pînă la sfîrșitul veacurilor, să-mi dea nu siguranța că nu voi muri — nu i-o cer — dar măcar îndoiala, și mă potolesc, mă cumîțesc. În nimic eu nu accept îndoiala, ci cer certitudinea, dar aici sînt fericit și cu îndoiala. Așa e că nu există nimeni care să-mi dea îndo-

iala că voi muri. Măcar îndoiala. Cum ? Într-adevăr nu am dreptul ca măcar să mă îndoiesc — să mă îndoiesc unul la sută, unul la mie, unul la milion, unul la miliard, unul la infinit, nu am dreptul să mă îndoiesc că voi muri, eu, cel ce rostesc în clipa asta cuvîntul, „cuvîntul“, eu, adică chiar Eu ? Iată, poftim, nu mă mai încăpățînez pentru ceea ce se numește „duhul“, „spiritul“, „personalitatea“, ci mă mulțumesc să nu permit, *nu permit* — de *pe acum nu permit*, să fiu vîrît în cupertorul încins al crematoriului — chiar mort fiind — eu, mîna asta a mea, ochii ăștia ai mei, piciorul ăsta al meu. Să zicem, ba nu, nu „să zicem“ ci e sigur, că *atunci* nu voi simți nimic. Mă doare însă acum pentru atunci, căci acum *știu*. Fericiți cei ce au murit, căci ei nu știu că sînt morți, nu știu că vor muri și mai ales nu trebuie abia să moară. Așadar încă o dată, *nu permit, protestez* împotriva insultei de a fi băgat într-o groapă căreia i se zice mormînt, sau criptă, sau cavou, sau Mausoleu, sau Panteon, sau cum poțesteți, și acolo, mîna asta a mea, piciorul ăsta al meu, pieptul ăsta al meu, ochii mei, gura mea, limba mea, eu, eu, voi putrezi, mă voi împuti, voi viermui, la fel cu burta și căpățîna cotoiului aceluia gras din copilăria mea, cotoiul pe care l-a călcat o căruță în plină stradă, în plină dogoare a soarelui de amiază, de miez de vară... Și mai vin deștepți și îți vorbesc de „gînduri banale“, de „literatură“ și, Doamne, *helas*, și *supra* *helas* ! de „melodramatic“ și „siropos“, ca și cum ei nu vor crăpa într-o zi sau ca și cum, răspunzîndu-ți calm, *cică*, și înțelept cu faimosul : „Știm — e firesc !“ ei într-adevăr *știu* — știu cu toată măduva înțelepciunii lor — și știu că chiar despre ei e vorba ; și știind, știu ce înseamnă asta, nu că „se moare“, ci că *ei, chiar ei vor* muri, că și cu ei se va întîmpla „aia“ care am spus-o acum cu cotoiul putrezit și în care mișunau viermii scîrnavi, lipicioși... Iată nu vorbesc de *încetarea* existenței ființei *spirituale*. Dar ce înseamnă asta, *încetarea existenței ființei spirituale* ?

Așadar viermăraia puturoasă din tine, tu însuși ! Și domnul melancolic prinț Hamlet filosofează : „a dormi, a visa poate...”

Dar să zicem că ei nu sînt superficiali sau fățarnici în răspunsul lor și că într-adevăr ei *știu*, și că pentru ei „e firesc”. Să le fie de bine ! Și chiar dacă Hamlet știe ce spune, iată, eu — în ce mă privește — în ce mă privește — nu admit, nu permit ! Nu per-mit !

Ferestrele mici ale caselor din jur împrejurul pieții stau bine și „garantat” înfășurate în somn argintat de lună plină și nu știu de nimic. (Și, Doamne, cîte serii de oameni și mobile au fost înăuntru și nu mai e urmă de urmă. S-au risipit în stingere și uitare, uitare pînă și din partea pereților acestor încăperi, cărora ei le-au dat viață și „climat”.)

Immanuel Lang aruncă o privire la ferestrele de sus, de la catul întii. Înțeștează deodată pumnul și îl ridică amenințător către oamenii dinăuntru :

— Nebuni ! Voi dormiți ca și cum numai de mine ar fi vorba și nu și de voi. Și *voi* veți muri. Toți : și *tu*, și *tu*, și *tu*. Fără alegere, fără drept la îndoială, fără putere de împotrivire. Pînă la unul veți muri. Nu scapă nici unul. Nimeni nu scapă. Să nu-mi răspundeți deștept : „Știm ! Fiecare om moare. Nu-i nimic de făcut !” Ei, tocmai aici e grozăvia, că „nu-i nimic de făcut. N-ai ce-i face” — cum sună condolarea în țara Oașului. „N-ai ce-i face”. Și voi spuneți așa, chiar cînd vorbiți de voi, dar o spuneți pentru că *nu* credeți că vă privește într-adevăr pe voi, chiar pe voi, pe *tine*, și pe *tine*, și pe *tine*. Vi se pare că o credeți dar *nu* credeți, nu știți ce înseamnă aceea să mori. Să mori adică *tu*. Sau nu știți ce înseamnă să credeți așa ceva. Sau să înțelegeți asta. Și pentru că eu cred și înțeleg ce înseamnă să mor *eu*, eu cel ce spun asta, cel care a spus acum cuvîntul, eu nu dau voie ! Cine oare va îndrăzni să se apropie de mine ? Doar cînd obosesc să mă împotrivesc, cer ca după ce voi fi murit să mă împăieze

și să mă așeze în odaia mea de lucru, pe scaun — am spus *scaun*, nu fotoliu, căci fotoliul moleșește vioiciunea spiritului — așadar împăiat, așezat în scaun. Se va putea sta de vorbă în prezența mea, eu nu voi turbura pe nimeni. Dar nici mie să nu-mi fie turburată indiferența. Așadar încă o dată, împăiat, acasă, pe scaun. Împăiat, nu îmbălsămat ; și categoric nu în pământ, nu în cuptor ! Nu dau voie ! Nu voi permite !!! Chiar atunci nu voi permite.

Obosit — sau poate destins — ascultă atent. Nimic... Nimic... Liniște... liniște : Sibiul e îmbăiat în noapte, în lună, în liniște — în tăcere — care se continuă și acolo în fund, dincolo de zarea spațiului și a timpului.

...Dar ce e asta ? Pe acoperișul înalt al muzeului Bruckenthal de aici, unde se află, a trecut, ca un fulger, o pisică fugărită de o altă pisică, desigur un cotoi. Immanuel Lang se sprijină repede de grilajul de fier al monumentului Sfântului Nepomuk.

Ringul e larg și pustiu. Vântul care pînă adineauri era stăpîn atotstăpînitor agitat pe spațiul larg al Pietii Ringului, s-a cumițit și s-a dus la culcare. Zăpada e albă și tăcută. Orașul întreg doarme cu răsuflarea ținută.

El stă sprijinit de Sfântul Nepomuk : e în zadar, Immanuel Lang, totul e în zadar. Umbli chinuit cum să oprim farsa jocului de-a viața, ca s-o prefacem în imnul mare al vieții adevărate, cea fără de sfîrșit, sau, de nu se poate — oh, și nu se poate — atunci în moarte voită, ca un protest (nu joc jocul, arunc textul, mă demachiez și nu joc jocul în care oamenii joacă fără să știe că sînt caraghioși. altfel n-ar primi să treacă așa „grav și festiv“ prin spațiul fulgerat al unei clipite de parcă ar fi veșnică) și, poftim, pe acoperiș un cotoi (chiar cum a fost cotoiul cel gras crăpat de viermăraie pe gunoi) fugărește o pisică, și, dincolo de ferestrele oblonite cu somn, prin case, aici și pretutindeni în lume, în case, oamenii s-au băgat slugi la Dumnezeu, sau la viața vieții și puiesc.

Puiesc !

Cu o baghetă magică, „puiesc“ trezește din somn amintiri : astă-vară, prin parcuri, copii ! Prin satele pe unde a trecut, copii ! Prin școli, copii. Prin grădini de copii, copii ! Copii, pretutindeni copii. Oamenii puiesc. La fel cu purceaua și cu mița, cu cățeaua și cu ploșnița : oamenii puiesc. Nu e nici o nădejde. Oamenii puiesc. Pretutindeni copii. Băbuțele custode ale muzeului Bruckenthal nu mai sînt de mult femei și vor muri curînd — fiecare om din lume — tînăr sau bătrîn — va muri într-o zi, dar fetițele din parcuri devin femei, sînt iubite și puiesc. Pretutindeni, copii. Știe el ce ar trebui să facă acum : s-o ia prin parcuri și prin școli, prin casele chiabure de aici, din inima tîrgului, și prin cocioabele de la margine, să ademenească dulce copiii și să-i adune sub pelevina neagră, largă de pe umeri, așa cum a văzut, nu mai ține minte unde, pe „vampirul din Düsseldorf“ !

— Cucurigu-uuu !

Bravo ! Cucurigul i-a sfîșiat și risipit gîndurile.

De cînd stă el așa aici ? Uite că l-a apucat ziua.

S-a scuturat de ninsoarea care s-a pornit adineauri din nou, calmă, frumoasă, festivă. (Și statuia Sfîntului Nepomuk s-ar putea scutura de ninsoare dacă ar vrea.)

Cu-cu-ri-gu-u-u-u !

(A cîntat într-adevăr cocoșul, sau îi cîntă lui în creier cocoșul din *Noaptea în tîrgul vechi* al lui Ițhok Leibuş, Titanul din Zamoști, purtînd în loc de numai inima lui și inimile tuturor fraților săi.)

Cu-cu-ri-gu-u-u-u !

A treia oară.

A cîntat cu adevărat !

„Nu va fi cîntat cocoșul a treia oară și mă vei vinde“...

Cine pe cine ? Immanuel Lang pe Beethoven, sau Beethoven pe Immanuel Lang ?

E Beethoven ?

Da ! Beethoven !

El este Beethoven, așa cum Sfântul Nepomuk este această bătrână statuie așezată în 1760, cu zece ani înaintea nașterii sale — nașterea sa Ludwig van Beethoven. „Te-ai născut exact cu zece ani după moartea celui sfânt iudeu, Baal Șem-Tow“, i-a spus odată, în copilărie, la Bonn, Ferdinand Riess, al cărui părinte — binefăcătorul familiei Beethoven — zicea că l-a văzut și el o dată pe Baal-Șem-Tow. „În sufletul tău de tinăr demon și arhanghel“, i-a zis mai târziu bătrînul Riess (asta a fost în preajma plecării definitive la Viena — în 1792) „în sufletul tău este ceva din sufletul învățăturii lui Baal-Șem — deși n-o cunoști, n-ai de unde și de ce s-o cunoști — este extaz al seninătății și libertății lăuntrice a omului — ca miez pînă și al *Weltschmerz*-ului. *Imnul Bucuriei*. Schillerian, «*avant la lettre*», este respect cucernic activ pentru fiecare om, — om umil, căci Dumnezeu este omul. El este lăuntru curat al omului, al cărui orice gînd înseamnă faptă, și orice faptă — cea mai mărunță — este scăpărare de luceafăr“. Spunea bătrînul Riess că nu e sigur dacă chiar asta e din învățătura lui Baal-Șem-Tow, dar așa i-a „predat-o“ proaspătul său prieten bătrînul anticar, tatăl Rachelei Löwenstein, veniți de curînd din Strassburg — se pare, alungați.

Dacă îi mai trebuia o dovadă că el e Beethoven, atunci i-au dat-o aceste amintiri sau „amintiri“ din Bonn, și i-a dat-o și întregă noaptea asta. Căci, ca și la Beethoven, cîte nu s-au amestecat în creier de cînd a plecat de acasă. Cînd crezi mai bine că ai încheiat cu gîndurile încîlcite sau că le-ai clarificat — smulse ca bucățile de stîncă neagră din inima hăului — se naște un gînd nou, unul din altul, unul din altul și altul din altul, toate în naștere logică și desfășurare în crescendo spre desăvîrșire. Ca într-o simfonie beethoveniană... Într-o *Simfonie* beethoveniană ?

Atunci asta este el : nu Beethoven, ci o simfonie a lui !
Simfonia X-a.

Ah ! E *Simfonia X-a* ! Supără asta pe cineva ?

Că nu este Immanuel Lang și nici Beethoven, ci o simfonie ? *Simfonia a X-a* ? Pentru sine însuși.

Intr-adevăr, nu e Beethoven. Căci dacă ar fi fost, asta ar trebui să facă : nu să vrea să scrie *Simfonia X-a*, în care să rezolve nu știu ce probleme de estetică muzicală, și nici măcar să le dea oamenilor bucuria pe portativ ca într-*A noua* sporită și cu amănunțite orgie bachică, așa cum proiectase — și nici măcar să le-o aducă în casa săracă, așa cum într-adevăr făcuse el, Beethoven, și Baal Șem — dar acesta prefăcînd pe fiecare om într-o simfonie de extaz, ci trebuia să fie mai întîi el însuși o simfonie, simfonie de dragoste și de milă respectuoasă, cuceritoare pentru om, prin extaz propriu, așa cum fusese Baal-Șem-Tow, și cum fuseseră și cei doi titani, cu sufletele bolnave de deznădejde din dragoste pentru om, Dostoievski și Ițhok Leibuş Pereț, care, dacă au văzut că nu pot — deocamdată — să înlăture umilirea oamenilor și suferința în lume, le-au narcotizat, unul, Baal-Șem-Tow, prin îmbătare cu „Hitlawut“ — înălțare în uitare de sine, altul, Dostoievski, prin proclamarea fericirii în suferință, iar titanul din Zamoșci, Pereț, prin jilțul Domnului Dumnezeu, pregătît în ceruri hamalului Bontë Șwag, drept preț al suferințelor mute în timpul vieții sale, așa cum el însuși, el Immanuel Lang în clipa asta, simte că fiind *Simfonia X-a*...

Așadar, încă o dată, el nu mai este Beethoven, ci o simfonie ?

E Beethoven sau e o simfonie ?

Nu mai știe. Immanuel Lang, însă, — dacă a fost totuși cumva — nu este, nu mai este !

De unde știe ?

S-a trezit în fața porții. Sună la ușa meșterului Vogel-sang. Vezi, deși hamletizează de o noapte întreagă, n-a uitat ce are de făcut N-a uitat nici că trebuie să se ducă la „Buf-

nița“ să cînte, ca în fiecare noapte. Nu, n-a uitat. Dar s-a răzgîndit și a hotărît altceva. Știe el ce. Uite că mai sună o dată.

Nu răspunde nimeni.

Nu e nimic : mai sună o dată. Și încă o dată.

Sună din nou.

S-a deschis o fereastră sus de tot la odăița mansardei meșterului bărbier Vogelsang. A apărut chiar moș Vogelsang. Scofilcit, cu o cupcă în cap și fără dantură. E uitată în paharul de pe noptieră. (Fereștrua privește și ea cu triumghiul ei de „ochiul lui Dumnezeu“ — și tace.) Numai moș Vogel-sang vorbește. Adică se miră :

— Dar ce s-a întîmplat, Herr Klaviervirtuose ?

El, calm, mîeros și socotit :

— Nu te supăra, meștere Vogelsang, dar am urgentă nevoie de briciul cu care m-ai ras joia trecută. Oh, n-aș vrea să te obosești coborînd în frizerie să mă razi, așa că îmi arunci cheile — știu că ai încredere în mine — și mă descurc singur... Mă ierți că te deranjez așa matinal. (Ha-ha-ha ! Ce șmecher e diavolișorul din mine. Ce dulce și ce ceremonios și ales vorbește : „matinal“, „deranjez“, ha-ha ! Cum te poți dedubla, hoțomane !)

— Cu plăcere, cu plăcere, Herr Klaviervirtuose ! Se vede că trebuie să vă bărbieriți chiar în clipa asta, de vreme ce nu aveți timp să așteptați pînă peste o oră, cînd deschid în orice caz... căci eu deschid foarte matinal... (Și el zice „matinal“ ; mi-a furat cuvîntul, ha-ha-ha.) Cobor și vă servesc eu personal.

Fereastra s-a închis. S-a deschis apoi repede din nou :

— Mă iertați că vă las să stați jos pînă deschid...

Caraghios bătrîn. Dar unde vrea să stau pînă deschide ? În Infern ? În Purgatoriu ?

Ei, dar zăbovește prea mult. Dacă mai întîrzie, nu-mi mai trebuie briciul. Gîndul a și început să se desprindă de mine și să mă părăsească.

Uite meşterul a coborît, e aici cu o lumînare aprinsă în sfeşnic — cupca şi chipul ca reclama purgativului Koprol.

— Cer o mie de iertăciuni că sînt fără guler. Pofţiţi, pofţiţi !

A descuiat şi au intrat împreună. Meşterul aprinde lampa.

(U ! Ce cap are d. Klaviervirtuose azi ! Şi parcă s-a lungit şi mai mult ! Şi îmbrăcat cum e, să juri că e... ia stai, cum îl chema pe basul pe care l-am auzit acum patruzeci de ani în Mephistofel din „Faust“ ?)

— Complimentele mele, Herr Klaviervirtuose (vai ce mult vorbeşte şi îmi întîrzie trecerea de la gînd la faptă). Luaţi, vă rog, loc ! Luaţi loc !

— Mulţumesc.

Şi se aşază, aşa cum e : cu pelerina neagră pe umeri şi cu jobenul în cap.

— Aş ruga cu briciul de joia trecută. Straşnic brici. (Ah, ce tăiş !)

— Cer de o mie de ori scuze, dar nu mai ţin minte care... ştiţi, avem multe... Poate alegeţi singur... Pînă aduc şervetul şi săpunul...

Formidabil ! (Idiotule, deşi ai gîndit numai, te trădezi. Vezi ca de bucurie să nu-ţi zvîrli afară hotărîrea din creier şi meşterul, văzînd-o, n-o să mai lase briciul din mînă.)

— Poftim !

— Mulţumesc. (Ăsta e ! L-ar fi recunoscut şi dintr-o mie într-o fulgerare de privire. Ah, ce tăiş ! Bătrînul e acolo în colţ, pregăteşte săpunul. Tu şezi tocmai bine în faţa oglinzii ca să vezi. Dar ce nevoie ai de oglindă ? Ele te-au minţit o viaţă întreagă — adică viaţa de cînd ai aflat cine eşti. Îţi vei tăia capul, uite de aici de la beregată, ţi-l vei lua în mînă şi ţi-l vei privi. În sfîrşit, îl vei vedea aşa cum este cu adevărat. Nu ca pînă acum, prin minciuna oglinzilor şi a fotografiilor. Dar să stea şi oglinda aici, să fie de faţă. Pentru pedeapsă :

să vadă că te-a mințit. Tu îți vei tăia capul și-l vei ridica în dreptul capului și te vei privi... Peste o clipită... o clipită...)

— Ce faceți, Herr Klaviervirtuose...

Bătrînul e lîngă el, și îi smulge briciul din mînă.

N-a apucat să-și facă decît o tăietură adîncă în beregată.

★

În spital a stat numai două săptămîni. Dar aici, la „Nervenheilanstalt“, de la marginea orașului, e de un an și jumătate.

Nimeni nu-l supără și el nu supără pe nimeni; pe cine poate supăra că el e *Simfonia a X-a*, și că vrea să știe ce se alege din destinul nostru neîmplinit?

APPASSIONATA

De ce în noaptea asta de Şuşan Purim luna e mai mare şi mai albă ca altădată cînd e plină ? Şi de ce îi sînt chemările atît de turburătoare ?

Tînărul rabin făcător de minuni, ȕadicul reb Burich'l, se întreabă şi nu-şi poate răspunde ; dar chemat parcă de vrăji e ridicat de la fereastra la care şade şi-şi priveşte tîrgul adormit. O lună imensă vîsleşte deasupra Sadagurei. Iat-o, mi-reasă albă sub văluri de nori străvezii, iat-o tivind cu argint, nori gravi cu chipuri de ȕadichimi bătrîni şi de patriarhi. Şi iat-o înfăşurînd aici, jos, în taine şi tăceri ciudate, curtea nesfîrşită cu copaci groşi, cu moara mută şi cu sinagoga bă-trînă în care dorm drumeȕii, şi peste cîteva clipe — la miez de noapte — vor veni morȕii să se închine. Şi iată pulberea ei magică ningîndu-i încăperea scundă, plină cu cărȕi vechi pe duşumeaua de lut ; şi iat-o risipită şi în cea de a doua încăpere, peste chipul alb de heruv adormit, al Hanalei.

Dar unde îl cheamă luna ? Încotro îi îndreaptă paşii ?

E în curte. Hasidimii — sute şi sute de credincioşi — veniȕi din toate ungherele Moldovei, Basarabiei şi Galiȕiei, bărbaȕi, femei şi copii, dorm pe jos, cît e curtea de mare, de tăcută şi de friguroasă încă, şi dorm în moară, unde au vier-muit pînă alaltăieri, la un loc cu săracii tîrgului, şi dorm în

căruțele cu coviltire de papură și saci, de pe maidanul negru, din față. Doamne, cum o să treacă printre ei fără să-i trezească și să-i vadă iar, biete boarfe mișcătoare, aninîndu-și mereu și mereu disperările și nădejdlile de o privire a sa ? El ce le poate ajuta ? Mereu și mereu aceeași binecuvîntare, mereu și mereu aceeași liniștire : „Pleacă acasă și te vei în-sănătoși“. „Pleacă sănătos și de azi încolo îți vei cîștiga bu-cățița de pîine“. Altceva, altceva le trebuie oamenilor — nu pîinea după care jinduiesc. Sărbătoare le trebuie. Și s-o simtă sărbătoarea și s-o trăiască sufletul însuși, pînă în cele mai adînci adîncuri. Iată, ieri, a fost Purim și au cîntat oamenii, și au dănuțuit, dar era spartă și nesigură bucuria lor. Nu danț și cîntec pentru trup și gură le trebuie, ci sărbătoare majestuoasă, gravă și sigură, cum ar fi trebuit să fie și sîm-băta, și nu este nici ea. Cum de nu te rușinezi, Doamne, de ceea ce s-a ales din sîmbăta ta și din omul tău, chipul și ase-mănarea ta ? Vezi-ți copiii, iată-i, viermi pe maidanul înfă-șurat în aripa nopții tale.

S-a uitat repede dacă e încins cu șnur peste caftan. Da, trupul e despărțit în două ; de la brîu în sus, pentru înfă-țișarea înaintea lui Dumnezeu.

Cînd a dat să iasă pe poartă, i-a venit în față Bențion Ștefaneșter, care a dăruit anul trecut case, pădure, velnițe și bani — totul — săracilor de aici și celor din Snyatin și s-a băgat, la bătrînețe, ceauș la țadicul tînăr de 16 ani, descins aici la Sadagura, împreună cu rabinița, copil încă, amîndoi veniți nu se știe de unde. (Adică el, Bențion, știa ; oamenii de prin părțile Lipcanilor, cu treburi pe aici, spuneau că s-a ivit acolo un țadic, sfînt, copil aproape, în care trăia sufletul lui reb Levi Ițhok din Bardicev. Era fiul unui biet pantofar care se tăvălea din sat în sat. Cînd oare și unde a învățat copilul, de ajunsese cap de „Ilui“ care despică inima lucru-rilor și le vede dintr-o fulgerare înțelesul ? Dar de vreme ce avea sufletul curat ca al unei mielușele albe ce trebuie dusă

la altar, e tot una dacă a învățat sau nu. Oare n-a spus însuși Bal-Sem-Tov, de la care doar izvorăște hasidismul, că cel din urmă sacagiu ignorant e, în fața lui Dumnezeu, la fel cu învățatul cel mai învățat ? Așadar, poate că băiatul pantofarului nici n-a învățat. Și nici „Kwitlech“ — jalbe pentru Dumnezeu — nu prea primea. Atunci ce a împins miile și miile de credincioși în jurul său ? Poate pentru că era sfios, umil și tăcut și se ferea de onoruri ? Oare nu scrie în cărțile sfinte că cinstirea fuge de cel ce o urmărește dar îl caută pe cel ce se ascunde de ea ? Sau, poate că hasidimii l-au înconjurat și urmat pentru că retrăia în el sufletul rabinului din Bardicev ? Că era în el sufletul Bardiceverului s-a aflat în ziua în care pantofarul, bolnav, s-a oprit, înainte de a muri, la țădicul cel bătrîn din Dubrovn. Ce voia ? Binecuvîntarea ? Sfat ? Sau era împins de puteri dincolo de puterile sale ? Nu se știe. Atît s-a aflat. Că nici n-a deschis bine ușa și bătrînul țădic, reb Șmil Dubrovner, a cărui privire de sub sprîncenele grele, putea să înghețe sau să lumineze o lume, s-a ridicat din jilț și s-a dus într-o întîmpinarea copilului. Hasidimii, care au căscat uluiți ochii de cîntea ce i se face unui copil, au aflat răspuns în clipa în care țădicul l-a întrebat pe pantofar : „Oare nu s-a născut acum 15 ani, 21 Tișri 1810 ?“ Da, într-adevăr atunci se născuse. Asta era clipa aceea întunecată din înserarea de toamnă, cînd reb Levi Ițhoc din Bardicev a fost rechemat de Dumnezeu din solia pămîntească.

Dar dacă sufletul Levitului cel sfînt din Bardicev se înfățișa din nou prin el în haină de lut, de ce atunci a spus cineva — nu se știe cine — : „Ba e sufletul Nazariteanului în el.“ (Și a spus chiar numele întreg al aceluia, al cărui nume n-ai voie să-l rostești. De altfel, acum au observat oamenii că într-adevăr seamănă cu acela. Dar de unde poate ști un evreu cum era chipul aceluia ? I l-a văzut oare vreodată un evreu și n-a murit ? Se înțelege, chipul din piatră sau vopsea,

că doar nici nu e adevărat că ar fi trăit cu adevărat, iar dacă a trăit, era una din înfățișările necuratului.) Oricum, cineva a spus într-o zi : „Să juri că-i Nazariteanul.“ Dar nu l-a părăsit nimeni. Poate pentru că era în el și pe chipul său o tristețe senină și blajină, care te învăluia, uite, ca pulberea asta a lunii.

Acum, bătrînul reb Bențion îl vede aici, în poartă. Cea-
ușul s-a dat la o parte și așteaptă : un semn, o privire. Să-l
însoțească ? Să intre poate în casă și să ia toiagul ? Cine
poate ști cu ce duhuri te întâlnești, și ai nevoie și de ajutorul
puterii din toiagul pe care l-a atins — se spune — însuși
Bal-Sem-Tov.

Reb Burich'l, însă n-a făcut nici un semn, ci iată-l, cu
chipul vărut, cu ochii mari, cenușii, cu barba mică de puf
auriu, cu trupul înalt și subțire, legănat de boarea lunii, că
a pornit cu pași plutitori și s-a ridicat deasupra maidanului
negru de care cu credincioși. Tăcerea rece și briza lunii îi
filfîie cu evlavie și-i flutură caftanul deasupra maidanului.
Acum e dincolo, pe coasta din apropierea bisericii rutenești.
Nu, n-o ocolește, ci uite că trece fără teamă pe lîngă ea.

Pînă să se dezmeticească, reb Bențion e înconjurat de
oamenii răsăriți din întunericul maidanului și al curții. Au
simțit oare în somn plecarea țadicului, sau i-au pîndit pînă
acum o privire, un gînd, toate pline de sute de înțelesuri și
haruri ?

— Reb Bențion !

— Reb Bențion !

— Unde se duce țadicul ?

— Cine îi poate ști drumurile ?

— Se duce să se întâlnească cu Dumnezeu ?

— Dar Dumnezeu e pretutindeni.

— Toate drumurile sale sînt pentru noi.

— Pentru noi sînt toate.

Acum nu mai doarme nimeni. Fiecare îi aşteaptă înapoierea. Au venit şi oamenii care dormeau în moară şi cei ce dormeau în sinagogă ; maidanul şi curtea freamătă de umbre, de şoapte şi de focuri aprinse.

Iată, acestei femei, înaltă, stoarsă şi speriată de umbra ei proprie, i-au murit, unul după altul, cinci copii. Li se scurgea măduva galbenă din oase şi nimeni nu le-a putut ajuta. A rămas numai cu asta. Îl vede lumea ? Nu-i aşa că nici cinci ani nu-i dai ? Totuşi are doisprezece. I-a împlinit de curînd şi a pus filacterele. I-a pus la 12 ani în loc de 13, că-i orfan. Şi cum i-a pus, Doamne, să-i săruţi fiecare literă a rugăciunilor rostite. Ei, ce folos, dacă şi lui i se scurge măduva din oase. Unde n-a fost şi ce n-a încercat ! Şi rabini, şi descîntece şi vrăjitorii. Pînă şi la doctor a încercat. N-a ajutat. Şi uite că a fost acum un an aici, la Țadic şi parcă îi este mai bine.

Bătrînelul acela, mic şi iute, şi-a adus ginerele. Iată-l, aşa cum şade acolo pe piatră, frumos, de parcă ar fi regele Solomon — şi cu ochii mari, aprinşi de nesomn, poate rămîne zile şi săptămîni întregi, copleşit de o tristeţe fără început, fără sfîrşit şi fără înţeles.

— Şi cum să-l însenineze Țadicul cînd el însuşi e înecat în tristeţe ?

— Ei, Țadicul ? Țadicul ? Ce nu poate face Țadicul ?

— Şi Țăranului ăstuia moldovan îi mor vitele, una după alta. A vrut să se spînzure de durere, dar l-au scăpat Țăranii şi i-au spus că, dacă nimic şi nimic nu ajută, apoi să se ducă la sfîntul cel jidovesc de prin părţile Cernăuţilor. Nu-i aşa, bade ? De unde eşti, bade ?

— De pe lîngă Hotin.

Pe jos a venit. Nouă zile a bătut drumul.

— Eu am venit opt zile cu căruţa, numai să-l văd pe Țadic. Atît. L-am zărit adineauri plutind deasupra capului meu. Îmi ajunge. În zori, plec izbăvit.

Luna e acum sus, sus, departe, și toarnă apă de argint pe acoperișurile de tinichea și în capul plopului din poarta farmaciei — uriaș și negru, de parcă ar fi uriașul Og-Me-Gog. Caii dorm cu boturile în pământul jilav și rece. Undeva în mahalaua moldovenească, un câine nu poate dormi și urlă la lună. Sau poate că cineva trage să moară.

— Dar unde e reb Bențion ?

— Parcă a fost acum aici ?

Reb Bențion a dispărut de pe maidan. Și-a amintit de o lumină din ochii țadicului. Poate că aceea era chemarea. S-a dus după ea. E acum numai la câțiva pași în urma țadicului. Doamne, fericit e veacul care adăpostește un țadic ca reb Burich'l. Și fericit e omul care are norocul și harul de a trăi în umbra sa. Iată-l în fața lui Dumnezeu și totuși numai doi pași de aici. E cu capul ușor dat pe spate, cu ochii pe jumătate închiși — cum e când își aude sufletul îngemănându-se cu sufletul nimbului sfânt.

Într-adevăr, țadicul aude în sine un zvon și un freamăt de parcă s-ar pregăti ceva acolo să cînte mut sau să cadă în extaz. Doamne, de unde vine foșnetul ăsta ca o rugă din străfundurile sufletelor ? Poate din îmbăierea în apă lunară și în singurătate de neant ? Doamne, ce o fi în nesfîrșirea cîmpiilor, a apelor și a pădurilor, a căror înecătoare tăcere și unduire a străbătut-o de atîtea ori și l-a străbătut și ea pe el ? Acolo, pe deal, Cernăuții își sting luminile și nu simt că aici umblă Dumnezeu, și nu știu că în vîslirea de argint a lunii, deasupra capului, e glasul lui Dumnezeu. Iată, pe oceanul de cobalt al cerului, se rostogolesc stînci, se cască prăpăstii și vislește veșnicia.

Dar ce l-a încremenit deodată, statuă albă, cu ochiii închiși și gura întredeschisă ? Ce e zvonul ăsta ? De atîtea ori l-a auzit pe Dumnezeu, dar niciodată ca acum, răvășitor, adînc, atotcuprinzător și învăluitor. Niciodată, tîrîndu-te, ca acum pe culmi de munți înnegurați și prăvălindu-te în pră-

păstii de beznă. Știe bine : el e el, Burich bar Moişe Hasandler, oprit aici în fața unei porți înalte. Dincolo e o grădină și, dincolo de ea, o casă gospodărească, luminată. Și totuși parcă nu e aici, ci azvîrlit sus, printre stîncile cerului și pus să le urce, cu luna pe umeri. Doamne, e greu, Doamne, e greu ! Parcă ar fi toată jalea lumii pe umerii săi. Dar iată, urcă : Tu-to-toto ! Ru-ro-ro-ro-ro ! Trebuie să dea totuși de un luminîș. Iată-l, iată-l : tiriri-ri-ri ; iată o poiană, iată un liman. Toate carele de pe maidan și toți oamenii aceia întunecați și tremurători ca boarfele, s-au ridicat de pe maidan, s-au luminat și au pornit, au pornit ! Dar se întunecă iar, Doamne, se întunecă iar : Tu-rooooo-rooooo ! Ru-ruu-ruu, Doamne, Doamne, Doamne !

Tăcere. Tăcere. De ce s-a făcut tăcere ? E aceeași singurătate neagră a tîrgului care doarme înfășurat în noapte, aceeași filfire de frig și înfiorare, aceeași plutire de argint a lunii, dar unde e glasul ? Unde e glasul ? Doamne, îți cer să mi te mai înfățișezi o dată — eu, Burich bar Moişe Hasandler, eu, cu sufletul lui reb Ițhoc Mibardicev, care ți-a poruncit de atîtea ori și tu l-ai ascultat, eu îți poruncesc, Doamne, pentru binele obștei, să mi te mai înfățișezi o dată, la fel cum te-ai înfățișat adineauri, la fel...

Bențion e lîngă el și-l sprijină să nu cadă :

— Rebă ! Rebă !

Ca trezit din vis, țadicul murmură :

— Ai auzit, Bențion ?

— Am auzit.

— Vezi, Dumnezeu se înfățișează tuturor ! Vine Mesia, Bențion ! Vine Mesia !

Bătrînul Bențion nu știe ce să facă. Să-i spună că aici locuiește Menaşe Kindler ? Că i-a venit, pesemne, fiică-sa, Mirale, care învață de mic copil muzica la Viena ? Desigur că ea o fi cîntat la clavecin ? (Eh, la fel, chiar dacă nu atît de frumos, pentru că nu învață la Viena, ci la Cernăuți, și

numai pentru plăcerea ei proprie cînta pînă anul trecut și mezina sa, Bruhală. Uite, chiar acolo, în curtea rabinică, în casa pe care i-a dăruit-o țadicului s-o locuiască, dar el, reb Burich'l, a prefăcut-o în moară pentru săraci, acolo a cîntat Bruhală. Casa era la fel de luminoasă ca asta a lui Menășe. Acum, ai lui, cu mobilă, cu clavecin și cu celelalte deșertăciuni, sînt pe undeva pe la Lemberg. Nu, nu-i pare rău după nimeni și după nimic. Numai după mezina, după Bruhală îi este inima bolnavă.)

Țadicul tremură, sprijinit de el.

— Ai auzit, Bențion ?

— Melodia ce venea din curte, rabi ?

— Să intrăm, Bențion.

Ceașul vrea să-i spună : cum să intrăm rabi ? Aici locuiește Menășe Kindler, care nu crede nici în Dumnezeu, nici în țadichimi, și-și rîde pînă și de dumneata. Ce să căutăm înăuntru ? Cîntecul auzit ?

Dar țadicul e în curte. Acum e la ușă. Cum de l-a simțit Menășe Kindler de dincolo că a lăsat cartea din mînă, s-a ridicat de la masă și a venit să deschidă ? Stă uluit : se miră desigur că-l vede pe țadic la el, și încă în miez de noapte. Ei, a îmbătrînit Menășe, a îmbătrînit în anul ăsta, observă Bențion. Își îndreaptă el barba cu foarfeca — și poate chiar cu briciul — dar tot se vede că a îmbătrînit. Ehe, nu-i ușor să fii certat cu Dumnezeu, nu-i ușor. Cît e de înalt și de lat, e adus din spate. Fața îi este palidă. Își potrivește mereu tichia de mătase neagră din cap, își așază ochelarii cu ramă de argint, își netezește barba, vrea parcă să spună ceva, dar nu zice nimic. Ba iată că a vorbit :

— Poftim, rebă, poftim. (A spus : „rebă“, și nu „tinere“, cum se lăuda că o să-i spună țadicului cînd l-o vedea.) Poftim, rebă !

Și s-a dat în lături. Și lui, lui Bențion, i-a întins mîna și i-a spus : „Intră, intră, Bențion“. Ca pe vremuri. Eh !

Casa e mare, bogată și luminată de candelabrul acela de alamă, care atîrnă greu deasupra mesei. Ei și ? Oare n-a avut și el casă la fel ? Dacă țadicului însuși îi ajunge odăița aceea cu lut pe jos, lui ce-i trebuie ? Nu e oare mai larg și mai luminos decît aici și decît oriunde, acolo în tinda țadicului sau în sinagogă, unde stai și citești, stai și înveți zi și noapte ? Nu, nu-i pare rău după tot ce a părăsit. Ce liniște poate avea Menășe din toate negustoriile sale, dacă în dulapul acela îndesat cu cărți, — pînă la tavan — sînt cărți sfinte, dar sînt și din celelalte ?

Menășe Kindler s-a recules și ar vrea să întrebe ce i-a adus în casa sa la ceasul ăsta din noapte, cînd el, ca întotdeauna după ce sfîrșește socotelile negustoriilor, șade în fața unei cărți ? (Ei, de-ar ști ei ce carte citea tocmai acum, ha, ha. Pe Mendelsohn. Pe Mendelsohn, tipărit în limba sfîntă a bibliei. Carte spurcată, pe Moses Mendelsohn — carte spurcată, Phaeton, ha-ha-ha-ha !)

Dar nu spune nimic. E bucuros că îi are oaspeți. I-ar pofti dincolo în odaia din stînga, dar acolo îi doarme femeia, iar în odaia din dreapta este Mirale. S-a înapoiat alaltăieri pentru cîteva zile din Viena unde învață și pianul, și compoziția, și tocmai cînta — a cîta oară ? — o sonată, *Appassionata*, a zeului ei, Beethoven, sonată în care ea a întretesut — pentru plăcerea ei — cîte ceva din sfîrșitul ultimei Simfonii a lui Beethoven, de acolo de unde intră vocea omenească pe cuvinte din *Imnul Bucuriei* al lui Schiller, imn pe care el l-a tradus în ebraică, așa cum a tradus și *Die Glocke*, și *Der Taucher* și altele, și o piesă tot de Schiller și *Nathan Înțeleptul* al lui Lessing.

Mirale știe bine și iubește limbile franceza și germana, știe bine și iubește și ebraica, așa că ea o dată cu muzica la pian, cîntă și cuvintele în traducerea lui... S-o roage oare să înceteze ca să poată vorbi neturburat cu Bențion și cu reb Burich'l ?

Dar Mirale a tăcut ea singură.

Reb Burich'l întreabă :

— De la tine Menaşe, a vorbit adineauri Dumnezeu ?

Menaşe deschide ochii mari. Ce vorbe sînt astea ? Îşi bate joc de el ? Pentru asta au venit ?

Dar n-apucă să răspundă, că ȋadicul, cu ochii ȋnchişi, la fel ca ȋn rugăciune, dar cu glas, murmură din cîntul auzit acum o clipă, cuvintele

*Ehaleik es kol bar-naş
Neşikusi l'hol huoilom !*

(Te ȋmbrăţîşez, o, omenire,
Sărutu-acesta lumii-ntregi !)

Menaşe Kindler nu ştie ce se creadă. Da, ȋntr-adevăr asta a cîntat Mirale.

El citea, dar tot a auzit. Asta a fost. Dar ce ȋnseamnă „Dumnezeu a vorbit“ ?

Reb Burich'l aşteaptă cu ochii ȋncă ȋnchişi şi cu chipul ȋntrebător. Menaşe spune :

— Da, fiica mea, venită alaltăieri din Viena, a cîntat. Ea a cîntat...

Reb Burich'l deschide ochii şi rămîne ca buimac : ce tot vorbeşte omul acolo ? Oare n-a auzit el de atîtea ori cîntec de om şi cîntec de instrument ? Cîntece hasidice. Nu ştie el, oare, că muzica — orice muzică — moare ȋn clipa ȋn care s-a născut pentru auz, şi că e vie numai atîta vreme cît e ȋn suflet ? Dar ceea ce a auzit acum era extaz lăuntric, muzică nenăscută ȋncă, Dumnezeu de vorbă cu propriul său suflet. S-o mai audă o dată.

— Pot s-o mai ascult o dată ?

— Desigur.

Menaşe Kindler a pus două jîlturi. Reb Benţion a rămas ȋn picioare la spatele ȋadicului. Candelabrul îi luminează dintr-o parte, galben, şi reb Burich'l e parcă o fişie de per-gament dintr-o Toră veche.

Dincolo, Menăşe îi spune Miralei să mai cînte o dată ceea ce a cîntat adineauri. Mirale îl priveşte. Ce i-a venit tatei de vrea să mai audă o dată *Appassionata* ? Şi cum de-a auzit-o şi întîia oară, aşa înecat în lectură cum şedea ? Şi ce-a putut să găsească el în bucata asta atît de tulburătoare şi ei de două ori de dragă şi sfîntă ? I-a cîntat-o doar de atîtea ori prietenul Huetenbrenner, care trăieşte de cîtva timp în preajma lui Beethoven, atît de grav bolnav în ultimele luni.

Îl priveşte mirată. Şi Menăşe o priveşte cum şade în faţa clavirului cafeniu, între cele două lumînări mari, de ceară. (Ce mare s-a făcut ! Peste patru săptămîni, de Paşti, împlineşte 17 ani. Şi trăieşte singură acolo la Viena. Şi învaţă, trup şi suflet numai muzică. O fi bine ? O fi rău aşa ? Şi o fi bine că el, Menăşe, a deschis — cum se spune — „ferestrele către Europa“ şi s-a făcut „maskil“, s-a emancipat, cum se zice... Nu e oare Benţion mai fericit ca el ?)

Se scutură de gînduri şi-i pune Miralei mîna pe umeri : să cînte, să cînte. Şi se așează pe canapeaua de pluş roşu de lîngă uşă.

Mirale cîntă din nou. De ce oare s-a făcut într-o clipă albă ca chipul lunii ce se uită pe geam ? Şi de ce îi tremură degetele pe clape ? Simte oare că dincolo de uşa rămasă deschisă, Țădăcul reb Burich'1 a fost ridicat din jîlt şi, în pluitire de somnambul, înaintează, înalt, subţire, în caftanul negru, cu capul aplecat pe umărul drept, cu ochii pe jumătate închişi, cu tichia de postav negru căzută din cap, şi cu mătasea aurie a bărbiei încadrîndu-i subţire chipul străveziu ? Nu, ea nu ştie nimic. De ce atunci se desfoaie şi se risipeşte în odaie împreună cu acordurile sonatei ?

A sfîrşit. Întoarce capul spre uşă să-l vadă pe tata, şi dă un ţipăt. Gura rămîne deschisă : în uşă stă încremenit un învăţăcel-ascet, tînăr, alb, eterizat, aşa cum a întîlnit în muzica de Bach. Dar acum a descins — aveau — din Beethoven,

care e doar întunecat, grav și despletit, ca cerul de Tohu-Vavohu, înainte de facerea lumii ?

Bențion a ridicat de jos tichia și i-a pus-o lui reb Burich'l pe cap. Și așteaptă. Toată lumea așteaptă. Și tace. Toată lumea tace.

După un timp. Menaje Kindler întreabă :

— Asta a fost, rebă ?

Reb Burich'l deschide ochii și-l privește străin. În creier umblă gândul : s-ar părea că s-a auzit glasul omului care locuiește aici. Și iată, acolo, în fund, lângă fereastra de argint, o cutie cafenie din care s-ar părea că a venit tot ce l-a învăluit adineauri. Și în fața cutiei, între două lumînări aprinse, o fecioară cum n-a văzut niciodată, cum n-a fost nici Hana-lă în clipa în care i-a scos vâlul de mireasă și a văzut-o întâia oară. Dar dacă totul e închipuire, dacă totul e vis ? Pot oare să fie aievea o rugăciune ca aceea auzită, și o fecioară ca aceea din fața sa ? Și dacă nici el însuși nu este el cu adevărat ? Ce înseamnă „el“ ? Ce înseamnă „rugăciune“, „muzică“ ? Ce înseamnă „noapte“, „lună“ ? Nume pentru închipuiri. Nume pentru închipuiri. Să vorbească, să vorbească, să vorbească, altfel gândurile se încîlcesc, se învălmășesc, și-l prăvălesc în adîncuri de beznă, care iată, se cască... se cască...

A vorbit ? A vorbit cu adevărat ? Dar parcă nici glasul n-a fost al său.

— ...Și cum... voi vreți să vă închipuiți că glasul lui Dumnezeu... poate veni din atingerea mîinilor de osul cutiei aceleia ?... Dincolo de mîni, dincolo de cutie ?... De unde izvorăște cîntecul ?... Că de undeva trebuie să izvorască.

Intr-adevăr, a vorbit ! Căci iată, fecioara dintre cele două lumînări de ceară, aprinse în sfeșnice de argint... dar de ce îl privește fecioara ? Să nu-l privească. Iată, pleacă el privirile. Vezi ? De aceea nu-i voie să privești ochii de femeie. Doamne, dar iată că fecioara vorbește. Să nu vorbească. Vezi,

de aceea nu trebuie să auzi glas de femeie. Și în glasul ei te poți îneca, la fel ca în priviri. Te cheamă cu întunecare de fîntîni. Dar de ce nu e glasul Hanalei așa ? Ba a fost, a fost la început. Și acum îi mai sînt ochii așa, în clipa în care, aplecat asupra Hanalei, e parcă aplecat asupra cerului răsturnat ca un ocean de noapte. Dar de ce e cutremurat de fiori ? Doamne, să nu vorbească fecioara. Să nu vorbească. Să-l sprijine Bențion. Glasul fecioarei e parcă la fel cu cel venit adineauri din rugăciune. Și ceea ce se spune, și felul cum rostește e răvășitor.

— Beethoven !

El nu știe ce înseamnă asta. Simte numai că a ridicat privirea și că vrea să întrebe ceva, dar se rostogolește în adîncuri : ce-a fost ? Ochii fecioarei ? Cuvîntul rostit ? Nu-și dă seama. Dar în rostogolire aude numai : Beethoven, Beethoven, Beethoven. La fel ca muzica ce l-a înfășurat adineauri în mantia ei neagră, jur împrejur, jur împrejur : Beethoven, Beethoven, Beethoven ! Ce înseamnă asta ? A întrebat oare cu privirea ? Aude răspuns :

— Un compozitor... Un om care compune... muzică... Muzică... Scrie muzică...

Vezi ? Vezi ? Așadar nu zadarnic a fost chemat în pluitire pe unde dumnezeiești încoace. A aflat. A aflat de un țadic. Cel mai mare țadic. Care stă de vorbă cu Dumnezeu — suflet lîngă suflet, din fundul timpurilor pînă în vecii vecilor. Un țadic care cunoaște numele cel adevărat al lui Dumnezeu pe care dacă îl știi, poți să miști munții și apele din loc, un țadic care poate pune pe hîrtie viscolirile și ogoirile, ca să le audă și alții și să le rostească toată lumea așa precum sînt puse pe hîrtie rugăciunile pe care le fac evreii de trei ori pe zi — și cele din „zilele înfricoșătoare“ și înălțătoare și purificatoare, din sărbătorile de toamnă. Dar acelea sînt cuvinte moarte pe lîngă rugăciunile țadicului de care a aflat, pe care îl aude, i-auzi, i-auzi... ecourile...

Să-i mai cînte... să-i mai cînte...

A vorbit ? Cînd a vorbit ? Căci iată că degetele subțiri, iuți și albe, aleargă iar ca puii de gazelă din munții Libanului, și se revarsă iar rugi. Alte rugi, Doamne, Doamne, cum de poți dăruî puteri mai mari ca propriile tale puteri unui om, unui fiu de om ? Cu cine se războiește acum țadicul ? Iată, că ia întreg pămîntul pe umeri și urcă, urcă, urcă stîncile cerului cu el. Și uite că a revărsat acum în odaie întreg cerul negru, fără început și fără sfîrșit, al maidanului, și te îneacă, te îneacă. Și iată că acum a pus luna albă să vîslească și să înoate pe apa cerului. Și căruțele grele de pe maidan și oamenii din curte se îneacă în apa lunii...

Ajunge, ajunge ! El pleacă la țadic. Chiar în noaptea asta pleacă la țadic. Cine este acest sfînt al veacului de care el n-a știut ?

Mirale a scos din scrin un tablou pe care i l-a dat lui Bențion ca să-l arate țadicului :

— Beethoven !

Reb Burich'l se ține strîns de Bențion. Doamne, sînt astea priviri omenеști ? De unde vin și încotro sînt trimise ?

— Bențion, Bențion. De ce întoarce Bențion capul ? Bențion ! Ai voie să-l privești, deși nu poartă barbă ca țadichimii noștri. Ai voie să-l privești...

— Și tu Bențion, la mine te-ai băgat ceauș ? La mine ai venit ? Să mergem la el, să stăm în umbra lui...

Acum îi spune lui Menașe :

— Și zici omule... că trăiește... țadicul... trăiește. Unde ?...

Menașe îl privește. Ce vorbă e asta : „țadicul“ ? Un goi, țadic ? Un goi ? Bențion e buimac.

A răspuns Mirale :

— La Viena.

— Știi tu, Bențion, unde vine asta ? Viena ?

Cum să nu știe ? De atîtea ori s-a oprit doar în drum spre Lipsca, unde avea treburi. Desigur că știe...

— Desigur, rebă. Cu cai buni faci de opt ori douăzeci și patru de ceasuri.

— Chiar în noaptea asta plecăm, Bențion.

Bențion îl privește uluit.

Reb Burich'l i-a dat lui Menășe mîna, s-a înclinat în fața Miralei, fără s-o privească și a ieșit repede. Bențion abia îl ajunge din urmă. Luna, care i-a așteptat la poartă, are un rînjat ciudat. Bențion gîndește : „Dar dacă e mîna diavolului la mijloc ? Așa cum era acolo, cu barba ascuțită, Menășe se-măna cu Necuratul. Și dacă nici Mirale, nu era Mirale, ci însăși Lilith, fiica Necuratului ? Toată casa aceea prea era ciudată... Dacă diavolul cel mare, Samul, a luat înfățișarea lui Menășe Kindler ? Ce ar fi să-i spună țadicului gîndul ?“

— Rebă, rebă... Și plecăm într-adevăr... chiar în noaptea asta ?...

Reb Burich'l s-a oprit. Poate că Bențion are dreptate ? Poate că încă nu se cade să plece ? Poate că ar trebui să se pregătească mai întîi, cu post, cu rugăciuni...

Aruncă o privire la stele. Cerul e o nesfîrșire albastră, uitată parcă așa de la facerea lumii. Și noi o coajă de nucă... Și acolo, în fund, cad o mulțime de cioburi de stele și se sting în oceanul de tăceri și nopți, care începe sus pe deal, la poarta cimitirului, unde sfîrșește tîrgul și pornește singurătatea lui Dumnezeu, a cîmpiilor, a pădurilor și a apelor. Luna, — aceeași care a luminat căile patriarhilor și pașii lui Moise Rabeini — însoțește și pașii săi de acum și leagănă într-o plasă de argint umbrele din unghere și somnul viețuitoarelor. Dorm acum, pretutindeni, viețuitoarele toate : pasărea în cuib și pe ram, ursul în vizuină, omul unde s-a nimerit... Numai în măruntaiele omului îngropat alaltăieri, se tîrăsc viermii pe burți lipicioase, și în mormintele proaspete, pretutindeni, umblă lighioane mici și spurcate... Oare pătrunde pînă la auzul morților din morminte zvonul și freamătul lumii, și cînt, și rugăciune ca cele auzite adineauri ? Stă oare

treaz auzul morților acolo sub pământ ? Nu se poate să nu stea treaz.

Dar ce-și pierde el vremea cu gânduri ? E tîrziu !

— În cîte avem azi... În cîte avem azi, după socoteala celorlalte neamuri, Bențion ?

— La noi e în 15 Adar 5587... La ei 19 februarie 1827.

Reb Burich'l s-a mai uitat o dată la stele. A oprit privirea o clipă acolo, în dreapta, alături de norul acela și a spus :

— Repede, Bențion, repede. Încă în noaptea asta plecăm. Să vină și ovreii cu noi. Să mai apuce harul de a-l vedea pe țadic.

Bențion și-a spus că poate e un înțeles mai adînc în cele ce spune și face reb Burich'l, un înțeles pe care el încă nu-l poate prinde. S-a dus, dar, repede să-i înștiințeze pe oameni.

Vestea s-a împrăștiat ca un fulger ; țadicul pleacă la Viena. Chiar în noaptea aceasta pleacă la Viena. La un țadic mare, la cel mai mare țadic.

— Și cu noi ce face ? Eu mă tăvălesc de cinci zile aici ca să mă binecuvînteze.

— Cu toții plecăm. Plecăm cu toții.

Au fost trezite femeile și copiii. Caii au fost înhămați, și căruțele au fost așa fel orînduite, ca să fie caii cei slabi în întiile rînduri, să nu trebuie să alerge după caii cei iuți. Acum, oamenii, cu făclii în mîini, aleargă să tîrguiască hrană la drum și nutreț pentru vite. Obloane de lemn se deschid la uși și la ferestre și tîrgul întreg s-a trezit.

— Ce s-a întîmplat ?

— Ce s-a întîmplat ?

— Dar ce s-a întîmplat ?

Oamenii s-au întors la care.

— Pleacă și rabinița ?

— Doar nu face un pas fără ea.

— V-ați întins la vorbă. Grăbiți că vine îndată țadicul și pornim.

— Iată-l !

Într-adevăr, a apărut în prag, cu rabinița alături, mică și străvezie, ca un învățăcel înfrumusețat de îmbăierea în învățătura sfântă a Torei. S-au suit la întîmplare într-o căruță fără coviltir și s-au așezat în spatele omului și al lui Bențion.

— Țadicul a poruncit plecarea.

— Țadicul a poruncit pornirea.

Cuvîntul trece din om în om, din căruță în căruță și e acum în față.

— Pornim !

— Am pornit !

Ca o rîmă uriașă, așa se tîrăște șirul de care cu ovrei bărboși, cu neveste și copii, spre țadicul cel mare din Viena, Beethoven. Ultima căruță e acum la marginea tîrgului. În urmă, Sadagura își stinge iar luminile mici. Dincolo, pe deal, Cernăuții sînt o biată moviliță de așezare omenească. Țadicul e acum în plină, în nesfîrșită cîmpie. Simte cum deasupra flutură o uriașă aripă neagră și adie zefirul de argint al lunii. Undeva, în fund, departe, tare departe, spre stînga, cerul se spălăcește și, dincolo de el, la spatele zărilor, ghicești zorile.

Nu, nu. Să nu se facă lumină, să nu se facă zi. Noaptea toate gîngăniile zilei și toate firele de pulbere au înțelesul lor adevărat și sînt legate de tot și de veșnicie. Lumina zilei desface vraja și risipește stropul de veșnicie. Iată, acum Dumnezeu umblă deasupra șirului nesfîrșit de care cu oameni și-i însoțește pînă la Viena, pînă la țadicul cel mare, al cărui nume și a cărui privire au fost parcă rupte din noapte asemănătoare. Iată, se cascadează acolo, drept în față, bezna unei păduri. Ssst ! Șșșșș ! Sssss ! Mai încet, mai încet să umble roțile. Să nu se sperie somnul și sufletul de foșnire al pădurii și ascultarea morților din morminte. Să se cunune mai departe sufletul lor de beznă, cu sufletul de argint al lunii, și cu sufletul filfiitor al cîmpiilor, și cu singurătatea

copacului care stă stingher undeva, în drum, necunoscut, și cu sufletul tîrgurilor adormite, în care oamenii gem din somn cum gem copiii cu vise rele și să se îngemîne mai departe cu sufletul Cernăuților, care își trezește îndată oamenii și-i fugărește după codrul de pîine. Și să se îngeamăne mai departe cu sufletul lumii de la facerea ei pînă la sfîrșit, și de la un capăt la celălalt. Să se cunune toate mai departe cu sufletul țadicului cel mare, al cărui nume, iată, am voie să-l rostesc acum : Beethoven, Beethoven, Beethoven. Am voie să-l rostesc, eu Burich bar Moîșe Hasandler, am voie să-l rostesc, acum abia, după îmbăierea în singurătatea nopții, a cîmpiei și a pădurii, am voie să-l rostesc în drum spre el, Beethoven, Beethoven, fie-mi hărăzită întîlnirea cu el. Amin.

*

Către seara de 29 martie 1827 — după cinci săptămîni de drum și rătăcirii, cu căruța și pe jos, a intrat țadicul reb Burich'l, murdar, rupt și sfîrșit de oboseală, de mîină cu Hanală, în Viena. Unul după altul l-au părăsit credincioșii. La început dăduseră zece înțelesuri acestui drum către un țadic de care nu știa nimeni. Încet, încet, însă, s-a aflat că e vorba de un simplu scriitor de muzică. Dar nici asta n-ar fi așa de rău. La urma urmelor, s-ar putea să fie un Lamed-Wuwnik, unul din cei 36 de sfinți anonimi, care, în înfățișări umile și fără să știe singuri ce solie au, țin cu sfințenia lor bolțile cerului, ca să nu se prăbușească peste lumea ticăloșită. Cînd reb Burich'l a călcat, însă, întîia sîmbătă, cu drumul, fără să fi fost primejdie de moarte, s-a aflat că acel așa-zis țadic la care îi ducea, nici nu e evreu. Le-a spus-o oamenilor însuși reb Bențion. Și oricît nu poate cineva pătrunde înțelesul adînc al faptelor lui reb Burich'l, tot și-a dat el seama că un goi nu poate fi sfînt, nu poate fi țadic, și că drumul ăsta e nebunie, dacă nu și mai rău încă : momeala Necuratului. (Ehe, și altor țadichimi și învățați li s-au

rătăcit mințile pe drumurile răsucite ale căutării.) Totuși, n-a cutezat nimeni să-i spună un cuvînt lui reb Burich'l. Numai Motl Poiarnă, nebunul Sadagurei, s-a ridicat deodată în căruță, cît era el de lung și de slab și a strigat :

— Rebă, țadicul la care zici că ne duci nu e țadic. E goi. Și nici tu nu ești rebă, ci Asmodai, și femeia de lîngă tine e diavolița Lilith.

A sărit din căruță și a luat-o la fugă peste cîmp, înapoi.

Reb Burich'l n-a răspuns nimic și, deși vedea cum convoiul se face din ce în ce mai mic și că-l părăsește și Bențion, n-a scos tot timpul un cuvînt. Nici chiar cu Hanală n-a vorbit.

Abia la marginea dinspre miazănoapte a Vienei, pe unde a intrat, a deschis întîia oară gura încleștată și a întrebat de țadicul reb Beethoven. Dar nimeni n-a știut de el. Însă chiar dacă ar locui în Viena, cum o să-l întâlnească ? Doar nu mai au voie să intre în oraș alți evrei pe lîngă cei ce deja locuiesc aici, îngăduiți de autorități, greu și costisitor. Oricum să treacă pe la „Judenamt“ și să încerce.

Reb Burich'l și-a spus că de vreme ce tot nu stă mai mult decît noaptea asta, poate intra. Numai să-l vadă pe țadic și pleacă. La urma urmelor, pe cine îl poate supăra că a venit un evreu din Sadagura ca să-l vadă, cu evlavie, pe țadicul reb Beethoven ?

A pornit spre inima orașului. Nici acolo nu l-a putut îndrepta nimeni. Sau, poate că n-au înțeles oamenii limba în care vorbea ? Sau poate că li se părea caraghios tînrul acela nalt, subțire, cu barbă și perciuni, în caftan, toate tăvălite și murdare, de mînă — ca un școlar cuminte — cu o fetiță speriată și năucă ?

Deodată reb Burich'l n-a mai putut să înainteze. De jos, dinspre oraș, venea un convoi negru, nesfîrșit, de oameni și trăsură, și se tot apropia. Iată-l, e acum aproape de aici, de grădina asta frumoasă și tăcută care a deschis poarta. Nu, nu e

grădină. E parcă cimitir. Convoiul nesfârșit, nesfârșit, e la doi pași. Să se țină Hanale de el. Mai tare, mai tare, ca să nu fie striviți. Să urce amândoi, uite, pe gardul ăsta. Uite că s-a suit și altă lume.

S-au suit pe un gard și privesc. Doamne, câtă lume are pământul tău ! Și ce de trăsură, ce de trăsură ! Și trăsură închise. Și ce o fi trăsura asta cu aur și cu cai frumoși, împodobiți ? Și de ce are perdelele trase ? Vorbește cineva de lângă el : „E trăsura împăratului“. A înțeles, a murit împăratul. Împăratul e acolo, în dricul negru înconjurat de oameni în haine de sărbătoare, oameni în negru cu fețele rase de tot cum le au actorii. Acum, convoiul s-a oprit tocmai aici, lângă poarta grădinii. Capătul celălalt nu se vede. E departe, departe, cine știe pe ce stradă. Să întrebe pe cineva cine a murit și când se sfârșește înmormântarea, ca să poată merge mai departe. La Beethoven, la țadicul Beethoven.

Iată că întreabă : Nu știe nimeni unde șade țadicul reb Beethoven ? Dar omul nu înțelege. Altul a înțeles, dar nu știe nici unde șade țadicul Beethoven și nici cine a murit. Știe numai că a murit cineva mare, de vreme ce e trimisă trăsura împăratului și e atîta lume, așa lume...

De acolo, de sus, cățărăt pe gard, cu Hanale lângă el, țadicul reb Burich'l a văzut tot ce s-a petrecut la poarta grădinii celei mari și frumoase : a fost scos sicriul din dric, purtat pe brațe de domnii aceia care au mers tot timpul în jurul lui. Acum, în fața porții, sicriul e pus pe o masă. Capacul e scos și cineva citește o hîrtie. Doamne, de ce e așa departe și nu se vede de aici, de pe gard, omul din sicriu. Încă n-a văzut om mort. Nu, nu-i este frică și nici păcat nu este. Simte el că nu e păcat. Altfel de ce e așa o liniște neașteptată în el ? O așa liniște ciudată. Nu se vede bine pînă acolo, dar parcă i se pare că a mai văzut undeva capul ăsta. Doamne ! Nu, nu l-a văzut nicăieri. Omul care citea a sfârșit. Sicriul a fost ridicat iar pe brațe și dus în grădină. Multă

lume intră după sicriu, dar lume mai multă e în stradă. Dacă s-ar risipi lumea, el ar putea să plece, să caute în oraș să afle de Țadicul Beethoven.

Încet, încet lumea s-a risipit. Țadicul reb Burich'l, de mînă cu Hanală, e acum în inima orașului, în fața unei biserici nalte, înnegrită de fum și cu nenumărate vîrfuri, lucrate parcă în dantelă neagră. Între timp s-a înserat și s-a înnourat. Doamne, unde o să se ducă în orașul ăsta mare și străin ? Inima i s-a făcut mică și s-a speriat.

Tîrziu, cam atunci cînd se face rugăciunea de Ma-ariv, s-a apropiat de el un tînăr și l-a întrebat, pe evreește, dacă nu cumva e străin și caută o sinagogă. E una, aici aproape pe Rotterturm-gasse. Iată, el tocmai aleargă să spună rugăciune după părintele mort. Pot merge împreună.

Reb Burich'l și-a dat seama că i s-ar lumina sufletul și i s-ar încălzi, dacă ar intra într-o sinagogă, acum, în seara care s-a năpustit deodată neagră și dușmană peste orașul ăsta mare și străin. Dar trebuie să-l vadă mai întîi pe Țadicul Beethoven. I-a spus-o tînărului.

De un Țadic cu numele ăsta, însă, tînărul n-a auzit. L-ar fi știut el. E fiu de haham, deși umblă ras. E vînzător într-o prăvălie, uite, chiar aici lîngă Stefansdom, unde stau ei acum. Nu, nu e în Viena nici un Țadic cu numele Beethoven. A fost un compozitor, care locuia în aceeași curte cu un coleg al său de prăvălie, în Schwarzschanerhaus No. 200. Dacă o ia drept înainte și trece prin Schottentor, mai are puțin de mers prin Glacys și a ajuns.

Dar acel Beethoven a murit răsalaltăieri, pe furtuna aceea grozavă, și a fost îngropat azi după-masă. L-a cunoscut și el. Ciudat om : singuratic.

Reb Burich'l a rămas cu ochii cășcați la tînărul care vorbea repede. Apoi i-a aruncat Hanalei o privire : a înțeles ? Acela a

fost, a cărui înmormîntare o văzuseră. Aşadar l-au mai văzut, Au mai avut harul să-l vadă.

De două ori l-a întrebat tînărul pe reb Burich' l dacă vrea să meargă la sinagogă cu el, dar reb Burich' l nu l-a auzit. Abia cînd a văzut că tînărul pleacă, l-a putut întreba cu glasul stins, unde vine cimitirul.

E tîrziu, poarta s-a încuiat, dar dacă vrea cu tot dinadinsul să meargă, apoi s-o ia tot prin Schottentor, drept înainte spre miazănoapte şi puţin către apus, drept înainte cam pe unde zicea că a intrat în oraş. Dar e departe.

Tînărul s-a depărtat repede.

Reb Burich' l cu Hanală după el, merge acum spre cimitirul Waehring. În urmă a rămas din ce în ce mai departe, şi mai neagră, Catedrala Sf. Ştefan.

Cînd a intrat pe poarta cimitirului şi a văzut cruci, numai cruci şi chipul lui Cristos din piatră, Hanală a început să tremure. Aşadar, nici ea nu-l urmează pînă la capăt ? Şi ea îl părăseşte ? Să rămînă la poartă, aici, pînă va veni el. Dacă vrea să-l aştepte. Şi dacă nu vrea, îl poate părăsi şi ea. El, însă, intră.

Uite că trece printre morminte cu cruci şi nazariteni. Numai cruci şi nazariteni. El, Burich bar Moişe Hasandler, trece printre cruci şi nazariteni. Şi nu-i este teamă. Şi nu este păcat. Nu, nu este păcat.

Doamne, dar el nu duce numai propriul său trup cu sine. Atîtea nopţi de învăţătură au depus în el întreaga Toră. Ce face dacă i se trezeşte în amintire un verset sfînt, aici printre cruci şi nazariteni şi versetul acela are în faţa sa cruci şi nazariteni ? Dacă îi vine pe buze numele cel adevărat al lui Dumnezeu, şi numele lui Dumnezeu e zărit de o cruce ? Nu, nu, să nu apară nimic în amintire. Să se stingă toate în el.

Paznicul i-a arătat groapa proaspătă.

Acum stă în faţa ei. Cerul umblă deasupra, greu şi cenuşiu. Şi huruitul oraşului şi al lumii întregi vine pînă aici, to-

pit și șters. Așadar aici, uite aici, la picioarele sale, e ȋadicul Beethoven, cel care pînă alaltăieri deschidea cerurile lui Dumnezeu și umbla în ele, și se preumbla în ele, ca la el acasă, și înota în răvășirea și despletirea neagră a lumii de dinainte de înfăptuire : ȋadicul Beethoven în a cărui singurătate, zăvorire în sine și tumult vuia, ca într-o scoică vrăjită de Dumnezeu însuși, tot clocotul surd al lumilor, toată jalea și bucuria oamenilor, toată sfințenia Torei și întreaga tărie fără de ȋărmuri a Cabalei. Cine oare a spus acolo, pe drumul Sadagurei, că numai noi sîntem aleșii tăi, Doamne ? Cine a spus că numai noi putem fi ȋadichimi ? Iată, eu, ȋadicul reb Burich'l, stau aici, printre cruci și ȋadichimi albi, cu chip de nazariteni, stau mic și umil și mă simt înfășurat, jur împrejur, în aceeași sfințenie ca în cimitirul evreesc din Sadagura, în fața mormîntului marelui Maghid, care doarme, acolo, somn pînă la buciulul venirii lui Mesia. Și la fel ca acolo, sub filfierea răvășitoare a veșniciei deasupra capului, iată, rostesc cu evlavie, rugăciunea sacră pentru morții evrei :

Isgadel, Veiskadeș, ș mei rabu...

.

Dar n-a putut să sfîrșească rugăciunea că au început să se clatine toate crucile cimitirului și toți nazaritenii de pe morminte. Și de undeva — nu-și dădea seama de unde — (poate din spatele veacurilor, poate din străfundul propriei sale făpturi) a început să vuiască, și a năvălit, și l-a acoperit pînă dincolo de el, în văluri cotropitoare, cîntecul auzit în Sadagura : rostogoliri de stînci, bubuituri în fundul lumii și al pămîntului. Și ape mari, ape negre. Și învălmășiți, rostogoliți în ele, iată, apăruți din vîltori, deasupra vîltorilor, Nazariteanul, blînd, în mantie lungă, albă ; Baal-Șem-Tow, frate cald, în cizme mari, noroioase, și barbă răvășită de harabagiu ; Beethoven, întunecat, grav, și cu ochii, doi tăciuni stinși...

Dar ce e asta ? ! De dincolo de ei, din depărtări fără de sfârșit — în vîlvătăi, și de sus, sus de tot, tot în vîlvătăi — (dar nu din ceruri) iată-l ! Nu, nu e Eliuhi Hanuvi — profetul Eliahu — căci nu e în faetonul lui de foc — dar parcă tot e Eliuhi Hanuvi. Ba nu ! Este El, Moșe Rabeini ! E acolo sus, pe piscul muntelui înalt, munte împlîntat în pămînt. Două săgeți de lumină țîșnesc din fruntea lui — cupolă, dar barba nu îi este albă ca a patriarhilor (el încă n-a atins cei o sută douăzeci de ani), ci e ca a regelui Solomon, neagră — Moșe Rabeini, învățător, legiuitor și părinte înțelept, sever-ocrotitor, Moșe Rabeini scăldat tot în — i-auzi ! auzi ! — în ecourile cîntului venit de acolo (unde a fost asta ?), atunci (cînd a fost asta ?), cînd ai plecat cu rabiņa, pui de gazelă și porumbiță, și alături de ea, urmat de mii și mii de credincioși, la marele țadic reb Beethoven și ai rămas singur... Auzi, auzi ! Cîntul de acolo, se varsă acum în alt cînt — cîntec de slavă, cu care Mirjam Hanewia, profetesa Mirjam, sora lui Moșe Rabeini, inundă cu soare lumea :

*Oz iuşir Moșe ivnei Isruel es haşiru hazois.
(Atunci cîntă Moșe și fiii lui Israel cîntul acesta.)*

Dar Doamne, Dumnezeuul meu, Dumnezeuul nostru, al lui Avraham, Ițhak și Iacov, cîntul de slavă și lumină al Mirjamei se înnegrește — e altul — este jelania profetului Irmiahu, este ieremiada — cerul se lasă de plumb, greu, e cenușă deasupra capetelor, pe capetele oamenilor în cohorte încovoiate spre captivitate...

*...Eichu ioşvu budod...
(...Părăsită și uitată zace cetatea...)*

Dar deodată : *Haleluia ! haleluia*, căci ca un jurămînt — legămînt țîșnește :

*Im eşkuheh... tişkah iemini...
(De te voi uita... să se usuce dreapta mea.)*

Din nou apare cîntul auzit atunci, acolo, în Sadagura (da, da, Sadagura îi zicea locului), cînt ca o ploaie de înnoire, de soare, de jubilarie. Fecioara din Sadagura l-a scos tot din sufletul țadicului și l-a întretesut cu alt cînt, parcă din același suflet, și cu niște cuvinte de care îți amintești ca și cum le-ai auzi chiar acum :

*Ehaleik es kol bar-naș
Neșikusi l'hol huoilom...*

*(Te îmbrățișez, o, omenire,
Sărutu-acesta lumii-ntregi...)*

Și din acest cînt, și din aceste cuvinte, iată descinde din ceruri și din vreme, în faetonul de soare și de cîntec, El, Moîșe Rabeini, în mîini cu suluri sfinte ale Torei, desfășurată, — oh, cu picuri de sînge, închegat. Dar iată prefăcute sub ochii noștri în boabele de rouă din pustiu. A apărut și Eliahu Hanuvi cu potirul luat, în această seară de Pesah, de pe fereastra deschisă a copilăriei mele, potir din care Eliahu Hanuvi a sorbit stropul tradițional, ca să se ivească, o clipă mai devreme, pe măgărușul alb, Mesia.

Iar între Moîșe Rabeini și Eliahu Hanuvi, cineva, nu mai deslușești bine cine este : Beethoven, Mirjam Hanewia, Baal-Sem-Tow ?...

Țadicul reb Burich'l nu s-a mai trezit ca să-și poată aminti dacă a venit și Nazariteanul. Căci tocmai cînd să mai apară cineva care se părea că vine — i se și auzea filfiirea în văzduh — și se auzeau și cînturile, topite în unul singur :

*Atunci cîntă Moîșe și fiii lui Israel...
Părăsită și uitată zace cetatea...
De te voi uita... să se usuce dreapta mea...
Te îmbrățișez, o, omenire,
Sărutu-acesta lumii-ntregi...*

tocmai atunci el, reb Burich'l, sleit de puteri, a simțit că se integrează în neant, și a văzut cum de pe altarul lui Abel și de pe toate altarele curate ale lumii se ridică — la fel — flacăra, dreaptă și albă, și e primită sus, sus de tot, în cerul adânc, înalt, de azur, împreună cu el și cu aceste cînturi, devenite unul singur, dar fiecare păstrîndu-și duhul și aroma.

DIN PARTEA AUTORULUI

Subiect banal și *Appassionata* au apărut în același volum, în 1935, în Editura Alcalay. (*Appassionata* a fost publicată mai întâi în *Viața Românească* — 1934. De asemeni, împreună cu nuvela *Final* și cu *Preludiu la Beethoven*, a fost reeditată în 1947, în „Biblioteca pentru toți“).

Final (după ce a fost publicată în 1939, în *Revista Fundațiilor Regale* — etapa Camil Petrescu) a apărut în volum, în 1940, împreună cu *Final grotesc*, în Editura Națională-Ciornei.

Ediția de față apare cu următoarele intervenții :

La *Subiect banal* :

1) Pe linia justei observații : „melodramaticul din final este de prisos“ (semnată în cronica literară din *Vremea* — 1935 — de către Pompiliu Constantinescu), am suprimat episodul morții copilului soților Holdengraeber.

2) Îndată după apariția romanului s-au auzit, cu ecouri prelungite mult timp, voci de cititori — nu puține și nu numai violente, ci și, vai, „argumentate“ — care au atribuit drama căsniciei compozitorului Ludwig Holdengraeber „temperamentului său patologic“.

Deși acești cititori (și cei încă și mai numeroși dar nevociferanți, însă din aceeași grupă de sînge — oh, nu, nu filistină) n-au a se teme de nimic în căsnicia lor (căci dumnealor trăiesc sentimentele la 36.º) am socotit totuși util să clarific un „pic“ caracterul *nepatologic* al structurii psihice a eroului romanului și al unora din comportările sale fără însă a diminua din acuitate. Se înțelege, în primul rînd, din motive literare,

deci fără a „umaniza“ sau a „preciza“ gros, ci lăsînd nealterată aura imponderabilelor. Atîta cîtă este.

La *Final Grotesc* :

Și la acest roman am socotit necesare cîteva mici intervenții. Am eliminat unele „luări de poziție“ ale eroului, în care el putea să pară misogin, oarecum înrudit cu ceea ce eventual ar fi putut să fie socotit misoginism la eroul din *Subiect Banal* ; cînd, în realitate, personajul central din *Final Grotesc* este, în căsnicia sa, rudă apropiată cu categoria Mișu Horowitz din *Gablonz Magazin Universel*. Cu deosebirea că, în timp ce în cele mai multe situații, și în monologurile lor interioare, oamenii „micuți“, ca Mișu Horowitz, sînt înfățișați în *Gablonz* cu o tentă — hélas — lirică și nu o dată excesiv patetică, în *Final Grotesc* nu numai că „funcționează o orgă declanșatoare de asociații stringent logice venind din cele mai îndepărtate aparent ilogice asociații“, ci și „d. Ury Benador și-a ales un erou care, prin inumana scormonire a străfundurilor sufletești, ne supără simțul de confortabilitate, ne zgîlție din starea de conformism în care ne place să ne bălăcim“.

*

Deși la cele două nuvele, *Appassionata* și *Final*, nu era nevoie de nici o intervenție — căci nu era nimic de „clarificat“, am intervenit totuși cu unele „pliviri“ la *Final*, iar la *Appassionata* încheierea a fost augmentată.

★

În altă ordine de idei :

Inițial editura — de comun acord cu autorul — a hotărît ca primul volum de *Opere* — proiectate în patru volume — să cuprindă romanul *Ghetto veac XX*. (El este de altfel primul apărut : în 1934, Editura Alcalay, fragmente din el începînd să apară încă din 1929.)

N-am predat totuși pînă acum romanul ; îl completez cu episoade necuprinse nici în cele două ediții din 1934, și nici în ediția a III-a, din 1947, episoade apărute în *România Literară*, *Adam*, *Renașterea*, *Reporter*, *Albina*, *Hasmonaea*, *Contemporanul* și altele, și înainte, și după apariția romanului, dar a căror acțiune se desfășoară, în cea mai mare parte, tot în epoca din volumul apărut. Altminteri volumul rămîne neschimbat fiind doar îmbogățit cu anexarea episoadelor amintite.

Autorul socotește neapărat necesară această completare, deoarece a renunțat la editarea întregului ciclu. Deși volumele II — *Mîl și Beznă* —

și III — *Urcuș în gol* — anunțate cu aceste titluri încă în urmă cu peste trei decenii, în ultima pagină a primului volum — sînt gata de mult. Volumul al II-lea a fost de altfel gata de tipar la Editura Socec în 1947, dar retras de autor. Așa cum el a întrerupt lucrul avansat la un volum — IV — neprevăzut inițial și al cărui titlu, *Marea Roșie*, (epilog cu triplă semnificație) a fost anunțat încă în ianuarie 1945, în interviul luat de Dan Petrașincu și apărut în *Tribuna Poporului* de sub direcția lui G. Călinescu, volum din care autorul a citit, de altfel, tot în ianuarie 1945, un fragment la radio în cadrul emisiunii „Scriitori români la microfon“. Acest fragment face parte — împreună cu ceea ce ar fi urmat să fie volumul al doilea din *Gablonz* și cu o importantă parte din volumul întâi — din substanța noului roman *Oglinzi cu întrebări*, de mult în lucru.

Sper să pot preda editurii în a doua jumătate a anului 1968 *Ghetto veac XX*. Romanul va apărea în 1969.

Tot în cea de a doua jumătate a anului 1968 voi preda — cu unele modificări — *Hilda* (Editura Cugetarea, 1936, roman-replică la *Subiect Banal*). Înaintea romanului *Hilda*, va fi predat, pentru o nouă ediție, îmbogățită, romanul *Beethoven* — *Om*ul, apărut în 1964, la Editura pentru Literatură. (*Beethoven-Omul* și *Oglinzi cu întrebări* urmează să apară în afara celor patru volume *Opere* care vor cuprinde și reeditarea volumului *5 acte* (Minerva, Brăila, 1925), împreună cu alte 5 piese într-un act — tot pentru lectură — și apărute în diverse publicații.

CUPRINSUL

Subiect Banal	5
Final Grotesc	125
Final	277
Appassionata	327
<i>Din partea autorului</i>	355

Coperta : *Micu Veniamin*

Redactor responsabil : GHEORGHE ZARAFU
Tehnoredactor : TRAIAN ARGETOIANU

Dat la cules 15.03.1968. Bun de tipar 03.07.1968. Apărut 1968. Tiraj 6590 ex. 1/4 legate. Hîrtie offset A E 83 de 90 g/m². Format 540×840/16. Coli ed. 18,50. Coli tipar 22,5. A. nr. 22 523/1967. C.Z. pentru bibliotecile mari și mici 859—0.

Tiparul executat sub comanda nr. 80207 la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii”, Piața Scînteii nr. 1,
București — Republica Socialistă România

Din acest volum s-a tras și un tiraj broșat de 9.000 ex., sub titlul *Final grotesc*.

EXTRASE DIN PRESA TIMPULUI
despre romanul SUBIECT BANAL

POMPILIU CONSTANTINESCU (*Vremea*): „...Pagini de analiză psihologică de o frumusețe excepțională.

Îl situăm alături de cele mai bune pagini din Camil Petrescu și Anton Holban.”

MIHAIL SEBASTIAN (*Rampa*): „...D. Benador cunoaște complexitatea temei și o întimpină direct, fără intenția de a o simplifica... Departamentul proustian al literaturii românești a câștigat cu *Subiect banal* o operă pe care o așezăm cu bucurie alături de *Ultima noapte de dragoste* a lui Camil Petrescu și *Ioana* lui Anton Holban. E un loc ce nu se cucerește ușor.”

ANTON HOLBAN (*Vremea*): „...Gelozia este tratată magistral. Urmărirea pe străzi a Hildei o vom păstra în noi pentru totdeauna.”

(*În Facla*): „...Pagini unice în literatura noastră. Fragmente de antologie.”

PETRU MANOLIU (*Credința*): „Lectorul stă înmărmurit în mijlocul unui viscol de patimi. Orice carte a lui Ury Benador este o sărbătoare.

DAN PETRAȘINCU (*Reporter*): „...Cunosc prea puține cărți de acestea din literatura de oriunde.”

În cadrul cronicilor despre romanul—replică Hilda

EUGEN IONESCU (*Facla*): „...deși circumscrisă literaturii «amoroase», este totuși o carte excepțională. Lucrul acesta îl spunem liniștit și limpede... Ca o consecință a acestei teme, se nasc și alte probleme, a neînțelegerii omului de către om, a omului de către sine însuși, a singurătății... Nu e sentimentală, devine intelectuală prin problemele de cunoaștere pe care le pune, prin fervoarea ei. «Toți ne recunoaștem într-însa», spune Ury Benador. Nu este adevărat. Numai oamenii nemediocri, adică scrupuloși, cei care au trăit gravele drame ale cunoașterii se pot vedea într-însa.”

ION BIBERI (*În Lè Moment*): „Remarcabil prin intuiția psihologică a autorului. Jocul mut, ascuns, dureros, a doi oameni cari se spionează, se bănuiesc, este magistral descris.”

E. SCHILERU (*Cuvîntul Liber*): „...O carte și de atmosfere muzicale, de fluente... De la Romain Rolland și de la Thomas Mann — care mai ales în *Sang réservé* a știut să reconstruiască în scris, să recreeze în scris atmosfera și muzica Walkiriei de Wagner, pînă în cele mai mici amănunte — d. Ury Benador este cel mai mare muzician întîlnit.”

Despre romanul FINAL GROTESC

IERONIM ȘERBU (*Azi*): „...Aceeși căutare înfrigurată a semnificației în realizările banale, în ceea ce e mister de nepătruns: destinul. Noul volum al d-lui Benador e axat pe această temă unică, a cărei frumusețe și gravitate nu poate să scape nimănui. Cu atît mai mult cu cît e realizat cu puternice mijloace literare... În *Final grotesc*, cu totul deosebit de tot ce d. Benador a scris pînă azi, sub aparența unui roman senzațional, poate chiar roman polițist, și dincolo de surîsul său ironic, satiric și mai tot timpul cu un umor sec, eroul său este frămîntat de aceleași probleme ca în celelalte bucăți din volum și ca în întreaga operă a d-lui Benador, deosebirea fiind în acțiunea trepidantă, încordată, plină totuși de bogate asociații și rezonanțe adînci.”

